

260830

Meinertus

1830.

Opto tibi vultum multa et præclara minantis.

HORAT.

NEGYEDIK KÖTET.

WZ

SZOBOSZLAI BÁRÓ Mészáros JOHANNA,
SZEKI GRÓF PELEKE László özvegye

Mária Dorottya Ő Cs. K. Főhercegségének
a Nádor Ispány Ő Cs. K. Főhőze Hitvesének Udvari Dámája 's a Pesti
jóltevő Asszonyi Egyesület Elölülőnéje.

Pesten, Schmid Ján: Könyvnyomó Intézetéből

FELSŐ MAGYAR-ORSZÁGI
MINERVA.

NEMZETI
FOLYÓ-ÍRÁS.

Hatodik évi Folyamat.

1830.

NEGYEDIK KÖTET.

OCTOBER, NOVEMBER, DECZEMBER.

A Felsőes Kir. Magyar Helytartó-Tanács' kegyes engedelmével.

KASSÁN,

ELLINGER ISTVÁN' CS. KIR. PRIV. KÖNYVNYOMTATÓ'
ÉS ÁROS' BETŪIVEL 'S KÖLTSÉGEIN.

260830

Él Magyar, áll Buda még!

KISPALUDY KÁROLY.

Egy két szó,

a' F. Mr. Országi Minerva' (Nemzeti Folyó-Írás')
7-dik évi folyamatajáról.

Valamint azon Nagy Méltóságú Hazafiaknak, és Aszszonyságoknak, kik Folyó-Írasunkat a' lefolytt hat évek alatt kegyesen pártfogolva, hazafiúi igyekezetünket elő-fizetéseikkel lelkesen elő-mozdítani méltóztattak; — úgy édes Honunk tudós, nagy érdemű Iróinak is, kik a' lefolytt esztendőök alatt becses munkáikkal célunkat elő-segítették; halás és szíves köszönetünket íme leteszszük; azon készséggel: hogy mi ezentúl is, időről-időre, minden lehető igyekezetünket honni nyelvünk' tökéletesebbitésére fordítani el nem mulatjuk.

Az 1830-iki IV-ik Negyed' valamivel később mint különben szokott megjelenéséről bocsánatot kérünk. — Ennek több, határok közzé szorúlt kellemetlen okai vannak; — mellyeket igyekszünk elhengeríteni, azon minket megnyugtató remény' következésében: hogy nagyra született Ns. szívű hatalmas Pártfogóink, 's édes Honunk' Szép Neme, iparkodásunkat ezentúl is kegyes pártfogások alá venni, 's azt számos részvételeik által gyámolítani méltóztatnak. —

Teljes bizodalommal megkérettetnek ismét Honunk' minden rendű tudós Iróji, kiknek édes Anya-Nyelvünk' elő-mozdítása valóban szíveiken fekszik; — ezen szent célunkat, — e' honi ügyet, ezután is becses Munkáik' beküldése által segélgetni ne terheltessenek; mellyért haladatosságunk' legkissebb adójaúl, szíves fáradságaikat, (egygy-egy jól kidolgozott, tisztán leírt és beküldött ívért) vagy egy pengő arannyal; — vagy a' Minerva' folyó esztendei Negyedjeivel kedveskedni el nem mulatjuk.

Azon kedvetlenség' következésében: hogy több T. T. Előfizető Uraink, némelly kissebb Posták' rendtelensége miatt, példányaikat kezekhez sem vehetik; — bár itt helyben, kinek-kinek Példánya a' Póstara, bizonyosan feladatik, a' mint a' Cs. Kir. Fő - Pósthivatalnál azon célra készült Laistromból látható, — ezen méltó panaszok, 's hátra-maradások' elkerülésének orvoslására méltóztassanak az illy megsérültt T. T. felek, az ottan legközelebbé eső Kir. Pósthivatal bebizonyítása mellett bennünket kereken tudósítani, hogy az illy esetben a' hiányt azonnal kipótolhassuk.

Hogy helyyel-hellyel olly Darabok is tűnnek-fel Folyó-Irásunkban, mellyek a' tudományos, 's komolyabb czélarányú Minervával ellenkezőnek tetszenek; azt azon okból teszszük; hogy a' külömb-külobbféle izlésű, 's gondolkozású Olvasókat, 's a' Szép-Nemet is lassan-lassan a' honni nyelven való olvasáshoz szoktassuk.

Valamint eddig, úgy ezután is Minervánk' minden Köteteit, egy nevezetes Hon-fi, vagy Hon-nő' képe fogja ékesíteni. — Azoknak kedvökért, a' kik előtt, az 1825-ik év olta megjelent Nemzeti Folyó-Irásunk ne-talan még esmeretlen lenne, az abban foglalt Képeket megnevezzük; úgymint: *Esztei Károly Ambrus Ausztriai Fő-Herceg és M. Országi Primás.* — *Sándor Leopold Ausztriai Fő-Herceg M. Országi Nádor.* — *Galantai Eszterházy Pál, Nádor.* — *Futaki Gróf Hadik András, Fő-Fezér.* — *Pázmány Péter Cardinális, M. Országi Primás.* — *Ürményi Ürményi József, Ország-Birája.* — *Glymeszi Gróf Forgách Zsigmond, M. Országi Nádor.* — *Gróf Illésházi István, a' Nádor.* — *Erdődi Gróf Pálffy Miklós, Nádor.* — *Bacsinszky András, Görög egygyesült Püspök.* — *Kis-Viczai Viczay József, Kassa Város' Fő-Orvosa,* — *Hadadi Gróf Fesselényi Ferencz, Nádor.* — *Felső-Gagyai Bárány Ferencz, Magyar-Lovas Generális.* — *Gróf Zrínyi Ilona.* — *I-só Mária, Magyar Királyné.* — *Istvánffy Miklós, Al-Nádor's Történet-író.* — *Trakostyányi Gróf Draskovits, Cardinál és M. Országi Primás.* — *Bethlenfalvi Gróf Thurzó György, Nádor-Ispány.* — *Verbőczy István, a' Magyar hármas Törvény' Szerzője.* — *Zápolya István, Szepesi Gróf és M. Országi Nádor.* — *Gróf Nádasdy Ferencz, Fő-Fezér.* — *Pray György, Magyar Livius.* — *Bárány Krády Pál, Cs. Kir. Fő-Haditármester.*

E' Folyó-Irás' kezdete olta megjelent minden esztendei Negyedeket akár külön, akár öszszesen Kassán, a' Kiadó' Könyv-árújában meglehet szerezni. Az 1831-ik IV. Kötetek' előfizetési árra; szabad Posta-küldéssel, szép median nyomtató papiroson hat, az az: 6 Rft. — Velín papiroson 10 Rft. Ezüstben. — Itt helyben a' Kiadónál, távolabb helyeken pedig minden Cs. Kir. Posta-Hívatalknál ugyan a' fellyebb kitett árron lehet előre-fizetni; mivel a' Fels. Aerarium' részire itt helyben a' küldés' takszája letétetik.

F o g l a l a t.

*Ezen IV-ik kötetet N. Mélt. Széki Özegey Gróf Teleky László
szül. Szoboszlai Bárány Mészáros Johanna' Aszszony ő Nagysága'
ábrázolattya díszesíti.*

Tizedik Füzet. — Octóber.

	Lap.
A' Tittl. Elő fizetők' Nevei, az 1830-ik Eszt. 6-ik évi Minerva Nemzeti Folyó-íras' folyamattýára -	5
1. Attila életéből néhány vonatok. Feszler után. (Né- methy Pál.) - - -	17
2. Hogyan tehetni szert kellemetes álmokra? Frank- lin Benjámin Irómányaiból. (Edvi Illés Pál.) -	25
3. Eredeti régi Levél-töredékek a' XVII-dik Század- ból. (Kenderesi Ferencz.) - -	32
4. Locke Nevelésménye, rövid kivonatban. (Né- methy Pál.) - - -	46
5. Csudálkozásra méltó világosság a' hajdankor né- melly bölcsei- 's népeinél. (Horváth János.) -	62
6. Hol van ma is a' Paraditsom e' Földön? (Edvi Illés Pál.) - - -	69
7. Eredeti Mesék. (Makári.) - - -	74
8. Régi Ének 1580-ik esztendő előtt való időből, a' Ma- gyarok' eredetéről 's egyéb dolgaikról. (Horváth János.) - - -	78

Tizenegygyedik Füzet. — November.

9. A' Telekiek. (Kazinczy Ferencz.) - - -	81
10. A' nyelv mívelésével hirtelenkedni nem kell. — (Magda Pál, S. Pataki Professor.) -	97
11. A' Had és annak rémségei. — (Edvi Illés Pál.) -	119
12. Kinek van Karakterje? — (Staut Jó'sef, Főhadnagy.)	122
13. Az emberi lélekkel egybe-köttetett élő testnek fi- lozofiai esmérete. (Sz. Gyula Mihály, Professor.)	126

14. Hadi Történetek. (Folytatás.) — Kiss Károly, Főhadnagy.	138
15. Észre-vételek Óseink' számlálása körül. — (Edvi Illés Pál.)	151
16. Hála-adó Hymnus Istenhez. Angolból, Addison után. (E. I. P.) Boëthius' Elegiája. (S. K. J.) — Pásztori Dall egy Szépnek Neve-ünnepén. — (Némethi Pál.)	153

Tizenkettedik Füzet. — Deczember.

17. Beszédje egy Anyának, Leányához a' szív' és lélek' ki formáltatásáról. Mad. la Marquise de Lambert' munkáiból. — (Meggaszszay.)	161
18. Polykletus' útazása, vagy Római Levelek. (Folytatás) (S. K. J.)	176
19. A' Moldvaiak és az Oláhok. Egygy angol utazó' leírása után. — (N. A. Kiss Sámuel.)	192
20. Állati érzések' befolyása a' lélekre. Schiller után. (N. A. Kiss Sámuel.)	198
21. Fáj a' Szívem. Egy Román Plánium nélkül. — (Fogarasy János.)	202
22. Horogszegi Szilágyi Mihály. (Debr. Bárány Ágoston)	224
23. Felső-Büki NAGY PÁL' tiszteletére. (Pertáki David.)	255
A' páros élet' kellemei. (P. D.)	237
A' jádzó Gyermekek. (Schiller után.) B***	239
Az esztendő utolsó estvés éji, 1830	240

A' TITTL. ELŐFIZETŐK' NEVEI.

A' Cs. Kir. Fő-Herczegek közzül:

Felséges Császári, — Magyar- Cseh- és több Országi Királyi örökös és Ausztriai Fő-Herczeg JÓSEF; az Arany-gyapjas és Sz. István Apost. Magyar Király jeles Rendeinek Nagy-Keresztes Vitéze; Magyar-ország' Nádor-Ispányja és Kir. Helytartója; valamint ugyan azon Ország' Fő-Kapitánya, a' Jászok' és Kúnok' Ispányja 's Bírája, Cs. Kir. Fő Hadi-vezér, két Magyar Lovas Ezredék' Tulajdonosa 's Ezredese; Pest, Pilis és 'Sólt törvényesen egygyesült Vármegyék' Fő- és örökös Ispányja, a' Nagy Mélt. Magyar Kir. Helytartó-Tanács', 's a' Nagy Mélt. Hét-személyes Fő-Törvényszék' Elöl-ülője. *Budán.*

Egyházi Méltóságok:

Rudnai és Divék-Újfalusi RUDNAY SÁNDOR, a' Római Szentegyház' Kardinálisa Eő Eminentziája, Nemes Magyar-ország' Herczegi Primássa, Fő és titkos Cancelláriusa, Esztergomi Fő-Egyházi Megye Érsekje, az Ap. Sz. Szék' született Követje, a' Szent István Ap. Király Vitéz Rendének Nagy-Keresztese és Prélátusa, Cs. Kir. val. b. t. Státus Tanácsos, a' Nagy Mélt. Kir. Helytartó Magyar Tan. Tanácsosa, az Egyházi Biztosság' Elöl-ülője, TT. Ns. Esztergom Vármegye' örökös Fő-Ispányja, és a' N. Mélt. Hét-személyes Fő Törvény-szék' Köz-bírája.

- Alagovics Sándor, Zágrábi Megyés Püspök, Cs. Kir. val. b. titk. Udv. Tanácsos, Aurániai Perjel, a' Horváth-országi Bán' Helytartója.
- Cseh István, Kassai Megyés Püspök.
- Durcsák (Szlatinai) János, választott Sardikai Püspök, B. S. Egervári Prép. Egri Kan. az Egri Érseki Lyceum' Pro-Direct. Bölcs. Doct. és az Érseki Sz. Széknél a' Házasság' és Hitbeli Ügyek' védlője.
- Gyöngyösi Pál, Sz. Mihály Ark. Csornai, Horpátsi és Túrjei B. Szűz és Jánoshidi Prépostja és Prélátusa.
- Lajcsák Ferencz, N. Váradi Megyés Püspök, Cs. Kir. Udv. Tanácsos, a' N. Váradi Tudományos kerületbéli Oskolók' Fő-igazgatója.
- Richter Alajos, Jászoi Sz. János, és Leleszi Sz. kereszt Prépostja és Prélátusa, a' Szent Hit-Tudomány Doktora.
- Báró Szepessy (Négyesi) Ignác, Pécsi Megyés Püspök, és valóságos belső titkos Tanácsos.
- Vurum Jó'sef, Nyitrai Püspök, és val. b. t. Tanácsos.
- Villax Ferdinand, a' Cisterczi Szerzet' Zirczei Pilisi és Pásztói Prélátusa. — *Czirczén.*

Egyházi Fő-Tisztelendők:

- Argauer Máté, Esztergomi Plébános, Ts. Esztergom és Bars Vrgyék' Tábla-bíraja, és az Érseki Sz. Szék' Fiscalisa.
- Sz. Benedek Szerzete' Fő-Tisztel. Conventje *Pannonhalmán.*
- Sz. Benedek Szerzete' Fő-Tisztel. Conventje *N. Győrött.*
 dto. dto. dto. *Pozsonyban.*
 dto. Cisterczitai F. T. Monostjr, *Egerben.*
 dto. F. T. Zalavári Apatárság.
- Bartakovics Adalbert, Esztergomi Kanonok.
- Csurgovich János, a' Munkácsi Székes-Egyház Kis-Prép. és Kanonokja, Püspöki Helytartója, és a' Kir. Unghvari Gynasium' Igazgatója.
- Joób (Fancsal) Mátyás, a' B. Szűz Zér-Monostori Apátja, a' Kassai Székes Anya-Szentegyház' Kántora és Kanonokja, 's az Ursula Apátzák' Curatora.
- Kiss F. T. T. János, túl a' Dunai Evang. Superintendens és Sopronyi Német Prédikátor.
- Korondy Jó'sef, Pozsonyi Kanonok (Tit.)
- Külley János, Veszprémi Nagy-Prépost és Kanonok, és az egész Megyében Püspöki képviselő.
- Ócskay (Ócskai) Antal, Nagy-Váradi Kanonok, Udv. Káplány, 's a' Bécsi Fő-egyházi Intézet' egygyik Igazgatója.
- A' Praemonstratumi Szerzetes Fő-Tiszt. Kanonok Urak' Gyülekezete. *Keszthelyen.*
- A' Praemonstratumi Szerzetes Fő-Tiszt. Kanonok Urak' Gyülekezete *Szombathelyen.*
- Ruszek Jó'sef, Sz. Margitai és Hahóti Apátur, és Keszthelyi V. Esperest.

Szala-Apáthi F. T. Apatúrsága.
 Szmodiss (N. és K. Barkóczy) János, Apatúr, Veszprémi Fő-
 Káptalan' Kanonokja, Seminárium' Praefectusa, Zala és
 Somogy Vrgyék' Tabla-birája.
 Tagen Janos, N. Várad Székes Egyház' Nagy - Prépostja,
 Közép - Szolnok és Bihar Vármegyék' Tabla-birája.
 Turcsányi (Kr'sztyanfalvai és Turcsányi) Ferencz, a' Kassai
 Székes Anya-Szentegyház' Custósa és Kanonokja.
 Vajky György, Mária Magdolna F. Orsi Prépost, 's több Vár-
 megyék' Tabla-birája. †

Világi Méltóságok :

Gróf Amáde (Várkonyi) Taddaeus, Cs. Kir. Kamarás.
 Gróf Andrassy (Sz. Királyi és Kraszna-Horkai) György, Cs.
 Kir. Kamarás.
 Gróf Apponyi (Apponyi) Antal, Sz. Istv. Kir. Rend. Nagy-Ker-
 Vitéze, Leopold Rend. Commendatora, a' Tosk. Sz. Jó'sef 's a'
 Parmai Sz. György Rend Nagy-Keresztese, Cs. Kir. belső
 tit. Tan. Kam. és Követ a' Kir. Francia-Udvarnál *Páris'sban*.
 Idősb Gróf Barkóczy (Szalai) János, Cs. Kir. Kamarás.
 Ifjabb Gr. Barkóczy (Szalai) János.
 Gróf Bánffy (Losonczy) Jó'sef, Cs. Kir. Kam. és a' Fels. Erdé-
 lyi Királyi Gubernium' Tanácsosa.
 Hercz. Battyányi Battyán Fülep, Német-Ujvár' örökös Ura,
 Strattmani Gróf, a' Leop. Cs. Vitéz Rendje közép Keresz-
 tese, Cs. Kir. Kam. és Vass Várm. örökös Fő-Ispányja.
 Gróf Battyányi Jó'sefné, született Gr. Lázár Anna Aszszony,
 Csillag Keresztes Dáma. *Élesden*.
 Báró Bedekovich (Komori) Lajos, Cs. Kir. Kamarás, Körös, Vár-
 megye Fő-Ispányja, 's a' M. Törv. Kir. Tabla-Bárója.
 Gróf Bertold 'Sigmund, Cs. Kir. Kamarás *Bécsben*.
 Báró Berzeviczy (Berzeviczei és Daróczi) Vincze, több Vár-
 megyék' Fő Tabla-birája.
 Herczeg Brezenheim (Regéczi) Ferdinand (Tit.) Cs. Kir. Kamarás.
 Gr. Csaky (Keresztszeghi) Özvegy Istvánné, szül. Gróf Lazsánszky
 Ludmilla.
 Gr. Csaky (Keresztszegi) Antal Brúnó, Cs. Kir. Kamarás.
 Gr. Csaky () Sándor, Cs. Kir. Kamarás.
 Gr. Cziráky (Cziráki és Diénesfalvi) Antal, Sz. István Ap. Kir.
 Rendje' Nagyk., arany sarkantyús Vitéz, Cs. Kir. Kam. val.
 b. t. és Magyar Kir. Helyt. Tan., Ország-birája, a' Hét-
 szem. Törvény-szék' Köz-bír. és Fejér V. Fő-Ispányja.
 Gr. Dessewffy (Cserneki és Tarkói) Jó'sef.
 Eötvös (V. Naményi) ifj. Baró Ignacz, Cs. Kir. Aranykultsos, a' Ma-
 gyar Kir. Udv. Vice-Cancell. v. b. t. Udv. Tanacsos, Saáros
 Vrgye Fő-isp.
 Gr. Dietrichstein Ferencz, Cs. Kir. Kamarás. *Bécsben*.
 Hercz. Eszterházy (Galanthai) Miklós' (Tit.) Könyv-tárja *Bécsb*.
 Gr. Eszterházy (Galanthai) Mihály, Cs. kir. Kamarás.
 Gr. Eszterházy (Galanthai) Miklós, Cs. kir. Kamarás. *Tután*.
 Gr. Festetics (Tolnai) László, Cs. Kir. Kamarás. *Keszthelytt*.

- Gr. Festetics (Tolnai) Imre, Cs. Kir. Kamarás.
 Gr. Forgács (Ghymes) Jó'sef, Cs. kir. Kamarás. *Szécsényben.*
 Gr. Gyulay (Nádaskai) Lajos.
 Gr. Győri (Radványi) Ferencz, Cs. Kir. Kam. és Tan. Bács és Bodrog Vármegye' Fő-Ispánja.
 Gr. Hadik (Futaki) Gusztáv, Cs. Kir. Kamarás és Kapitány.
 Gróf Károlyi (N. Károlyi) György, Cs. Kir. Kamarás.
 Gróf Károlyi (N. Károlyi) Lajos, Cs. Kir. Kamarás, és Csongrád Vármegyei Fő-Ispány' Helytartója.
 Gróf Keglevics (Buzini) Gábor, Cs. Kir. Kamarás, a' Fels. Magyar Udv. Cancell. Tanácsos, Nógrád Vrgye Fő-Ispánja.
 Lányi (Kis-Szantói) Imre, Cs. Kir. Kamarás, 's a' Debreczeni Distr. Tabla Présese', Ttts. Ungh Vármegye Fő-Ispánja.
 Mélt. Láng Fülöp, Cs. Kir. General Májor.
 Herczeg Liechtenstein Károly, Cs. Kir. 7-dik számú Magyar Lovas Ezer. 100-os Kapitány *Cremonában.*
 Báró Luzsénszky (Regliczei) Pál, Cs. kir. Fő-hadnagy.
 Nagy Mélt. Majláth (Székhelyi) György, a' Mélt. Kir. Tabla' Elöl-ülője, 's a' Törvényes Hazai dolgokban Ó Felsége' Kép-viselője, Sz. István Apost. Kir. jeles Rendének közép Keresztese, val. belső titkos Tanácsos, 's Tttes. Honth Vármegye' Fő-Ispánja.
 Nagy Mélt. Generalis Özv. B. Mecséry Dánielné, szül. Szirmai Szirmay Therézsia Aszszony Ó Eksz.
 Báró Mednyánszky (Medgyesi) Alajos, Cs. Kir. Kamarás, a' N. Mélt. Kir. Helytartói Tanácsos.
 Herczeg Odescalchi Augusztus. (Tit.)
 Báró Orczy László, Cs. kir. Kamarás és Kapitány.
 Báró Orczy Lőrincz, Cs. kir. Kamarás és Tttes Arad. Vármegyei Fő-Ispány.
 Idősbb Gróf Pálffy (Erdődi) Ferencz, Cs. Kir. Kamarás.
 Báró Podmaniczky (Aszódi) Sándor Cs. Kir. Kamarás.
 Báró Perényi (Peréni) 'Sigmond, a' N. Mélt. Kir. Helytartó-Tanács' Tanácsosa és a' Kir. Tartománybeli Commissariat V. Kormányozója.
 Báró Prónay (Tóth-Prónai) Sándor, Cs. Kir. Kamarás és Tan.
 Gróf Ráday (Rádai) Gedeon, (Titt.)
 Fő-Mélt. Gróf Reviczky (Revisnyei) Ádám, Sz. István Apost. Kir. jeles Rend. Nagy Ker. és Cancelláriusa, Leopold Cs. Rend. 's a' Sardiniai Kir. Mórítz és Lazar Rend. Vitéze, Cs. Kir. val. b. t. Tan. 's Kam. Kir. Udv. Magy. Fő-Cancellarius és Udvari-Mester, Tek. Borsod Vrgye Fő-Ispánja.
 Gróf Széchenyi (Sárvári 's Felső-Vidéki) Pál, Cs. Kir. Kamar.
 Gróf Széchenyi (Sárvári) 's Felső-Vidéki) István, Cs. Kir. Kamarás és több Vitézi Rendek' Keresztes-Vitéze.
 Gr. Szécshén (Temerini) Miklós, a' F. Kir. Magyar Kamara V. Presidense, és Pozsega Vármegye Fő-Ispánja.
 Nagy Mélt. Szilassy (Szilasi és Pilisi) Jó'sef, Cs. Kir. Udvari Tanácsos, T. N. Torna Vgye Fő-Ispánja, és a' N. Mélt. Hét-személyes Fő Törvényszék' Köz-bírája, a' Dunán-túl lévő Helv. Vallast tartó Superint. Curátora.
 Gróf Sztáray (N. Mihályi és Sztárai) Ödön.

Gróf Teleky (Széki) Jó'sef, Cs. Kir. Kamar. a' M. Törv. Kir. Tabla' Bárója, a' Tisza mellyéki Ref. Super. Fő Curátora, a' Magyar tudós Társaság' Előülölője, és Szabolcs Vármegye' Fő-Ispányja.

Gr. Teleki (Széki) Ferencz, Cs. Kir. Kamarás, a' Fels. Erdélyi Ud. Cancelláriánál Tanácsos. *Bécsben.*

Gróf Teleki (Széki) Imre, Cs. Kir. Kamarás. *Hosszúfalyván.*

Nagy Mélt. Özv. Ürményi (Ürményi) szül. Komjáthy Anna Aszszony, Csillag Keresztes Dama, Ó Eksz. †

Nagy Mélt. Ürményi (Ürményi) Ferencz, Cs. Kir. Kamarás és Fiumei Gubernátor.

Gróf Waldstein (Wartenbergi) Jó'sef, Cs. Kir. Kamarás.

Báró Vécsey (Hajnácskői és Vécsei) Pál, több T. Vgyék' Tablabír.

*A többi Nagyságos, Nagytiszteletű,
Tekintetes, Nemzetes 's a' t. Előfizető Urak' nevei*

Betű-rend szerint:

A.

Alsó-Lendvai Fő-Tiszt. Plébános Urak a' Szombathelyi Egyházi Megyében.

Aranyosi (Forbaszi) János, Sz. kir. Kassa Városá Tanácsosa, és több Ns. Megyék' Tabla-bírája.

B.

Bajza Jó'sef, Hazai Ügyvéd és több Ns. Megyék' Tablabírája.
Barány (Debreczeni) Agoston, több Méltóságos Familiák' Fiskalisa. *Torontál Vármegyében.*

Balajthy Ferencz, Cs. Kir. Kapitány, *Egerben.*

Balajthy T. T. Jó'sef, Munkácsi Reform. Prédikátor, 's T. Ns. Beregh Vrgye Tabla-Bírája.

Balogh (Fertős-Almási) Pál, Orvos Doctor *Pesten.*

Balogh Mihály, Ó Cs. Kir. Fels. Tanácsosa, és több Ns. Vgyék' Tabla-bírája. *Balassa - Gyarmaton.*

Bánhidny Antal, Arad Vármegyei V. Ispány. *Simándon.*

Bartal (Beleházi) György, arany sarkan. Vitéz, a' Fels. Magy. Ud. Cancell. Referendarius.

Baricz T. T. Jó'sef, N. Enyedi Professor és Orvos. Doktor.

Bay (Ludányi) György, Beregh Vármegye' Szolga-Bírája.

Bene Jó'sef, Csongrád Vármegye' Fő-jegyzője és Levéltárnokja.

Bene Ferencz, Consiliarius, Orvos-Doctor és Professor a' Kir. Pesti Egyetemenél.

Bene Gergely, a' Londoni Kir. Kertművelés és a' Szászai Kir. Szöllő - művelésre ügyelő Társaságok' Tagja.

Benczúr Dávid, Szirmay Urfi Nevelője. *Eperiesen.*

Berkó Sándor, N. Mélt. Herczeg Eszterhazy Miklós Szádvári Uradalmi Tiszt-írásza.

Bezerédy (Bezerédi) István, Tolna Vrgye Fő-Jegyzője és Tabla-bírája.

Bezerédy Miklós; a' Veszprémi Püspöki Sz. Szék' hites Jegyzője.

Bertalan (Kozmadomjai) Vincze, Letényei Urad. Fő-Inspector.

Biene, (a' Méh) nevű német Folyó-Írás' T. T. Redactiója. Pesten.
Bittnitz N. T. T. Lajos, Professor Szombathelytt.'
Bodroghy István, Hazai Ügyvéd és Mező-Berényi hites Jegyző.
Bohus (Világosvári) János. Pesten.
Bornemisza (Hosvai) Janos, Beregh Vármegye' Szolga-bírája.
Boronkay (Boronkai) Miklós, Maramaros Vrgye' Al-Ispányja.
Butykay Ns. Jó'sef. Miskolczon.
Burján Pál, Kolo'svári és Budai Könyváros. 4 Péld.
Bozsik N. T. T. András Szent Ferencz Szerzet' Aldozó Papja.

C.

Capdebó (Baraczházi) János. Tttes. Ns. Temes Vrgye'
Adószedője.
Casino' (Titt.) Nemes Tagjai. Pesten.
Cházár Mihály, Torna Vrgye Fő-Fiskálisa és Tábla-bírája.
Csáthy Özv. Györgyné, Könyvár. Debreczenben. 2 Péld.
Cserey (Nagy Ajtai) Miklós, a' Fels. Kir. Kolo'svári Kor-
manyszék' Tarácsossa.
Csernyus Andras, több Vármegyék' Tábla-bírája.
Czuczor N. T. T. Gergely, Sz. Benedek' Szerzetén lévő Áldozó
Pap, a' Győri Gymnasiumban az Ékesen-szóllás' Tanítója.
Csemiczky (Csemiczei) Sándor, Cs. Kir. nyug. lépett Kap.
Tokayban. †
Csérskzy Antal, Orvos Doctor Munkátson.

D.

Dankó János, Arad Vrgye' Levél-Tárnokja és hites Jegyzője.
Daróczy (Király-Daróczy) N. T. T. 'Sigmond, Plébános Pakson.
Darvay Gábor, több. T. Ns. Megyék' Tábla-bírája.
Deák Antal, Cs. Kir. Tanácsos, Szala Varmegye' első Al-Ispányja.
Deáky Jó'sef, a' Tatai és Gesztesi Uradalmak' Számtartói
Segédje.
Debreczeni Reform. Nemes Collégium' Könyv-tárja.
Ifj. Dercsényi (Derczeni) Pál, Tábla-bíró.
Dobos T. T. István, Esperest, és Ó Budai Reform. Prédikátor.
Dohovics Bazílius, V. Esperest, és Munkácsi Parochus, Tettes
Beregh Vármegye Tábla-bírája.
Dókus (Csabai) László, Zemplén Vármegye Fő-Jegyzője, és
több Vármegyék' Tábla-bírája.
Idősb Draskóczy (Draskóczy és Jordánföldi) Gábor, több Vár-
megyék' Tábla-bírája.
Ifj. Draskóczy (Draskóczy és Jordánföldi) Sámuel, Gömör és
Kis-Honth Vármegyék' Fő Szolga-bírája.
Draskóczy (Draskóczy és Jordánföldi) Sámuel, hites Ügyvéd,
és Borsod Vármegyei Tábla-bíró.
Dulházy Mihály, T. Abaúj-vármegyei Tábla-bíró.
Dunay Imre, Miskolczon az Evangelikus Oskolak' Professora.

E.

Enyedi Reform. Ns. Collégium' Könyv-tárja.
Eggenberger Jó'sef Könyváros Pesten, 10 Példányra.

Egri (N. Enyedi) János, Tttes. Ugoesa Vrgye. Al-Ispánya.
N. Szülösün.
Eperjesen, az Evangelicusok Colléginma Nemes 's tudós Tagjai.

F.

Farkas N. T. T. Jó'sef; az Egyházi Törv. 's Tört. Tanit. *Pécsen.*
Farkas (Bölöni) Sándor, Gubernialis Cancellista *Kolo'svárott.*
Féja (N. Rakói) Lajos, mind a' két Törv. Doktora, Tttes.
Torontal Vrgye. Alügyésze 's Tttes Temes Vrgye Tabla-
bírája.
Fischer Károly, Sz. Kir. Kassa Városa Fő-bírája, 's több Nemes
Varmegyék' Tabla-bírája.
Fogarasy (Büskösi) János, Kir. Táblai Cancellista. *Mohán,*
Erdélyben.
Fórizs Jó'sef, Bihar Varmegyei Tabla-bíró.

G.

Gergye (Nagy Kajdi) Gábor, Cs. Kir. Kamarás és H. Liechten-
stein 7-dik számú M. Lovas Ezered. 100-os Kapitánya.
Cremonában.
Ghyczy (Assa, Ablancz-Kürthi és Ghyczy) Ignác, Bábolnai
Kir. Intéz. Fiskalisa 's több Varmegyék' Tabla-bírája.
Görög Demeter, a' Sz. Istvan Vitéz Rendje' Közép-Keresztese,
Cs. Kir. Kam. és Udvari Tanacos. *Bécsben.*
Gyulay Sándor, Gróf Andrássy Karoly' Ügyvédje.
Gyurcsányi (Moysfalvai) Gábor, Nógrad Vgye első Al-Isp.
Glác János, Arad Vrgyei' Földmérője, és Csanad Vrgye Tablabir.
Gedő (H. Sz. Mártoni) Jó'sef. *Thordán.*
Gyika (Dézsánfalvai) Anastasia, született Gyülvészi Dadányi
Aszszony. Bellatintzen.
Gerits Pál, *Keszthelytt.*
Gosztonyi Sándor, Hazai Ügyvéd. *Keszthelyt.*
Gööz András, Borsovai Ref. Prédikátor.
Gubiczer N. Tiszt. T. Ferentz, kegyes Szerzetbeli Áld. Pap,
Szegedi Kir. Gymnasium' Igazgatója

H.

Hanzely János, a' Marienfeldi Urad. Fiskalisa. *Banát-Komlóson.*
Hajnal Sámuel, Kereskedő *Pesten.*
Hegedüs János, Cs. Kir. Főhadnagy a' 9-ik számú Cs. Kir.
Magyar Lovas Ezeredben.
Horváth N. T. T. János, Kárászi Plébános.
Horváth T. T. Czirill, Kegyes Szerz. Áld. Pap és Prof. *Vácson.*
Horváth T. T. János, Vadosfai Evang. Prédikátor.
Horváth István, Károly Ó Fő-Herczogs. Bellyei Urad. Számtartója.
Hrabovszky (Hrabovai) János, a' Kőszegi Kir. Kerületi-Tabla'
hites Ügyvédje.
Hrabovszky (Hrabovai) T. T. István, Dömölki Evang. Prédiká-
lor, és a' Kemenesi Almegye Seniora.

I.

Ihász Imre, több Tttes. Ns. Megyék' Táblabírája.
Illés (Edvi) T. T. Pál, Evang. Préd. Vanyolán *Pápa mellett.*
Ivánszky Antal, a' Görög 's Magyar Nyelv' és Literatura' Tanítója. *Egerben.*

K.

Kállay (Kállai) Leó, Cs. Kir. Oberstlieutenant, és több Vármegyék' Tábla-bírája.
Kazinczy (Kazintzi és Széphalmi) Ferencz, több Vgyék' Táblabír.
Kémes János, Mélt. B. Báuffy Ádám Úr' Kéméri Udvar-bírája.
Kiss (Nemes-Apáthi) Sámuel, Evang. Prédikátor. *Szil-Sárkányon.*
Kiss Károly, B. Marjássy Cs. Kir. M. Gyalog Ezr. Fő-hadnagy.
Kiss N. T. T. Venczel, Sopronyi Professor.
Kiss (Baczka-Madarasi) Jó'sef, Alsó Fejér-Vármegye Vice-Ispánja *Erdélyben.* †
Kiss (Ittebei) Antal, Tábla-bíró és Kir. Udvarnok.
Kútsán Károly. *Duna-Földváron.*
Követs Jó'sef, Uradalmi Ispány *Szentesen.*
Katona Jó'sef. *Pesten.*
Kovacsóczy (Görgenyi) Mihály, hites Ügyvéd. *Kassán.*
Kondé (Póka-Teleki) Jó'sef Benedek, Cs. Kir. Magyar Udvarnok, és több Vármegyék' Tábla-bírája.
Kovacs János, az Eperiesi egyesült Görög - Cath. Püspöki Megye Bibliotékaja' Fundatora, és az arany érdem-péNZ' tulajdonosa *Bécsben.*
Kraynyik Jó'sef, Abaúj Vrgye Fő-Szolgabírája.
Kristóf Jó'sef, Veterinarius *Aszódon.*
Ns. Kraszna Vármegye Ttts. Generalis Törvényszéke.
Kun Sándor, Mélt. Gr. Teleky Sándor, Szirághi Provisora.

L.

Lázár Imre, Transseunalis Commissarius Pest Vármegyében.

M.

Magda T. T. Pál, S. N. Pataki Prof. és több Vgyék' Tábla-bírája.
Magyar-nyelv Halgatói a' Püspöki Lyceumban *Szathmáron.*
Martinidesz László, Torna Vármegye Al-Ispánja.
Majthényi (Kesselőkői) Gábor, több Vármegyék' Tábla-bírája.
Missits (Zamabori) F. T. István, Muslai Plébános, Esztergom és Komárom Vármegyék' Táblabírája.
Markovits (Cserneki) Eduard, Cs. Kir. Fő-Hadnagy a' Herczeg Liechtenstein 7-dik számú Magyar Lovas Ezeredében. *Cremonában.*
Márton Jó'sef, Beregh Vár. Tábla-bíró, a' Bécsi Egyetemenél a' Magyar-nyelv Professora, és a' M. Kurir' Kiadója *Bécsben.*

N.

Naidhardt Antal, Egri Érseki Számvevő.
Nagy (Nagy-büki) Pál, Soprony 's több Vrgyék' Tábla-bírája.

Nagy Ignác, több Vrgyék' Tábla-bírája. *Pécsett.*
Nedeczky (Nedeczzei) Lajos, Zala Vrgyei Fő-Szolgabíró.
Nyitra Vármegye Nemes Rendel.
Nevetlenek. 6 *Példányra.*
Némethi Pál, Miskóltzi Leány-Tanító.

O.

Ócskay (Ócskai) István, Tttes Zemplény Vrgye hites Al-Jegy-
zője és több Ns. Megyék' Táblabírája.
Oszterhieber Móricz, a' Törvények Doktora és a' Fiumei Kor-
mánynál Conceptualis Practicáns.

P.

Pákozdy 'Sigmund, Ns. Tolna Vármegye Al-Szolgabírája.
Pápay (Pápai) Ferencz, Tatai és Gesztesi Uradalmi Fiscális.
Pátay (Patai) János, Theológiát tanító Prof. *Bécsben.*
Pataki Reform. Nemes Collégiom' Könyv-tárja.
Pilaszenovits Antal, Rogolitzai közbirtokos.
Podolay N. T. T. Melchior, az ájtatos Oskolák' áldozó Papja
's a' N. Kanizsai Kir. Gymnásiom Kormányozója.
Pogáts Elek, Szamartartó *Pápán.*
Polgár N. T. T. László, Sz. Benedek Szerz. Áldozó Pap és Ra-
vazdi Plébános.
Prauner Gabor, N. Mélt. Gr. Eszterházy Miklós' Titokn. *Tatán.*
Pucz N. T. T. Antal, Ballonyi Plébános.
Posonyi Nemes Magyar Olvasó-Társaság.

R.

Raader Alajos Könyvtáros *Fejérváron. 2 Példányra.*
Retsky (Retski) Benedek, Tablabíró *Naprágyban.*
Rimavölgyi Nemes és Tudós Társaság.
Rómán (Kövesligethi) Ferencz, Fiscális és Tablabíró *Munkátson.*
Ro'snyai Kerületheli Evangelicum Ns. Gymnasium.
Rösler T. T. Kristóf, a' Budai-Pesti Német Újság' Redactora.
Ribiansky János, Tisztartó.

S.

Schwaiger András, Po'sonyi Könyvtáros 2. *Példányra.*
Sebess (Zilahy) László, Cs. Kir. Fő Strá'sa-Mester, a' Magyar
Nemes Testőrző-Gárdánal *Bécsben.*
Somogyi János, N. Mélt. Gr. Széchényi László Ó Eksz. Hor-
pácsi Udv. Kasznárja.
Soós (Soóvári) György, több Ns. Vármegyék' Tábla-bírája.
Sopronyi Ns. 's tudós Magyar Társaság.
Soprony' Tttes. Nemes Vármegye Rendjei.
Stöck Ferencz, a' Cs. Kir. Fő-Hercz. és Nador-Isp. 12-dik szá-
mú Magyar Lovas Ezred. 100-os Kapitány.
Szabó Jó'sef, F. T. T. Harsányi V. Esperest és Plébános. †
Szabó N. T. T. Nepomuk, Turjei Plébania Administrátora.

Székely-Udvarhelyi Evang. Reform. Nemes Collégium.
Szigethi Evang. Reform. Ns. Lyceum.
Szilasy (Szilasi és Pilisi) Ferencz, Tttes. Gömör Vrgye V. Ispányja.
Szirmay (Szirmai) Ádám, a' Kir. Törv. Tábla' Ref. Assessora.
Szirmai (Szirmai) Lajos, Szathmár 's több Vgyék Tábla-bírája.
Szombathelyi Seminarialis Könyvtár.
Schedel Ferencz, Orvos-Doctor, a' Magyar Tud. Társaság' Actuáriussa. Pesthen.
Sándor (Szlavniczai) Mihály, Cs. Kir. 7-dik számú Magyar Lovas Ezeredbeli 100-os Kapitány. Cremonában.
Spisics (Japrai) Ignác, több Tttes Ns. Megyék' Tábla-bírája.
Szentmiklósy (Primóczy) Aloys. több Ns. Megyék' Táblabír.
Szécsey N. T. T. János, a' Sz. Hittudom. Doktor és Professora. Rosnyón.
Szalacz Antal, a' Békési Uradalom' Számvevője.
Szemere (Szemerei) Pál, több Tttes. Ns. Megyék' Tábla-bírája. Pesten.

T.

Terhes T. T. Sámuel, a' Kassai Reform. Ekklesiának Prédikátora 's több Ns. Vármegyék' Tábla-bírája.
Tropp István. Gyüleészen.

V.

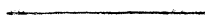
Varga T. T. István, Theol. Doct. és Szikszai Reform. Prédik. Vasdinyei N. T. T. Mihály, Szebéni Káplán.
Vitéz (Nyitra-Ivánkai) János, Tttes Abaúj Vrgye V. Ispányja.

W.

Wigand Otto, Pesti Könyváros. 2 Peld.
Wigand György, Kassai Könyváros. 3 Peld.

Z.

Zaizon Mihály, Cs. Kir. Hadnagy, a' Cs. Kir 2-ik Nemes Székely, 15-számú Ezeredében, a' Nemzeti Intézet' Kormányozója, Kezdi-Vásárhelyen.

1.

Attila életéből néhány vonatok.

(Feszler után.)

Akviléja ostroma.

Kurtánál öszszegyűjtván Királyait 's Herczegeit Attila, Olasz-ország' eltörlésére indul. Nem adatott ugyan-is ki mind eddig sem a' felkérített Szilbanusz, sem a' nála elzalogosított templombeli edények nem küldettek-el, mellyek Szirmium' megvételével kerültek a' győzödelmes' kezére 's azután egy hűségtelen Titoknok által Ravennába lopattak; — nem adatott-ki Honória sem; — Étziusz ezen kívül csalárdul viseltetett Galliában mind a' Hunnok, mind a' Góthok aránt; legközelebb végre Orszesz felfedezése szerént, egymás ellen tüzelte a' nyugoti Császár a' rettentő Király vitéz frigyeseit. — Mind ezek boszszút kívántak; roppant csoportok gyülekeztek öszsze 's gyenge ellentállás közt rohantak Akviléja falai alá. Akviléja volt ekkor Olasz-ország' kulcsa 's a' Tartomány' legnépesebb, leggazdagabb városa. Megkellett ezt Attilánknak vennie. A' becsület 's szabadság' szikráji ki nem aludtak még egészen lakosai' szívökből; Olasz-ország' akkori gazdagsága 's ereje itt vólt öszszegyűjtve, erős falai kaczagták a' rohanást.

Felkérlette a' Király e' várost, de polgárjai balált választottak inkább, mint csúfos feladást magoknak. Már előbb Grádusz szigetére vitették feleségeiket, gyermekeiket's vénéjeiket, ne hogy ezeknek rettegéseik megreszkettessék rezzenthetetlenségeiket.

Most elkezdődik a' kemény ostrom; már harmincz napot dühödnek a' Hunnok' erőművei a' falakon, 's még sincs legkisebb sikere izzadozásaiknak. — Attila most elfoglalja a' kikötőhelyet 's elzárja mindenfelől a' közösülést; több csoportjait az Ország' belsejébe küldi: minden reszket, minden enyészik előttök, segéd egy részről sem érkezik. Étziusz maga Konstantzinápolyba szalad segedelemért, Császárját-is szaladásra nógatja.

A' szükség 's nyomorúság gyengítgetik Akviléja lakóit. Az éhség elől kitor tiz ezer vitéz, Menapusz és Orikusz vezérlések alatt. A' düh, kétségbeesés, gyűlölség borzasztóvá tesz a' mézárhlást; maga Attila a' Rómaiak vezérjeikre rohan rettentő kardjával, de épen ekkor lerogyik lováról. Száz láncsák fenyegetik nyomban halállal a' vitézt, hívei nyilként nyomúlnak fedezésére 's tulajdon vérökkel fizetik megtartatását. A' haláltól megmentetve, még egyszer rohan egész erejével Attila Orikuszra 's keresztül döfi ennek mejjét. — Megzavarja ezen történet a' Rómaiakat 's megszalasztja. Menapusz' biztatgatásai 's fenyegetődzései nem használnak, szalad a' ki szaladhat; Attila mindazonáltal nem jut arányjához közelebb. Orikusz sírjánál esküszik mindnyájan, hogy inkább a' város omladékai alá temetik, mint sem megadják magokat. Annál elhatározottabb lett Attila, mert csak itt nyer

letett hősvágyja borostyánt; de más érzetek fogták-el seregét. Ragadó nyavalya kezdé többíteni az ostromlottak' bajait 's már Attila' népeibe is bekapott. Harczolva, nem ragadályban kívántak a' Hunnok meghalni; ezen kívül a' ragadomány, nem a' dicsőség' reményje csalta elő északnak számos csoportjait a' Vitéz zászlóji alá. A' késedelem 's várakozás ellenekre volt ezeknek, 's már több holnapokat töltöttek haszon nélkül egyetlen egy város alatt; nyughatatlanság fogta-el e' miatt az egész tábort, csak az elmenetelre adott parancs fojtathatná-el a' támadás' harapódzó szikráit. A' Király egészen elcsügged, már félbe akarja hagyatni az ostromot; még egyszer körül nyargalja a' várost, gyengébb oldalt kémlelvén, hol berontathatná vitézeivel. Most hagyja-el Akviléja fiait a' szerencse 's a' hatalmasabb' oldalára vonúl. Már épen elvégezte magában, hogy feladjon a' lehetetlenségekkel határozódó ostromon 's hódoljon a' szükség vas veszszeinek, midőn egy gólyát pillant-meg, melly fiait órrába véve, elhagyá a' szerencsétlen várost, hogy magának 's fiainak bátorságosabb menedéket keressen a' szabad mezőn. A' legelevenebb lelkesedés olvasható jeleivel ugrat Attila vitézeihez: — „Oda Vitézek! oda pillantsatok! így kiáltott a' Király, — az égi madarak megérzik a' jövendőt; elrepülnek a' városból, mellynek még ma szükség elenyésznie. Utánam rohanjatok, utánam!

Ezen látásra új tűz lelkesíti az egész tábort; Vezére után rohan kiki, dolgoznak az erőművek, bizonytalan játékaik 's az ostromlottaknak nyílzápori alatt megmászsák a' lelkesedett 's dühödt ostromlók a' falakat. Itt

vitéz vitézzel harczol, a' polgároknak utolsó erejek a' Hunnok' dühével viaskodik. Attila' jelenléte 's példája új erőt szül a' fáradtakban; minden megnyert állásnak maga a' tanúja, dicsérete, intése, kérése, fenyegetése 's ígérete közt dühödik szörnyen a' hunnus kard. A' Vitézek' szenvedései 's izzadozásai véget érnek, már az utolsó Rómaiak fetrengenek mérszárlóik lábai alatt, holtjaik felett hangzik a' győzödelem, lerontott falaik, elhagyott házaik a' Győző' hatalmában vagynak.

Kímélés nélkül engedi a' vitézek' lakhelyeit csoportjai dühöknek Attila; a' város felgyújtatik, erősségei 's jelesebb épületei a' földdel egyenlítettnek, sőt legkisebb nyomát-is elakará ezen városnak törletni, melly inkább nyögött elfajúlt Császárja' fertelmes igájában, mint sem őt ösmérte volna-el Urának.

A' hízelkedő jutalma.

Becsülte magát Attila 's ez őt mások eránt igazságosá tette, a' magabecsülése 's igazság szeretete meggyűlöltették vala a' merészség' hiú szokatlanságait, és! hízelkedés hazug csavargásait. Mind a' kettőnek megbüntetését különös foglalatosságának tartotta Vitézünk. Páduában adta irtóztató példáját ennek. Kevés-sel a' városba menetele után elsétált az Akadémia'ba egy versezet' felolvasására, mellyre Marulusz, Kalabriai Költő minden művelteb-beket meghívott. Nehezteléssel vette észre mindjárt, hogy énekjének tárgyává őt választotta a' kitsinyszívű Músák fia. Semmi jót sem jövendöltek halgatói a' magával megelé-gedő olvasónak; nyilván látták Attila' szemei-

ben legszemtelenebb dícséreteinél a' nevededő haragot. Most, a' mint korcs lelkesedés ragadtatásiban olly jelességeket dícsért rajta a' Költő, mellyeket ő útált, és olly tetteit énekelte, mellyeket soha sem cselekedett; a' mint a' Királyt halhatatlanok fioknak nevezte, 's nemét egyenesen Istentől származtatta: tüzes haragra gerjedt a' magával igen ösmertes nevendékje a' természetnek.

„Kötözzétek-meg a' nyomorúttat, így szólott szolgálaihoz, vessétek máglyára (rogus) verseivel; láng büntesse alacsony hízelkedéseit és azon istentelen kábúltságát, melly őt arra tévesztette, hogy a' halandó embert halhatatlan Istennel tegye hasonlónak.”

Már a' halállal viaskodva feküdt a' máglyán ezen szerencsétlen, már megakarták gyújtani a' fa-rakást hóhérjai, midőn Attila kegyelmet kiáltott a' megrettentnek, ne hogy kora' igazságszerető férjfiái elrettentessenek valódi érdemei emlékeinek az utánvilágra való hagyásoktól. Csak barátjainak kéréseiktől érdekelve 's engesztelve húzta; vissza haragjának borzasztó ítéletét.

Attila Majlandban.

Az önkényt magokat feladta városokat kegyelmébe vette szüntelen Attila, 's kemény parantsolatjai által megőrizte vitézeinek pusztító dühöktől. Hasonlóan bánt Majlandal-is, csupán egyetlen egy műv sértetett itt meg a' győzödelmes Király' parancsára.

A' palotában függött egy kép, mellyen a' két Birodalmak' Császárjai arany trónusokon ülve, a' Szittyák' Fejedelmei pedig békókon lábaikhoz borúlva voltak festve. A' legkábúl-

tabb kevélységnek ezen oszlopát nemes nehezteléssel kérte a' Hunnoknak Fejek, hogy azt megbüntesse, igaz színt kellett adatnia a' képeknek. A' mester előhívattatott 's kénytelen volt az arany trónust egyszerű székké változtatni, a' Császárok' helyökben pedig a' Hunnok' Királyokat reá ültetni. A' békóban nyögött Sziatyáknak szabadon 's felegyenesedve kellett állaniok, hogy körülé csoportozzanak. Távolabb igen alázatos helyhezetbe jelennek-meg a' Császárok hátaikon pénzeli teli zsákokat czeplvén, annak szembetünő kifejezéseivel, a' mit belsejekben érzettek, kívánságjoknak azon legnyilvánosabb jeleivel, t. i. hogy csendet, békét 's életet akarnak venni magoknak.

Attila halála.

Attila Galliába mentekor Theoderik és Étzius ellen, majd szavával, majd fegyverével hódította-meg az útjában eső apróbb Nemzeteket. Illyektől kezeseket kapott, nevezetesen Gibikó Vormáczsiában lakozó Királytól Huganót, Herrik Kabilonumban tartózkodó Fejedelemtől leányát Hildegundét, Alfer egy Czelta had Királyától Akitániában fiát Valthert vette magához kezességbe. Gibikó meghalt, a' Rajnai Frankok megtagadák esztendei adójokat Attilától. Ez időszak szokása szerint rabszolgaságra kárhoztattak az illy pártot ütött Nemzetek' kezesei; ez lett volna most Huganó sorsa-is, ha hirtelen szaladással meg nem mentené magát 's szabadságát.

Attila nem sokat gondolt vele, csak Hildegunde 's Valther szorosabb őrizetekre ügyelt, kivált hölgye Oszpirú kérésaire. Mind kettőt

kedvelte ő felettébb; amaz ritka kecsű leány, ez jeles vitéz lévén. Maga Oszpirú sem tagadhatta-meg Hildegundétól szeretetét 's hódulásait; szüntelen társaságában tartotta, 's a' mi több, a' kecses szűz Attila szívét-is meghódította. Olasz-országi csatái után akarta Királynévá tenni 's karjai közt az emberi gyönyörűséget élni. Valtherre szüksége volt ezen háborús időkben, felakarta őt tisztségekre emelni 's egy Hunnus hölgyel magához 's népéhez szorosabban csatolni; de Hukanó példája szökésre vette már akkor annak felkét. Innen az ajánlott házasságot el nem fogadta, azt adván okúl, hogy nőtelen vitéz életet kívánna élni. Teljes bizodalommal küldé őt a' Király egy pártot ütött Szittya nép' meghódítására; győzödelmesen jövéen innen haza, kijelenti Hildegundének hozzája vonszó forró szeretetét 's szökésre kiszteti a' szűzet. Egy vendégség után, mellyet Valther adott a' Királynak 's Ország' Nagyjainak, nem találta sehhol sem Valther, sem Hildegunde, sem a' Királyné kintse. A' tavasz már beállott, Attilának Olasz-országba kellett sietnie 's nem boszszúlhatta-meg szökevényjeit.

Akviléja omladékjain ébredt-fel a' Király' szívében újra Hildegunde kedves emléke. Szíve üressége 's nyughatlansága, mellyet a' pusztítás borzasztó színen érzett, azon szíves részvételre 's nyájas ápolgatásra való viszzszagondolása, mellyet Aureliánus ostroma 's a' Katalauniai mezőségen kiállott heves csata után tapasztalt Herrik leányában, felébresztette mostan benne forróbban mint máskor, birtoka után való vágyát. Leghívebb szolgálait küldi Kabilonumba olly üzenettel, hogy a' Burgun-

dok Királyának kecses leánya kezéért, az adó elengedését, örök barátságát, 's megszőkött kezesseinek teljes engedelmét ígérnék. Csak ha vonogatná magát Herrik vitéz Ura kívánságainak teljesítésektől, csak akkor fenyegetnék legvéresebb háborúval 's a megkérelhetetlen boszszú minden borzasztó következéseitevel. Drága ajándékokkal ereszté-el Követeit 's folytató ismét felfogott ügyét.

Szerencsés csatái után ősz közelgete már 's téli szállásokra sietvén, visszahúzá magát; táborát a Mincziusz és Pádusz őszszefolyásoknál üté-fel Mantua előtt, hol Kabilonumba küldött Követei a szép Hildegundével már vára-koztak győzdelmet fűzött személyére.

Csak hamar ezután Leó Római Püspök derék beszédétől megindittatva, Hunnussainak a szerzett kincsek 's innen eredő fényűzés által okoztatott korcsosodásokat szemlélve, jövőndő győzdelmeiről kétségeskedve, békét köt a Nyugoti-Birodalommal azon feltételek alatt; hogy esztendei adó fizettessen neki, 's Honória az őt illető atyai örökségével kiadatasson.

Hazájában a Keleti-Császárság ellen készül, mert Marczia megtagadá az esztendei adót. Már minden készen van, elmenetele előtt menyegzőjét ünnepli Hildegundével. A menyegzői éjjel vólt életének utólsója; a menyaszszony szobájában leselkedett a nagy áldozatra a halál, mellyet Vitézünk annyiszor kikerült.

Hildegunde már Valther Jegyese volt, midőn Herrik maga 's népe megmentésére, önön 's az ifiú akaratójával átadá leányát a Hunn Követekek. Vagy tehát első Jegyessének rez-

zenthetetlen hűségétől ösztönöztette, hogy a környülállások hatalmától megmentené magát, már Kabilonumba gyilkos tette határozá magát; vagy Étziusz titkos követeitől Mantuában erre felszóllíttatva, Hildegunde volt azon borzasztó eszköz, melly által egy felsőbb Hatalom véget vetett Attila nagy életének. A menyegzői mulatságok után Kedvese oldalánál csatákról 's győzelmekről álmodozott ő Thrácziában, míg új hölgye szívébe dőfé gyilkoló vasát.

2.

Hogyan tehetni szert kellemetes álmokra?

(Franklin Benj. Irományaiból.)

Mint hogy életünk' nagy részét aluvással töltjük, mellyben hol kellemes, hol nem tetsző álmaink vagynak; épen nem mindegy reánk nézve, ha amazokat megszerezhetjük, emezektől pedig ovakodhatunk; mert akár valóan, akár képzeletben, a' fájdalom mindég fájdalom marad, és a' gyönyörűség, gyönyörűség. Ha álmódás nélkül alhatunk, abból az a' hasznunk, hogy a' kellemetlen álmoktól megmenekszünk. Ha viszont alvásunk közben kellemes álmokra szert tehetünk; már ez tiszta nyereség az élet' örö mire nézve.

E' végett mindenek előtt azon kell lennünk, hogy illendő testmozgás és rendes mértékletesség által egészségünket fenn tartsuk; mert ha a' test nyavalyás, a' képzelődés-is megzavarodik, és ilyenkor többnyire kellemetlen, sőt rémítő képek mutatkoznak a' lélek előtt. Mozgást kell tennünk evés előtt, nem utánna közvetlen; amaz az emésztést elősegíti, emez, (ha csak igen mérsékelt nem), akadályozza. Ha a' mozgásra vékonyan eszünk, az emésztés könnyű és jó lesz, a' test élénk, kedvünk vidám, és aluvásunk elkövetkezvén, természeti 's nyugodalmas. A' restség ellenben, mértéktelen evéssel üszszekötve, szerez boszorkány-nyomásokat, szorongatást és kimondhatatlan nehézséget. Majd mély örvényekbe rohanunk-le, majd fene vadaktól, gyilkosoktól, kísértetektől hajszoltatunk; és egy szóval: álmunkban minden lehető gonoszt és balesetet tapasztalunk.

Jegyezzük-meg mindazáltal, hogy evésre, ivásra közönséges mértéket meghatározni nem lehet. A' ki sok test-mozgásokat csinál, az olyannak többet szabad, sőt kell-is enni, mint másnak, ki testét csak kevésé fárasztja. Általában mióta a' főzés' mivészesség kipalléroztott, az emberek bizonyosan két annyit esznek, mint a' mennyit a' természet kíván. A' vatsorázás nem ártalmas, ha délben nagyon jól nem lakoztunk; de gazdag ebéd után következő erős vacsorázás későn estve, szükségképen nyugtalan éjszakát szerez. Azonban mivel az emberek' test-alkatjaik különbfélék; némelyek az illy éjjeli töltözés után-is nyugtalan alusznak, csakhogy ez nekik vagy egy néhez álomba, vagy egy szélütésbe kerül, melly

után még nyugtosabban alusznak az ítélet napjáig. Gyakorta hallunk példákat olly embe-
rekről, kik a' gazdag vacsora után, reggelre
kelvén ágyaikban halva találtattak.

Az egészség' fenn tartására nézve egy más
eszköz, mellyre legkivált tekintettel kell len-
nünk az, hogy alvó szobáinkhoz a' fris le-
végnak szüntelen hozzá járulása legyen. Igen
helytelenül cselekszünk, ha szorosan bezárolt
kamarákban, vagy leplegekkel körös-környül
beakgatott ágyakban hálunk. A' belénk szí-
várgó levégnek semmi neme se lehet olly e-
gészségtelen, mint az a' nem változtatott és
sokszor bebeszívott levég, melly a' zárt szo-
bában található. Valamint a' felforralt víz
a' további főzéssel nem lesz forróbb, ha azon
részekké, mellyek a' nagyobb hévséget ma-
gokba vennék, elszökdhöhetnek; úgy az élő
testek mind addig ellent állnak a' rothadás-
nak, valamig a' rothadni kezdett részekké
hamar kihányathatnak. Ezeket a' természet
a' bőrlyukacsokakon hajtja ki, és a' szabad s
nyílt levégben könnyen kivitetnek; a' bezárolt
térben pedig inkább csak vissza szívjuk azo-
kat, noha mennél többig annál jobban meg-
romlanak. Nagy számú emberek szoros térre
öszszesajtolva, a' levéget rövid idő alatt egé-
szen megvesztegetik, sőt szintén halálossá te-
szik, mint a' Kalkuttai fekete barlangban.
Úgy tartják, hogy egy minuta alatt egy egy
ember csak négy Párizsi pintnyi ($10 \frac{2}{5}$ Bécsi
meszszelnyi) levéget veszteget-meg; és így te-
hát sok idő kell, míg egy egész szobának le-
vége megromlik, de a' mi végre még-is elkö-
vetkezik, és sok rothadási nyavalyák szárma-
zásokat innét veszik. Sok századokon által

vitatták az Orvosok, hogy a' betegeket friss levégtől meg kell óvni; míg nem végre felfödezték, melly igen jót tesz ez nekik. Remélhetni tehát, hogy idővel szintén úgy fel fogják fűdezni azt-is, miként a' szabad levég egészségeseeknek sem ártalmas; és, hogy akkor azután ama' levég-kerülésből kigyógyulunk, melly most annyi erőtlén lelkeket kínoz, és azt cselekszi, hogy készebbek magokat méreggel megégetni 's megfojtani, mintsem alvó szobáiknak valamellyik szárnyát felnyitni, vagy kocsijokon egy ablakot leereszteni. Ha egyszer a' bezárt levég kigőzőlménnyel megtöltözött, semmit többül magába nem vesz-fel. Az életoltó (fixe) levég következőleg testünkben marad és nyavalyákat nemz. De még-is vagnak némelly előjáró jelek arra, hogy mikor kezd ártalmas lenni a' levég; t. i. midőn eleintén csak csekély rosszszúl-érzést okoz, melly a' tüdőre nézve gyöngé szorítódásban, a' bőrlukákra nézve pedig valami viszketeg nemében mutatkozik; mellyet leírni nagyon nehéz, és mellynek alapját azok közül, kik érzik, igen kevesen találják-el; hanem juthat eszébe akárkinek-is olly állapotja, mikor néha éjjel felébredvén, és melegen takarózva lévén, csak nagy nehezen jöhetett alvásba viszont; az ember hanykolódik, és nem lel nyugtot semmi helyzetben. Ez abból a' bőrben való rosszszúl-érzésből származik, mellyet a' hátra-maradt élet-oltó levég okoz; az ágyi ruha-is megkapta belőle részét, 's most már vele megtöltözve lévén, többet magába venni vonakodik. Hogy pedig erről próbatét által-is meggyőződünk, tartassuk-meg valakivel ágyban az ő fekvési helyzetét, de vettessük-le vele éjsza-

kai fődözetit, és a' testnek takaratlan részére engedjünk folyni friss levéget; tüstént megfrissülve fogja érezni ezt a' részét; mert a' levég mindjárt megenyhíti a' bőrt az által, hogy a' megtorlott kigőzölményeket, mellyek azt nyomták, felnyalja és róla elveszi. Mert minden egy friss levégi részecske, melly a' bőrhöz közelít, annál fogva, hogy azon kigőzölményből valamit magába vesz, egyszer'smind a' hévségnek bizonyos mértékében-is részesül, melly azután őt vékonyabbá és könnyebbé teszi; úgy hogy azt, felvett terhével együtt a' hívesebb és következőleg nehezebb levég, melly egy pillantatig helyére lép, és akkor maga-is megváltozva 's megmelegítve lévén, viszont egy más következő mennyiségnek csinál helyet, annál könnyebben elúzheti. Ezen intézet által viszi végbe a' természet, hogy az állatok tulajdon lehelletök miatt méreggel megölettessenek. A' személy már most érezni fogja a' különbséget, testének azon része, melly a' levégnek kitétetett, és a' másik között, melly az ágyban eltemelve és a' levég hozzá-járulásától elzárva vagyon. Mert ez utóbbik része, rosszszúl-érzését az öszszehasonlítás által még észrevehetőbben fogja kinyilvánítani, és a' kellemetlen érzés' helyét most bizonyosabban kitalálhatni, mint az előtt, míg míg e' test egész felszíne szenvedett abban.

Ez volna tehát a' rossz álmoknak nagy és közönséges oka; mertha a' test nyavalyog, van ennek befolyása a' lélekre-is, és sokféle kellemetlen ideák alvásunk közben annak igen természeti következései. E' gonosznak elhárítása vagy megleitése végett, im' ezen eszközök szolgálhatnak:

1.) A' ki mértékletesen eszik, annál bizonyos idő alatt kevesebb életoltó levég fejlődik. Az ágyi-takarók tehát több ideig szedhetik azt magokba a' nélkül, hogy megtöltözzenek; következőleg tovább alhatunk, mielőtt ez ő szolgálatjok' megtagadása által nyugalomunkat háborgatják.

2.) Ha vékonyabb és könnyebb takarókkal élünk, mellyek a' kigőzőlményeknek a' rajtok által-járást könnyebben megengedik: kevésbé fogunk nyugtalaníttatni, mivel az ilyeneket rajtunk több ideig megszívelhetjük.

3.) Ha e' rosszszul-érzésből felébredünk és úgy találjuk, hogy nem alhatunk megint jól el; tehát keljünk-fel, fejünk alatt a' vánkost fordítsuk-meg, a' takarót rázzuk-meg jól, legalább húszszor-is egymás után, akkor hajtsuk félre és hűtsük-meg ágyunkat, azalatt pedig a' szobában járjunk, keljünk felebb, alább. Mikor azután érezni kezdjük, hogy a' hús levég kellemetlen leszsz; akkor ismét térjünk ágyba, és csak hamar alvásba fogunk merülni, 's aluvásunk szende lészen és kellemes. Mind azon scenák, mellyek a' képzelődésnek ekkor nyilatkoznak, gyönyörködtető fognak lenni. A' ki felkelni restel, a' helyett lábaival 's kezeivel a' takarót felemelheti, így bizonyos mennyiségű friss levéget betódíthat, és a' takaró leesése által ismét az ágyból kihajthat. Ezt valami húszszor ismételve, megtisztítja ágyunkat a' beszívott kigőzőlményektől úgy, hogy egy ideig ismét békével alhatunk benne. Azonban ez a' bánásmód az elsőbiknél sokkal kevesebbet érő. A' ki pedig az e'féle környülményeknek épen nem barátja, és két ágyban-is válogathat; illy esetben nagy jót fog tenni magá-

val, ha meghevült ágyában felébredvén, abból kikel és a' kész hús ágyba fekszik. Az illy ágy-változtatás hidegtelelésben való személyeknek-is jó szolgálatot fogna tenni, minthogy megfrissít és többnyire mindég el-is altat. Valamennyire ugyan e' célhoz juthatni egy nagyon széles ágygyal-is; ha olly téres, hogy abban egészen új hűvös fekvésre helyt találhatni.

4.) Lefekvéskor arra gondosan vigyázni kell, hogy fejevünk illő módon és könnyebbség szerint legyen fektetve, az az épen úgy, mint azt legjobban szeretjük. Még-is: hogy jobbik oldalunkon aludjunk-el, és a' testből minden kiűritendőt kiűritve.

És eddig vagynak a' mivészesség' reguláji, mellyeket az erányzott célra nézve általjában bár melly hasznosoknak fogunk-is találni: mindazáltal van egy eset, mellyben azoknak legszorosabb megtartása-is teljességgel foganatlan marad. Ez az eset akkor áll-be, ha a' személy, ki kellemes álmokat kíván, nem gondoskodott megőrizni azt, a' mi minden dolgok felett szükséges, a' *jó lelkiesség!*

Edvi ILLÉS PÁL.

3.

Eredeti régi Levél-töredékek a' XVII^{dik}
Századból. *)

*Gróf Veselényi Ferencznek Kassáról 1664.
eszt. Julius 24dikéről, egy vér Rokonához
írt eredeti Levele.*

Illusme Comes, Domine Frater observandissime! Tutára akartam kgdk adnom, *General Zuza* Ur ö kelme a *Levai* obsidiot Armadajaval, es Magyar Vitezekkel az elmúlt Vasarnap megh segítve, a *Pogany* Ellenseget nem csak elverte alola, de *Derék harczot mivelve*, alatta valoival, minden Agiut lövő szerzeszmit, szekereit, es egieb sok Nepségét el nyerte, sokat le vagatvan benne, el annyira hogi nekünk advan In Victoriat, a Budai Vezerne meg marat Pogánysággal, *szegien vallással el kellett pironkodni*, kiert legien áldott Innek szent neve: a mint hogi ezen holnap it lövettyük megh az örömet es megh Enekellettyuk a *Te Deum Laudamust* megh irtuk az

*) Történeti Tudomány, és részszerint régi Magyar írásmód hiteles datumait, (adványjait) előmutató eredeti Oklevelek' töredékjeit Gyűjteményemből kivántam közhaszounra közleni, azoknak nyomán, mellyek a' Tudományos Gyűjteményben apródonként kiadattak, de a' közelebbi Majusi 1830. Füzetben, talán eredetileg-is hibáson írtattak volt. — *K. F.*

közel levő *vegh háznak is* a tevök legienek. Jol lehet ennek a Vilaghnak sorsa illyen, a mennyire nevetésre 's örömrre, majd annyira sirankozásra es banatra indittya az Embert, az jo *hirrel nevell tündöklő vitez Kohari Istvan Uram* jo maga viseleti után, het derek sebet veven azon a' harczon, a harcz elöt Istenével megh bekelve es megh gionvan, szep dicseretesen lelket az ő Teremtőjenek ajánlotta, kinek Teste feltalalkozot; igaz dologh nagy karunkkal vagion ezen Vitez Úrnak elesese, mind azon által mienk leven a gyözedelem háladassal tartozunk *a mi Istenünknek*, kivanvan hogi Isten sokszer szerencseltesse az keresztyenséget. In reliquo eltesse In kglmedet Jo Egességben. *) Cassoviae 24. July 1664. Illusmae Dnationis Vtrae Frater ad serviend. paratissimus Comes Franciscus Veselenyi mp.

*) Ezen eredeti Levélben nagyon nevezetes és sok Történeti adványokat az olvasók 's Tudósok egyben mérhetik Katonával Hist. Crit. Tom. XXXIII. pagina 545—560. Wagner Hist. Leop. P. I. p. 148. és Kazy Hist. Hung. Tom. III. p. 9. 10. megint p. 16—22. ugyan csak Katonánál p. 559.

A' magyar írásra nézve: *a' mi Istenünk*, mint hajdan is a' Magyarok Istene, háládatossági buzgó kifejezés. — *Sokszor*, a' sokszor helyet. *Hirrel névell tündöklő. Vegh háznak*, *confinia castella et arces*, *is-* ragaszték szó, que, mindég a' szóhoz ragasztva, *a*, és minden magán hangzók többnyire hosszító jegy nélkül, melly is ma már hiba, de a' XVI-dik Századon felyül, majd minden Latin Nyelven írott Diplomainkban láthatni, hogy a' kettős vagy hosszú é, az, mindég csak egyes *e*-vel íratott, mellyért már ma a' tanuló gyermek Iskoláinkban tenyerébe plágákat vagy körmösöket szokott rend szerint kapni, vagy fél lábón állást és borsón térdeplést. *Szégien vallással et kellett pironkodni, derék harczot mivelve*; régi szép kitételek.

Régi Levél-töredék al- és kül-írás nélkül.

Az Ur Istentől jó egészséget kívánok Kglk Éc.

Mostani alkalmatossággal akarom kglmedet az hírek felől tudósítani, mivel az Törökök és Tatárok Hutimnal által mentek volt az *Nesteren*, az Lengyelek is vissza tértek Tribolyához, az után által ment *Galga Szultán* az Tatárokkal, és utánna mentek az Lengyelekk, latvan az Lengyelek is választottak sereny bizonyos szamu hadat es *Csortor* nevü mezőben hartzoltak volna meg, mihelt az meg vert Tatárok visza tértek, mentest kezdetek a' Törökök az *Nesteren* által menni, *Sorbán Vajdával* együtt szállottak *Czuczura* nevü Varos mellé és ő szám szerént Octobernek 21 Napján az Török hadak — — — — — az Törökök és Tatárokk a' szandeka hogy, négy napok alatt *Czuczuranal* nyugossák lovokot, *Sorban Vaidanak* is el valik dolga, vagy meg fogjak vagy el botsatjak, az Lengyelekk felől is meg értyük ma holnap ha leszallanak e vagy mit akarnak, ha az Lengyelek az negy napok alatt rea nem jönnek az Törökökre szándékjok az, hogy telelő helyekre az *Dunán* által mennyenek. *Budára* is három ezer Tartart küldöttek kik élést vigyenek be *Budaban* de az hire tiz ezer, de nem több három ezernél, ha ujulnak a' hírek 's lesz kitől kglmedet tudósittyuk.

Egész eredeti Levelek al- és kül-írással
nem borítékhoz fogva, hanem egyben
hajtolag, majd mindenik látszható czi-
meres Pecséteikkel:

*Celsissime Princeps, Domine mihi colendissime!
Servitiorum meor. obsequentissim. Commen-
daonem.*

7^a praesentis mensis Julii *Enyedi táborából*, *Zo-lyomi Uramnak* írott Kgd méltóságos levelét ma u. m. 26 ejusdem hozák, kiben Kgd parantsolja *) ö Klmnek, Kgd mellé valo menetelit, mely Ngd porontsolatja. Annyi idök alatt hol járt! nem tudom. De igazsággal írom Kgldek, ennyi változási, kárvalási, és rabságokat szenvedési miat úgy el-fogyatkozott, hogy modgya nintsen a' bé menetelen; másik az, úgy el is betegesedett, hogy minden harmadik napokban inkábbára betegh, nagy obstructiokat szenved. Itt is ö Kglme Kgd birodalmában lévén. Kgd hive és szolgálja *Balásfi Ur* ide érkezvén, mint hogy magának nem lön bátor kimenni, magam szolgálmtul, küldöttem volt meg Kgd méltóságos levelit, *Bocskai Urnak* maga is irt volt eö Kglme mellyekre mi valászsza jött, mi ugyan magam szolgálmtul Kldk bé küldöttem; addigh immár várakozni kel itt *Bálintfi Urnak*, és ha miképen magokat az oda ki valo betsületes emberek, el hiszem éjel nappal Kgd meg vinni el nem mulassa. Kld énnékem porontsoljon migh In az hitván világban

*) A' *és*-sel való helytelen írást, régi leveleinkben, ritka helyt láthatjuk.

éltet, tiszta szível igyekezem mindenekben szolgálai
 Kldk. Az Ur In Kldet éltesse kedves jo egészség-
 ben sok Esztendökigh. Datum in Huszt die 26
 July Ao 1661.

Celsitudinis Vrae

Servor. obsequentissimus.

Kivűl Írás.

Celsissimo Principi Domino Michaeli Appaffi Dei
 Graa Principi Traniae partium Regni Hungar. Dno
 et Sicularum Comiti & Dno mihi colendissimo.

Kglms Ur.

Hogy In Ngdot minden Lelki és Testi Idvességes
 áldásival szerentsésen boldogitsa, szivből kívánom!

Fejérvárról reám dirigáltatott Ngd méltóságos po-
 rontsolatját, illendő alázatossággal vettem Kglms
 Ur, melyben mit paranczaljon Ngd nékem hasonló
 alázatossággal értettem. Az *Feö-Vezértől* eö Ngá-
 tól jött követ, hogy az *Adóért* jött légyen, és anak
 megh indittásáigh (félvén megh ülettetéstől) el nem
 akarna menni, Ngd méltóságos leveléből alázatosan
 értem, valamint azt is, hogy az el mult Tavasszal
 Ngd *Tanáts Ur Hiveinek* edgyező tettzéséből (néha
 beteges állapotom miat én akkor jelen nem lehettem)
 megh irta volna az *Feö-Vezérnek* eö Ngák az szo-
 kot terminusra, u. m. Sz. *Demeter napiára*, valami-
 nek az adoban szerit tétetheti. Nagysagd bé küldi,
 mely levelet (elhiszem) jól el tétetvén az *Feö-Ve-
 zér*, gyakorta fogh szeme előtt forogni: melyhez
 képest Kglms Ur, az mi jelen vagyok, az Adobau

Ngd meg indittyacé, Vagy penigh Ngd levelében ir-
ta Conclusum szerént (mellyet is én nem tudok)
Pasko Ur tudositásátul vár, valamint Ngd rende-
sebben bölczen fel találja, állyon az Ngod Kglms
dispositiojában; En az Haza javara nézendő minden
hasznos és rendes dologban, vékony, és csekély cen-
suram szerint eörömost annuálok. Látok Kglmes
Ur tsak ilyen akadályt az dologban, az Feö Vezér
eö Nga követtye, ha szintén megh indittatna is,
Ngod rész szerint az adot fel szegen kétségh va-
gyon benne, vagy Indul megh velle vagy nem?
En Kglmes Ur Ngd igazságos, tökéletes, alázatos
hive maradván, valamint el tudok az Ngd hűségére
követni, annak szíves cselekedője igyekezem lenni.
Ezekután engedje az sz. In Levelem tanálya Ngo-
dot, magam is az szerint, ha az egésségtelenség
engedi, örvendetes órában, és jó egésségben. Da-
tum Cibinii die 7. mensis 8-bris Anno 1665.

Ngdk alázatos Igaz hive és tökéletes szolgája.

Kivül Irás.

Az Erdélyi Méltóságos Fejedelemnek; nékem ter-
mészet szerint valo Kglmes Uramnak adassék.

Kegyelmes Uram!

Nagyságok kls porontsolatját, az *Excel. Tisztele-
tes Praedikatorokk* két száz forintok erogatiojárul
alázatosan meg értettem, mint hogy Ngd Kglms pa-
rantsolatya szerént Ngtok *Székelyhídi* Jozság Taxa-
jából, az eö Kglk követeinek mindgyárt megfizet-
tem. *Mézes - máli* borok szerzése felöl valo Ngd

kglms porontsolattyát is alázatosan vöttem, munkálkodtam is Kglms Ur, irtam a' *Debreczeni Bironak*, de azt irta nékem, hogy nem engedik által hozni, arra nézve irtam az *Etsedi Commendansnak*, hogy én számomra három hordo mézes-máli bort szerezzem, és azt irta, hogy mivel *Bihar Vármegyébül* is, némellyek meg tiltották, hogy oda által a' Császár számára bort ne vigyenek, onnét is ide által hozni nem engedik, hanem ir *Cobnak* *) és maga szolgáját, és hozat, tsak külgyek salus conductust, hogy ő el hozatván maga szolgája által bátorságnak okaért, ha az magyar hadakbéli katonák találának is ne háborgatnák, ha azért Ngdk tettik, méltosassék Ngd kglmsen porontsolni, egy salvus conductus küldése felől, mint ha én számomra hozatnám, és ne háborgatnák, hozhatnák el békével a' borokat; Ngdk semmi hirt irni nem tudok, mert még a' *Váradiai Passája* is meg nem érkezett; nem is tudtam egyébbel kedveskedni, *hat Fátzánokot* küldöttem, adja In io egésséggel el költeni Ngdk, nem foghatnak Kls Ur, mert az hadak is ott körül vadnak, és ha nintsen ide ki, akkor van divattya fogásának, azért is nem kaphatni. Ha mi hireink ezután léznek mint Kglms Urnak Ngdk értésére el nem mulatom. Eltesse In Ngdot, sok számos esztendőig szerentsés Uralkodással sok Esztendőig kívánatos io egésségben. Költ Somlyon die 24-a Jan. Ao 1678.

Ngdk

alázatos szolgája migh él
Olosz János *mp.*

Kivül Irás.

Erdély országának Méltóságos Feiedelmének, nékem
io kglms Uramnak eö Ngáuk alázatosan adassék.

*) Wolf. Frider. Cob de Neuding.

Kegyelmes Uram!

Isten Ngdot minden dolgaiban szerentsésen boldogítsa! Ngodk mint Kglmes Uránk alázatosan akarám értésére adnom, a' mely levelet nékem *Saponára* küldött, Ngodk párban alázatosan béküldöttem, *Kerekes György*, *Szatthmári Hadnagy* megholt, hadait fel verték az Tatárok, és Kurutzok, Jánkon Szatthmár mellett, és az falut is fel égették, minden hadait le vágták. Nagy Bányára három száz Muskotérost küldött *Saponára*, hogy az várust oltalmazzák az Kurutzok ellen, igen vigyáznak mind ki menőkre az kapukon. Igen sok embereket vött meg a' futásban az hideg mivel erős idők járnak. Az szatthmári hadak, már bé szállottak Kglmes Ur Szatthmárban, és *Nagy Bányát* akarják meg segíteni, ha az Kurutzok, és Tatárok reájok ütnek, Az Tatárság az Tisza két mellyékén vagyk, az Kurutzok az sár-réth mellett, holott is vagyk *Tököli Fejedelemnek* minden marhái azokat örizik, Maga *Tököli Munkátson* vagyon. Az *Törökök* még Kglmes Ur *Debreczenben* vagyk. Mindenféle embereim vagyk Kglmes Ur szorgalmatosson vigyázok, és valamit érthetek, mint Kglmes Urnak, Ngodk alázatosan értésére adni el nem mulatom. Eltesse In Ngdot szerentsés uralkodással, sok Esztendokig jó egészségben. In Somlyo Die 12-a Febr. An. 1684.

Ngodk

alázatos méltatlan szolgálja míg él
Sered Benedek *mp.*

Az Törökök magok szánakoztak az Annyok emlőjén függő gyermekeket, hogy megvötte az hi-

deg mind Anyostol. Ugy hallom *Csengert* és *Bagost* is el rabolták Kglmes Ur. A' Törökökk egy része vissza ment, azokban is sokat vött meg a' hideg.

Kivül Irás.

Erdély országának Méltóságos Fejedelmének, nékem jo kegyelmes Uramnak alázatosan.

Alázatos szolgálatomot ajánlom Ngtokk, 's Kglmetekk, mint bizodalmas Uramékk. In Ngtokk, 's Kglmeteket, sok Esztendeig jo egészségben éltesse kívánom!

Alázatosan akarám Ngtokk, 's Kglmetekk értésére adni, az itt valo Statioban lévő difficultásokat, mivel ide két székbl lévén rendeltetve széna u. m. *Nagy Sink* és *Köhalom Székekből*, azok penigh ha száz szekér szénát ide hajtának, hatvan szekérbe mindgyárást beadgyák, nállunk nélkül is átalyában a' Német kezébe, ugy anyira vagyon fogyatkozásunk a' széna miá, hogy a' magam szénámot kellett bé hordatnom, és a' Marhának nem voltára nézve, Magam marhámot kellett le vágatnom nékiek; A' szalma dolga penigh olly bajos, hogy a' minémü a' kéve mi nállunk, ollyat hármát is nem akar el venni egybe, és így a' melly szekér szalmát intézhetnök, száz kévére bővön, husz huszon két kévében kíványa, mi ugyan oda nem adtuk, de ő sem akarja külömben el venni. Ngtok 's Kglmtek azért, ha a' szalmáról nem ir, és azt megh nem orvosolya a' Fő-Comissariusnál, ugy bajunklészen miatta, mert semmiképpen el nem akarja venni rendiben, noha

az itt valo Commissarius is kénszerittette őket reá, hogy el vegyék mint másutt is, de ők ugyan tsak nem gondolnak véllé; A' széna felől penigh, hogy ha Mgtok, 's Kglmetek valakit a' Szászok közé annak bé hajtására külső Ert nem deputál, egészszen a' szénából meg fogyatkozunk, mert ezek hazul akarják megh fordítani a' szénát; A' mely Urak penigh Concámbiumban is attak volna szénát nékiek, azon fel hattak, 's belé untak, azért bizony ki mennek a' Németek, és valahol Urak 's Feő Emberek, Ns emberek, és szegénységnek szénáját találja, mind bé hordattya, a' melynek is én oka nem lézsek. Az üres szekereket is penigh a' Szászok tsak el szöktetik, sem fát nem hozhatunk véllék, a' Fára penigh nagy szükség h volna. A' bort is a' kit Nagy Sink szék ide küldött semmiképpen el venni nem akarják, hogy savanyu, az aránt is Ngtok 's Kglmtek méltoztassék parantsolni, hogy a' vagy a' helyett mást hozzanak, a' vagy disponályon, ugy hogy el vegyék, ezen Borokot, (de bizony igen igen savanyuk) külömben nagy fogyatkozást szenvednek, és valamenyi Borral tartozunk, mind a' várasokon vésszi megh, mert már is ha valamely betsületes Fő ember, Ns ember, sőt akár kiis, ha ki akarja a' borát inét vitetni megh nem engedi, Csak azt mongya: hogy oly bort hoznak másunnan nékie, a' ki nem megh innya valo, azért nem botsátja ki a' bort, hogy látja arra kel szorulnia, ennek is ha bor nem jön én nem lézsek az oka. Hogy penigh Ngtok 's Kglmtek azt írja énnékem, hogy a' Németek kin való koborlásokat orvosolnám, én mind addigh is kinn oly formáu való koborlásokat, 's járásokat nem tudtam, hanem akkor tájban tuttam megh tsak a' mikor *Turotzi* Ur Levele érkezett hozzám, én ugyan megh jelentettem volt a' Com-mendáusk, 's az alatt érkezvén a' mi Kglmes U-

runkk levele, és az Úr Generalis Úr eö Kglme levele is, mindgyarást a' Comendáns azon Németnek utánna küldött, meg fogatván bé hozatta, és most is fogva tartya, én mindent tehetségem szerént orvosolnék, de a' mit sokszor megh irtam, Ngtokk, 's Kglmetekk, itt három edgy arányu Tisztek lévén, annyira jutottam, a' sok panaszlásom miá előttök, 's oly gyűlölségben vagyok, hogy beszélni sem akarnak ugy vellem mint annak előtte. Ezek után Isten Ngtokot, 's Kglmteket sok esztendökigh éltesse a' szegény Haza oltalmára kívánom.— Kolosváratt. Die 21. Januar. Ao 1688.

Ngtokk 's Kglmetekk

alázatos szolgája,
Göröffi Geörgy *mp.*

Kivül Irás:

Az Mii Kgl's Urunk eö Nga, Méltóságos Tanáts Uri, és Feö Renden valo Deputatus Hivekk eö Ngokk eö Kglmekk Nékem bizodalmas jo Uraimnak, eö Ngokk eö Kglmekk adassék.

Nékem jo Uram!

Ma tiz orakor *Pace* *) Uram ide bé érkezék. Mindjárt azt kezdé kérdezni, hány lonak valo hely van itt a' Várasban, minthogy már az Istállokot connumeráltattam volt, irásban elő adtam, 's az mint onnan kitettzik itt 700. Lonál többnek helye

*) A' Német Generalis, kinek eredeti Levele Gyűjteményemben megvagyon.

nintsen. Arra nézve fel vetteté *az maga Regimentjének lovai* számát, és ment 1440 számra, az más Regiment Lóvai száma ment 1300-ra. In summa 2740. Ezek után az új Contractusban specificált Falukban lévő házak számait meg tudakozván a' Tisztektől, két száz Házra nem tölt. Völczöt pedig egészszen magok a' Tisztek alkalmatlannak mondgyák quártélynak. Ez includált czédulában lévő falukot is kérdezte, én mondám, hogy ezek inkábbára a' Vármegyén vadnak. Ezek után mondá eő jó reggel meg indul, és nekem is, a' Tisztekk is el kel velle mennünk, mennyünk Musna felé, 's ott a' körül lévő Falukot maga meg nézi; Ez mint hogy már így léssen tartok attul, a' Musna körül való Falukot el ne végye. *Barthalom is* nem hiszem meg maradhasson. Azt is kérdi Commissariusok vadnak é már itt a' kik velle léssnek, és ha már a' Provisio meg lett é, mondám még nem lett, de mindenek tsak hamar megh léssnek. *Erre nem igen jól szolla Németül.* Kegyelmed jószági protectioját meg igéré. Most közelebb *Bogátsrul* mindgyárt iraték, hogy arra ne jöjjenek. Az más kgylmed Dézmái, 's Falui utban nintsenek; hanem azt mondá mihelyt az hada bé száll mindenik helyre Salva gvardiát küld. Az migh a' Falukot el nem jarja, addigh az hadak megh indulásáról aligh hiszem hogy disponállyon, Mihelyt ujjabb intervenientiák léssnek Kgyldet Uram tudositom Istennek ajánlom Uram Kgyldemet. Medgyes 24-a Februar. 1688.

Kgyld

igaz Szja
Intzédi Mihály mp.

Kivül Irás:

Méltóságos Ur Széki *Teleki Mihály* Urnak. (Tit.)
jo Uramnak.

Meltóságos Feiedelem ; Kglmes Uram !

Az Nságod Kglmes porontsolatját vévén, General Uramnak az Nságod levelét megattam; Fogaras Földenek sok szenvedésit, 's kárát hövön exponáltam, ö Nsága ígéri mindenekben magát alkalmaztatni, és porontsolatot küld ki minden Comendánsokk, hirdessék meg, valaki uton jár, pénzín élyen. Azt kíváná ö Nsága, hogy afféle ingyen elődökk nevet, a' vagy ki *Compágniájából* valok írva hozná ö Nságák, 's ugy tudná meg büntetni; Ngod is az országban porontsolná meg mindenütt, hogy ingyen senkinek ne gazdálkodjanak. Kglmes Uram, tehetőségem szerént igyekezem Nságodk kglmes porontsolatit véghez vinni. Isten szerentsés országlással boldogittsa Ngodot. Datum *Hermány* *) Die 16-a Novbr. 1688.

*Nságodk alázatos hive*Kálnoki Sámuel *m.p.*

1688. die 20-a 9-bris érkezett *Kálnoki Sámuel levele*, írja; *Veterani* **) meg porontsolt mindenfelé, az uton járo Vitézek ne alkalmatlankodjanak, pénzeken éllyenek: Nékik Nga is ugi.

Kivül Irás.

Az Méltóságos Erdélyi Feiedelemk &c. nékem kegielmes Uramk eö Nságák. alázatosan adassék.

*) Brassó vidéken.

**) Híres nagy hős német Generalis.

*Méltóságos Fejedelem!**Nékem természet szerint valo kglmes Uram!*

Alázatosan akarám Nságodat mint Kglmes Uramot Fejdelmemet tudósitanom: Nagod méltóságos porontsolatját vévén, az Szamos-Ujvári Commendáns minémü insolentiákat, és exactiokat pátrál, Katonai Udvarbiro Uram quereláit írásban az Generalishoz, eö Ngához felvittem, meli dolgot is respectusban vévén, eö Nága igen keményen az Comendánsra reá irt: ugi hogj, hanem supersedeal, Tisztitól is privália, eddiglen valo exactioirol penig, valamikben az mostani inquisitiokor Testificatio léssen, egészen Contentiot tetett: Parantsolt Ngod az *Görögök Birájának* is *Buczi Kozmának*, hogy pomagránatokat szerezzen, ithon nem lévén az Görögök Birája, az többinek porontsoltam felölle, de sohult, sem nállok sem Király Biro Uramnál, ö Kglménél nem találta, mert az mellyeket az télen hoztak, meg fogtak volt, és most semmire kelők, mindazalatt az Görögök minden órán ujjabbakat várnak, mihelt érkezhettek vélle mentén Kglmes Uram Ngodk fel küldgyük. Az estve kglmes Uram Bétsből posta érkezvén, mind Ngdk és az Ns országnak is hozott Levelet. Ugi értem Kglmes Uram *Karaffa Generális* *) az Feje meg kelvén három hétig feküdt; az Békességhez is nagy reménységűn vagyon, noha a' Lengyel ellenségi az Törökkel való Békességet, mindazatt eö Felségének az Francia ellen, már az Confederatusokén kívül *nyoltzvan ezer embere*, és külön ismét *husz ezer*

*) Rumi Emlékezetes Írások I. R. p. 88—103. egynehány Leveli Gyűjteményemben.

Magyarja készen vagyok, az mint *Komornik* Uram beszéli. Továbbra is ha mi occurrentiák interveniálnak, Ngodot, mint Kglmes Urunkat tudósítani el nem mulattom, és kívánom In Nágodot jo egészséges hoszsu étellel, és boldog országlással álgia megh. Szeben 7. Martii A. 1689.

Ngod igaz hive 's alázatos szolgája
Keresztessi Sámuel *m.p.*

Közlő KENDERESI FERENTZ.

4.

Locke Neveléshzménye *) rövid kivonatban.

A' mi neveléshzményi tekintetben Német-oroszágra Niemeyer, Basedov, Franke; Francia

*) Csekély véleményem szerint fordíthatnánk minden Tudományokat, 's az ezekkel foglalatoshkodó Tudósokat így Nyelvünkre *úsz, ész*, valamint *nok* képzőink valamelly tárgyhoz adva az ezzel foglalatoshkodót jelentik, p. o. halász, madarász, vadász, pohárnok, tálnok, fűvész, nyelvész, mennyiségész azon személyeket jelentik, kik hallal, madárral. vaddal, pohárral, tállal, fűvel, nyelvel, mennyiséggel bajlódnak, nevelész pedig azt jelentti, a' ki nevel; — *mány, mény*, képzőink szavakhoz toldva, az ezektől jelentett tárgy vagy cselekedet előállítmányját adják elő, p. o. takarmány, a' mi betakarított, sütemény, a' mi süttetett; — így: Neveléshzmény, Nyelvéshzmény, a' mit a' Nevelész 's Nyelvész előállított.

országra Rousseau; az Angliára nézve Locke. Locke John 1632. született Wrringtonban Bristol-tól nem messze. Elvégezvén az alsóbb Oskolákban tanulói pályáját az Egyetemesz helyett magányos szobájába vonta magát, hol a' régi derék Írókat olvasgatta szorgalommal 's Descartes munkáinak forgatások által a' Bölcselkedésményre nézve új világot gyújtott magában. Azután Német- és Francia-országokat utazván-be, átvette Gróf Shaftesbury nevelését, ki később Angliának Fő-Kancelláriussává lett, 's ifjúsága' nevelőjét fényes hivatalra emelte. Elvesztvén csak hamar Királyja' kegyelmét amaz, a' mi Bölcsünk is megfosztatott tisztségétől. Most egészségének tekintetében, Mohtpellier, 's innen Páris várossába ment 1675. esztendőben, hol az emberi értelem fellett kilencz esztendeig dolgozott, 's rostálgatott derék munkáját bevégezte. Ez által nagy tekintetet szerze magának a' világ előtt, de hazájától távol kellett lennie, mivel Hazaárulóknak kiáltatott. II. Jakabot megfosztván trónjától az Orániai Princz, megösmértetett Locke' ártatlansága 's fényes tisztségre érdemesített az Angol Gyarmatok' kereskedői hivatalánál. A' Londoni levegő azomban veszedelmes lévén egészségére, letette azt 1700 's egy barátjához vonúlt, kinek fiával nevelésbeli rendszere után bánván, szerencséje volt tapasztalnia ennek igazságát és előmenetelességét. Meghólt 1704. 's Oateszben az Essexi Grófságban temettetett-el. Karolina Királyné, XI-dik György hölgye a' Bölcselkedésménynek szentelt palotában tétette-fel Locke sírját a' Bákóé, Newtoné 's Klarkeé mellett. Több könyveket írt, mellyek öszszesen utoljára Londonban nyomtattattak-ki

1801. Eszt. 10. Kötetekben. Különösen halhatatlan érdemeket fűzött ő nevelésbeli helyes gondolatjai 's fogatai által egyéb tudományokban nyert koszorúi közé; — tündérsil-laga volt e' részben Századjának. Nem leszünk talám Olvasóinknak terhekre, ha nevelésről szerkeztetett, már meg-is magyarosított de-rék könyvének rövidebb kivonatját közölend-jük:

Munkája Bévezetésében szól a' Nevelés' fontosságáról, mellyet röviden bemutatván, a-lapját adja tanítása felosztásának következen-dő szavaiban: ép lélek ép testben. Innen ír:

I. Az egészség' feltartásáról 's előmozdításáról,
 melly arányra ezeket ajánlja:

1. Ne ruházd 's fedezd gyermekedet igen melegen, 's egyféle ruhában jártasd télen és nyáron, hogy így teste az időnek minden vál-tozásait megszokván eltúrni, független légyen ezektől, hogy semmi szükségtelet ne viseljen magán, hogy kigőzölgése 's párolgása szabadon mehessen véghez. — Valóban a' ruházat tekin-tetébe mennél kevésbé távoznak-el a' termé-szettől; annál inkább megtartjuk épségében, erősítjük 's keményítjük a' testet, és sokkal egyszerűbb ruházatot kíván éghajlatunk, mint a' szokás és fényűzés hoztak közünkbe, kivált a' gyermekekre nézve, kik majd nem egészen érzéketlenek az idő változásai aránt.

2. Mosd naponként lábait hideg vízzel, 's viseltess vele olly sarut vagy csizmát, melly a' vizet magába vegye 's ismét kiereszsze. Fő-rődjön hideg vízben mindennap, még télben-is; csak étel után, 's mikor teste gőzölög és

feltüzesedett, kerülje a' fürdést. Mind ezek az átfázhatást és az ebből eredő számtalan betegségek' csoportját fojtják-el benne. Ezenkívül az úszás egyike a' leghasznosabb 's erősítőbb testi gyakorlásoknak.

3. A' gyermek sokat legyen szabad levegőn, és itt gyakorolja testét, szorgosan ügyelvén arra, hogy a' testi gyakorlások 's játékok után ne üljön hideg földre, sem vizet ne igyon.

4. Ruhái bővekek legyenek, ne hogy gyengébb tagjait öszszeszorítsák 's kifejtődzéseket hátráltassák.

5. Eledele kevés, egyszerű, nem válogatott készítményüekből álljon. Húst csupán a' négy 's több esztendősök kapjanak, ehez sok kenyeret egyenek. Ebédjeket minden fűszer nélkül készült egyféle étel tegye, 's nem határozott bizonyos időbe nyerjék azt. Ebédén kívül csak kenyeret kapjanak Szüléiktől. Ittlok tiszta víz vagy gyenge ser legyen, minekelőtte kenyeret ettek volna. Gyümölcsel érett korában, mértékletesen, kenyér mellett 's nem mindjárt ebéd után éljenek.

6. A' test kifejtődzésére gyermeki korunkban sokat használ az álom. Azonban a' 7. esztendősöktől kezdve a' 14. esztendősökig ne aludjanak tovább nyolcz óránál, még pedig úgy, hogy jókor lefeküvén, korán kelhesenek-fel 's részesülhessenek a' reggeli drága levegőben.

7. A' gyermek' ágya mennél keményebb legyen, takarója pedig könnyű.

8. A' szükséges kiürítéseket-is rendszeren végezzék a' gyermekek, különösen a' reggeli időhöz szoktassák azokra nézve magokat.

9. Soha sem adj gyermekeknek a' betegség-től való megóvás végett orvosi szert, sőt betegségében sem; mert úgy rá szokhatik arra, hogy lépést sem teendő házából a' nélkül. Az életerő külömben is gyermeki korunk virágjában még igen hathatós, igen munkálódó 's csak hamar helyreállítja megromlott egyarányúságát testünknek, jól megjegyezvén a' betegség lehetséges okainak, taplóinak és ségéd-szereinek eltávoztatásokat.

II. A' lélek' képzéséről.

A' lélekre is különösen szükség ügyel-nünk. Az a' fenyíték tekintetében engedelmességhez, az okosság aránt pedig engedékeny tisztelethez szoktattasson. Erre nézve ne oltsuk gyermekeinkbe a' csintalanságot 's restséget gondolatlan példáink által; mert a' csintalanság és restség leginkább 's hamarabb megfertőztetik lelki tehetségeinket 's legkönnyebben döntik a' tudatlanság' és roszzaság' vészes örvényibe. Közönségesen mi magunk rontjuk meg inkább a' jóra, mint roszzra vonzó hajlandósággal felruháztatott gyermekeinket. Beléjek van mélyen oltva a' mások utánzásoknak 's mimeléseknek ösztöne, és így, ha csupán jót látnak 's tapasztalnak mindenek felett tisztelt Szüléiktől vagy Nevelőiktől, ők is ugyan azont cselekedéndik; ellenben, ha szüntelen roszzaság' példáival vétetnek körül, mi csuda előttünk az ő kicsapongások 's hibás viseletek? Valóban, nem meszsze esik az alma a' fájától, 's a' ki mihez szokott, ott akad a' szíve. — A' ki tehát addig szoktatja gyermekeit azokra, mellyeknek tel-

jesítések kötelességekben fog állani valaha, míg benne törvényt 's természetet nem válna, a' ki szorgosan ügyel arra, ne hogy valamihez olyanhoz szokjanak gyermekei, melyről később vagy hamarabb le kell szokniok, az igen sokat, majd nem mindent megtett erkölcsi bélyegek' alapítására, kifejtődésére 's bizonyosságára. Innen mindenféle kívánságok 's ösztönök meggyőzésekre taníttassanak 's vezéreltessenek a' gyermekek, mindjárt bölcsőjőktől fogva szoktatás 's gyakorlás által. A' gyermekek tisztelettel és félelemmel, a' korosabbak szeretettel 's barátsággal viseltessenek Szüléik 's Nevelőik aránt.

III. *A' büntetésekről 's jutalmokról.*

A' törvények 's parancsolatok okát 's arányát, kivált a' gyermekek, nem vehetvén mindég észre, 's azoknak teljesítésekkel vagy elmulasztásokkal szükségesképen ösztöndeszert következések távoliabbak lévén, mint sem nyomban éreztethetnének; múlhatatlanul szükségesek a' törvények erejeknek 's hathatóságoknak nevelésekre bizonyos segéd-szerek nem csak a' polgári, hanem a' nevelésbeli világban is. Ezen segéd-szerek a' jutalmak és büntetések, mellyek nélkül a' nevelés igen ritkán, sőt többnyire soha sem tehet kívánt lépéseket. Azomban nagy vigyázást és eszességet kívánnak azoknak használások a' gyermek akaratjának igazgatásában, 's arra kell leginkább törekednünk, hogy mennél ritkábban éljünk a' jutalmakkal 's büntetésekkel, ne hogy jutalom' reménye, vagy büntetés' félelme ösztönözze a' gyermeket valaminek teljesítésére,

vagy elhagyására; különösen az igen keményen bánás kevés jót szül mindenkor. A' tiszteletre, engedelmességre 's ön maga meggyőzésére való szoktatás legfőbb dolog minden nevelésnél. Bot és veszszó a' legroszszabb 's czélaránytalanabb eszközök arra nézve, mert nem szülik soha sem az olly elkerülhetetlenül szükséges önkormányt; — félelmet 's idegenkedést öntenek a' gyermekekbe minden dolgok aránt, rabszolgai érzeteket 's félszegü lelkeket teremnek ezeknek ártatlan szíveikben. A' jutalmak-is, mellyek által érzéki 's testi kívánságok és ösztönök ingereltetnek 's tápláltatnak a' gyermekbe, mint felette rosszszak 's helytelenek hagyattassanak-el. A' Szüléknek 's Nevelőknek a' gyermek viselete felett nyilatkozottatott megelégedések vagy megnemelégedések, helyben hagyások vagy helyben nem hagyások 's megszügyenítések legyenek a' legfőbb ingerek 's vezérek a' jó viseletre.

IV. *A' gyermekeknek adandó rendszabások tekintetében való szükséges magaviseletről.*

Ne csupán törvényeket szabj gyermekeidnek, hanem szerezz-is nekik alkalmat azoknak teljesítésekre 's gyakorlásokra. A' rendszabásokkal fösvényen bánj, mennél nagyobb számúak ezek, annál kevésbé 's tökéletlenebbül teljesíthetők-ké-is lesznek. Különösen óvd magad a' rendszabások hozásoknál minden fenhéjázástól.

V. *A' gyermekek külső magokviseletekről való szorgoskodás.*

A' külső illendőséget 's helyes magaviseletet hamarább megtanúlja a' gyermek példák,

mint oktatások 's rendszabások által. E' részben egy kis nem sokat gondolását-is a' serdülőnek nem lehet teljesen rossz néven vennünk. Különösen a' jó társaság legtöbbet teendő ezen tekintetben. Innen a' rossz, közönségesen véve pedig minden cselédekkel való szorosabb társalkodásokat gyermekeinknek el kell távoztatnunk.

VI. A' házi nevelés' elsősege.

Sok Tudósok vetélkedtek már a' mi időkig erről: vallyon a' házi vagy közönséges nevelés érdemeljen e' elsőbbséget? Locke ezt a' házi nevelésnek tulajdonítja, azt állítván: hogy egyedül ebben oltathatnak, kivált példák által a' jó erkölcsök 's igaz erények gyermekeinkbé; a' közönséges nevelés által pedig több ügyességek 's ösméreték szerzettethetnek. Azomban a' Szülék 's Nevelők semmi rossz példát se szolgáltatassanak növedékeiknek; mert épen abban áll a' házi nevelés' becsé és érdeme, hogy a' jónak közvetlen és szünteleni jelenléte 's a' rossznak lahetséges eltávoztatása által vezérli a' gyermeket a' jónak mindenkor utánzására, a' rossz pedig még csak meg sem is ösmérésére. E' tekintetből úgy viseljék magokat a' Szülék 's Nevelők, hogy minden élet 's cselekedetbeli szerek által érdemeljék meg a' gyermekeknek szereteteket 's becsültetéseket, és életek 's erkölcsök tiszta ártatlanságokkal mindenkor kitetszők 's követésre méltók legyenek. Ezek azután könnyen, igen könnyen vezethetik gyermekeiket az erkölcsi jónak tiszta újító forrásaihoz, a' mit a' köznevelés már csak azért sem tehet, mivel a' benne részesülők többnyire az elhibá-

zott arányú nevelésben vettek mind eddig részt.

VII. *Az Ifjúság' megengedhető 's büntetésre méltó hibái.*

A' mesterségek' és tudományok' megtanulásokra 's szerzésekre szükséges szorgalom nem erőltetethetik a' gyermekekben rosszul bánás által, sem a' szorgalmatlanság nem büntetethetik-meg kemény ütlekekkel. Csupán a' nyakasság 's magát elleneszegezés érdemlenek testi büntetéseket. Az ifjúi könnyelműségből származott hibák vagy igen gyengén vagy épen egy cseppet sem büntetessenek, mivel érettebb korról azok magoktól elenyésznek 's kiirtódnak. Azomban az ütlek ne kövesse nyomban a' tettet, ne hogy a' hibát jól 's minden oldalról mégnem vizsgálva, néha ártatlanokat büntessünk; továbbá, ne a' Szülék üssék gyermekeiket, mert többnyire elkeseredésből 's indulatoskodásból kegyetlenebbül büntetnének a' mindennapi tapasztalás' bizonyítása szerint, mint sem a' gyermek büntetésre méltó hibája érdemlené, e' mellett sokat veszítenének tiszteltetésekből és becsültetésekből-is, mivel a' büntetett gyermek megvetéssel 's boszszonkodással szokott viseltetni poroszlója aránt. Csupán a' legutólsóbb 's elkerülhetetlenebb esetekben véttessenek a' testi büntetések elő. Mindenek felett igen előrelátó 's vigyázó légy parancsolatid és tilalmid mellett, ha valamelyikét először áthágja vagy nem teljesíti, mutasd csudáلكozásod 's ámulásod tette felett és vidd oda a' dolgot, hogy szégyenelje cselekedetét. Ha valamely makacs gyermek vonakozik a' tanulástól, addig üsd, még szégyen-

letét 's nyakassága' megbánását nem mutatja. A' Nevelő soha se érintse testi büntetéssel nevendégeit Szüleiknek hírek 's tudtok nélkül, melly által számos szemrehányásokat 's megvettetések kikerülend.

VIII. A' Nevelőben vagy Udvari-mesterben megkívántató tulajdonok.

A' Nevelőnek jó példával kell előmennie, forró gyermeki szeretettel, tüzes szorgoskodással 's nagy eszességgel birnia. — Az illy Nevelő feltalálásával ne sajnálják a' Szülék erszényeiket megoldani. A' Nevelő továbbá jó erkölcsökkel, udvarisággal, az illendőség' rendszabásaival 's végre világ-ösmérettel tündököljön, hogy nevendékjét a' világba vezethesse; mert jó erkölcsöket, világösméretet, erényt, foglalatoskodásbeli szeretetet 's jó híre és neve tekintetében tiszteletet kell a' gyermekbe oltania, nem ösméreteket, mellyeket azután szerezhendhet-meg ez magának; életre, nem Egyetemre készítgesse a' Nevelő mindenkor gyermekét. Ösméreteket könyvekből szerezhetni, de jó erkölcsöket 's világ-ösméretet csupán gyakorlásból, társalkodásból, vi'sgálódásból 's utánozásból.

IX. A' Szüléknek meghittségeik gyermekeik aránt.

Ha bizodalommal 's meghittséggel viselkednek a' Szülék gyermekeik aránt, jóval előbb férjfiakká lesznek ezek, 's bizonyos vonszódást nyernek amazokhoz; erre nézve beszélgessek velek dolgaitok felől, kérjétek-fel véleményeiket 's tanácsait, így fognak ők-is bizo-

nyosan bánni, ha némelly kétségek támadhatnak dolgaik felett. Épen ezt cselekedje a' Nevelő-is, és halgassa-ki mindenkor nevéndéjé' ítéletét. Azomban mind a' Szülék, mind a' Nevelők előbb tiszteletet 's tekintetet szerezzenek magoknak tanácsba húzandó gyermekeiknél. Igyekezz bizodalmad 's mindenre figyelmező vi'sgálódásod által játék 's mulatság közben megösmernedni a' gyermek' különös bélyegével 's hajlandóságával, hogy észrevételeid szerint bánhass későbbre vele.

X. A' gyermekeknek elnyomandó uralkodni vágyokról 's ön-hasszonkeresetekről.

A' gyermekek a' szabadságon kívül az uralkodást-is igen szeretik. Már a' csecsemő kinyilatkoztatja ezt kiabálása, mormogása, nem tetszése, rossz szeszélye, birtok 's kezéhez nyérés után való törekedései által: a' korosabb pedig még inkább elárúlja azon hibát, mellynek elnyomására a' következő eszközök ajánltatnak:

1. Soha sem add 's engedd azt meg gyermekednek, a' mit felettébb, úgy szólván, makacsúl kíván és óhajt. E' mellett vígyázz a' képzelt 's igaz vagy múlhatatlan szükségeire, mert ezeknek kipótolásokat 's teljesítéseket kicsoda tagadhatná-meg tőle? csupán mulatságaiban engedj szabadságot.

2. A' veszekedést kedvellőnek ne halgasd 's teljesítsd panaszait.

3. Szoktasd gyermekeid kölcsönös nyájasságra, nagylelkűségre 's bőkezűségre, azon erényeknek gyakorlásokra alkalom szerzés 's vetélkedés által.

4. Önts végre mélyen szíveikbe az igazság-szeretetet.

XI. *A' gyermekek sírásokról 's kiabálásokról.*

A' kiabálás vagy makacs és uralkodni vágyó, vagy panaszos és sírással egybekötött. Amaz esetben elnyomandó hibát erősítvén magán a' gyermek, ebben pedig baját adván tudunkra, igyekeznünk kell, hogy mennél hamarabb elhagyassuk sírását. Másat javasol a' bölcs Kant rövid nevelésménnében azt állítván: hogy a' sírás rivás által erősödik a' mejj 's gyakorlódik a' tüdő; tehát mennél többet sír a' gyermek, annál erősebb mejjú 's tüdőjű lesz későbbre.

XII. *A' gyermek rettegéséről 's mérészségéről.*

Szoktasd mindenhez gyermekedet, irtsd ki szívéből a' félelmet, de a' mérészséget-is, viselje 's tűrje még a' fájdalokat-is erős és áthatatos lélekkel.

XIII. *A' gyermekeknek kegyetlenkedésre való hajlandóságok.*

Ne engedd-meg, hogy az állatokon kegyetlenkedjenek; óltsd mélyen beléjük a' minden élő teremtmények aránt való tiszteletet 's bajaikban való sajnálkozást; szoktasd végre az álaconsyabb sorsúak aránt való nyájas leereszkedéshez.

XIV. *A' gyermekek tudnivágyokról 's tunya figyelmetlenségekről.*

A' tudnivágy táplálásának eszközei ezek:

1. Felelj őszintén (*aufrechtig*) a' gyermek' minden kérdéseire.

2. Ajánld neki a' beszédben forgó dolgot.
3. Soha se adj csalekony vagy épen hazug feleleteket.
4. Ébreszd tudnivágyát új és idegen dolgok szóban hozásokkal.

A' figyelmetlen tunyaságra nézve: beszéljetelek velek nyájasan, 's mutassátok-meg nekik szép szóval annak megvetendő alkatását 's rossz következéseit; azután szégyenítsétek-meg őket, nevéssétek-ki, kérdezzétek mit csinált és mit végzett, mennyi idő alatt? gyakoroltassátok abban, a' mire hajlandóságát mutatja. Ha velek született ezen tunyaság, játszódtsátok őket szünet nélkül, így végre megúnják a' játékokat 's megtérnek a' könyvekhez.

XV. *A' gyermekek játszó eszközeikről.*

Ne adj sok játszó eszközöket gyermekednek, mert nehezen tehet így közöttök választást, 's használás nélkül csak ide 's tova fogja őket hajigálni. Ha lehet, maga a' gyermek készítse játszó eszközeit.

XVI. *A' gyermekek' hazugságokról.*

A' gyermekek ugyan és bolondok igazat szoktak szólni; de megtörténhetik néha majd nyereség' reménye, majd példa, majd félelem és rettegés miatt, hogy hazudni kezdenek amazok. Mihelyt észreveszed benne ezen hibát, mutasd először csudálkozásod, azután szégyenítsd és ved-meg, később pirongasd ugyan csak ki őket, végre a' testi büntetéseket-is használj.

XVII. *A' nevelés' különös ágai.*

A. *Az erény, különösen az Isten tisztelete, mint az erény' főalapja.*

A' legegyszerűbb vallásbeli igazságokra oktasd gyermekedet. Ne fecsej előtte kóborló lelkekről, boszorkányokról 's ijesztőkről. Oldsd mélyen szívébe az igazság-szeretetet.

B. *Az eszeség.*

Vigyázz szorgalmasan, ne hogy csalárd-ságra vetemedjen nevendéked. Szoktasd mindenben az igazsághoz, őszinteséghez, az okosság aránt való engedelmességhez és hódulás-hoz, végre tulajdon cselekedetei felett való elmélkedéshez.

C. *Életbeli magaviselet.*

Tiszteletben és figyelemben tartsák magokat a' gyermekek, 's tisztelettel viseltessenek mások aránt-is. Másoknak jelenlétükben való megzavarodás és félékenység irtattassanak ki belőlök. Fő hibák e' tekintetben a' következők: rettegő szorgoskodás viseletünkre nézve, kevés vagy épen egy csepp törekedés sem másoknak tetszeni, megvetés, kevésre bec-sülés. Azomban a' szerfelett való czeremóni-áknak el kell távoztatniok, úgy szinte a' mások beszédjek félbeszakasztásoknak és szünteleni szóbeli vetélkedéseknek-is. Állapodottság és szívbéli jó kívánás által szerezhetni-meg egyedül a' finom helyes magaviseletet, még pedig leginkább a' jó társaság' és társalkodás segedelmével.

D. *Ösméretek*, még pedig:I. *Az Oktatás.*

Az erény, mint már előadám, előzze-meg az ösméreteket, mellyekre nézve jegyezzük-meg:

1. Mihelyt beszélni tud a' gyermek, kezdjen olvasni tanulni, de játszva, p. o. kockákkal, azután Ézop meséit add kezébe olvasás végett 's a' t.

2. Könyörgéseket tanuljon könyv nélkül, de vallásbeli dolgokat ne, sem a' Sz. Írást ne olvastasd vele.

3. Azután tanuljon írni rézmetszetekről.

4. Később gyakoroltasson a' rajzolásban, sebes-írásban és írásbeli rövidítésekben.

5. A' francia nyelvet beszélgetés, a' latánt olvasás, jobb lenne azomban ezt-is beszélgetés által tanulnia. Előbb Ézóp' meséit add kezébe latánúl, azután Jusztin és Eutróp legyenek könyvei. Minden kellemetesen és mulattatólag taníttasson, a' nyelvbéli ösméretekkel köttessenek egybe a' valódi ösméretek. Latán kidolgozásokat sem folyó, sem kötött beszédekben ne készíttess, ne-is tanúttass vele könyv nélkül külömbféle helyeket, mivel illy töredékek semmit sem használhatnak műveltségünkre. Legjobb lenne, ha már az Anyák kezdenék gyermekeiket latánúl tanítani.

6. Gyakorolja a' föld' leírást, különösen a' földgomoly' felosztásait.

7. Azután következzen a' számolás' mestersége.

8. Csillagószmány (*Astronomie*) érthetőleg a' föld és naprendszer (*Sonnensystem*) felett.

9. Földmérés' tudománya.

10. Időszámlálás.
 11. Történetészmény (*Historia*).
 12. Erkölcsi tudomány a' Sz. Írásból, 's Cicerónak a' kötelességekről írt könyvéből.
 13. Polgári tudományok Puffendorf és Grótziusz után.
 14. Hazai Törvények.
 15. Az ékesen-szóllás' és gondolkozás' tudományai cselekedtetőleg (*practice*) olvasás által.
 16. A' vetélkedés' mestersége.
 17. Tollbeli gyakorlások (*Stylus*) a' levelírásig, 's más írásbeli gyakorlások anyanyelven.
 18. Természeti bölcselkedészmény a' lelkekről és testekről.
 19. A' görög nyelv tanulása már nem olly szükséges.
 20. Tanúljon táncolni, hogy magának kegyet (*Grazie*) szerezzon.
 21. A' hangművészi ügyesség sok időt kíván megszerzésére.
 22. A' fegyverforgatás és lovaglás előmozdítják az egészséget.
- Mind ezek mellett fő dolog legyen a' bölcsességre és erényre való képzés. Erre nézve tedd gyermekedet érzékennyé a' dicséret és megszégyenítés aránt.

II. A' kézimunkák.

Kézimunkákat-is véteess gyermekeddel elő, mellyeknek megválasztásokban jövődöbeli hivatalára ügyelhetsz. Ilyenek: a' festés, kertművelés, mezei gazdaskodás, ácsoskodás, asztalos munkák, esztergályozás, vadászat, csinosgotás, lakirozás, rézre 's vasra metszés,

rézzele, ezüsttel 's drága kövekkel való dolgözás, üveg köszörülés 's más egyebbek.

III. *Kereskedői számadás 's könyvírás.*

Ezt-is gyakorolja a' serdülő, hogy jó rendes gazda képződjön belőle.

IV. *Az utazás.*

Végre az ösméreteknak megszerzésekre nézve következzon az utazás, még pedig nem csak a' honnyi, hanem idegen Országokban is, hogy nyelvösméreteket 's külömbféle szokás és intézetbeli tapasztalásokat szerezhessen magának a' gyermek. Legjobb a' 7. esztendő korostól fogva 16. esztendőöknök utazniok, mikor még úti-társoknak vagy Nevelőjöknek engedelmesskednek. A' korosabbak úti-társ nélkül-is bejárhatják az Országokat, hol azomban az emberösméret csupán a' főbb rangúakkal való társalkodás által szerzettetik-meg.

Némethy Pál.

5.

Csudálkozásra méltó világösság a' hajdankor némelly bölcsei- 's népeinél.

Az Egypti Mythologia azt mondja Plutarch (Isis et Osiris p. 354) két értelmű: felséges, szent és

érzéki 's közönséges. Ezokáért az Egyptiek templomaik küszöbei eleibe Sphinxeket állítottak annak kijelelésére, hogy az ő Theológiájokban a' bölcsesség' titkai szövvényes szókkal vagynak kifejezve. Illyen a' Száisi Isis szobra felett való irás-is: „én vagyok mind az, a' mi volt, van és lesz. Soha egy halandó se fedezte-fel a' fátyolt, melly engem eltakar.” Kant azt mondja ezen felyülirásról: (in seiner Kritik der ästhetischen Urtheilskraft) ez a' legfelségesebb a' mi valaha mondatott. Hieroglyphék által azért rejték-el ezt bölcseik a' vak köznéptől; mivel ez csak a' külső színre néz, a' dolognak lelkét nem vizsgálja, az igazság' szentségét megszentelteleníti. Pláto Timaeusába azért mondja egy vén Egypti bölc Solonhoz: oh Solon! ti Görögök mindég csak gyermekek maradtok; nem esmeritek a' nagy régiséget.

Herodotos (1-ső könyve p. 56. és 131.) azt mondja: a' régi Persáknak, sem statuáik, sem templomaik, sem oltáraik nem voltak. Nevetségesnek tarták az Istent emberi képpel rajzolni, mint a' Görögök szokták. Leginkább a' hegyeken 's a' természet' kebelébe szereték őt imádni. A' Papnak nem volt szabad csak magáért, hanem az egész Nemzetért kellett néki imádkozni. Ugyan azt mondja Strabo-is (libro 15. p. 732.) „Ha a' Pap az áldozatot szét darabolta, kiki elvivé a' maga részét, 's az Istenség' számára semmi sem maradt hátra, mert azt mondák: az Isten nem kíván semmit-is, mint az áldozat' lelkét. A' napot, csillagokat, és a' tüzet csak mint Isteni dolgokat, de Oromazest mint a' világosság' atyját, ki minden mindenbe, ki a' fő való, úgy imádták.

Zoroaster ama tiszteletre méltó 's halhatatlan érdemű férjfiú, a' Persa Isteni tiszteletre nézve azt mondja: az Isten egy Örökké-való, semmi hozzá

hasonló nincsen, kútfeje minden jónak, törvényesnek, szentnek, igazságosnak; a' maga hasznát nem kereső; maga magának elégséges; a' legdicsőbb, legbölcsebb; Ura e' nagy egésznek. (Lásd Euseb. praep. Ef. libr. 1. p. 42.) Bayle alig ha nem szentségtelenül rostálgatja az efféléket. De talám magára-is ruházható az, a' mit a' Sinopei Diogenesről mond: qu'il ny a point de grand Esprit, dans le caractere du quel il n'entre un peu de folie.

Strabo (libr. 15. p. 713.) azt mondja: az Indiai Brámák úgy nézik e' földi életet, mint az anyja méhében lévő gyermekét. A' halál, vélekedések szerint: a' szerencsésebb életre való újjá-születés. A' mi a' halandót e' földön éri, se nem jó, se nem rossz. A' Görögöknek sok esméreteik velök közösek, és az ő teremőjüket egyedül való uralkodónak és mindenütt jelenvalónak állítják. Még azt-is mondja Strabo az Indusokról: Nagy Sándor elküldé Onesikritust hozzájuk, hogy bölcseik' erkölcsseit és tudományait megtanulná. Kalánus Bráma e' tanítást adá néki: Hajdan bőség uralkodott az egész természetbe, tej, bor, méz és olaj örökké való folyóként folyt a' hegyekből; de az emberek visszaéltek ezen szerencsájökkel, és az Isten megfosztotta e' boldog állapottól őket, 's sanyarú munkára kárhóztatta. Ha a' mértékletesség és egyéb virtusaik visszatérnek, visszatér a' bőség-is.

Confucius hasonlókép az egy Isten' esmeretét tanítá a' Chinaiaknál. A' bálványozók csak a' meghasonlott felekezeteknél 's a' köznépnél maradtak fenn. Különös, hogy nékiek-is voltak 's vagynak némelly messiási ideáik.

Orpheus (a' Krisztus előtt 1255. eszt.) következő megfogásokkal szól az Istenről: „Az Isten Jupiter teremté a' világot, az empiraeumot és a' tartarust; a' földet mint a' tengert; a' halha-

tatlan Isteneket Istennéket. Minden a' mi van, vólt és lesz ő tőle származik. Ő az első és az utolsó, a' kezdet és a' végezet. Csak egyetlen egy fő hatalom, egyetlen egy Isten, egy közönséges Király vagyon. Enckeljünk ama bölts jó és örök szeretetnek.

Homér és Virgil, e' halhatatlan epikus éneklők, (ki nem érze Isteni érzéseket szívébe, ha őket olvasta? Ez utóbbiból Magyarjainknak leg-közelebb csak Kazinczy Orpheus és Euridice bájoló leg-ujjabb magyar fordítását emlitem, az Élet és Litteráturából) ámbár Isteneiket, mint ezeket, úgy léptetik-fel, rejtett böltsességgel szóllának felőlők. Mint az emberkor gyermeki idejét mutatók, vagy mint poéták, eleven képzelődésnek, ha az egyes Isteni tulajdonságokat megszemélyesítik-is, ugyan azon egy Istenről szóllanak. Leg-alább amaz Ekklésiai Sz. Atya Augustinus se tagadja ezt, mert így szóll: (August. de civ. Dei, Libr. 4. c. 19.) „Jupiter a' pogány Philosophia szerint lelke a' világnak, és külömbféle nevű az ő külömbféle foglalatosságai szerint. A' mennyekbe Jupiter, a' levegőbe Juno, a' tengeren Neptun, a' pokolba Pluto, a' tűzbe Vulkán, a' napba Phoebus, az oraculumba Apolló, a' hadba Mars, a' borba Bacchus, az aratásba Ceres, az erdőkbe Diana, a' tudományokba Minerva. Az Istenek Istennék ezen egész serege ugyan azon egy Jupiter maga, kinek tulajdonságai külömböző nevűek. — Mi pedig neveltetésünknel fogva azt hívénk, hogy ama külömböző nevek mind külömböző Istenek. De talám azért imádkozott Pope is így:

Father! of all in ev'ry age,
In ev'ry oline adord.
By Saint, by Savage and by Sage
Jehova, Jove, or Lord. —

Euripides egyik tragoediájába a' többek közt (suplic. act. 3. p. 733.) így kiált fel: Oh embereknek és Isteneknek Attya, 's Királya, miért véljük mi nyomorúlt halandók, hogy tudunk valamit, holott minden sorsunk egyedül csak a' te akaratodtól füg.

Kezdhetné e Klopstock valamely Ódáját illendően, mint amott Horátz (Libr. 1. Ode 12.):

Quid prius dicam solitis paternis

Laudibus? Qui res hominum ac Deorum,

Qui mare et terras variisque mundum

Temperat horis.

Unde nil majus generatur ipso;

Nec viget quidquam simile aut secundum,

Proximos illi tamen occupavit

Pallas honores.

Gentis humanæ pater atque Custos etc.

Plátó a' Szentről (Plat. *Euriph.* p. 5. 6.) szólló beszélgetésébe azt mondja: Socratest azért büntették-meg, mivel a' poéták ellen beszélt, kik olly sok bünt és indulatokat tulajdonítottak az Isteneknek. Plátónak minden gondolkodása a' mennyei dolgokról, leg-inkább erre megy-ki: Valahová tekintünk, mindenütt változásokra akadunk, mind magunkba, mind magunkon kívül. Nem lehet ez, örökké való, változtató, változhatatlan, fő ok nélkül. Az emberi test nem egyéb, mint tömlőt, mellybe a' lélek, büntetésül, vagy próbául van helyeztetve. Az élet czélja az: hogy a' lélek, a' test rab-lántzait, mind inkább szét szaggassa, és az Istenhez, az örökké-való mennyei fő igazsághoz mind inkább közelítsen, — a' Virtusba, melly a' földieknek tellyes meg-vetése, a' látlanoknak szemlélése, 's azokra való ügyelés gyakorolja magát. Erre való a' lelkeknek, szinte néha az állatokon is keresztül való vándorlása.

Aristoteles (Metaph. Libr. 1. c. 2. 3.) azt mondja: sem tűz, sem víz, sem föld, sem levegő, sem valami öszszetett elem, nem lehet a' fő ok. Az Isten, lelki fő való (Libr. 14. c. 10.) kútfeje minden szépnek, jónak, igaznak, kit a' természet ditső munkáiba bámulva imádnunk kell. Egyébb Istenségek csak költemények.

Lucanus (Libr. 9. v. 566.) azt mondja: Gátó, Lybia pusztáit keresztül járván, Jupiter Ammon Templomához ért. Labius tanátslá néki: kérdené-meg az ottani Oraculumot. De azt felelte a' bölcs bajnok: az Oraculum nem adhat világossabb feleletet, mint a' mit ád az Isten szívünkbe, lelkünkbe. Mindnyájan közel vagyunk az Istenséghez. Nem szükség Oraculum, hogy őt meg-érthessük. Ha csak Lybia homokiba vólna zárva az igazság, kevesen ismerhetnék-meg. De megesmerhető ez, minden helyen, a' tengeren, a' földön, a' levegőbe. De legkülönösebben az igaznak lelkébe van lakhelye. Miért keresnénk hát más helyen?

Mitsoda vélekedéssel vólt Socrates az Isten felől, kitetszik Xenophonnak ezen elől-adásából (Mem. Socr. Libr. 1. p. 573.) Azt gondolod é, így szóllot e' bölcs Aristodemushoz; hogy csak egyedül magad vagy az okos élő 's való? Jól tudhatod, hogy te csak egy kiseded rész vagy abból, a' miből a' világ áll, — egy csepp víz melly benne foly, — egy kiseded szikra láng melly őt lelkesíti. Vagy tenéked van é tsak eszed, és nincs ész a' tiéden kívül? Csak a' vak történet munkás é mindenütt, — és nints é egy főbb való, melly böltsebb vólna náladnál? Aristodemus azt felelte: hogy ő a' világ bölcs teremtőjét nem látja. „Nem látod a' lelket is, viszonozá Socrates, — a' lelket, melly testedbe uralkodik és indulatit kormányozza. Szint úgy mondhatnád, hogy te, sem-

mit se tész tudva és okaidnál fogva, mint azt, hogy minden vaktörténetből lessz.

Ha hosszas hajókázás után, valamely félre eső szigeten kötvén ki, ottan egy szép rendbe szedett palotára akadunk, semmitféle okos ember nem mondhatná, hogy a' vaktörténet vetette azt oda. Sőt kiki egy bölcs és okos építő munkájának tartaná azt. Mennyivel inkább kényszerit a' józan ész ezen ítéletre, ha a' világ szép alkotját szabad szemmel láthatjuk.

Az Isten, a' lehető leg-jobb világot teremtette. A' ki tehát ellene panaszkodnék, vagy elváltoztatni kívánná, lehetetlent, vagy tökéletlent kíván. Mert nem érti azt, mi hijjános, mi tökéletes. Gyakran, azt mondja a' bölcs Marc Aurel, a' mit rosznak tartanak, nagyobb értelmünk és elváltozott körül-állásaink mellett jónak fogjuk esmérni. Megfogunk elégedni e' világgal, mihelyt a' fő jó a' Virtus után törekedünk. Ezután pedig, ámbár különböző mértékbe, minden időbe, minden körülállások között törekedni lehet.

Az illyeténekre nézve, talám nem vétett Bayle, mikor azt mondá: la meme sagesse eternelle, qui a dicté l' Evangile, avoit deja écrit la loix naturelle dans le fond des ames raisonnables.

Horváth János.

6.

Hol van ma-is a' Paraditsom e' földön?

Őszsze-esküdtetési Beszéd, melyet T. N. Sebestyén Gábor Tiszti Ügyvéd és Tábla-Bíró Úrnak, Nemes Csajági Szőke Judith Kis-Aszszonnyal lett őszsze-keelésének alkalmával, 1825. Máj. 15. tartott T. Kováts József, Ref. Prédikátor.

Keresztyén Gyülekezet és Uri Házaspár!

Régi és sok vetélkedéssel megrostált kérdés a' tudósok között: „hol volt a' régi Paraditsom, a' legelső emberpár' lakhelye, mellyről „Mózsés I. K. II-dik rész. emlékezik? „Én most nem a' vetélkedő emlékek, hanem az érzékeny sziveknek megnyugtatósokra, egy új véleménnyel állok elő, mellyet sem *Calvinus* sem *Huetius* és *Bochart* nem említene. Nem keresem én t. i. a' régi Paraditsomot Mezsopotámiában, ott a' hol Ázsiának ama' két nevezetes folyóvizei a' Tigris és Eufrates őszszeszakadnak, Nem helyheztetem azt *Roláddal* és *Adizonnal* Arméniába az Araxes és Phasis folyamok közzé. Híjjába erőlködöm; mert lehetetlen hinnem és látanom azt a' Holdban is, az álmodozó Zsidó Rabbikkal. — Sokkal közelebb és pedig a' földön találok én azt fel; mert minden városokban, házakban és

familiákban, a' hány jó és szerencsés házasság, anyi valóságos Paraditsom 's Éden kertje vagyon; és a' ki boldog házasságban él, ma is olyan Adám és Éva, ki Paraditsomban lakozik. Ugyan is:

1. Mózsés megjegyzése szerint a' Paraditsomot maga az Isten alkotta és plántálta. A' házasságnak is maga az Isten volt első fundálója; mert ő mondotta: „Nem jó az embernek egyedül lenni; szerzek ő neki segített, ki környüle legyen.“ Ugy mái nap is mind azon Házásokat, kik szíveik' tisztaságában és szent czélekből kelnek össze, egyenesen az Isten vezérli egymáshoz. A' Paraditsomot kezdetben a' Világnak legelső tavaszán készítette az Isten: úgy a' Házasságot is mindjárt az embernek teremtése után szerzette; és ha a' Paraditsomnak helyheztetése Napkelet felől volt, (mint Mózsés megjegyzi,) — a' Házasság-is rendszerint az ember élete' Napja' keletén, vagy csak élete reggelén, az az Ifjuságában szokott megkészülni, és a' kik vénkorokban házasodnak, olyan Antipodesek, kiknek akkor virradt, mikor másoknak estvéledik.

2. A' Paraditsom egy igen gyönyörűséges kert volt, melly mindenféle füvekkel, plántákkal és gyümölcsfákkal ékeskedett; a' sokféle virágok gyönyörködtették a' szemeket; a' madarak (azok a' legelső és természeti muzsikuskok) minden reggel egy ártatlan Concerttel dicsérték a' bölcs Teremtőt, és örvendeztették annak okos Teremtvényét, az első pár embert. Illyen szép és gyönyörűséges kert a' szerencsés házasság-is; mert ebben a' Paraditsomban egyedül virágzik ama nemes plánta a' jó feleség; mint a' szőlőtő; gyümölcsöt szépet hozván; — itt nevelkednek a' gyermekek renddel, mint az Olajveszszők, kikben a' szív örül; — itt nyílnak a' szívnek virágai a' fiak, leányok és unokák, kikről az atyai szív együtt szivja a' gyönyörűséget

és reménységet; — itt hangzik az Énekek' Éneke, a' bölcs Salamon galambjának és gerliczjének szava t. i. az egymást szerető Házastársaknak meghitt beszélgetése, a' vidám feleségnek nyájaskodása; mikor a' legigazabb és szorosabb barátság az édes érzésekkel, az öröm és nyájasság az ártatlansággal öszeölelkezve a' szerető szivekben szakadatlanul harmonizálnak; azonban a' gyermekek, — azok az ő szerelmeknek eleven és meglelkesült czitherái; — körülöttök megpendülnek, és még síró Nótáikkal is Szüléiknek örömeit zengedezik.

3. A' Paraditsomot 4 folyóvizek öntötték, ugymint: Pishon, Gichon, Hiddékel, és Eufrates, mellyekben (a' mint mondja Mózses) bőven termett az Arany, Onix, Bdellion, és sok más drága kövek. Megvagnak a' Házasságban-is az ilyen 4 folyamok: az öröm, megelégedés, gyönyörűség és földi halhatatlanság a' gyermekekben firól fira, unokákról unokákra mind szélesebben kiáradván itt folynak keresztül; és mikor ezt megöntözik, gyümölcsözövé és boldoggá teszik a' Házasságot. Ezen folyóvizeken jár, kél ama bölcs Salamon' kereskedő hajója, a' gyors és serény Gazda-aszszony; ezekben terem valósággal a' bölcs Salamon Carbunculusa a' jó feleség, és az Atyák Bdelliona, az Anyáknak legdrágább igaz gyöngye, és a' Familiák' Clenodi-uma, a' jól nevelt fiak és leányok.

4. De voltak a' Paraditsomban két nevezetes élőfák is; egyik az *életnek fája* annak közepettén; másik a' *jónak és gonosznak tudásának fája*, mellyet megtiltott Isten az első embernek, hogy arról ne egyék, sőt azt ne is illesse. Illyen két fák vagynak a' házassági Paraditsomban-is. Az életnek fája ugyan-is az egymáshoz való *igaz szeretet*, mellynek drága gyümölcssei az egymásnak engedés, tisztelet, az egymás hibáinak, erőtlenségeinek bé-

kes eltürése, — a' kölcsönös segítség, és bizodalom. A' megtiltott fa pedig a' házasság Paraditsomában: az egymáshoz való *Hűségtelenség*, *Bizodalmatlanság*, mellynek keserű gyümölcsei a' mindennapi czivakodások, perlekedések, szemrehányások, — a' háznéppel és gyermekekkel nem gondolás, végre a' szűkölködés, és a' gyalázatos elszegénykedés. — Erről a' megtiltott fáról ettek a' Já-kób szüntelen háborgó feleségei, kik a' jó lelkű Pátriárchának sok gondot és unalmat okoztanak; — erről evett ama' színes szeretetű Delila; — erről Abigailnak bolond férje, és Jóbnak esztelen felesége; — erről esznek ma-is sok szófogadatlan Ádámok és Évák, kik velem egy értelemben nem-is lehetnek, mert reájok nézve a' Házasság nem Paraditsom hanem egy megátkoztatott kert, melly csak töviset és bojtorjánt terem nékik.

De Ti, Tiszteletre méltó házas Urak és Asszonyások! elhiszem, hogy azokra nézve, mellyeket mondék, béveszitek az én új vélekedésemet, hogy a' jó házasság valóságos Paraditsom. Legalább kívánom, hogy ne én érettem, ne is az én beszédemért, hanem a' ti tulajdon szíveteknek tapasztalásáért lehessetek velem egy értelemben; és ha bár ama' Világi költővel nem énekelhetitek-is felséges versekben, de éreztétek egész életetekben ezen megtalált Paraditsomot.

Nemes ifju Uri Pár! Ebbe az én általam így megtalált Paraditsomba hív, és helyheztet-be titeket e' mái napon a' szeretetnek Istene; mint régen ten Ádámot és Évát; hogy lakjatok abban mindholtig, és éljetez annak minden gyönyörűségeivel. De ennek az Édennek Ura, valamint az első pár embernek, úgy néktek-is azt parantsolja, hogy a' megtiltott fáról, mellynek gyümölcseit elszámálám, ne egyetek és azt ingyen ne-is illessétek.

Nintsen azért egyéb hátra, hanem, hogy már most kinyissam néktek ennek a' ti Paraditsomtoknak ajtaját, ezt mondván: fogjátok egymás jobb kezét 's a' t. *(Itt következett az Esküvés és a' mondatni szokott Imádság.)*

Mindezeknek utánna bézárom tireátok ezen ti Paraditsomtoknak ajtaját az Istennek amaz áldásával: Gyümölcsözzetek és szaporodjatok, töltsétek-bé a' ti familiátokat felnevelkedendő jeles fiakkal és leányokkal, a' Hazát hasznos polgárokkal, az Eklésiát jó Keresztyénekkal. A' mindenható Isten, ki azon egy nap teremtette a' Paraditsomot és szerzette a' Házasságot, változtassa-el ma a' ti Házassági életeteket valóságos Paraditsommá, mellyben nem egy két nap, mint Ádám és Éva, hanem holtig lakjatok; és mikor a' halál által ezen ti földi Paraditsomotokból kiűzettek, plántáljon által titeket az ő mennyei Paraditsomába.

Közli szükséges változtatások mellett
EDVI ILLÉS PÁL.

7.

M E S É K.

A' fenhéjázó Csóka.

Két Mesében.

1.

Hiszed e, mondta vólt egyszer a' csóka a' verébnek; hogy a' pacsirta' hangja csak azért kedves, mert magasról eregeti azt? Erre nézve próbát teszek szavammal, és a' legmagasb toronyról fogom reggelenként a' Napot üdvezelni.

Eskeni mernék, viszonzá a' veréb: fenhéjázással nem nyersz, mert szavad' éktelen, és ha ezt nyilvánabbá teended, még talán becsedet-is, ha volt, elveszted.

2.

A' verébnek okoskodását nyersen kaczagva, repült következő reggel a' csóka egyg kevély toronyra.

Alig végzé - el üdvözetét a' Naphoz, a' mint egy felhőből illy szózat zenge ki:

Ne tegyd magadat nevetségessé. Nem elég a' magasság' formáját megtartani; hanem a' mellett magasan szállani-is tudj.

Az öreg Méh.

Gyűljetek egyyüvé leányim: nagy jót hagyok reátok örökségül. Íme, végóráim közelit. Ekképen döngö némmely öreg Méh a' fiatalokhoz.

Örvendőleg zúgának-össsze a' tapasztalatlan ifju méhek. Ez bizonynal dúzs virágos földre útasit, mondják vala.

Kedvesim; így rebegett az Agg: példáimból, magam általlátom, sokat tunúztatok; de mind e mellett is egyy oktatás' hijával vagytok. Nem tudjátok még ti, mi a' tulipán (itt lefesté előttök egész alakjában a' tulipánt) szép virág, könnyen magához édesget delisége, de szagatlan, üres, és bizonyos tömlöcz akkor, midőn a' méhek alkonytájban kelyhébe szállnak: nap' lementével bezáródik az, és a' benne késelgőt bészárja. Ott meredtenek holtta már sok tanácstalanok. Vegyetek példát ifjak: megnézzétek mi az ártalmas szépség.

'S ez az a' nagy jó, mit örökül hagysz reánk? kérdezék az ifjak elégedetlenül.

Mi nagyobb jó, felele az Agg; a' jó tanátsnál? Kérlek, indulhattok e' biztosan nélküle? 's van e' hasznos gazdagság, vagy tökély, ennek sugallata nélkül?

A' Farkas és Bárány.

A' fűvön andalgó bárány nem tudá, mikor a' nyáj elhalada tőle, sőt anyja-is a' sereg közt véle

öt; 's azalatt, míg el-maradt fija andalodtából felbrede, már-is egygy iszonyú farkas áll a mellette.

Ne rettegj jó akarodtól, mondá hunyászan a csalfa ellenség a' megijedett báránynak. Majd a' legszebb legelőre vezetlek - el, hol még nem voltál; csak jer innen, hogy az amott jövő kuvaszok ne lássák, hová vittelek, mert hírül adnák többi társaidnak; 's ám én egyedül neked szántam ama' legelőt.

Óh megelégszem én a' legelővel, mellyre anyámmal egygyütt mehetek; felele szaladása közben a' bárány. Ó mondá nekem, hogy idegentől óvjam magamat, mert azok között sok az ellenség.

Ezzel futott a' kuvaszokhoz az ártatlan, és a' kijátszatott farkas szégyenülve fordula - vissza, és tapasztalá, hogy nincs nagyobb aláztatás, mint mikor egygyűség veszen győzedelmet a' dolyfös ravaszkodón.

A' két Csiga.

Nem hagyta jóvá az öregebb csigának viseletét az ifjabb. Mindenkor a' füvesben lakjam e? úgymond. Nem gyönyörű volna e már egyszer a' nagy úton járnom, hol annyi szép teremtmények, cifra és deli lánykák 's ifjak kedvök - telve sétálgatnak?

Hagyd - el nagyravágyásodat, felele az öreg; te szegény vagy és törpe, a' főbbek könnyen öszszetaposhatnak. Inkább csak meszszeről gyönyörködjél bennök.

A' Majom és vas .Kályha.

Egyedül maradt a' szobában a' játszi majom. Tél volt, 's egy kis szerű vas-kályha sikeresen melegíté az egész szobát. Most észreuvé a' majom, mitől kap meleget a' szoba, 's hízkelkedőleg ment a' Jóltévőhöz, és hevesen ölelte - meg; de melly kin egyszerre! eljajdúlva veté magát földre a' fürge állat, mert a' forró vas-kályha! szintén miként az erős lelkek, hízkelkedőt nem szenvedett olly közel maga mellett.

A' házi Úr belépe most, 's mondá: szép indulat a' hálá' indulatja, de nevetségesen ne hálálj, nevetségesen ne imádj, 's felesleg semmit ne mivelj.

A' Zsálya.

A' korábbi ártalom könnyen elfelejteti a' néhai jótételt.

Beteg ágyából kele - fel a' Kertész, 's látá, betegsége alatt mint vadúlt - el a' kert. Elszomorodék a' gondos férjfiú, különösen pedig midőn szemlélné, hogy a' Zsályarend a' díszlő virágtáblákba kártekonnyon berontott, így szóla: kedves Zsályám, már feledni kezdém, hogy egykor hív orvosom valál.

MAKÁRY.

8.

Régi Ének 1580-dik esztendő előtt való időből, a' Magyarok eredetéről, 's egyéb dolgaikról.

A' Magyarok eredetéről derék Iróink 's Utazóink után, már ma sok szépet olvashatunk. Halljuk, mint gondolkodtak a' felől őseink 1580. előtt, 's így ez előtt, majd nem 3 Századdal; — mint éb-resztgeték, együgyűségökben egyszer'smind a' Nemzeti lelket, ekkor még a' Templomokban-is. A' Detrekő Várába 1580-ba nyomatott Énekes Könyvbe a' többek közt ezen Éneket olvashatni:

Jersze emlékezzünc az öröc Istenec csudálatos nagy hatalmasságáról, mellyel Scythiából régi Magyarokat jó Magyar-Országba ollyanképpen ki hozá, mint régen ki-hozá a' 'Sidó népeket Pharao Királynac markából inségéből.

Mint a' Scythiai hatalmas Magyaroc származának két jeles férjfiaktól, az egyik férjfinac Hunor vala neve, és az másodiknac nagy Magor vala neve, kiktől az Magyaroc fel nevezteténc Hunortól Hunnusnac, Magortól Magyarocnac.

Ez két emberektől annyi nép származék, hogy Scythiát mind széllyel ők be töltéc, az Scythia vagyon Nap támadat felé, Erdélynac, Moldva - Országának belől, túl Tatar Országon, a' fejer Kunokon pogán Országokon sok havasokon belől.

Jól-lehet Magyaroc elben Scythiában hatalmasoc és nagy Urac valának, de magát az Istent nem esmérik vala, sem az ő szent Fiját mi édes Meg-váltónkat, azért barom módra nagy vac pogányságban ők mind élenc vala bálvánt imádnac vala.

Az kegyelmes Isten rajtoc könyörüle, ő szivekben ada olly gondolatot, hogy ők keresnénc az Nap nyugat felé

Országot magoknac, hol letelepednénc, azért indulánac mint feleségestől és tíz száz ezeren előszer ki jövénc.

Másodszor mikoron nyoltz száz nyoltzvan nyoltzban irnac vala Urunc születése után, az két száz ezeren és három ezeren szolgaktól meg-válván ismétlen ki-jövénc, soc havasoc által pogány Országokban az nagy Isten őket békességgel viselé.

Mikor juttac vala az Tanais vízre ott hajójoc ő nékiec nem vala, azért két két lónac egyikét az Tanais parton őc mind megnyuzac vala, ló-bórból magoknac önnön hasoc alá hójakot varránac vizen által-kelénc.

Hét Kapitányokat köztöc emelénc, be-jövénc az jó Magyar-Országban, kit nevezenc vala bőv Pannoniánac, mert im a' Kenyérnc deakúl panis neve, a' panisról hívjac jó Magyar-Országot bőv Pannoniánac, bőv kenyeres Orzágnac.

Azért ez Országot mind nevezic vala téjjel mézzel folyó kövér földnc, mert ő bővelkedik arannyal, ezüsttel, ónnal vassal, értzel, lóval, öreg barmokkal, a' Szerem borával az Mákró borával, az Somogyi borával, az fel-földi jó borral.

Az Duna vizével, a' Tisza vizével, Száva, Dráva, Számos, Maros vizével, erdővel, mezzőkkel, szép zsiros füvekkel, juhokkal, lovakkal, tikkal, luddal, disznóval, őket a' nagy Isten itt mind megszállítá, mint a' 'Sidó népet Cánaannac földében.

Első ki-jövésekben nagy pogányságokban adá az hatalmas Atila Királyt, ki az nagy Nimródnac unokája vala, Bende-gutznak fija, ez világnac fenyítteke, másod ki-jövésbe jó Sz. István Királyt, Sz. Imre Hertzeget, ditsó Sz. László Királyt.

Ezeknc utánna jámbor Béla Királyt Cároly Királyt, ő fi-ját Lajos Királyt, és 'Sigmoid Császar a' Jankula Wajdat, és az ő jó fi-ját hatalmas Mátyás Királyt, Lengyel László Királyt, ifjú Lajos Királyt, Isten győzi számát a' soc jámbor Királynak.

Ezeknc általa a' kegyelmes Isten oltalmazá áldott Magyar-Országot, ez Ország határit igen ki-terjeszté soc vendég népekre nagy sok Tartományokra, ő melléjec ada hatalmas Urakat, jeles Országokat, hatalmas Városokat.

De jobb részét tőlünk meg-elszakasztá, mert elfelejtkezénc ő nagy jó-vóltáról, kegyelmességéről, soc jó adományáról, meg sem emlékezénc régi dolgairól, haládatlanoc lönc soc jó ajándékiról.

Haragra indítuc hitetlenségünkkel, vakságunkkal, és nagy hamisságunkkal, kezdénc boszontani gazdag aranyunkkal drága ezüstünkkel ezekben birásunkkal, az Szerem borának nagy tor-kosságával, paráznaságunkkal, történetes bününkkel.

Azért ő haragja ellenünc gerjede boszúálló ostora reánk szálla, köztünc meg-hasonlánc, irigység gyűlölség mi köztünc támada, kezdénc egymást üldözni, nagy soc környül való szép tartományokat jeles Országokat tölünc Isten el-vette.

Végre osztán mi reánc ki-hozá Bassáival a' nagy hitetlen Török Császárt, mint a' 'Sidó népre és Jerusálemre régen vitte vala az Nabukodonozor Királyt, minket-is meg vere és mi Országunkat mind elégetteté, dulatá, raboltatá.

A' 'Sidó népeket Isten fogva adá régen Babilóniai Királynac, Magyarokat adá Törököc markába, kie a' Sarló közből a' bőv Máthus földéről, Szalából, Somogyból a' Szerem földéről a' széles Alföldről soc népet el-hajtánac.

Kie meg-maradánac ilyen nagy romlástól János Királyt Királyá koronázác, a' Király meg-látá hogy ő nem birhatná pogány Törököknec temérdec sokaságát, böltsen tselekedéc, frigyét velec vete, hogy tsac épülhetne a' meg-nyomorúlt Ország.

Más felöl ismétlen a' Magyar Urak el-hajlánac koronás Királyoktól, pártot ütének, János Király ellen, Királyt választánac, im a' Német-Országból a' soc pártolással felföldet elvesztéc és annál-is inkább az Ország nyomorodéc.

Mind ezec szállánac Istentől mi reánc bününc szerint, és gonoszságunc miatt, egy felöl verete pogán Törökökkel, más felöl Némettel, és im a' pártolókkal, ezzel meg-mutatá a' hatalmas Isten, hogy ő a' bünöknec erős boszszúállója.

Bölcs Salamon írja, hogy a' Királyoknac sziveket csac Isten igazgatja, ő markában tartja; nagy hatalmassággal melly felé akarja, ottan oda hajthatja, hatalmas Uraknac pártoló sziveket nagy hirtelenséggel egyességbe hozhatja.

Azért mi-is kérjüc szüntelen az Istent, jámbor királyt hogy nekünk-is rendelne, Magyar Uraknac, ő kemény sziveket a' nagy jámbor Király mellé egyenesitse, adjon békességet minden népec között, hogy mi ő Felségét ditsérhessüc egyetembe.

Közli HORVÁTH JÁNOS.

9.

A' T E L E K I E K.

E' háznak tagjai a' XII. Század olta a' XV-dik' végéig Garázda de Mecsenics nevet viselének. A' hely' fekvése nincs tudva; de a' ház Dalmatziából ered, 's csaknem minden kétségen kívül maradéka az ottan uralkodott Deszpotáknak.

Régibb Armálisát nem bírja; igen a' mellyet Zsigmondtól 1409. nyert, és a' melly ama' régibbet magában foglalja.

A' Mecsenicsi-Garázda törzsök két ágat ereszte; az elsőbb megtartá Garázda nevét, a' másik azt Szilágyi névre változtató. Gubernátor Horogszegi Szilágyi Mihály egy Adománylevelében, mellyet a' ház ma-is bír, a' Szilágyi-Garázdákat rokoninak (*consanguineos*) mondja. Erre mutat a' Szilágyi, a' Garázda, a' Teleki házzal közös czímer-is: a' Vadkecske.

Horogszegi Szilágyi László 's Garázda Miklós és Dienes, már a' XV. Száz' elején tekintetes jószágok' urai valának Bosznyában. Nekik köszönheté Zsigmond Király, hogy a' láz Hervója Spalatrói Herczeg megaláztaték, 's a' Zvorniki vár a' Király' hűségében megmarada.

Szilágyi László nemzé Mihályt, a Vajdát és Magyar-országi Gubernátort, és Erzsébetet, a Vajda és Gubernátor Hunyadi János hitvét; hol egygyedül azt jegyezzük-meg, hogy a Szilágyi-ház, az akkori több neveket engedő szokás szerint, olykor Gerébnek-is mondatott.

Bosznya a Törökök által 1414. felpredáltván, a Garázdák Magyar-országra költözé-
nek által, 's Bihar, Arad, Békés és Zaránd
Vármegyékben fogtak lakást. Megszerezvén
itt Zágorhíd; Szék és Telek helységeket, egy-
gyike Zágorhídi-, másika Széki-, harmadika
Teleki-Garázdáknak hívaták magokat. A Szé-
ki-Garázda ág most egy leányban álla fenn,
's azt egy Teleki-Garázda vette-el. Egygyesül-
vén így a Széki ág a Teleki ággal, ezeknek
szülöttjeik anyjok' nevét praedicátumként ve-
vék atyjok' neve mellé, 's az ág magát SZÉKI-
TELEKI névvel nevezé.

A Gyula-Fejérvári nagy templom' falán
még a múlt Század' elején fekete márványban
lehető olvasni egy Epitaphiumot:

Quem non livor edax alienaque gloria torquet,
Perlegat haec Latiis carmina caesa notis.
Tres fuimus clari cognato sanguine vates,
Pannoniam Dravus qua rigat almus humum.
Unus erat Janus, patrias qui primus ad oras
Duxit laurigeras ex Helicone deas *).
Alter erat Petrus, genitus de stirpe Garázza,
Qui tulit Aoniae plectra sonora lyrae.
Ultimus hos ego sum cognata e gente sequutus,
Tertia doctarum gloria Pieridum.

*) Janus Pannonius Pécsi Püspök, poetai 's tudós nevével; atyai
névével Cesinge; anyai nevével Vitéz. Ez az aszszoay testvére
vala az Esztergomi Érsek Vitéz Jánosnak.

Strigonia Petrus requiescit in arce: Joannem
 Ipsa suum sedes pontificalis habet.
 Hic mea, si dederit sors, ossa recondite: si non;
 Nil nostra; jaceant quo libet illa loco.

Vivens scripsi A. D. 1507.

Vixi annis XXXVII.

- - - - MEGENECHEN ARCO - - - -
 - - - - - - - - - - - - - - - -

A' XVI. Százban már tündöklék Garázda János. Lengyel Cancellárius és Testőr-Kapitány Zamosci élvéen Batori Griseldát, a' Kristóf Fejedelem' leányát, a' menyaszszonyt ez kíséré jegyeséhez, 's ott marada sok évekig, 's Batori István Király alatt, mint két Lovas-Ezredek' vezére, a' Lithványok és Moszkák ellen vitézül harczolt. Még megvan a' Király' levéle, mellyel ez Garázda Jánost, a' Grizelda' halála után, elhalmozva dicséretekkel, honjába visszaereszté.

Megérkezvén Erdélybe, elvette Fejér Juditot, 's Anna egygyetlen gyermekét nemzé. Maga a' csata' mezején hala-meg Batori Zsigmond alatt, 's a' Garázda-ház ezen egy leányában álla fenn. Atyja azt Széki-Teleki Mihályhoz adá-ki, Testőr-Kapitányhoz a' Batori Zsigmond' és Bocskay' István' udvarokban, 's leányát és vejét minden jószágaiban örökösének nevezte.

Ezen első Teleki Mihálynak János fija, Jenői Várnagy, Zarándi Fő-Ispány, Hajdúk' Al-kapitánya, elvevé Berhidai Bornemisza Lászlónak Anna leányát (Lászlónak testvére vala Pál, kinek hasonlóúl Anna leánya Apafi Mihály Fejedelem' hitvese volt), 's nemzé 1. Mihályt, a' másodikat; 2. Kátát, Stepán

Ferencznét; 3. Annát, elébb Vas Lászlónét, majd Keresztúri Jánosnét.

SZÉKI-TELEKI MÁSODIK MIHÁLY, törzsatyja minden későbbi Telekieknek.

Ez a Teleki második Mihály, kit Erdély közönségesen a' Nagynak szokott nevezni, született Nagy-Váradon, Biharban, 1634. A' Rákóczyak' udvarában neveltetett, 's Kapitány leve a' II. György' testőrjei közt. Ennek halála után áltméne Apafi Mihályhoz, kinek hitvese az ő anyjával két atyafgyermek vala, 's Ministere lett a' Fejedelemnek, Ország-Generális, Huszt és Kóvár Várainak, 's Csik, Gyergyó, Kászon, Sepsi, Kézdi, Orbai Székek' Fő-Kapitánya, Fejér és Torda 's Máramaros Várm. Fő-Ispánya, minden Királyi-Déz-mák és Harminczadók' fő-árendása, Apafinak halála után (1690. April. 15.) Erdélynek ki-nevezett Gubernátora; végre pedig annak jutalmául, hogy Erdélyt a' Magyar Király' kormánya alá visszahajtá, Római szent Birodalombeli Gróf. Elesett Thököli Imre ellen harczolván, Töröcsvárnál 1690. Aug. 21-kén. —

A' magas ponton állók nincsenek sem magasztalók, sem rágalmazók nélkül, 's Teleki Mihályra gyanút von a' sok hivatal, 's a' nagy hatalom, mellyel Apafiné által Apafira 's az Országra bírt; 's az emberek az akaratot a' kimeneteltől mérséklék, nem látván, olykor látni nem-is akarván, mit engedtek, tanácslottak, parancsoltak az idők; 's midőn az történik a' mit nem vártak, vagy nem óhajtot-

tak, hűtlenséget, árulást emlegetnek, nem szükségét, nem kénytelenséget. Így vádoltatnak a' szeplőtlen fényű Martinúzi, így a' szent hazafiságú Nádasdi Tamás, és hányan mások a' régibb 's újabb időben, kik nem voltak mindég egy felen, és még-is mindég a' hazáén. Thaiss András Úr olvasta Teleki Mihálynak levelezéseit Sobieskyvel, Péter Dünottal, a' Leopold Császár' Ügyviselőjével, 's alkudozásait 's Leopoldnak biztatásait, 's bizonyossá teszen bennünket (*Tudom. Gyűjt.* 1823. Január. 1. 88.) hogy Teleki Mihály egyike vala a' maga kora' legnagyobb férfijainak, jó hazafi, mély belátású politicus, vitéz hadi-mester, hű férj, hű atya, hű barát, tiszta minden haszonleséstől, 's egyedül hazája' 's vallása' javát óhajtó. —

Első jegyese Torma Juliána még az őszszekelés előtt hagyá özvegyen. Pekroviczi Pekri Ferencznek 'Sófia leánya hat holnapig élt vele. Körös-Tarcsai Vér Judit ellenben, özvegy Tholdi Miklósné, neki hat fiú és hét leány gyermeket szüle: 1. Annát, elébb Apafi Miklósnét, tovább Kemény Jánosnét; — 2. Jánost, az elsőt, ki 16-ik esztendejében halamag, már ekkor kinevezett Kővár-vidéki Kapitány; — 3. Susánnát, Vay Mihálynét; — 4. Kristinát, Kendeffy Pálnét, tovább Barcsai Ábrahámnét; — 5. Katát, Báró Bánffy Pálnét; — 6. Mihályt, a' harmadikat; — 7. Lászlót, az elsőt; — 8. Juditot, Pongrácz Jánosnét; — 9. Józsefet, az elsőt; — 10. Pált, az elsőt, a' tudóst; — 11. Borbárát, Vay Lászlónét; — 12. Sándort, az elsőt; — 13. Erzsébetet, Macskási Lászlónét.

Az életben maradt öt fiúnak ugyan-annyi szakaszt adunk:

I.

MIHALY, a' harmadik.

Kővár vidéki Kapitány, (annyi mint Fő-Ispány). Hitvесе, Toroczkai Kata. Gyermek-ei: 1. János, a' második; — 2. Mihály, a' negyedik; — 3. Sámuel, az első; — 4. Borbára; — 5. Anna.

I. János, a' második; Kővári Kapitány, általment a' Római hitre, Hitvесе: Vay Borbára. — Gyermek-ei: *a*) Pál, a' második; — *b*) János, a' harmadik; — *c*) Sándor, a' második; — *d*) Mária, Báró Bánffy Péterné; — *e*) Kata, Statuum Praesidens Gróf Lázár Jánosné; — *f*) Sára, Gróf Bethlen Pálné; — *g*) Klára, Gróf Bethlen Dávidné.

a) Pál, a' második; Dobokai Fő-Ispány, hitvесе Gróf Haller Borbára; gyermek-ei: *aa*) Ferencz, az első, Obristlieutenant; ismeretes franczia elmésségeiről; — *bb*) Tamás, az első, Majór, mind ketten maradék nélkül; — *cc*) Mihály, az ötödik, Paszmoson, Kolozs Várm.; hitvесе Dózsa Ágnes; — *dd*) Anna, Báró Toroczkai Gergelyné, tovább Báró Os-mann Vilhelmné; — *ee*) Maria-Josepha, Báró Jósika Antal Kolozsvári Fő-Ispányné; anyja a' Gubernium' mostani Praesesének.

A' *cc*) alatt megjegyzett Paszmosi ötödik Mihálynak lettek: 1. a' Pál, a' harmadik, ki ifjonta holt-el; — 2. Mihály, a' hatodik, Harinán, Dobokában, mh. 1823. Ez Toldala-gi Ágnestől nemzé Ágnest, Luízát, Má-riát, Rózát; Traut Amaliától Lászlót, a' másodikat; — 3. Ferencz, a' második, a' Paszmosi lelkes Költő. Ennek hitvесе Gróf

Teleki Carolina, a' Sámuel és Gróf Serényi Francisca' leánya. Gyermekük Eduárd, az első, Adolf, az első, Carolína.

b) János, a' negyedik. Vay Annától nemzé 1. Borbárát, elébb Boldogfalvi Czóbel Lászlónét, tovább Vay Jánosnét, Anarcon Szabolcsban; — 2. Ágnest, Berzenczei Jánosnét; — 3. Józsefet, a' másodikat, Sármason, ki Gróf Mikes Máriával nemzé Jánost, az ötödiket. Ennek hitvese Gróf Mikes Susánna; — 5. Annát, Hollakinét.

c) Sándor, a' harmadik; ifju korában kihala.

II. Mihály, a' negyedik; Kormányzéki Tanácsos és Exactorátus Praeses. Hitvese Gróf Bethlen Miklósnak Klára leánya. Gyermekük: Mihály, a' hetedik, 's ennek hitvese Gróf Kendeffi Rákhel. Gyermekük kisded korokban elhottak, magát egy kő, melly a' boltozatról leesett, agyon ütötte.

III. Sámuel, az első; Generális. Hitvese Ötvös Mária. Gyermekük Imre, az első; Assessor a' Királyi Táblán. Ennek Kraus Mariától Imre, a' második Hoszszúfalván, Nagy-Bánya mellett. Hitvese Gróf Brunszvik Carolína, Antalnak az 1827. megholt Ország-bírája' testvérének leánya. Gyermekük: 1. Bianca, 2. Carolina, 3. Maximilián, az első.

II.

LÁSZLÓ, az első.

Kormányzéki Tanácsos és Fejér Várm. Fő-Ispány. Hitvese Vay Anna. Gyermekük Susánna, Gróf Kemény Lászlóné.

III.

JÓZSEF, az első.

Fejér Várm. Fő-Ispány 's Curátora a' Maros-Vásárhelyi Collégiumnak. Lakott Kercscsorán, Fogaras-földén. Gróf Kurta Borbálától nemzé Christinát, Gróf Tholdi Ádámnét. Második hitvese volt a' Bod Péter' munkáji által megtisztelt Gróf Bethlen Kata.

IV.

PÁL, az első, a' Tudós.

Gyermekei Vay Katától: 1. Éva, Gróf Vas Miklósné; — 2. Ádám, az első, Generális.

Ádámnak, Báró Wesselényi Susánnától, Susánna, Báró Korda Györgyné; Gróf Toroczkay Klárától a) Ádám, a' második, a' Czíd' fordítója. II. József alatt Kir. Commissarius és Dobokai Fő-Ispány, azután Kormányszéki Tanácsos, szül. 1740. megholt 1792. Lakott Kendi-Lónán. Gyermekei: Wesselényi Máriától, a' Zsibói Miklós' testvérétől: 1. Mária, Gróf Teleki László' (a' Septemvir és Somogyi Adminisztrátor) elsőbb hitvese; 2. Polyxéna, Gróf Kendeffy Jánosné; — 3. Anna, Gróf Dégenfeld Maximiliánné.

V.

SÁNDOR, az első.

Kormányszéki és belső Titkos Tanácsos. Lakott Gernyeszegen, Torda Várm. Első hit-

vese Gróf Bethlen Júlia, leánya Miklósnak, a' Cancelláriusnak; a' második Petki Nagy Súsánna. 'S e' két boldog anya ugyan-annyi czikelyt kíván.

I.

GRÓF BETHLEN JULIÁTÓL.

Ettől levének: 1. Miklós; 2. László; 3. Lajos; 4. Judit, Vargyasi Daniel Istvánné.

I.

MIKLÓS, az első.

Obristlieutenant. Hitvese Gerhárdt Kata. Gyermekai: 1. Károly; általtére a' Római hitre. Erdélyi Kincstartó; tiszteletes lelke, szíve, hűsége, polgári érdemei által. Ez Gróf Haller Juliától nevelé a) Pált; hitvesének Macskási Klárának nincsenek magzatai; — b) Annát, özvegy Gróf Kornis Ignácznét, Szent-Benedeken Déés mellett, méltó leányát nagy nemzójének; — 2. Juliána, Báró Kemény Zsigmondné.

II.

LÁSZLÓ, a' második.

Kormányszéki és Belső Titkos Tanácsos, Erdélyi Pohárnok, Gernyeszegen. Szül. 1710. Aug. 14-én Menyegzőjét tartá a' nagyhírű Ráday Pál leányával, a' tudós Gróf Ráday első

Gedeon' testvérével, Eszterrel, Péczelen, Pest Várm. 1732. Június 24-én; megholt 1778. Mártzius 16-d. Életben maradt gyermekei: 1. József, a' harmadik; — 2. Eszter, Gróf Toroczkai Zsigmondné; — 3. Klára, Generális Gróf Wartensleben Wilhelmné, Gyömrőn, Pest Várm.

1. József, a' harmadik, szül. 1740. Aug. elsőjén, 's megholt 1796. Septemb. ismét elsőjén. Ifjabb éveiben Assessor az Erdélyi Királyi-Tábla mellett, 's a' Kolozsvári Reform. Collegium' Inspector-Curátora; 1783. Békés Várm. Fő-Ispányi Helytartó; 1784. Ugocsai Fő-Ispány; tovább a' Tudományok' és Iskolák' Kir. Fő-Igazgatója a' Pécsi Kerületben; Cs. K. Kamarás; 1792. Excell.; végre a' Koronának egygyik Őrje, a' Dunamelléki Superintendencia' Fő-Curátora. Elvette Királyfalvi Róth Joannát, egy nagyfényű 's birtokú házunk' utolsó csemetéjét, 1761. Szirákon, Nógrád Várm. született a' nagyelkű aszszony 1742., 's megholt 1813. Octób. 12-én. Gyermekeik: 1. Joanna, Báró Prónay Sándorné, Tóth-Almásán, Pest Várm.; meghalta gyermekek nélkül 1812. April. 20-án; — 2. Lászlót, a' harmadikat; — 3. Józsefet, a' negyediket.

László, a' harmadik, Cs. K. Kamarás, elébb Assessor az Erdélyi Kir. Tábla mellett, majd a' Magyar-oroszági Kir. Tábla' Bárója, tovább Septemvir, és Somogyban Fő-Ispányi Helytartó; a' Márczibáni Tudom. Intézet' Elöl-ülője, 's a' Dunamelléki Superintendencia' Fő-Curátora. Szül. 1764. Septemb. 7-én; megholt Pesten 1821. Martz. 24-én életét 's igen hív és John által Dónát után mesteri kézzel metszett képét a' Tudom. Gyűjt. közlé 1823. Január.

I. 87—105. Elsőbb hitvesétől Gróf Teleki Máriától, az Ádám' és Wesselényi Mária' leányától, lettek *a)* Ádám, a' harmadik, Kapitány a' Nádor' Huszárjai közt. Szül. 1789. Júl. 19-én. *b)* József, az ötödik, előbb Titoknok a' Helytartó-Tanácsnál, tovább a' Királyi Tábla' Bárója 's 1828. Csanádi, 1830. pedig Szabolcsi Fő-Ispány, 's a' Pataki Collégium' 's Tiszameléki Superintendensia' Fő-Curátora, a' Marczibáni Tudom. Intézetnek és a' Magyar Academia' felállítása végett 1828. Mártziusban özszeült Tanácsnak Elölülője; szül. 1790. Octób. 24-én. — *c)* Sámuel, a' második, szül. 1792. Novem. 9-én, hitvесе B. Jeszenák Luíze; — *d)* Joanna. — Második, ritka szépségű, nagy lelkű 's kimiveltetésű hitvesétől Szoboszlai Báró Meszáros Joannától, született: László a' negyedik, és Augusta. — Ezen Udvari Dámája Maria-Dorothea Fő-Herczegasszonynak, a' Fels. Cs. K. Fő-Herczeg Nádor' tiszteletes hitvesének, új fényt hozott a' ragyogó házra, 's nem egyedül az által, hogy érdemes vala a' Pesti Aszszonyi Jóltévő Egyesület' fejevé választatni, hanem az által-is, hogy mostoha fíjait ez nevelé inkább, mint hivatalai, örök tanulása, hazafiúi dolgozásai, 's Könyvtárának gazdagítása által egészen elfoglalt tiszteletes férje. Melly áldozatot teve a' tisztelt aszszony 's hozzá érdemes gyermekei a' Magyar Tudós Társaságnak, beszéli az 1827-diki Diéta egygyik Törvényczikkelye.

József, a' hatodik, Cs. K. Kamarás, 1816. előtt Assessor a' Kir. Táblánál Maros-Vásárhelyt, ezen eszt. olta Kormányszéki Tanácsos Kolozsvártt. Szül. 1777. Decemb. 25-én, megholt Kolozsvártt 1817. April. 7-én. Hitve-

se Gróf Teleki Sophia, Lajos Statuum Praesidens' és Gróf Tholdi Sára' leánya. Gyermekai: 1. Károly; 2. Juliána; 3. Domokos, az első; 4. Borbára, 1829. oltá Gróf Ráday Gedeonné; 5. Sophia; 6. Josepha.

III.

LAJOS, az első.

Megholt 1758. Nevelte Gróf Bethlen Katától 1. Lajost, a' másodikat; — 2. Domokost, a' másodikat; — 3. Sámuel, a' harmadikat; 4. Mihályt, a' nyolczadik; 5. Borbárát, Zejkfalvi Zejk Danielnét, 6. Katát, Báro Naláczi Károlynét, 7. Esztert, Vay Abrahamnét Krasznán.

I. Lajos, a' második, Rendek' Elölülője, a' Szent Leopold' Rende' Commendator, Excell.; nevelte Gróf Tholdi Sárától 1. Józsefet, a' hetediket, Cs. K. Kamarást. Ennek hitvese Szigethi Szerencsy Francisca, a' József és Radvanyi Sajó-kazai Radvánszky Theréz' leánya; 's egygyetlen gyermekek Joanna; — 2. Kristinát, Báro Bruckenthal Mihály Szászok' Cómese' özvegyét; 3. Katát, Boros-Jenői Tisza Lászlónét, Biharban; — 4. Juliánát, Gróf Toroczka Pálnét, — 5. Sophiát, özvegy Gróf Teleki Józsefnét.

2. Domokos, a' második; katonai szolgálatai után Tordai Fő-Ispány. Hitvese Gróf Bethlen Júlia, 's gyermeke Anna, Báro Kemény Simonné; Gróf Kendeffi Susánától a) Rákhel, Báro Kemény Pálné; b) Polyxé-

na, B. Kemény Miklósné, c) Elek, az első; d) Kristina.

3. Sámuel, a' harmadik, egykor Kapitány. Gyermekait hitvesének Gróf Serényi Franciscának vallásában nevelte: a) Carolína, Gróf Teleki Ferenczné, Paszmoson, — b) József, a' nyolczadik, elesett Aspern mellett 1809. elsodratván mind két lábszára. — c) Ferencz, a' harmadik, elhagyván a' Semináriumot, előbb Titoknok, majd Tanácsos a' Helytartó Tanácsnál, Budán, 1825. olta Kormányzéki Consiliarius Kolozsvárt, most Referendárius; a' Zrínyiasz' német fordítója; — d) Kristina.

4. Mihály, a' hatodik, Maros-széki Fő-Királybíró (Fő-Isp.), Excell. Fő-Curátora a' Maros-Vásárhelyi Reform. Collégiumnak. Meghalt 1826. Január. 28-án Gyermekai Gróf Kendeffi Annától a) Miklós, a' második; b) Mihály, a' kilencedik; c) Lajos, a' harmadik.

2.

PETKI NAGY SUSANNÁTÓL.

Gyermekai: 1. Sándor, a' negyedik; kinek Ádám, a' negyedik; első hitvese Gróf Toldalagi Kristina; második Horváth Juliána. 2. Sámuel, a' negyedik.

Sámuel, a' negyedik; Erdélyi Udvari Cancellárius, Bihari Fő-Ispány, Sz. István Rende' Nagykeresztese; a' Göttingi, Jénai, Varsói Tudom. Társaságok Tagja; első ifjúságában Küküllői Fő-Ispány, azután Kormányzéki Tanácsos, 1784—1790. Kir. Commissári-

us a' II. József által felállított Nagy-Váradi Kerületben. — Gróf Iktári-Bethlen Susánnától nevelte Domokost, a' harmadikat, a' Maros-Vásárhelyi Kir. Tábla Assessorát, 's a' Magyar-és Erdély-oroszági utazások' Íróját. Szül. ez 1773. Septemb. 5-én megholt nőtelenül 1798. 17-én. Életben maradtak: 1. Ferencz, a' negyedik, Sáromberken, Vásárhely mellett, kinek Báró Bánffi Erzsébettől lettek: *a)* Sámuel, az ötödik; — *b)* Erzsébet, Báró Vay Lajosné, — *c)* Ágnes, — *d)* Rosina. 2. Mária, Gróf Rhédey Ádám' Dobokai Főispány' hitvese.

Cancellarius Teleki szül. 1739. Novemb. 17-én; megholt Bécsben 1822. Aug. 7-én, élet. 83-ik eszt. Tetemei Sárombergi sírboltban nyugszanak, képe pedig, a' Sz. István Rende' talarisában, Duschtól igen szerencsésen festve, az általa alkotott Vásárhelyi Bibliothecában függ; ott áll bronzból öntött melyképe-is, Thaller Tyrolisi Szobrásztól. Fijának és leányának még élteben kiadá részeiket; a' mellett nekik nevezetes summákat hagyta. Bibliothecákra és Iskolákra nyolczszáz ezernél többet költött. Vásárhelyi Bibliothecája 1816. harminczhatezer kilenczvenhat Kötetből állott, oda nem számlálván, a' mit a' nagy Gyűjtő magánál tartta Bécsben, 's mit szerze még hat esztendő alatt! A' nagy fiakat szülő háznak lelke, szíve, tudományai, polgári érdeme, 's belső és külső fénye által ez és a' Koronaőr valának két legelső nagyságú csillagai.

A' Cancellarius hosszú ember volt, és kevés húsú; szíve' nemessége mutatá társalkodásaiban; egy mindég, akará Moguntziai Coadjutor-Elector, később Primás Dahlberg üle

ágya körül, akár Buczy Emillel, ki akkor a Bécsi Papi Nevendékház' tagja volt, zárkózott-el, hogy egygyütt olvasgassák a Régieket. Én 1815. Aldozó-Csötörtökön láttam utolszor, 's a' mint leültete, könyvnélkül mondá-el előttem, mit írt utolsó levelében Heynének, és mit felele Heyne neki. Az emberiség és a Hazza nem fogja soha tudni, mi jót teve egygyikének és másikának ez a' jó ember és hív polgár. Reze alá ezt metszeté: *Secundis temporibus dubiisque rectus*, 's a' szó senki' képe alá inkább nem illett.

Nem kissebb volt a' Cancelláriusnál, de nem hasonló hozzá, József, a' Koronaőr, a' Cancellarius' testvérbátyjának Lászlónak, nálánál csak kilencz holnappal ifjabb öccse, ki vele egygyütt méne-ki 1759. Helvetziába, Párizsba és Hollandiába, Academiái tanulásokat bérekeszteni. Ez a' Mathézisben vont fényt magára, 's La-Caille Párizsban igen kedvező Bizonyosság-levelével eresztette-ki keze alól, a' Király pedig arany emlékkal jutalmazá-meg szorgalmát. Nevelte tekintetét az, hogy ott egy kised munkát íra franczia nyelven a' Keresztyén Vallás' védelmére: *Sur la foiblesse des esprits-forts* czím alatt, melly Amsterdamban 1761. kised nyolczadrétben megjelent. Ekkor tajban jelenteté-be magát az ifjú Theologus' atyja Ferencz Császárnál, ki fijának könyvét talán a' Császárné által hallá magasztaltatni. „Maga a' tudós Teleki?” kérdé a' Császár. — Nem vagyok, felele a' boldog atya; az a' fijam, de a' német kérdésre deákúl. A' Császár felakada a' feleleten, 's tudni akará, mért nem felel a' Gróf a' német kérdésre németül; „ah Fels. Uram! mi az én gyermekkoromban még

nem láttuk szükségét, hogy az idegen nyelvet is tanuljuk a' deák mellé!" — Való a' szó, de Rákóczy Ferencz és Vay Ádám olly folyvást szólának a' francziák' és németek' nyelvén, 's már serdülő éveikben, mint mi magyarúl.

A' Koronaórnem vala szerencsés Szóló a' Dietákon 's Gyűléseken papiros nélkül; de papirosból mondott 's deákul-is írt beszédei az 1790. mondottak közt legjobban voltak dolgozva; megtetszett rajtok, hogy dolgozójok ismerte a' Classicusokat. Atyjának 's Eszter testvéreinek halálára írt magyar versezete epochát csinála nálunk, 's örökké felejthetetlen lesz Literatúránk' barátjai előtt. Termete közepszer, húsa kevés, szemöldökei igen magasak; haja 's széme, mint a' Cancellariusnál-is, feketék. Feje ritkán állott centruma felett, 's egygyik válla szoktatásból, nem hibás növésből, kiálló. Kreutzinger által olajban 's igen szépen és igen híven festet képét Ádám Rézmetsző adta ez aláírással: *Non est mortale quod opto.*

Végig tekintvén a' fényes nemzet' során, ki nem kiált-fel hazafiú érzések közt!

At genus immortale manet, multosque per annos
Stat fortuna domus, et avi numerantur avorum.

KAZINCZY FERENCZ.

10.

A' nyelv művelésével hirtelenkedni
nem kell. **Omnia sponte fluunt, absit violentia rebus.*I. *Nemzetek. Nemzetiség.*

Az emberi Nemzet rendeltetése ellen, eleitől fogva jobban szerette a' *különözést*, mint a' közönséges szeretetnek kötelességét. Innét származtak Nemzetek különbféle nyelvekkel; származott a' Nemzetiség. A' szó, a' nyelv nem egyéb, mint a' gondolatnak és az érzésnek kifejezése. Ugyan azon egy gondolatot, érzést ezerféleképpen lehet kifejezni, a' mint ezt ezer, egymástól különböző Nemzetek' nyelvében láthatjuk. Honnét származhatott ezen különbség?

Azt mondja a' Német Költő Lichtwer: *Stöhn ist, was da gilt, wo wir wohnen.* A' természet minden emberbe beóltotta a' Szépnek érzését; de valamint minden természeti tulajdonságok, mellyek a' természet adományai, úgy a' Szépnek érzése-is a' külső környülállások, de kivált a' *szokás* által különbféleképpen modificáltatik olly erővel, és állandósággal, hogy a' módosítások szinte természetté válnak az emberben, a' honnét-is származott ezen

* Ezen Értekezést úgy lehet nézni, mint folytatását és bővebb kifejezését azon Értekezésemnek, melly a' F. M. Or. Minervának 1825 esztendő' 11-ik Kötetének 15. Nrusa alatt találtatik.

deák köz-mondás: *Consvetudo est altera natura.* Ezen szokásnak olly nagy ereje van, hogy különböző emberek ellenkező dolgokat-is szépeknek tartanak, 's a Szeretsennek p. o. a' fekete szín, az Europaeusnak a' fejtér tetszik, ellemben amaz a' fejéret, ez a' fekete színt rútnak tartja. Így van a' dolog a' módival-is, melly varázsló erővel tud szépet tsinálni a' rútból-is, minekutánna ehez hozzá-szoktatta a' szemeket; így van a' muzsikával, a' nyelvekkel-is, minekutánna az ezerszer hallott hanghoz hozzá-szoktak a' fülek, úgy hogy végtére még a' legdurvább hangok-is meglágyúlnak, úgy szólván hozzá simúlnak a' fülekhez, 's kellemetesekké válnak. Ugy esik-meg osztán, hogy a' zajos muzsika jobban tetszik a' Töröknek, mint a' legszebb symphoniának harmoniája, a' magyar fülnek legszebb a' magyar nóta, a' magyar szó és nyelv, a' lengyelnek a' lengyel, a' pescheráknak a' pescherák' és így minden Nemzetnek a' maga nemzeti muzsikája 's nyelve. Egy Nemzet sincs, mellynek az ő nemzeti, neki kellemetes hangokból álló nyelve, ha bátor legrútább-is, ne tetszene legjobban, ne látszana legszebbnek lenni. — Más oka annak, hogy minden Nemzetnek az ő anyai nyelvének hangjai kellemetesek, hogy a' szóknak változásai, és össze-szerkeztetései szépeknek látszatnak lenni, az, mivel azokon, a' kiket szeret az ember, minden jó, minden szép, minden tetszik, még a' hiba-is; (*quisquis amat ranam, ranam putat esse Dianam*) a' szerető anya még a' nem szép leányát-is szépnek, a' gonosz erkölcstelen fiát-is jónak, szeretetre méltónak tartja; a' gyermekek valamint mindent, úgy azon hangokat-is, mellyeket szüntelen hallanak szeretett szüléiknek 's testvéreiknek szájokból, mint szép, kellemetes gyönyörködtető dolgokat megkedvellik, 's azokat szüntelen

majmolván kedveseiknek nyelvöket örömet tanulják, azon szerint azoknak erkölceiket-is, és szokásaikat, vélekedéseiket, és ítéleteiket szeretik, követés által magokévá téstik. Így terjed-el idő folytával egy egész Nemzetben bizonyos gondolkodás — érzés-élet- és szóllás-mód, mellyet a' gyönyörűség kellemetessé, követésre méltóvá téstzen, a' szokás megállapít, 's természetté, szükséggé változtat. Ezeknél fogva

Minden Nemzetnek vannak helyzetetéséből, környülállásaiból, 's szokásaiból származó, különös csak néki tulajdon nemzeti ítéletei és érzései, mellyeknek summája *Nemzetiségnek* (nemzet lelkének) neveztetik. Ezen Nemzetiségnek különös characterét és mintegy színét viseli, valamint a' nemzeti muzsika, táncz, ruha, ének; úgy a' szónak hangja, a' nyelv is. * Itt-is lehet mondani: A' szivnek tellyességéből szóll a' száj. Így a' nemzeti nyelv a' Nemzetiségnek, melly a' Nemzetben a' természettel együtt munkálódik, szüleménye, 's a' gondolkodás- és érzés-módjának ábrázolója. Naturam matris vox derivata sequitur, 's a' szó, a' nyelv úgy szólván, az anyára szakadt, 's azt ábrázolja. Mennél tisztább, nemesebb, tökéletesebb az anya, a' Nemzetiség; annál tisztább, nemesebb, szebb a' leánya-is, a' nyelv. A' korcs-nemzetnek a' nyelve-is korcs. Egyéberánt

A' magyar nyelv tisztaságának és eredetiségének megtartása végett azt kívánnám, hogy a' Magyar Nemzetiséget úgy nézné minden Magyar, mint szentiséget, mellyet megsérteni nem szabad; legalább

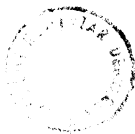
* Cum sit certa quædam vox Romani generis, urbisque propria, in qua nihil offendi, nihil displicere, nihil animadverti possit, nihil sonare, aut olere peregrinum, hanc sequamur. Cic. de Orat. III. 12.

olly tisztelettel viseltetne eránta, a' millyennel viseltetik az ártatlan, tiszta erkölcsű és életű leány szüzessége eránt, mellyet fajtalanságból megszeplősiteni véték. *

II. A' közönséges nemzeti — és különös nyelv, és nyelv-szokás.

A' nemzeti nyelv nem egy két ember' hanem egy egész Nemzet' találmánya, és tulajdona; azért is nevezetik nemzeti nyelvnek. De azért-is egy két ember, bár legtudósabb légyen-is, sőt egy két száz ember sem uralkodhatik azon, nem tehet abban öu kénye szerint változást. Hogy ezt helyesen megítélni, 's minden kétséget elkerülni lehessen, meg kell különböztetni a' *Közönséges* tiszta nemzeti nyelvet a' *különös* módosított (modificált) nyelvtől. Amaz az egész Nemzet kebeléből származik; ezt formálják szükségökhöz alkalmaztatva a' mesteremberek, és a' tudósok. Amazt nevezni lehet közönséges társalkodásbeli nyelvnek (*consuetudo sermonis quotidiani Cic. (Conversationis-Sprache)*) ezt technicus és tudós nyelvnek; ezen utólsót a' tudósok nemeinél fogva *poëticus, mathematicus, philosophicus, diplomaticus stilusuak, nyelvnek*. A' közönséges nyelvről, és a' népről, melly azzal él, azt lehet mondani, a' mit Cicero mond (*de Orat, III. 12.*) *Læliá-ról*, és az ő beszéd-módjáról: *Cum audio Læliam, (facilius enim mulieres incorruptam antiquitatem conservant, quod multorum sermonis expertes, ea tenent semper quæ prima didicerunt) sed eam sic*

* Más értelemben van Helmetzi a' nyelvben teendő újításokról irt szép értekezésében a' 30 — 32 lapon.

audio, ut Plautum mihi, aut Naeivium videar audire; sono vocis ita recto et simplici est, ut nihil *ostentationis*, aut *imitationis* afferre videatur: ex quo sic locutum esse ejus patrem judico, sic majores, non aspere, non vaste, non rustice, non hiulce, sed presse, et aequabiliter, et leniter. „Itt meleslegesen arra tészem figyelmetessé az érdemes olvasót, hogy a' nyelvnek ama nagy és tudós mestere Cicero, az incorrupta antiquitásnak igen nagy tisztelője és kedvellője vólt, mellyet abból-is lehet észre venni, a' mit Paetónak írt egy levelében: (ad divers. L. IX. epist. 16.) Postquam in urbem nostram est infusa peregrinitas, ut nullum veteris Ieporis vestigium appareat; moriar, si praeter te quemquam alium habeo, in quo possim imaginem *antiquae et vernaculae antiquitatis* agnoscere.“ De a' fentebb előhozott szavakból ezekre' kell itt figyelmeznünk leginkább: Mulieres (hozzá tehetjük bizvást: et populus) facilius incorruptam antiquitatem conservant, *quod multorum sermonis expertes* ea tenent semper, quae prima didicerunt. Ezen nevezetes szavakból azt következtetem, hogy a' Magyar Nemzetnek kiváltképpen azon része, melly más nyelvet nem tud az anyai nyelvénél, tartja-meg tisztán és szeplőtelen a' Magyar nyelvet, * és hogy azok, a' kik idegen nyelveket tudnak, 's azokon írt könyveket szüntelen olvasván, azokból idegen nemzeti érzéseket szívnak magokba, kivált ha Horatius által adatott *pudenter* sumta licentiát önkényes, 's határt nem esmérő szabadsággá változtatják, vagy elgyengült nemzeti érzéssel bírnak — könnyen behozhatják (infundunt) a' nemzeti nyelvünkbe a' peregrinitást, (a' külföldi szóllás-módot.) *Csak a' közönséges Magyar-nyelv*

* Ugyan az állítatik a' Debretzenyi Grammatikanak Előjáró-beszédeben-is a' 18. lapou.

valódi tiszta Magyar-nyelv, bár nem mindenütt csinos-is.

Félre értene engemet, ha valaki ezekből, melyeket eddig elő hoztam, azon következtetést húzna, 's azon vélekedést fenné reám: hogy a' tudósoknak, íróknak, költőknek, philosophusoknak, mathematicusoknak, 's másoknak nem szabad szükséges új szókkal élni, 's gazdagítani a' Magyar-nyelvet. Ez nem az én vélekedésem, sőt inkább igen-is szükségesnek tartom, mind a' mesterségekben, mind a' tudományokban az új találmányok' elnevezésére, és az új ideák' kifejezésére, ha magyar szót nem lehet találni, idegen nyelvekből kölcsönözött szót-is, 's ezek közt úgy nevezett mester-szókat-is (terminos technicos) a' mennyire lehet, megmagyarosítva használni. Csak azt kívánom, hogy azon keveréket, melly nyelvünknek ebbéli bővítése által származik, senki ne tartsa tiszta Magyar nyelvnek, hanem a' tudósoknak tulajdonú, különös nyelvnek (dialectusnak) és hogy nem ezen tudósokat, hanem az egész Nemzetet tartsa a' palladium, és a' nemzetiség' szent tüze őrzének. Nem bánom én, éljen, p. o. a' költő szokatlan szóllás-módokkal, és elválván a' Nemzettől, emelkedjen fentebb tartományokba, oda, hol Istenek lakoznak, 's tartsa a' szokatlan szóllás-módjait a' költők, vagy ha tetszik, Istenek nyelvének, azt sem bánom; csak azt ne hozza kétségbe, hogy a' közönséges tiszta Magyar-nyelvnek csak azt lehet tartani, mellyről azt lehet mondani, a' mit Cicero mond a' római nyelvről; (de Orat. III. 11. 13.) *Ut latine loquamur, videndum est ut verba efferamus ea, quae nemo jure reprehendat, et ea sic et casibus, et temporibus, et genere et numero conservemus, ut ne quid perturbatum, aut discrepans, aut praeposterum sit.* „És ismét: *Ne in eo diutius commoremur, ut dis-*

putemus, quibus rebus assequi possimus, ut ea, quae dicamus, intelligantur, *latine scilicet dicendo verbis usitatis*, ac proprie demonstrantibus ea, quae significari, ac declarari volumus, sine ambiguo verbo, aut sermone: — — non praeposteris temporibus, non confasis personis, non perturbato ordine. “ Ez a’ valódi tiszta Nemzeti - nyelv (consuetudo sermonis quotidiani) mellyel azért, és úgy élnek a’ Nemzetnek minden tagjai, hogy értsék egymást. A’ melly nyelvet (nem szólok a’ dologról, mellyről beszél vagy ír valaki) az egész Magyar-nemzet nem ért, az nem közönséges nemzeti, nem tiszta Magyar nyelv. Egyéberánt

En-is hódolok a’ *nyelv-szokásnak*, ’s tökéletes igazságnak tartom azt, a’ mit Horatius mond (de arte poët. V. 70—72.) *Multa renascentur, quae cecidere, cadentque, quae nunc sunt in honore vocabula, si volet Usus, quem penes arbitrium est, et jus et norma loquendi*, — ’s azt tartom, azt állítom, hogy a’ szokás nem csak a’ közönséges nemzeti-nyelvbe felvett új szokat és szóllás-formákat sanctionálja, hanem a’ különös, mind a’ mester-emberek’, mind a’ tudósok’ nyelvébe felvett mester-szókat-is. Cicero-is ugyan azt tanítja (de fin. bon. et mal. III. c. 1. 2.) *Nobis etiam verba parienda sunt, imponendaque nova novis rebus nomina, quod quidem nemo mediocriter doctus mirabitur, cogitans, in omni arte, cujus usus vulgaris, communisque non sit, multam novitatem nominum esse, cum constituentur earum rerum vocabula, quae in quaque arte versentur. Itaque et dialectici et physici (Natur-Philosophen) verbis utuntur iis, quae ipsi Graeciae nota non sunt; geometrae vero, musici, grammatici etiam more quodam loquuntur suo; item ipsae rhetorum artes verbis in docendo quasi privatis utuntur, ac suis. Atque ne opifices quidem*

tueri sua artificia possent, nisi vocabulis uterentur nobis incognitis, usitatis sibi. Quo magis hoc philosopho faciendum est etc.” Ez mind igaz! de azért, hogy mikor p. o. a' Philosophiáról írunk vagy beszélünk, ezen szókkal élünk: a priori, a posteriori, objective, subjective, substantia, materia, noumenon, phoenomenon, empirica, pura, 's számtalan más effélék; — azért mondom, ezek soha sem lesznek magyar szók, 's részei a' Magyar-nyelvnek. Igaz ugyan, hogy valamint a' csizmadiák, kovácsok 's más mester-emberek az ő műv-szereiknek és kézifogásaiknak elnevezésére alkalmas szókat (a' fentebb említett oknál fogva, többnyire szerencsésebben, mint a' tudósok) feltaláltak; úgy a' mathematicusoknak, filozofusoknak, orvosoknak, theologusoknak 's más tudósoknak-is szabad új mester-szókkal meggazdagítani az ő dialectusokat, 3. 4. nyelvből össze-szedvén azokat, 's élni azokkal kedvök szerint (quasi privatis et suis, usitatis sibi) de tartásuk azokat ön tulajdonoknak, maradjanak azokkal a' magok sphaerájában; ha pedig az egész Nemzet számára irnak, azokkal a' közönséges tiszta Nemzeti nyelvet ár-vizként el ne borítsák, meg ne zavarják, a' náluk szokásban lévő szókat, ha nem magyar hangzásuak, a' Magyar-nemzetre ne tolják, közönségesekké tenni ne kívánják, ne igyekezzenek, megelégedvén azzal, hogy az ő különös tarka kevert nyelvöket még-is értik azok, a' kiket oskoláikban tanítanak.

A' mi különösen a' költöket illeti; tagadni nem lehet, hogy nagyobb szabadsággal bírnak a' szokatlan szóllás-módokkal, idegen nyelvekből költsönözött szókkal, és szóllás-formákkal élésre *) új szár-

*) Et nova fictaque nuper verba habebunt fidem, si
Graeco fonte cadant parce detorta Hor. de arte Poët. 52.53.

maztalásra, a' szó-rövidítésre, a' gyökér- 's avúlt-
szók' felelevenítésére *), új szók formálására, több
szók' egybe-foglalására **) 's t. e'félékre, mellyekkel
a' közönséges szokástól eltávoznak; de a' szabadsá-
gokkal bátran, sokszor vakmerően-is élő költők' ano-
maliái nem lehetnek a' nyelvnek törvényei, a' köl-
tők' példáját a' közönséges nyelvben követni nem
lehet, sőt még az Orátoriszékben sem, a' Rhetori-
kának egy fő regulája lévén ez: Az Orátor ne éljen
poétai kifejezésekkel 's stilussal. Ezek így lévén

A' külömbféle tudósoknak mester-szókkal meg-
tarkított különös nyelvöket úgy kell nézni, mint a'
közönséges Nemzeti-nyelvnek dialectusait, az anya-
nyelvhez nagyobbban vagy kevésbé hasonlító leányo-
kat; de ha a' hiú, kaczer, czifrálkodni kívánó leá-
nyok az új módit követik, 's tarka ruhát viselnek,
következik é abból, hogy a' szerény, szemérmes
aunyoknak-is azokat kell, vagy lehet majmolni?

III. A' nemzeti nyelvnek befolyása a' nemze- tiségre.

Valamint a' Nemzetiségnek a' nyelvre (I.) úgy
viszont ennek amarra igen nagy, és ugyan vagy
hasznos, vagy ártalmas befolyása van. A' magyar-

*) *Multa renascentur, quae jam cecidere, cadentque,
Quae nunc sunt in honore vocabula, si volet usus.* 70. 71.

**) *Dixeris egregie, notum si callida verbum
Reddiderit junctura, si forte necesse est,
Indiciis monstrare recentibus abdita rerum,
Fingere cinctutis non exaudita Cethegis
Continget, dabiturque licentia sumta pudenter.* 47—51.

szó nemzeti érzést ébreszt a' Magyar' fülében és szívében ; valamint a' magyarosan húzott magyar nóta a' magyar tánczra felbuzdítja a' magyar ifiút. Idegen földre elszármazott, 's ott letelepedett Magyarban a' több esztendőök lefolyása alatt, a' Magyar-nyelvnek nagyobb részint elfelejtése után-is, mintegy elaludt Nemzetiség csak egy két magyar szónak, mellyet a' történet fülébe hozott, hallására-is felébred, 's azzal a' Haza-szeretete-is, 's elevenen megéreztetti vele, hogy Magyar ! Olly nagy ereje van a' Nemzeti-nyelvnek a' Nemzetiség érzéseinek felébresztésére ! annál nagyobb pedig ezen ereje, mennél tisztább a' Nemzeti-nyelv. Ez őriz-meg, ez neveli, ez erősíti a' Nemzetiséget ; az idegen ellenben, sőt az elkorcsosodott, megtarkított Nemzeti-nyelv-is gyengíti, 's elóltja azt ; valamint a' czifra újmódi magyar variációk a' magyar nemzeti mu'sikát rontják, és a' magyar nóták' szellemét a' czifrák özönébe megfulasztják. Ez lett volna minden bizonynal a' következése annak, ha Jó'sef Császár' idejében, és utánna egész Magyar-országban uralkodóvá lett volna a' Német-nyelv. Vagy talán nints még elég példánk az elkorcsosodott, megnémetesedett, vagy megfranciásodott Magyarokban *), hogy azt kétségbe lehetne hozni, a' mit éppen mondám ! Ha annak igazságát magok az elfajúlt, 's nemzetöktől 's Honjoktól elidegenedett Magyarok elegendőképpen be nem bizonyították volna ; száz Nemzetek' példájával megmutathatnám, hogy mihelyest valamely Nemzet a' Nemzeti-nyelvét idegen nyelvvel felcserélte, azonnal levetkeztette Nemzetiségét, 's

*) Tisztelem, becülöm én a' francia és német Nemzetiséget szintúgy, mint a' magyarét ; de azért még sem akarom, hogy a' Magyar levetkezhvén Nemzetiségét, francziává vagy németté változna.

össze-olvadt azon Nemzettel, mellynek nyelvét magáévá tette, a' Nemzeti-nyelvet lassanként elfelejtén, vagy más nyelvekkel, mint az Olaszok, Francziák, Spanyolok, Angolyok össze-kevervén. Így vesztették-el a' régi Persák, az Égyiptombéliek 's több más Nemzetek nemzetiségöket, minekutánna N. Sándornak, és az utánna uralkodóknak meghódolván, görögül beszélni tanultak; így szűntek a' Rómaiak Rómaiak lenni, 's a' mai Olaszokká változtak által, minekutánna megszűntek római nyelven beszélni. Így számtalan Magyarok lettek az Oláhok közt Oláhokká, a' Bosznyákok közt Bosznyákokká, a' Francziák közt Francziákká, a' Németek közt Németekké. Ellemben vannak Magyarországban olly Németek (úgy nevezett Svábok) a' kik Magyarok közt születetvén, 's a' Magyar-nyelvet gyermek-koroktól ólta megtanulván, már az első generatióba úgy megmagyarosodtak, hogy, noha tudnának, de szégyenkeznek 's nem akarnak németül beszélni; annyira beszívták a' Magyar-nyelvel a' magyar Nemzetiséget! Ezeknek megfontolása indította érdemes Helmetzinket, ezen fontos szavaknak írására: „Való nemzeti érzést 's hazalíságot csak nemzeti nyelvü nevelés 's oktatás szülhet; az idegen nyelvü nevelés ellemben nagyobb részint abajdotz indúlatokat, 's korcs intézetet (directiót) szokott adni az ifiúságnak.” Így kétséget nem szenved az, hogy a' Magyar-nyelv nem változtathatja-meg eredeti characterét, valamint eredeti energiájának séreime nélkül, úgy a' nélkül sem, hogy a' nemzeti character-is, a' Nemzetiség egyszer'smind szenvedue változást.

Már ha a' nyelvnek a' Nemzetiségre olly hathatós befolyása van; nemde nem nagy ok é ez arra, hogy nemzeti nyelvünknek tisztaságát és eredetiségét (originalitását) a' legnagyobb gondossággal meg-

tartsuk, azt az idétlen és vakmerő ujjitásoktól és a külföldi nyelvek befolyásától, annál - is inkább, mivel ezek a hazánkban - is nagy számmal vannak, megőrizzük; vagy ha a különös magyar nyelvet nem lehet, a mint hogy nem-is lehet megőrizni, p. o. a római- görög- német- francia- szók' befolyásától, legalább a közönséges nyelvet, a mennyire tsak lehet, meg kell őriznünk nem csak az idegen nyelvek' hanem még a különös Magyar nyelv' befolyásától-is.

Könnnyű által látni, hogy, ha a közönséges nyelv' tisztaságát és eredetiségét megakarván őrizni, attól minden idegen szót eltávoztatunk, és csak a tudósok' különös nyelvébe vesszük-fel azokat, valamint ez napról-napra gazdagodván előre fog haladni, úgy ellemben a közönséges nyelvek miveletlenül hátra kell maradnia. Ezt tagadni, megvallom, nem lehet; valamint azt sem, hogy kötelessége a Nemzetnek, nem 2, 3000 ember, az az a tudósok számára, hanem 4. million ember' számára kimivelni Nemzeti-nyelvét, és hogy következképpen szükséges nem csak a tudósok különös nyelvét, hanem a közönséges Nemzeti-nyelvet is új szókkal és szóllás-formákkal *gazdagítani-is*, a paraszt durvaságának szeennyétől megtisztítván azt *csinosítani is*. De midőn egyet tselekszünk, a más el ne mulassuk (*unum faciendum alterum non omittendum*) 's azt tartjuk Ciceróval: „*Non solum rusticam asperitatem, sed etiam peregrinam, insolentiam fugere discamus* (de Orat. III. 12). Én egynek sem vagyok kedvellője: azonban ha a tisztaság és eredeti energiának sérelme nélkül mind a kettőt el-nem lehetne távoztatni a Magyar nyelvől, még-is inkább szenvedném abban megvallom, a paraszt durvaságot, mint az idegen szokatlanságot. Szerencsére lehet mind a kettőt eltávoztatni a közönséges Nemzeti-nyelvől. De a nyelvek ezen csinosítását nem a Nemzetnek

csak cultusabb részétől; hanem attól, a' kiben legfőbb, és legmélyebb gyökere van a' nyelvnek, és a' ki azt teremtette, az az: az egész Nemzettől lehet és kell vární. Láttasson bár paradoxumnak lenni, a' mit mondok: de a' dolog úgy van. Tisztelem én a' tudósokat, és miveltebb részét a' Nemzetnek; nagyra becsülöm az ő tudományokat, és nevezetesen a' több nyelvek' esméletét; megesmérem érdemöket-is, mellyet a' Magyar-nyelv' csinosítására, és bővítésére fordított fáradságos munkálkodások által szereztek magoknak; de engedelmet bizodalmasan igérvén magamnak, hogy kinyiltt szívűséggel és szabadon kimondom a' mit gondolok, én azt tartom csekély ítéletem szerint, hogy a' tiszta magyar nemzeti érzést, melly tiszta kútfeje a' magyar szóknak, tisztábban-is, nagyobb elevenségben-is megtarthatja a' köznép, az az: nagyobb része a' Nemzetnek, melly több nyelveket nem tud az anyai nyelvénél, azért-is Cicero ítélete szerint: *facilius incorruptam antiquitatem conservat sono vocis ita recto et simplici, ut nihil ostentationis aut imitationis afferre videatur* — mint a' tanult emberek, kik a' deák, német, franczia, angoly, olasz, 's más nyelveken írt könyvekből, mellyeket szüntelen olvasnak, észrevehetetlenül magokba szívnek idegen nemzeti érzéseket, mellyek szintűgy, mint a' víz a' legerősebb bort-is, okvetetlenül gyengítik bennük, ha egészen el-nem fojtják is a' Magyar nemzeti érzést, mert itt-is lehet mondani, a' mit a' német példa-beszéd mond: *Wit denen man umgeht, deren Sitten nimmt man an*. De szerencsére olly nagy ereje van a' nemzetiségnek az emberben, hogy Hazánkban többek találkoznak olyanok, mind a' tudósok, mind más pallérozott emberek közt, a' kik több idegen nyelvek' tanulása, 's könyvek olvasása mellett-is egész épségben és tisztán megtartották

nemzeti érzésöket, 's azért-is úgy lehet nézni őket, mint tiszta kútfejeit a' tiszta, szeplőtelen valódi Magyarorságnak. Ezek ha írnak nem úgy a' tudósok' mint a' Nemzet' számára, igen-is elő mozdítják a' Nemzeti-nyelvnek csinosodását és tökéletességét.

Ha valaki azt mondja: „Nincs mód benne, hogy az egész Nemzet által mivelteness-is a' közönséges Nemzeti-nyelvünk a' paraszt durvaságtól megszabadítván, 's tisztasága és eredetisége-is megőriztessen, az idegen szokatlanság (peregrina insolentia) attól eltávoztattván“ — azt felelem: Igen is! van mód benne; de csak *egy* mód, ez-is sok időt kíván. És ezt kell még megmutatnom: a' mi-is Értekezésemnek legfőbb célja.

IV. A' nemzeti culturának befolyása a' nyelvre.

Valamint a' módi, úgy a' nemzeti érzés-is sokszor a' rútat is széppé bélyegezi. Azért a' magyar tsikós, kondás, a' szüréről lefüggő, sárga gombokkal megrakott szíjakat, a' *buzogó*, eltévedt magyar Nemzetiség a' Túri süveget-is különös szépségnek tartja. Így van a' dolog a' magyar szókkal, 's szóllás-formákkal-is. A' nyers, durva, parasztos embernek a' beszédje parasztos, a' szók durván, kellemetlenül hangzanak szájába-is; a' tétől talpig zsirral megkent kanásznak, tsikósnak még a' magyarsága-is zsiros; nem lehet ugyan a' szóllás - módjáról mondani Ciceróval: *Vox olet peregrinum*, de lehet mondani: *Vox olet lardum*. Egy szóval: a' magyar köznép beszédének nem hibája a' peregrina insolentia, de hibája a' rustica asperitas, a' paraszt durvaság, darabosság. Tudni-

illik, a' milyen a' fa, olyan a' gyümölcs-is. Valyon szednek é a' tövisről szőlőt, vagy a' bojtortánról figét? (Mát. 7, 16.) Nem lehet máskép, mint-hogy a' nyers, durva, bárdolatlan népnek valamint az erkölcsé, úgy a' nyelve-is durva, darabos legyen, hibás a' hajtogatásokban, hibás a' kimondásban, hibás a' szók' öszsze-köttetésében, sok idiotismussal, soloecismussal, és rosz szókkal élésben, — valamint ama' felséges római nyelv-is parasztos, durva volt addig, mig azok, a' kik éltek azzal, parasztos, durva, nyers emberek voltak.

A' Rómaiak, tudósok, és olvasás nélkül-is által-törvén durva nyelvöknek barbarus, és azután következő közép korán, annak arany korára jutottak, melly tökéletességében látjuk azt Cicero és Augustus idejében; ennek elenyészése után a' sok tudósok, 's azok' szép munkáiknak olvasása által sem tartóztathatták-fel szép nyelvök romlását, 's akadályoztathatták elkorcsosodását és elenyészését, 's minekutánna kihalt, számtalan deákul beszéllő tudósok, Római Pápák, Cardinálisok, Papok, Barátok, Tanítók, deak oskolák, azt életre vissza nem hozhatták többé, az olasz, franczia, spanyol nyelveket, mellyek abból származtak, az anyok' kedvéért a' közönséges szokásból ki nem hozhatták. Miért? azért, mivel nem a' tudósok, nem a' cultus emberek, hanem az egész Nemzet teremti, míveli, rontja a' Nemzeti-nyelvet.

Melly nagy és sikeres befolyása legyen a' Nemzet culturájának a' Nemzeti-nyelvre, valamint abból; hogy ennek csinosodása a' Nemzet' csinosodásával egyenlő lépéssel jár, úgy abból-is kitetszik, mivel, ha valamelly Nemzet a' míveltségnek és tökéletességnek azon pólczáról, mellyre felemelkedett, leszáll 's elkorcsosodik, egyszer-smind a' nyelve-is megromlik, elkorcsosodik. A' szerint, a' mint az említett

Rómaiak romlottak, megromlott az izlésök-is, 's ezzel a' szép római nyelv-is, melly által menvén ezüst és réz korán, végtére annak vas kora, a' Barátok' deáksága következett, (olvasd Cicero' leveleit, és epistolas obscurorum virorum). Így allyasodott-el a' Görögökkel az ő szép nyelvök-is, melly Plátó és Demosthenes szájában olly kellemetesen hangzott, míg végtére a' korcs új-görög nyelvvé változott.

A' közönséges magyar nemzeti nyelvet, a' durvaságnak, míveletlenségnek állapotjában hagyni nem lehet, szennyétől már csak azért-is, mivel a' csinos nyelvnek nagy befolyása van a' Nemzet' csinosodására, meg kell azt tisztítani. De mi módon?

Az, hogy a' Rómaiak 's más Nemzetek' erkölcsének csinosodásával haladott előre a' római 's más nyelvek' csinosodása-is, világosan megmutatja, hogy a' magyar közönséges nyelv-is csak az egész magyar Nemzet' culturájától várhatja előmenetelét csinosodásában. Ha a' Magyar nemzet nem ügyel-is egyenesen Nemzeti nyelvének kimivelésére úgy, mint a' tudósok az ő különös tudós nyelvök bővítésére 's csinosodására ügyelnek; csak az értelembeli, erkölcsi, aesthetikai culturájának előmozdítására és közönségessé-tételére legyen nagyobb gondja, 's minden módokkal éljen ezen szent czélnak elérésére; akkor tökéletesen meg vagyok győződve; — a' nyelvének tökéletessége és szépsége, a' nemzeti csinosodásnak önkéntvaló következése és gyümölcse fog lenni (*verba non invita sequentur*), scribendi — hozzá lehet tenni: *et loquendi* — recte *sapere est et principium et fons*, ugymond Horatius. Ide czéloz Cicero-is ezen szavakkal: *loquendi elegantia expolitur scientia literarum*. A' mit ugyan ezen Cicero mond az Oratorról (*de Orat. I. 6. et 12.*) azt lehet mondani a' Nemzetről-is, és annak Nemzeti-nyelvéről: *Ex rerum cognitione efflorescat et redundet*

oportet oratio: quae nisi subest, res ob oratore percepta et cognita inanem quandam locutionem habet, et poene puerilem., Ha tudományos culturára szert nem tehet is az egész Nemzet (mert abban nem is részesülhet az egész Nemzet) csak értelembéli culturára, az az: a' legszükségesebb, a' közönséges élethez tartozó dolgoknak és igasságoknak esméretére jusson, mellyre minden embernek, hogy okos embernek mondathassék, igen is jutnia kell, már az is elő fogja mozdítani a' nemzeti nyelv' csinosodását. — De arra erkölcsi cultura is elkerülhetetlenül szükséges, mivel a' nyelvre nézve is szent igaz az, a' mit a' Sz. Írásban olvasunk (Mat. 12; 34. 35.) Mi módon szólhattok jókat, ha gonoszok vagytok? mert a' szívnek tellyességéből szól a' száj. A' jó ember az ő szívének jó kincséből hoz elő jókat; és a' gonosz ember az ő szívének gonosz kincséből hoz elő gonoszokat. * Ha az értelembéli és erkölcsi culturához több vagy kevesebb aestheticai csinosodás is hozzá járul, akkor minden bizonynyal a' közönséges nemzeti nyelv is csinos és kellemetes hangzású fog lenni. A' szép érzésű aestheticus embernek beszédje nem lehet parasztos, nem lehet durva. Miszniában, Lipsiában, és a' körülöttök lévő falukban még a' közember, a' földművelő-is csinosan beszél németül. De ezeknek erkölcsök-is csinos.

Nem hiszem, hogy vólna valaki, a' ki azt hinné, azt állitauá, hogy a' Magyar Nemzetnek kö-zép és alsóbb rendje sem maga erejéből fel nem emelkedhetik, sem mások által fel nem emeltethetik olly nagy csinosodásra, hogy attól a' közönsé-

* Bővebben lehet ezekről olvasni a' Magyar Országnak és a' kat. Hat. vidékének legújabb statistikai és geographiai leírásában a' 127 — 132. lapokon.

ges nemzeti nyelvnek csinosítását, 's tökéletesítését lehetne reményleni. De ha találkoznék olyan valaki; nem méltó, hogy egyebet feleljünk néki, mint; hogy nem esmérí az emberi természetet, nem esmérí a' Magyar-Nemzetet.

Azt tagadni nem lehet ugyan, hogy sok idő kell arra, hogy egygy *egész* Nemzet szembetűnő culturára felemelkedhessék; de e' világon mindennek kiszabott ideje van, mellynek lefolyását békességes türéssel el kell várni. Minden plántának bizonyos ideig nevednie kell, míg virágzó állapotra juthat, 's gyümöltsöt teremhet. Lehet ugyan kerti üvegházban nevelt plántákat hamar érlelni, 's gyümölcs-idő előtt való termesztésre és érlelésre kényszeríteni; de mi lesz belőle? Idétlen, erőtlen, izetlen lesz a' gyümölcse. A' Nemzetek kifejtőzésére is idő kívántatik; által kell menniek a' gyermek és ifjú koron, hogy férjfi állapotra juthassanak. Azt mondja Sacy * egy frantzia író a' Magyar-Nemzetről: „Egy Nemzet sincs Európában, melly a' pallérozatlan durvaságnak legalsóbb pólczáról a' civilizációnak és pallérozásnak legfelsőbb gradicsára olly rövid idő (800 eszt.) alatt felemelkedett vólna, mint a' Magyar-Nemzet.“ De úgy látszik, hogy ezen író a' Magyar-Nemzetnek tsak cultusabb, az az: a' legkissebb részét tartotta szemei előtt, 's a' nagyobb részét nem ösmérte; másodsor 800 esztendő, mellyet Sacy rövid időnek tartott, valóban nem rövid idő. Azombau, ha nem dicsekedhetünk is még azon culturával, mellyel 900. esztendő múlva fog dicsekedhetni utánnunk következő Nemzetségünk; de meg kell még is ösmérnünk, hogy az egész Magyar-Nemzet kivergődött immár a' vadságnak, durvaságnak, és barbariesnek azon állapotjából, melly-

* Histoire de Hongrie 1780.

ben voltak eleink 900. esztendőök előtt, a' hol Német- 's más Országokban véghez vitt rablások' alkalmatosságával, a' rabló köz-népet a' tovább menettelre korbácsokkal kényszerítve, mint a' disznó-pásztor a' disznó-nyáját, úgy üzték előljáróik. A' mint most folynak az idők, azon reménységgel kecsegtethetjük magunkat, hogy Nemzetünknek még az allyais egy két száz esztendő alatt annyival fog előre menni a' csinosodásban, a' mennyire az előttünk élőknek sepreje 900. esztendő óta ment. Tudniillik a' legnagyobb akadályokon, nagy ügygyel bajjal keresztül gázolt immár Nemzetünk. Ezután a' tsinált úton únszolás nélkül is, rövidebb idő alatt is többre mehet, — fog is! — De az emberi természet nem szenved az erőltetést. Azért is

V. *A' Magyar Nemzet' közönséges culturájátul kell békességes türéssel várni a' közönséges nemzeti nyelvnek csinosodását, 's annak csinosításával nem kell hirtelenkedni:*

Omnia sponte fluant, absit violentia rebus. Hagyjuk magára a' Nemzetet; az, az értelembéli, erköltsi és æsthetikai tehetségeivel a' szép, kellemetes hangú beszédre való tehetségét is, minden mesterkedés nélkül is önként ki fogja fejlőztetni. Azért legalább a' közönséges nemzeti nyelv' művelését vigyázva, és módjával minden erőltetés nélkül kell folytatni; legnagyobb tökéletességét, mellyet elérhet, az időtől kell békességes türéssel várni, mert a' hirtelenkedés megárthatna a' Nemzetiségnek, és így a' nyelvnek is. Azomban ha segíteni akar, a' ki

* Est *modus* in rebus, sunt certi denique fines,
Quos ultra, citraque nequit consistere rectum. *Horat.*

azt meg teheti, csak a' kifejtőzésnek akadályait távoztassa-el; a' Nemzet azonnal maga erejéből sebesen ki fogja fejtozteni az említett tehetségeket, valamint a' kereskedés, ha csak akadályai elhárítatnak, azon ösztönöknél fogva, mellyek benne vannak az iparkodásra, fáradhatatlan munkálkodás által sebesen virágzó állapotra jut. *A' czélerányos nevelésnek és tanításnak fogyatkozásán* kívül a' nemzeti culturának más több, és nagy akadályait még csak említeni is nem lévén bátorságos (vestigia terrent) azokat halgatással elmellőzöm. Az okos olvasó azonkívül is ösméri azokat. Csak azt az egygyet mondom: *a' milyen a' nevelés, olyanok az emberek; a' milyenek az emberek, a' nemzetek, olyan az állapotjuk, olyan a' fatum, a' bűdös forrásnak bűdös folyamata.* De ez, ha felébred a' magyar Nemzet lethargiájából, okvetetlenül meg fog változni 's azzal a' nemzeti nyelv is nagyobb tökéletességre 's csinosodásra jutni.

Tán nem lesz felesleges, még egygy ellenvetésre megfelelni, erre t. i. hogy a' Nemzet csinosodása elfogná gyengítui, vagy tán enyészteni is a' magyar Nemzetiséget. — Ettől félni nem lehet, csak a' külföldi módiktól, szokásoktól, erkölcsöktől, idegen nyelvekkel éléstől óvja magát a' Nemzet. Hogy minden Nemzet előre haladhat a' culturában a' nélkül, hogy elvesztené Nemzetiségét, eleven példánk van az Angolyokban, Francziákban, Németekben, 's több más Nemzetekben, a' kik megtartották Nemzetiségöket, bátor a' nemzeti nyelvű nevelés és oktatás által a' culturában igen előre haladtak is. Hanem azt tagadni csak ugyan nem lehet, hogy a' cultura által megváltozván a' Nemzet' gondolkodás módja, megváltozván megszeliidülvén erkölcsi is, egyszer'smind a' Nemzetiség is szenved változást, de olly változást, mellyet inkább kívánni kell mint akadályoztatni, 's

eltávoztatni: mert az erkölcsök nyerseségével és vad-
ságával a' Nemzetiség is levetkezővén a' durvaságot,
és betyárságot, megszelídül, megneemesítetik, 's
közelget, 's hasonlóbba lészen a' *tiszta humanitás-
hoz*, mellyre tellyes erejéből törekedni minden Nem-
zetnek szent kötelessége! Ezen tiszta humanitás
által lészen (tán) valaha az egész emberi Nemzet
egy test és egy lélek!

T Ó L D A L É K.

A' közönséges nemzeti nyelvünknek gazdago-
dását is, csinosodását is igen elő-mozdítaná, a' ha-
zánknek minden részeiből össze-gyűjtendő Idiótico-
noknak össze-szedése, és egy tökéletes Szó-könyv-
nek készítése, mellynek I-ső Része azon minden
kétség nélkül magyar szókat foglalna magában,
mellyekből áll a' közönséges tiszta nemzeti nyelv;
a' II-dik pedig azon szókat, mellyekről meg le-
hetne mutatni, hogy nem eredeti magyar, hanem
valamellyik idegen nyelvből kölcsönözött szók. —
Ídeje immár, hogy az Idioticonok' gyűjtéséhez hoz-
zá-lássunk. Azért bátorkodom az érdeemes Olvasó
Publicummal közleni egy kis gyűjteményét az olly
szóknak, mellyekkel a' Dunán túl, nevezetesen Fe-
jér- és Tolna Vármegyében él a' köznép. Ezen
szók közt vannak olyanok is, mellyek meg nem
egygyezvén a' Magyar nyelv geniusával, 's a' nemzeti
érzessel, ki vetni valók; azért is félni nem lehet
attól, hogy a' közönséges szokás elfogadja azo-
kat; némelylek méltók az elfogadásra.

Zsongáta, *zsendítze*
 Katrabótza, *kanda*
 Zömörtsékes, *gúzsos*
 Gatyá perem, *gatyá korcz*
 Gella, *kaczagány*
 Szekercze, *balta, fejsze*
 Kurtzina, *pörcez, tepertő*
 Prósza, *görhe*
 Glazli, *pohár*
 Óma, *alma*
 Szóma, *szalma*
 Divo, *dió*
 Zsindő, *zszindely*
 Konkó, *konkoly*
 Méder, *az Asszonyok' vállalja.*
 Imeg, *Ümög, ing*
 Putri, *földbe ázott Kunyhó*
 Kódís tetű, *czigány mogyoró*
 Kanász, *kondús*
 Bárányos, *juhász, a' ki a' búrányokat különösen őrzi.*
 Birkás, *árendás, a' ki birkákat szokott tartani.*
 Vó vő, *val, vel*
 Üst, *ezüst*
 Keszöcze, *tzibere*
 Levest mérni, *osztogatni*
 Kenyeret metszni, *szelni*
 Éhülni, *éhezni*
 Leffegni, *fityegni, lógni*
 Meghájazni a' kocsit, *kenni*
 Dobnyi, *hajintani, lükní*
 Kecmeregni, *tántorogni*
 Kódorogni, *szédeleni*
 Potyogni, *hüllani*
 Hegyibe feküdni, *rá feküdni*
 Fige fattyú, *eleven, hamis*
 Taj pipa, *tajték pipa*
 Harisnya, *strimpfli, lábtyű*
 Forgókö, *köszörűkö*
 Foglaló, *elő-pézn*
 Dunya, *dunna*
 Sivó, *ér*
 Fészér, *szekérszín*
 Bógancs, *bojtorvány*
 Egy fej szöllő, *egy fürt*
 Egy biling, *egy filleng*
 Egy gerezd foghagyma, *egy tzik*
 Kódís, *kóldus*
 Ajtó sarok, *sark*
 Sültelen, *sületlen*
 Póka, *putyka*
 Tehenes, *majoros*

Tikász, *apró marhával, tojással kereskedő*
 Tikmony, *tojás*
 Tikmonyos szarvas, *tojásos kürt*
 Halanték, *vakszem*
 Tsúz, *folyosó betegség*
 Egy rostba, *egy végbe folyóást*
 Tserep pohár, *tsupor*
 Tús répa, *tövís répa*
 Tsiger, *löre*
 Eldődeink, *eleink*
 Döntés, *homlítás*
 Komp, *határ-hányás*
 Vella, *villa*
 Vellázat, *villa hegy*
 Petrencze, *rudas*
 Kalangya, *boglya*
 Ludvérz, *lidércz*
 Sudárfa, *kútgém*
 Pudvás sajt, *vén, avas*
 Bakfencz, *czigány-kerek*
 Bubor, *ugorka*
 Kajdászni, *kiabálni*
 Mätsik, *laska tészta*
 Pintli, *homlok kötő*
 Alázatosan szolgálók, *alázatos szolgálja, v. szolgálója.*
 (Köszönes formája.)
 Könyörgöm, *tessek leereszteni magát nálunk, teülni*
 Az Isten haragja beütött, *a' ménkö*
 Elmájasztani magát, *elhagyni magát*
 Megeredt az óltovány, *megfogant*
 Kampó, *kákó, kákosfa, kapcsoló-fa.*
 Totya ember, *kis, alatsony*
 Andor, *Andorás, András*
 Bözsi, *Er'si*
 Vitza, *Eva*
 Megveszekedett, *megveszett*
 Meg van bontva az ágy, *vetve*
 Latorfi ő, *hamis ember*
 Zúzott só, *törött só*
 Toportyán féreg, *farkas*
 Rideg legény, *fattyú*
 Rideg ló, *ménesebeli ló*
 Ugar Maris, *szamar*
 Birvánes, *költés*
 Szaladós, *tsira málé*
 Magát zalyítzalni, *hizelkedni*

Máramaros és a' szomszéd Vármegyékben szokásban lévő szók:

<p>Tokány, melly különben juh- húsból készült gulyáshúst jelent, Máramarosban ku- kuricza lisztből készült é- telt, (pulizskát, zsámis- kát) tészen.</p> <p>Karosnya, <i>fazék madzag</i> Szilke, <i>csésze</i> Putina, <i>kis berbencze</i> Tojó répa, <i>krompély</i> Pergó, <i>kolomp</i></p>	<p>Hajtsár, <i>disznó pásztor (a' Kunságon rikkáncs)</i> Láz, <i>kaszáló</i> Ünöke, <i>tehen</i> Tservetka, <i>negyed-rész véka</i> Gyülekezet, <i>tsorda</i> Döfökélni, <i>megfejni</i> Segéd, <i>szolgáló</i> Kutczék, <i>hosszú szék</i> Sút, <i>kemencze köz</i> Szeredás, <i>szür-tarisznya az al- földön.</i></p>
--	---

MAGDA PÁL,
S. Putaki Professor.

11.

A' Had és annak rémségei.

A' hét évi háborúnak hatodik évében egy paraszt térdeire esvén, kezeit az ég felé emelte és ezt kiáltotta: „Édes Istenem, Uram! „csak békességet adj nekünk. Minden egyéb- „bel (a' mi gonosz e' földön vagyon), majd „iparkodunk nálad nélkül-is megbírkózni.”

Ezen egygyűgyű Imádság többet foglal ma-
gában, mint első tekintéssel hinnők. *Had*
csak kicsiny szó és soknak szájában forog a'
nélkül, hogy világosan gondolni tudná, mi
az a' had. Igen! sokan óhajtják azt csak azon

okból, hogy talán az újság-levelek' tudósításaikból friss mulatságjok legyen. Újság-levelekben, való hogy könnyű olvasgatni a' hadakról; mert azok ütközetekről és csatákról beszélnek, a' haddal járó legkisebb gonoszokról, noha ezekben-is sok az irtózat. „A' hadi sereg itten állapodott-meg, egygyik szárnya egy faluhoz támaszkodott; itt volt a' butyor, amott a' sütő-intézet. Akkor az ellenséget megtámadták, megverték, ennyin elestek; a' meggyőzött hadisereg arra vonult vissza, a' győző nyomba követte.” Illyen az újság-levéli tudósítás. Merén olly szók, mellyek e' nap nyomorúságát előlünk eltakarják és ama' szomorú vonások közül egyet sem fejtenek ki, mellyek azt az ember seregre nézve olly gyászossá tették. „A' hadisereg itt állapodott-meg.” E' szók mellett talán csak egy kis össze-csapkodásra gondolunk a' dísz-piaczon. De itt ennyit tesznek: az aratás' reményét széltében hosszában egy egész mértföldnyire elrontotta, az élelem talán ezer emberre nézve fel van dúlva, a' gabona letiporva, a' fák levagdálva, füstbe mennek az űr-tüzekben, egy virágzó telek zordon pusztává lett. — „*Egygyik szárnyát falu födi.*” Ez megint új nyomorúság! a' lakosok földön futókká lettek, a' falu ki van rabolva és felpörselve; néhány száznyi szerencsétlenek bujdoklanak táplálék és hajlék nélkül. — „*Ott volt a' butyor.*” Ez annyit tesz, hogy a' hadisereg megett egy mértföldnyire ezer társzékér, tíz-ezer ló és száz-ezer ember! Egy más új vidéknek aratása letapodva, és az egész szomszéd tájról minden eleség össze-hordva. Juhok, marhák, apró majorság itt nincsen többé; mert a' hadi butyor vagyon

közel. Tíz-ezer ló és száz-ezer ember pedig élni akar; kell a' sok ló és szekér, mellyek még a' falukból-is elszedetnek, és a' kipusztított helységekben nem marad egyéb hátra a' szerencsétlen lakosoknál. — „*Amott a' sütő-intézet.*” Ugyan azon scénája a' nyomorúságnak, csak egy kevesé árnyékolva. — „*Az ellenséget megtámadták, megverték, ennyin elestek.*” Megint új nyomorúság! a' két ellenkező sereg között fekvő mezőség le van tipratva, a' faluk elégetve, a' síkság holtakkal és sebesültekkel elborítva; és jajgatás, sírás-rívás hallatik a' házakban és kunyhókban talán sok száz órányira. Ezek a' gyászos órák elragadtak itt egy fiút, amott egy testvért és atyát, és nyomokban még nagyobb nyomorúság kezdődik a' kórházakban. — „*A' futásnak eredt hadisereg vissza-vonult, a' győző követte.*” Ismét három mértföldnyire feldúlva minden. Ezer ló elvész, és a' legközelebbi falukból pótoltatik. Köröskörnyűl minden helységek megfosztatnak javaiktól; a' halottakkal rakott mező ragadós nyavalyákat terjeszt és a' halál újra aratását tartja.

Hol van tehát nyomorúság, melly a' hadéhoz hasonlítna? Való ugyan, hogy újabb időkben a' hadak sokkal szelídebben viseltettek, mint régenten; de a' fönt rajzolt nyomorúságot csak-ugyan vele hozza mindenik had még mái nap-is; — jóllehet a' Had-vezér nem szól is így, mint Magdeburgban Tilly az ő vérszomjúzó katonáihoz: „*Öljetek, gyújtsatok még egygy óráig!*”

Edvi ILLÉS PÁL.

12.

Kinek van Karakterje?

Pöblásúl az ember-ismérethez. (Antropognosiam.)

Magnos homines metiuntur virtute, non fortuna prudentes. Corn.

Kánt szerint az erkölcs-czímnél nem arra szükség figyelni, hogy a' természet mit tsinált az emberből, — de mit tsinált az önn magából; mert az első vér-alkat' tulajdona, hol a' személy többnyire szenvedőleg van; csak az utóbbi eset mutatja-meg, hogy valakinek karakterje van.

Minden hasznos és jó emberi tulajdonságainknak bizonyos árrok vagy-is becsök van úgy, hogy egyik hasznos tulajdonság más hasznossal felcserélthetik, így p. o. az elmebeli tehetségnek úgy szólván piaczi árra van, mivel a' talentommal bíró embert a' Fejedelem vagy Földes-úr sokféleképpen használhatja; a' jó természetnek pedig szíves becse szokott lenni; lehet véle jól mulatni, kellemes és társaságba való; — egyedül a' karakternek van kirekesztőleg legfőbb belső becse, ő minden ártt és becset feljúlhalad.

Az erkölcsit majmolónak nincs karakterje; mert az erkölcs-czím a' gondolkodás eredetiségében áll; és noha az erkölcs-czímes ember saját viseletének minden alkalmaztatásában

őnn maga által megnyitott kútfejéből merit, még sem lesz' ő mint okos ember különböző, sőt soha nem-is lehet az, mivel nem változó magaviseletjét olyan törvény regulákhoz szabja, mellyek mindenkit egyeránt illetnek. Amaz a' karakterrel tellyes embernek egyedül utánnazója. Szinte úgy a' vér-alkatból származott jóneműség csak vízzel festett kép, 's nem az erkölcs-czímer' tulajdona. Mert a' karakterrel bíró ember azon rosszat, melly nyilván módivá leve, nem követi; miért őt hibana-gyítással mint különczöt rajzolni 's a' közön-ség' elibe állítani nem szabad, mert az ilyen tselekedet az erkölcs-czímes emberen gonoszúl végbe-vitt csúfolás lenne.

Azon törvény regulák, mellyeken az erkölcs-czím alapúl, tagadólag előadva, e' következők lennének:

Nem kell színeskedni, az az: belsőképen mást hinni, szájjal pedig ellenkezőt mondani; szembe jó indulatot mutatni, hát megett pedig ellenségesnek lenni. Tapasztalásból tudni, hogy az elsőbb esetbeli ember, minden gonoszság' végbe-vitelére kész és alkalmas.

Nem tilalmas ígéretének megfelelni; mihez az is tartozik: a' volt és félbe szakajtott barátságának még emlékezetjét-is tiszteletben tartani; 's a' más félnek volt meghittségével 's nyíltszívűségével osztán vissza nem élni, vagy más úton módon barátságát legyalázni.

A' jóba állhatatlan vagy épen rossz gondolkozású emberekkel társalkodásba nem bocsájt-kozni, hanem mindenkor eszébe tartván azt, hogy hasonló hasonlót szokta szeretni, az illy könnyűszerű emberekkel való társalkodást egyedül a' szükséges vagy köteles foglalatosságra

terjeszteti; mivel az erkölcs-czímes ember, ha szoros barátság' vagy társalkodásba bocsájtkozni kívánkozik valakivel, nem a' mejjén függő keresztre, vagy más hiúságra, hanem annak egyedül karakteri érdemére figyel, és midőn a' maga körébe lévő Nagyokba vagy hasonló állapotúakba karaktert nem talál, gyakran magánál kisebb rendűekkel tart barátságot.

Másoknak csekély és gonosz ítéletjükből származott megszólásra nem ügyelni; mert az ellenkező gyengeséget árul el; valamint azon félelmet-is mérsékleni szükség, ne hogy a' módi 's az ügy nevezett illendőség ellen vétsünk, mivel az első mulékony, változó és egy karakterrel bíró emberhez nem-is illő, a' második pedig azon lepel, mellybe közönségesen a' hízkelkedés, színeskedés és gyávaság szoktak burkolódnizni, és ha ezen két uralkodó mirígy csak ugyan valami fontos befolyásra kaphatott, parancsait legalább az erkölcsiségre nem kell kiterjesztetni.

Minden özsze-köttetésbeli elválásnál, már az akár egyik, akár mind a' két részről történjék-meg, egy nyilt, szabad és a' múltat tisztelő megvilágosítást kell a' magát elszakajtó félnek előre bocsájtani, melly a' más félt meggyőzze arról, hogy amaz légyen a' hibás; minő lépés által egyszer'smind attól óvjuk-meg magunkat, hogy önn hibánk, vagy egyenetlenség, vagy mások által titkon forralt ravaszság és kabalájok elválásunk okai ne lehessenek. Az, ki ilyen felvilágosítást előre nem bocsájtván, a' barátságot félbe szakasztja, karakter nélkül való ember, sőt még természeti jó indulat híjjával-is van, és a' legnagyobb mértékben alacsony lelkű.

Soha nem kérkedni, soha nem hazudni; mert mind a' két erénytelenség gyávaságból származik. Egyedül a' heverő, gyenge elméjű, hibákkal és döllyfel tellyes, neveletlen ember szokott hazudni; midőn az egyenes szívűség a' tiszta lélek-isméretnek, bátor erős léleknek tulajdona. Átaljában a' hazug ember nem csak az erényesség ellen vét, hanem azokat-is mind megsérti, kik előtt igazat nem szól, mivel őket vagy együgyűeknek, vagy épen ostobáknak lenni véli, kiket elámítani könnyű dolog. A' kérkedés pedig közönségesen kis lelkűek' és rossz nevelésűek' szokása, 's a' hazugsággal egy kategoriába tartozik; mert a' valódi nemes tulajdonokkal ékesített és pallérozott ember sokkal szerényebb, hogy sem azokkal, vagy mulandó 's a' legalább való emberrel-is közös vak szerencse javaival, vagy hiú titulusokkal büszkélkedjék. Ezekből látni való, minő nagyon megbecsteleníti magát a' hazug és kérkedő; de még azon ország-is, mellyben ezen két erénytelenségek meg nem vettettek, nyilván azt mutatja, hogy még iga alá való, erőtlen és az erkölcsi kimívelésben elmaradott tartomány legyen.

STAUT JÓSEF,
Főhadnagy.

13.

Az emberi Lélekkel egybeköttetett élő
testnek filozofiai esmérete.

Itt mi az emberi testet nem úgy vesszük-fel mint a' Fisikusok, kik a' testnek az ő természetéből kifolyó közönséges tulajdonságait 's törvényeit adják-elé; sem nem úgy, mint az Anatomikusok, kik a' test' részeinek egybeköttetését keresik 's bontogatják-fel; sem nem úgy, mint a' Fisiologusok, kik a' test' részeiben elrejtett természeti erőket 's hasznokat nézegetik; sem nem úgy, mint a' Medikusok, kik a' test részeinek nyavalyáit, hol elgyengüléseit, hol szerfelett való öszszeszorulásait, megerősödéseit vizsgálják, ápolgatják; hanem úgy vesszük az emberi élő testet-fel, mint a' Somatologusok.

Neve tehát ezen emberi élő test esmérete tudományának: *Somatologia*, ebben előadatik az emberi élő test' természete, melly kifolj annak tulajdonságiból megkülömböztető jegyeiből (karaktereből), munkáiból, egybeszerkeztetéséből (organizatiójából). Hogy pedig az emberi élő és organizált testnek természete jobban megvi'sgáltathassék 's értett-hessék, szükséges előre bocsátani a' testnek közönséges esméretét némelly rövid vonásokban.

Nem elég a' testnek esméretére 's természetére csak annyi, hogy annak kiterjedése légyen; mert a' kiterjedés megvan az árnyékokban-is, de azért ők nem testek. Nem-is elég, hogy azoknak hosszúságok és szélességek légyen; mert ezeket az árnyékokban, a' betűkben és a' matematikai figurákban feltalálhatni, azok még-is testeknek nem mondatathatnak. Tehát a' test' esméretére 's természetére megkívántatik; hogy annak kiterjedésében háromféle mérték járuljon-bé, a' szélinek, hosszának, mélységének vagy magasságának, melly kettő vastagságnak-is neveztetik, mértéke; és hogy ezeken kívül legyen a' testben egy béhathatatlanság' ereje, melly ne szenvedhesse, hogy a' hol most egy test vagyon, ott azon időben egyszer'smind más test-is lehessen.

Illyen természettel 's tulajdonságokkal bíró testek már mind e' földi, mind az égi testek; illyenek mind az ásványok, minéralék; mind a' tenyésző 's érző plánták, vegetabilék; mind az élő 's mozgó állati testek, animalék.

Mind ezekben a' testekben találunk mi olly közönséges tulajdonságokat 's törvényeket, mellyekben azok egymással mind megegyeznek; mert mind azon testek birnak három mértéket bévévő kiterjedéssel, meghathatatlan erővel, részekből alkattattak egybe, azon részekre elosztattathatnak; egybe vagynak részeik köttetve, azon részek együtt véve egy egészet csinálnak, magok a' testek 's azoknak részei-is nehézkednek lefelé, helyet foglalnak, elosztattathatnak a' magok elementumokra.

Mind ezekben ugyan minden testek megegyeznek, de ezen testek között sokan kü-

lömbözőleg; mert ha az ásványokat felvesszük, találunk ugyan azokban részeket, a' részeknek egy bizonyos egybeköttetését némelly természeti munkáknak (functióknak) szülésére, mellyre nézve nekik-is van némelly természeti munkákat szülő egy bizonyos erejek. De nincs érzésbeli, nincs tápláló eledelt bévehető, nints magokat táplálható, nevelkedő, nincs mozogható, nincs végre a' magok nemeket szaporítható tehetségek.

A' tenyésző 's érző plántákban azon tulajdonságokon kívül, mellyek az ásványokban megvalának, találunk érzésbeli, eledelt bévehető, azt elkészíthető, azt a' maga táplálására, nevelésére fordítható, 's a' maga nemet szaporítható tehetséget; de benne-is nincs magokat helyből helybe kimozdítható tehetség. Mind ezekből kijön, hogyha különböznek-is a' természet három országabeli testek sokakban egymástól, de sokakban meg-is egygyeznek; nints-is semmi ugrás a' természetben, nints híjjánosság, és a' midőn a' természet minden testeknek eleibe bizonyos czélt szabott, sokkal nemesebbet tett az élő állati testek eleibe, és azon nemesebb célra az élő állati testekben sokkal tökéletesebb eszközöket, tulajdonságokat, erőket-is rakott-le. Minden élő állati testeket pedig sokkal feljebb halad az élő emberi test minden tekintetekre nézve, főképen organizatiójára, özszealkotására nézve.

Organizált testnek azt nevezzük, mellynek részei úgy köttettek egybe, hogy a' természettől elejkebe szabott szolgálatok 's munkák' kivitelére alkalmasok legyenek. Vagyon ugyan bizonyos organizatió az ásványokban-is, a' növényekben-is, de legtökéletesebb orga-

nizatió az emberi élő testben vagyon. Ezen organizatiónak megismerhető jegyei (caracterei) e' következők:

a) Hogy vagynak benne részek: a' milyenek a' külső héj, vagy vékony hálotska (epidermis), melly egy szőrös vékony az egész testet befedő háló, ezen belől a' cutis, vékony szálakból öszszeszótt bőr-hártya, és a' midőn az epidermis a' testnek befedésére szolgál, a' cutis szálai közt fekvő edénykéek a' nedvesség' bévételére alkottattak, 's a' megilletetés' észésére alkalmasokká tétettek; ezeken belől van a' hús, a' nedvesség' bévételére, megfőzésére 's elkészítésére apró edénykéeknek rakatmánya. A' húson keresztül járnak sok csatornák (canalisok) a' vénák vér-edények, mellyekben folydogál a' vízzel, földel, sóval, takonnyal elegy nedvesség, a' vér és az ártériák élet-erek, mellyek kevesebb számmal, ismét vért hordozó edények vagy csók, 's az életnek bizonyos jeléül szolgálnak. Vagynak továbbá porczogók, keményebbske részek, mellyek a' test' különböző részeinek egybekötésére, öszszefoglalására rendeltettek; szerte széjjel a' testben vagynak musculusok, ínák, vagy hurok, mellyek a' mozgás' bévételére 's folytatására valók. A' legkeményebb részek a' testnek fundamentóul szolgáló csontok, mellyek a' főben, karokban, test törzsökében, lábokban láttatnak. Végre az egész testet keresztül kasul járó észző ínák (nervusok) az észzésnek 's mozgásnak észsrevételére készítettettek. A' testnek nagyobb részei kívülről, vagy belőlről függők, mellyek mindenek előtt eléggé esmereteseek; mint a' fő, kezek, lábák, gége, szív, tüdő, máj, lép, vese 's a' belek.

b) Nem csak néhány, de számtalan részekből alkottatott a test egybe, annyira: hogy senki sintsen, a ki az érző ínakat, szálakat, 's ezek közzé helyezettett főző edénykéket felszámíthatta volna, vagy felszámíthatná.

c) A testnek nagyobb és kisebb részei mind özsze vagynak egymással köttetve, melly megtetszik abból, hogy a midőn az egygyik változik, a többin-is meglátszik a változás, 's midőn az egygyik ellankad, a többi-is meglankadnak.

d) Az emberi élő test részei tökéletesebbek, mint akármelly más állati test részei; mert tökéletesebb célra, nemesebb haszonra szolgálnak; nézd-el csak a fejét az agyvelővel egygyütt a gondolatok szülésében, a szemet a sok tárgyak megkülömböztetésében, a nyelvet 's száját a sokféle szók 's beszédek nemeiben, a kéznek csak három újját az írásban, festésben, rajzolásban, varrásban; hol találhatod ezeknek párját egyébütt?

e) Az emberi test részeinek egybeköttetése módja-is fainabb, tökéletesebb, mint a más állatoké; mert a midőn egyéb állatok csak egy két eledel nemét tudják magokban elkészíteni 's megfőzni a táplálásra; az emberi test majd mindenféle eledeleket, a természetnek mind az három országából vétetteket, a maga lombikjában el tud készíteni, mellyet a legnagyobb szükség idejei eléggé bizonyítanak.

f) Az emberi test részeinek a természet a legjobb helyeket rendelte-ki, mellyet eléggé bizonyít a nézésre készült fennálló ábrázatja, és a művelésre készített mind előre, mind hátra nyúlható kezek.

g) Az emberi test részeinek rendi igen

szép, melly szép rend, a' részek' munkáiban 's szolgálatiban-is hasonló szép rendet szül.

h) Az emberi test részeinek természettől meghatározott száma, azoknak sokféle munkáinak legtökéletesebben lehető kivitelére éppen alkalmas, a' midőn az sem teszen többet, a' kinek egyik kezén hat újja vagyon.

i) Az emberi test részeinek mekkoraságát is jól kihatározta a' természet, úgy hogy mind a' roppant testű Goliáth a' megrettentésre, mind a' kiseded Dávid a' meggyőzésre, testeknek részeinek legalkalmasabb mekkoraságát vették a' természettől.

k) Az emberi test részeinek bizonyos és szép egymáshoz állások (proportiójok) vagyon; mert az hüvelyk' töve czérnával kétszer körül kerítve akkora, mint a' tenyérnek töve kerekése a' bognál; ez a' kerekesség kétszer véve akkora, mint a' nyaké, a' nyak' kerekése kétszer véve akkora, mint a' dereké; ezen a' test részeinek proportióján áll a' Csizmadiáknak a' láb méréséből czizma csinálásra, a' Szabóknak a' test felsőbb 's alsóbb részeinek méréséből, a' köntös daraboknak készítésére vett mértékek.

l) Az emberi test részeinek a' legjobb és legszebb figura adatott a' természettől, melly mint kerekdék, magában többet befoglaló, mint akármelly más akkora kiterjedésben; mert az emberi főben több agyvelő van béöntve, mint akármelly nagy állatnak roppant fejébe; azon kívül a' kerekdék figurájú emberi test részei mindenféle mozgásra 's mindenféle munkára alkalmasabbak, mint más állatokéi.

m) Az emberi test' részei mind bizonyos célra, végre és haszonra készítették; csak

egy sints haszon nélkül, 's mind magokat, mind más állatokat néző nemes czélokra szolgálnak.

n) És így az emberi test' részei sokkal különbözőbbek más állati testek' részeitől, és ezeket sokkal felyül haladják.

o) Az emberi test' részei az életnek eszközei; mert ámbár légyenek olyan részek, mellyek ha a' testtől elszakaszatnak, a' testnek még-is élete megmarad; de vagynak olyak, mellyeknek elvételével oda lesz az élet-is. — Életet ott mondunk lenni, a' hol a' természeti munkáknak vagy szolgálatoknak elrendelt állapotjuk megvagyon; az ilyen életnek természetét sokan a' testben lévő folyó-matériáktól, vagy éltető spiritusoktól, sokan pedig, nem az híg, hanem a' kemény részek-től 's azoknak állapotjoktól hozzák-le, vagy függesztik-fel. Legjobban gondolkoznak, a' kik mind a' két rendbeliektől 's azoknak természetektől hozzák-le; mert úgy látjuk, hogy a' test' alkotmányában akármellyik változzék a' kettő közzül, változik az élet-is; akármellyik lankadjon, lankad az élet-is; akármellyik romoljon-meg, megromlik az élet-is; akármellyik hibázzon 's meg ne légyen, hibázik az élet-is. Ha pedig azok jó karba helyheztetnek, jól foly az élet-is; ha tökéletesítettnek, tökéletesedik az élet-is. Vagynak már az életre megkívántató dolgok, mellyek nélkül az fenn nem álhat, minéműek, hogy meglégyen a' test' organizatiója, alkotmánya' össze-szövése; legyen benne felindíthatás vagy rezgettetés, a' rezgőségnek észrevétele, a' rezgőségre megfelelő vissza-dolgozás, felindító okok vagy ösztönök. A' hol munkálkodó élet

van, ott mind ezek megvagnak; a' hol az élet csendes és nyugvó, ott a' többi megvagnak, de indító okok, ösztönök nincsenek; a' hol az élet egészséges, ott a' fennebbiek mind jó állapotban 's proportióban vagynak; a' hol az élet beteges, ott fogyatkozás van vagy az alkotmány' össze-szövésében, vagy az ösztönökben, vagy azoknak észrevételében, vagy a' vissza dolgozásban. A' honnan az életnek két természettel ellenkező állapotja van, egyik a' gyengeség vagy ellágyulás, másik az elkeményedés; ezek pedig kimutatják magokat, hol a' testen, hol a' lelken, hol az indúlatokon, hol a' hajlandóságon, hol a' kívánságon. Hogyha már megvan az élet valamely testben, vagy annak részében, az kitetszik a' neveltetésből vagy tápláltatásból; mert a' tápláló eledelket magához ragadja, béveszi, kitetszik az érzésből; mert a' külső tárgyak abba észre vehető bényomásokat csinálnak, kitetszik a' mozoghatásból; mert helyeket változtathatják, kitetszik a' test mozgásinak a' lélek' gondolattal való megegyezéséből. A' hol az élet jó lábbon áll, ott mind ezen munkák rendesen folynak, a' hol az élet fogyatkozik vagy megromol, onnan ezen munkák kimaradoznak; a' hol végre az élet tökéletesedik, ott ezen munkák-is nagyobb tökéletességre mennek. Van már ilyen értelembeli élete mind az ásványoknak, mind a' növényeknek, mind az élő állati testeknek; de felsőbb gráduson áll az állati élő testek' élete.

p) Az emberi test' részei, a' táplálásnak, nevelésnek eszközei; mert némelly részek arra készítették, hogy a' tápláló eledelt bévegyék, mások arra, hogy azt elkészítsék, meg-

főzzék, mások végre arra, hogy oda hordják 's rakják-le, a' hol azoknak szüksége van reá. A' nevelés vagy táplálás áll a' bévett 's elkészített eledeleknek a' mi testünkkel való egybe köttetéséből. A' táplálásnak megesmértető jelei ezek: hogy a' mi tápláltatik, annak élőnek kell lenni, hogy vagynak mellette bévenni való eledelek, hogy azokat appetálja, kívánja, hogy azokat el tudja készíteni, hogy azokat a' maga testével egygyé tsinálja, hogy mind ezekre vagynak benne természeti rúgó ösztönök 's erők. A' hol ezek megvagnak 's jó karban állanak; ott a' táplálás jól megy, de hōgyha valamellyik ezek között hibázik, akadályt kap a' táplálás.

q) Az emberi test' részei, az érzésnek eszközei; mert vagynak benne a' külső tárgyak' bényomását bévevő szálatskák és érző ínak száma nélkül. Az érzés' a' külső tárgyak' belénk való bényomása, 's azon bényomásnak észrevételéből származott esméretnek születése. — Megösmértető jelei az érzés jelenlétének ezek: hogy az, a' mi érez, élő; hogy az tápláltatik, hogy az külső tárgyaktól körülvétetik, a' külső tárgyaktól megillettetik, vagyon a' bényomásokat bévehető alkotmánya, műhelye, a' bényomásokat bévehető erővel bír, az indító okokra vissza tud munkálni, 's van a' bévett nyomásokat elébb elébb vivó tehetsége, 's van vele egybe köttette egy lélek, melly az olly elébb vitt nyomásokat, rezzenéseket észre véski 's ösmeretet tsinál belőlle. A' hol mind ezek jó karban állanak, ott az érzés' dolga jól foly, a' hol azok között egy vagy más megfogyatkozik, ott az érzés-is hibázik.

r) Az emberi test' részei, a' mozgásnak

eszközei, mivel abban sok olly részek vannak, mellyek emelésre, hordozásra, húzásra, taszításra, 's mindenféle mesterséges munkák' folytatására segítik az embert. A' mozgás vagy mozgatás' természete áll az helynek változtatásában, ezen természetre megkívántatik, hogy legyenek indító vagy ösztönöző okok, mellyek a' mozgásra indítsák a' részeket; legyen vissza munkálás azon ösztönöző okokra, légyen észre-vehetősége az ösztönözésnek, légyen az ösztönözést 's abból származott mozgást elébb elébb hajtó tehetség vagy erő; a' hol mind ezek jó karban vagynak, ott jól foly a' mozgás, a' hol azok közzül valamellyik hibázik, ott gyengül a' mozgás, vagy ki-is marad.

s) Az emberi test' részei, a' testben lévő lélek munkálkodásinak eszközei; mert a' tapasztalás eléggé bizonyítja, hogy némelly részek a' lelket az érzésbeli, mások a' képzelésbeli, mások a' reá- emlékezésbeli, mások az ítézés és okoskodásbeli munkálkodásokban segítik; ebből lett a' test mozgásinak a' lélek' belső munkálkodásával, gondolatival, és a' lélek munkálkodásinak, gondolatának a' test' mozgásával való szép megegygyezése, harmóniája. Ennek igazsága eléggé megtetszik abból, hogy a' test mozgására, a' lélekben gondolatok születnek, és a' lélek' gondolatira a' testben mozgások lesznek. Bizonyítja-is a' tapasztalás, hogy az emberben vagyon ollyan valóság, mellynek munkái a' gondolkodásban állanak, a' gondolkodás' természete pedig éppen különböző a' testnek minden munkáitól, 's ellenkező törvényt követő, 's ollyan-is az a' testben lévő valóság, hogy annak akaratjára 's parancsolatjára a' testben mozgások származ-

nak, ha pedig a' külső tárgyak a' testbe mozgásokat indítottak, azokra a' lélekbe gondolatok születnek, mellyekből kijön, hogy a' lélek munkái és a' testnek mozdulati közt szép megegyezés, harmónia vagyon, hogy a' test nem merő makhina, nem-is csupa tömlöcze a' léleknek, hanem ennek segéd-társa; hogy nem-is akármelly test köttethetett azon lélekkel egybe, hanem ilyen, mint az emberi test, ilyen tulajdonságokkal 's erővel bíró, mint a' melly tulajdonságai 's ereje az emberi testnek ma vagyon.

t) Az emberi test' részei némellyek csupán csak ékességre csináltattaknak látszanak; de mint Cicero-is régen megesmerte, hogy semmi nincs olly csupa szép, a' mi egyszer'smind hasznos és szükséges-is ne volna; ezen ékességül szolgáló részek-is egyszer'smind hasznosok 's szükségesek; — más részek valójában kitetsző haszonra 's szükségre alkattak; mert vagy a' táplálásra, nevelésre, vagy a' megtartásra, vagy a' nemzésre, vagy a' mozgásra, vagy az érzésre, vagy a' képzelésre, vagy a' reá-émlékezésre, 's a' léleknek minden munkálkodó tehetségeire szolgálnak, úgy hogy minden részek, munkák' műhelyei 's eszközei-is egyszer'smind.

u) Az emberi test' részei, folyó, lágy, gyenge állapotból kikelve, lassan lassan mennek által a' keményebb állapotra, míg nem megedződnek; a' test' részei gyengeségével azoknak munkáiknak gyengesége egygyütt jár; tökéletesedésekkel a' munkák-is tökéletesednek, valamelly nyavalya vagy megsértés által lett megromlásokkal a' munkák-is meghibáznak, megakadályoztatásokkal a' munkák-is

megakadályoztatnak. De ha egy jó karba lévő test munkáit számba vesszük, sehol nem találunk olly sok, olly csudálatos és annyi dolgok 's munkák' végben-vitelére való alkalmas mozgásokat, mint az emberi élő testben; mert csak az egy főnek különböző mozdításaival a' léleknek különböző gondolati fejeztethetnek-ki, és az egy ábrázaton sok benn lappangó indulatoknak képei ütök-ki magokat.

Ezek valának az emberi élő organizált vagy egybe rakott testnek megesmertető jelei. Minden részeknek azon testben valának megkülönböztetett szolgálatjai vagy munkái, minden munkáknak vagynak mozdítói (elaterai), mellyekben azon munkáknak megértésére, ki-magyarozására 's kivitelére szolgáló okok elegendőképpen bévagynak téve. A' munkáknak ilyen okait, (elaterait) a' tudósok közzül némelyek keresik a' híg és folyó, mások a' kemény részekben; a' kik helyesebben gondolkodnak, mind a' két félében egygyütt találják-fel. A' munkák' elegendő okai vagy elaterai a' testben nem egyebek, hanem azok, a' mik erőknak neveztetnek; a' helyet beható 's más testeket abból kirekesztő erőn (impenetrabilitatis vis) kívül, melly minden testekben megvagyon, van az emberi élő testben rezgetetés' vagy felindíthatás' ereje, élet' ereje, táplálás', nevelés' ereje, érzés' ereje, mozgás' vagy mozoghatás' ereje, test munkáinak lélek munkáival harmonizáló ereje; 's a' midőn ezen nevezeteket ide tesszük, eszünkbe jut nyelvünknek, szóllásunknak 's azzal egygyüit járó esmeretünknek gyengesége, fogyatkozása, hogy a' midőn az ízeket megkülönböztetjük 's ki-nevezzük, mind azon dolgokról vesszünk ne-

vet, a' minek ízét akarjuk nevezni, 's ezért mondjuk, hogy ez baratzk-íz, amaz diNYSE-íz 's a' t. Szint így van az erők' elnevezésében is a' dolog; mert az erőknek esmérete meszsze lévén tőlünk, midőn azokat nevezük, mind a' munkákról vett nevezetekkel különböztetjük-meg, 's ezért mondunk élet-erőt, érzés-erőt, mozgás-erőt 's a' t.

SZIGETHI GYULA MIHÁLY,
Professor.

14.

Hadi történetek.

(Folytatás.)

7. *Orsovai, Újpécsi, Jajczai, Skardonai, Osztroviczi, Knini, Skardini, Krupai; és Erdélyi esetek, 1522 — 1524.*

1522 év telén a' Király' tanácsosai, és az Országgyűlése az ütköző erő megnagyobbításán, a' hadiadó beszédésén, és a' múlt hadévben a' fegyveres szolgálatból magokat elvonó Nemesek' megbüntetésén foglalatoskodott. A' Király felszóllította a' kereszttyén hatalmasságokat a' segedelem adásra. Az említett esztendő' Februarius havában megkérték a' Magyarok Austria Fő-herczegét *Ferdinándot*, hogy Horváth-országot különös oltalmába venné, és az

ott lévő erősekben német őrizetet tenne. Ezen egyezés következtében *Klisza*, *Skardin*, *Knin*, *Krupa*, *Lika*, *Jajcza*, és más több várakban Ferdinánd ausztriai katonát adott, annak Fő-vezérévé Báró *Kacziánert* Karinthiának Fő-kapitányját tette, *Lajos Király* által pedig *Karlovič János* Horvátországi; *Bathányi Ferencz* pedig Dalmáciai Bánnak neveztetett ki.

Midőn a' Szultán múlt esztendőben visszament Bizanzban, *Ragúza*, és *Velentze* köztársaságok követői már reá várakoztak, hízelve örvendeztek az elvégzett had-év szerencséjének. Ezért *Szolimán* Raguzának több kereskedésbeli kedvezéseket adott, és a' gabonával szabad kereskedést az egész török birodalomban engedett nekik. *Oroszországgal* a' békességet megerősítette, a' Krimi Tatókhanának keményen megtiltotta az orosz határok, nyugtalanítását. *Velenczével* szinte a' békességi cikkeltyeket megújította, mellyek következtében ezen társaság szabad hajózást, és kereskedést nyert a' török vizeken. *Velence* megmaradt azon kívül *Cipria*, és *Zante* szigetek birtokában. *Rhodos* sziget is 6 hónapi vivás után a' Szultán hatalmába esett. A' keresztyén fejedelmek valamint Magyarorszag segedelmére, úgy ezen nevezetes sziget megtartására semmit sem tettek. *V. Károly* Császár a' *Norinbergai* Országos-gyülekezeten megígérte ugyan, hogy 24 ezer német fegyverest küld, de a' Németországban mind inkább terjedő vallásbeli egyenetlenségek miatt, az ígélet bé nem tellyesedett. Ily veszélyes környülállásokban kéntelen volt a' Király a' perzsa *Sachot Szophi Izmaelt*, Péter nevü szerzetes barát által megkérni, Azsiában támadná-meg a' Szultánt, hogy az így egész erejével Magyarorszagot ne bánthatná.

Lajos, hogy Cseh-országtól hatalmas segítséget

nyerhessen, és hitvesének *Mária* királynénak a' cseh koronát megszerezhesse, Mártzius' havában Morván keresztül Prága felé vette útját. Az út közben *Báthory István* Nádortól üzenetet kapott, hogy a' belgrádi Basa *Balibég* által jött a' Dunán, megvívta *Orsovát*, körül táborlotta *Új-pécs*et, és *Keglevich Péter* ama hires jajczai Várnagy tisztségéről lemondott. Prágából írt parancsolatjával a' Király annak helyében Magyar-boszniai Bán méltósággal *Gyelétfi Miklóst* tette.

A' herczogovinai Szandsák Mártzius' utólján nagy erővel *Skardóna* előtt termett, és mivel a' várban épen semmi védelemi készülétek nem estek, a' polgárság kéntelen volt a' kapukat megnyitni. A' verbozaniai Szandsák pedig a' Dráva, és Száva hosszában, Horvát-országon keresztül minden ellentállás nélkül, Karinthia' határáig vitte seregét, az Unna parton *Osztrovicz* várát, a' mellyben igen gyenge magyar őrizet volt, éjjel véletlenül meglepte, és a' katonaság vigyázatlansága miatt csak hamar be is vette. Ellenben *Knjn*, *Krupa*, és *Skardin* várak' őrizetei fegyveres kézzel várták a' törököt, és azt vitézül vissza is verték. Ezen várak előtt *Ferhátbég*' serege nagyon megfogyott, magát többé a' táborban nem tarthatván hirtelen visszatért Boszniában.

Ugyan azon esztendő Mártzius' havában a' havas-alföldi Bég *Mohamed*, Erdély-nyugoti határát pusztítással fenyegette. Moldávia fejedelme *Bogdanovich István* alkuba ereszkedett a' Szultánnal, de az Oláhok Havas-alföldön a' szabadon választott *Radul* fejedelem vezérlése alatt, kit az erdélyi Vajda *Zápolya János* is hathatosan segített, szakadatlanul viaskodtak változó hadi szerencsével a' Szandsáknak kinevezett *Mahometh Béggel*, de végre még-is győ-

zött a' török, az Oláhok kéntelenek lettek a' Szultán uradalmát meg-ösmérni.

Lajos Király azonban a' Csehektől, és Morvától Magyar-ország védelmére segítséget kért, de nem nagy ígéreteket kapott. Ugyan azon év December' utolján *Norinbergán* tartott német fejedelmek gyűlésén 4000 gyalog, 20 pattantyús, és 100 mázsa puskaporból álló segedelmi ígéretet nyert *Lajos* a' római Császártól. *Ferdinand* austriai főherczeg pedig fogatta, hogy ön maga személyes vezérlése alatt egész hadi-seregével a' Magyarok segítségére jövend. Mivel pedig a' Szultán Rhodos sziget meghodításával bajlódott, Magyar-ország veszedelmére semmit sem tehetett, így *Lajos*-is Prágában maradt.

Következendő 1523 esztendő Aprilis' havában visszajött *Lajos* Budára, az ujjonnan tartott Országgyűlésén ismét kemény törvényeket hoztak a' rendek az ország védelmére. VI. *Hadrián* Pápa követséget küldött Német, Lengyel, és Csehországokban, hogy ezek elmulaszthatatlanul a' Magyaroknak segítségül legyenek. *Tomory Pál*, közép rangú nemes, előbb katona, lovasság kapitánya, fiatal korában hadász szellemének jeles példáját adta, házi viszontagságai miatt később a' rhódusi lovagok rendében állott; de ott megbántodva, mivel reménysége szerint Vránai Pöröly nem lehetett, kilépett a' rendből, s Szent Ferencz szerzet lett, a' Státusok' figyelmét megnyerte, és ezek kieszközlötték: hogy a' Király őt kalocsai Érseknek, később szeremi Bánnak-is kinevezte.

Hadrián Pápa meghalván, helyette VII. *Kelemen* lett. Ez-is minden országokban a' Magyaroknak segedelmet kért. Szeptember' 8-dikán a' Rákos mezején Ország-gyűlés lett, de itt csak hamar a' Király és a' rendek közt viszátkodás történt, a' gyűlés

megtámadta a' Királynak igazságos, a' veszélyes környülállások miatt szükségesé lett kivánságait, és így a' nélkül, hogy valami hasznos történne az ország védelmére; szét oszlott a' gyűlés.

8. *Tomory Pál a' Száva partján diadalmasodik a' törökön 1524.*

Ezen év' őszén *Kliszát* Dalmata-országban megtámadták a' törökök, de nagy veszteséggel visszaverették. Ugyan akkor *Ferhábég*-is 15000 lovas, és 1100 gyalogságból állott sereggel által jött a' Száván, 's Szeremet megtámadta. A' parthoz kötött hajói védelmekre gyalogságának felét visszahagyván, a' többi seregével a' tartomány pusztítására bellyebb nyomult. A' hová ezen durva nép ért, mindent tüzzel vassal pusztított, rontott, falukat leégette, a' barom nyájakat elrablotta, lakosokat leöldöste, a' fiatalát mind a' két nemnek pedig magával fogva hurczolta. *Tomory* miként meghalotta ezen szomorú hirt, sereget gyűjtött. *Ujlaky Lőrincz Szeremi Herczeg* mivel önmaga betegségétől elgyengítve lóra nem ülhetett, seregét *Bosnyák Tamás* kapitány vezérlése alatt Tomoryhoz küldötte, — *Bánfi Jakab*, a' két *Rakits*, *Bodó Ferencz*, *Kállay János*, *Bardy István* vezérek is lovasságaikat az Érsek seregéhez csatolván, a' törökre egyesült erővel mentek. Ezekén kívül Belgrád eleste után Péter-váradon tartzkodó *Radits*, 's *Bossits* a' flotillával kész volt az Érsek hadi mozgásait elősegíteni. A' tábor gyülekezete helyén bizonyos számú gyalogságot kiválasztott az Érsek, és azt olly parancsoláttal a' Péterváradi várnagy *Batyányi Györgyre* bízta; hogy ő azon gyalogság egy részével szárazon a' Száva partján maga vezérlése alatt felmennyen, a'

másik részét pedig Radits flotillájával a' megnevezett folyón felvitesse, Ferhábégn a' török hajók őrizetén maradt tábort megátadja, a' hajókat elfoglalja, és folyó mind a' két partját bátorságban tartsa. Maga pedig *Tomory* nagyobb részével a' Seregnek minden késelem nélkül a' Basa ellen indult.

A' mars közben a' két ellenfél előlszaguló lovasai egymásra bukkantak, a' török megijedvén a' Magyarok illy véletlen megjelenéseken, vissza nyargalt. Felzajdult a' török tábor a' hír hallására, és kevés kedvet mutatott, megterhelve mindenféle zsákmánnyal, a' harczra. De a' Basa általlátta azt, hogy ütközet nélkül bátorsággal vissza nem húzhatja magát, öszszeszedte elszéledett sereg csoportjait, a' közeledő Magyarság ellen indult. Mentől közelebb jött a' Basa az Érsek seregéhez, annál inkább érzette, sulyát a' zsákmány terhének, hogy tehát magán könnyebbítsen, szabadon bocsátja a' foglyokat, a' nagy marha-nyájt pedig más rablott holmivel a' poliáki erdőben rejtette.

Ez alatt *Tomory* és *Bánfy* csata rendben állíták a' Magyar-sereget, *Bodó*, és *Bardy* a' dzidás lovasokkal volt az első csapatban, *Rakits* a' gyalogsággal a' másodikban, *Kállay*, és *Bosnyák* a' nehéz lovassággal a' két szárnyon állottak. Mind a' két részről hevesen ütköztek öszsze, a' török az erdőben rejtett gazdag zsákmányt vissza hagyni nem akarta, makacson harczolt, ámbár a' lovas dzidások egyfelől, más felől pedig *Rakits* puskásai nagy kárt okoztak benne; de midőn végre észrevették; hogy a' két szárnyon álló nehéz lovasság az oldalakat megátadni készülne, annyira megrettentek; hogy többé senki harczolni nem akart, hanem, ámbár mindenkép igyekezett is a' Basa rendet tartani, szét bontakozva megfutamodtak. *Bardy* üzőben vette a'

szaladókat, be érte a' Basát, de ez magát mivel semmikép megadni nem akarta, hanem kevesed magával vitézül védelmezte, a' csata közt özszevagdaltatott. Az elesett *Ferhábég'* dzidára tüzött fejét mihént meglátták a' még ide'stova harczóló törökcsoportok, megrettenve szét bontakoztak, és lélek szakadva a' Száva part felé futottak. A' szaladás alatt sokat kardra hánytak a' Magyarok, kevesen juthattak a' parthoz. De itt új veszély várt reájok, mivel *Battyányi* a' hajó őrizetet, *Rakits* a' hajókat az intézet szerint megtámadta, amaz a' népet széjjel verte, e' pedig a' hajókat özszeégette. Most már a' szaladók más menedéket nem találhatván a' Száva hullami közzé ugrottak; de *Rakits'* csajkásai az úszókat özszeselövdözték. Kevesen hányták-el csak a' fegyvert, kik az életök megtartásáért esedeztek, és a' nagy szivü győzőktől megis nyertek.

A' Magyarok közzül nyolcz száznál több esettel a' csatán, jele hogy a' török makacsul védelmezte magát. Az ellenség' minden zászlói, tábori-készületi a' győzők kezében estek. A' zsákmánylónak száma nagy volt, és kiválogatott jeles paripák, ezek közzül a' legszebbeket, és 40 zászlót, a' Basának arannyal himezett gazdag sátorát, ékes gyémantos kardját, a' magyar vezérek a' Királynak ajándékban küldötték. Az ezen ütközetben mint személyes bátorságával, mint czélárányos elintézésével magát jeles tette *Bárdy István* vitte-el a' Királynak küldött diadalmat. *Bárdyt* a' Király nagy örömmel fogatta, ezüst hüvelyes karddal, arany sarkantyúval, és láncczal megajándékozta, és az egész udvar jelenlétében szokott pompával *vitéznek* szentelte.

9. Gróf Frangipáni Kristóf felmenti Jajczát 1525.

A' Száva partján szenvedett veszteség megakadályoztatta ugyan vakmerő szándékában egy kis ideig a' törököt és a' Szeremségben rohanástól elrettente; de ellenben az annyiszor hijjában megtámadott *Jajcza-várát* az ellöbbenieknél nagyobb veszély fenyegette. Jól tudta a' Szultán a' magyar Katonaság' mind inkább elhatalmazó alyasodását, a' Nemesek' nagy része erkölcstelenségöket, a' felfuvalkodott tunyaságban megátalkodott Mánások' fényüzés szeretetöket, az országlás gondatlanságát, a' Királynak kárhozatos gyengeségét. Illyen időpontot legalkalmasabbnak találta a' szemes ellenség Jajcza meghódításával, a' még szabad Bosznia elfoglalását, a' Horváth- és Sláv-országokra czélozott készület-tételeket. Ezen intézetek' végrehajtása *Kos-réw* verbozániai Szandsákra, *Szinán* mostári, és *Balibég* belgrádi Basákra bizattatott. Ezek 20 ezer lovas, és gyalog fegyverest szedtek özsze 8 nehéz faltörő, sok rövid, és hosszú tábori ágyúkat, 's megindultak *Jajcza* ellen.

Jajczában Várnagy *Gyelétfi Bán*, Hadnagy *Horváth János*, Tármaster *Ostrosich János* volt. Ezek csak hamar megtudták a' Szultán' szándékát, a' Királyt felölle tudositották is, és mentől hamarébbi segedelmet kértek tőle. Ők magok is készületeket tettek az ellentállásra, a' szomszéd Bosznia helységeiből lisztet, gabonát, vágó marhát és más elleséget szerettek. De még is minekelötte a' vár' minden hijjánosságát kipótolhatnák, megérkeztek a' Basák, és a' város' délszaki része ellen tábort ütöttek, ágyútüzhelyeket építették, és a' várost lövöldözni kezdettek.

Gróf *Frangipáni Kristófot*, ki már *I. Maxim* Császár alatt Velence ellen mint vezér haditudományjának nem csekély bizonyosságát adta, meghívta a' Király, hogy venné álta' Jajcza-vár' felmentésére határozott sereg kórmányát. A' Gróf elfogatta a' meghívást. Ezután megparaucsolta *Lajos Bathiányi Ferencz*, és *Karlovich* Horvát-országi Bánoknak, hogy seregeiket kapcsolnák össze *Frangipániéval*, és magokat ezen Fő-vezér rendelkezéseihez alkalmaztassák. *Dubiczánál* szedte össze hadait a' Gróf. Meghívta egyszer'smind a' harcz tapasztalásu *Krusich Pétert* *Klischából*, *Orlovics Gergelyt* *Zengből*, *Blágai György*, *Zrinyi János* nagy hirü Grófokat *Dalmáciából* és *Barratz Mátyást* *Vránai Pörölt*, hogy seregeikkel mentől elébb táborában jelenjenek-meg. Felsőllította egyszer'smind a' fegyverre köteles Nemességet. Így *Frangipáni* ereje lassanként 16 ezerre szaporodott, ágyúi elégendők, tábori-szert, és eledelmet hordó lovai, szekerei számosan voltak. Kicsinyben illy szép erőt már rég óta nem állított lábra a' hanyatló Haza. Seregét következő csatarendben állítá a' Fő-vezér: az elő-véd' kormányát *Bathiányi*, és *Karlovich* vette által; ezeket követte a' *Vránia Pöröl* Hadnagya *Tahy János Bán*, az ágyúkkal, és tár-szekerekkel; ezután maga a' Fő-vezér a' lovassereggel; továbbá a' gyalogság; végre a' tábori bútor. Illyen renddel mozdult ki a' tábor a' *Dubiczai* vidékről, és szapora marsban az akadékos *Boszniai* hegyeken, és erdőkön keresztül hetednapra a' *Verbász* folyó partján *Jajczától* éjszakra termett a' sereg, tábort ütött, és elő-öreit felállította.

Másnap viradóra egygy erős török lovassereg megtámadta a' magyar tábort, de nem kis veszteséggel vissza veretett. *Gyelétfi* tudósította a' Grófot a' várnak minden fogyatkozásairól, nem is késett *Frangipáni*, hogy mindenben azt kielégíthesse, min-

denkép alkalmatosságot keresett, de ez alatomban semmikép meg nem történhete, erőszakhoz kellett tehát nyúlni. Seregének egy részét a' tábor védelmére hátra hagyta, a' többit pedig fél hóld formában felállította. *Krusich* kormányozta a' Verbász balpartján a' városhoz nyúló balszárnyát, *Karlovichra*, és *Battyányira* bizta a' sereg jobb szárnyával az ellenség' megtámadását. Ez meg is ütközött heves erővel, verekedve napnyugotról egész az úgynevezett Király-rétig a' városhoz közeledett, innét a' déli térségre kanyarodván, a' hol a' török tábor állott. *Krusich* mind inkább húzódott a' város felé, hátá meggett mozgott a' várban rendelt haditár. Az ütközet közönséges lőn. Az ellenség mind inkább igyekezett a' magyar csata-renden általtörni, hogy a' városban eleségét vivő lovakat elfoglalhassa. De *Krusich* mindenütt vissza verte őket. A' csata már három óráig tartott, ekkor kirohant a' vár őrizet-is, az ellenség két tűz közzé szorult, megnyomódott minden oldalról; és míg bátorságos visszahuzódásáról gondoskodna, addig *Krusich* a' reá bizott parancsolatot tökéletesen tellyesítette. Eledelmet, puskaport eleget, 100 puskást a' várban hagyván, többi népével a' sereghez ismét vissza tért. Így elérte *Frangipáni* az ütközet' célját, a' Király-réten tábort ütött.

A' török azt vélte, hogy mivel *Frangipáni* a' várost fogyatkozásaiban kielégítette, többet tenni nem akarván, seregét Jajczától vissza fogja húzni, s így annak eltávozása után reménylette, a' várat erővel, vagy csalárdsággal bevenni, el is kezdette a' körül táborlás munkálkodásait folytatni, és a' várost lövöldözni.

De *Frangipáni* a' várost fel is akarta menteni. A' Király-réten táborozó Magyarság olly közel volt az ellenséghez, hogy a' két tábor legkissebb zajja is egymáshoz hallatott. Mind a' két-fél lovat a'

Verbászban itatta, ez sok incselkedésekre, 's apró verekedésekre adott alkalmat. Akár a' török kezdje az ütközetet, akár a' Magyar-sereg, *Frangipáni* mindenkép bizonyosnak tartotta a' győzedelmet, mivel a' kémektől, és szökevényektől értette, hogy a' török gyalogság a' gyakorti szökések által minden nap gyengülne.

A' Király-réti ütközet után négy nappal tudtára adta *Frangipáni* a' seregnek a' jövő napi öszszecsapást. Már hajnal hasadta előtt szólt a' *riadal* a' magyar táborban. A' török jól hallotta a' zajt, de mivel azt mind inkább lassabb hangon verette, fúvatta a' Vezér, a' Basák magokkal elhitették, hogy a' Magyar-sereg távozna a' rétről. Fegyverben lépve ugyan, de a' táborból ki nem mozdulva készen állott a' törökség. De *Frangipáni* serege a' zaj örve alatt mind inkább közeledett az ellenséghez, a' hajnal pirulata felfedezte a' hadi-cselt, az egész Magyar-sereget maga ellen látta a' török, kikanyarodott rendben, két szárnyon a' lovasság, derekán a' gyalogság, mind inkább közeledni. Most már kirohant az ellenség is táborából, de ehez a' Magyarok már olly közel voltak, hogy a' törökök nem maradt térsége magát csatarendben szedni, az erő' kifejtődése zavarodás nélkül már lehetetlen volt, bár miként igyekeztek is a' Basák a' rendet fentartani.

Frangipáni látta a' zavart, rohan-dalt fúvatott, elkezdődött a' tusa, mind a' két rész keményen harczolt változó szerencsével már 3 óráig. *Frangipáni* két ágyúját egy közellévő dombra vonatta, onuét kezdette lövetni az ellenség' balszárnyát, minden golyó szörnyü kárt okozott, *Kosrew* Basának egy fiatal rokonya, hadisegédje, jeles katona, lovas-tól egygyütt agyon lövettetett. E' rémülést okozott az ellenség között, a' mit midőn *Frangipáni* észre

vett volna, fentszóval kiáltott „*Győzelem a' Magyaré, rajta! hogy azt fényese' tehessük.*“ Így bátoritá katonáit, ezt tették a' többi Vezérek is, ők mindenütt jelen voltak, hol a' rend bontakozni kezdett, ön tetteikkel lelkesíték az elcsüggetteket. Végre hultak a' török zászlók, ritkulni kezdett a' török-rend, elszéledtek több csoportok, többen a' Plieván, és Verbászon által mentek. Most rohant csak előre Zrinyi lovas vasassaival, széttiprotta azokat is, kik még bátrak voltak ellent állani, széjjel szórva futott mindenki hová futhatott, a' hegyek 's erdők tele voltak vert haddal. *Kosrew*, és *Balibég* ösmérték a' tájt, ők többed magokkal mellesleges utakon a' veszélytől megmenekedtek. *Szinán Basa*, kinek lova elesett, már időt nem nyerhetett más lóra felülni, hanem megsebesítve gyalog futott a' többivel, sokáig a' hegyek közt bologva nagy bajjal juthatott honnosai közzé. Sok halva elesett, megsebesítetett török test fedte a' csatahelyt. Az egész tábori készület, az ágyúk, eledelem, 's más társzekerek, teher-hordó tevék a' győzők kezekben került. *Frangipáni* a' nyert zsákmányból, a' Királynak gazdag ajándékot küldött, e' közt volt *Kosrew Basa'* gazdagon kivarrott sátora, 61 zászló, a' tábori török musikusok. Az elfoglalt ágyúkat pedig a' várba vitette.

Minekutánna *Frangipáni* Jajczát minden szükséges hadikészülettel megrakná, népével Horvátországban visszament. A' Király ezen háromszoros győzedelméért jeles dicsérettel, ajándékkal jutalmazta-meg. *Dalmata-Horvát- és Sláv-országok oltalmazójának* nevezte. *Karlovichet*, *Bathiányt*, és a' többi Vezéreket jószággal, tisztos hivatalokkal jutalmazta-meg.

10. *Jajcza, és Magyar-Bosznia a török hatalmában esik. 1528.*

1526. év Augusztus' 29-kén a' gyászos *Mohácsi* veszélyben elesett *II. Lajos*, véle elhult hős Magyarokkal eltemetett sok időre *Hazánk'* boldogsága. Az austriai *Ferdinand* a' magyar, és cseh *Koronára* just tartván, magát az ország birtokába helyheztenni igyekezett, az ellenpárt pedig, ki irtózott a' külföldi uralkodástól, a' *Szepesi Grófot Zápolya Jánost* tette *Királyá*. Az olomutzi alkudozások, és a' kötött fegyver-nyugvás a' pártok egymás ellen kivont kardjait egy kis ideig függőben tartotta; de 1527-ben fegyveresen jött be *Ferdinand* Magyar-országba, *Tokajnál, Egernél* megverte *Zápolyát*, ki bátorságban magát pártosai között nem látván, *Lengyel-országba* futott. *Mig* itt a' két *Király* jusokon czivodna, *mig* azok kedvökért egymást öldösték a' honfiak; addig *Bosznianak* még a' magyar hatalomnál maradott része is a' török kezébe esett.

A' *Mohácsi* ütközet után, *Bathiányi Ferencz Horvát-Bán VII. Kelemen Pápa*hoz követséget küldött, 's megkérte, mivel a' két *Királytól* reményleni úgy is semmit sem lehetne, *Horvát-országnak*, kivált *Jajcza, és Klisza* váraknak oltalmokra segítséget küldene, *Jajczában* várnagy egy bizonyos *Gorbonogh István* volt. A' *Szultán* jól tudta *Magyar-ország'* szomorú környülállásait, ösmérte *Gorbonogh* tapasztalatlan gyávaságát. Ezen időpontot legalkalmasabbnak lenni gondolta, *Jajcza'* elfoglalására, azért is *Mahoméd* belgrádi, és *Kosréw* verboszaniai *Basákat* *Január. havában* nagy sereggel *Jajcza* ellen küldötte; minden ellentálás nélkül *meg* is szálották ezek a' várat, 's lövöldözni kezdték. A' körülábor-

lás' 10-ik napján *Gorbonoch* alku szerént feladta a' várat. Az őrizet fegyverestől, bútorostól szabadon mehetett, de az ágyúkat, és eledelmet hátra kellett hagyniok.

Jajcza eleste után Béla, Jezero, Orbovác, Szokol, Levátz, Szerepvár, Aprócz, Perga, Gréba. Bosátz, és más több erősségek feladták magokat. Banyaluka várat *Radatovich András* felgyújtván, elhagyta. Ugyan abban az időben elfoglalták a' törökök Ubinya, Lika, és Korbáv várakat Horvátországban, segedelem nélkül maradtak azok, mivel *Karlovič János* ama dicső emlékezetű Bán, Medve-váron halálos betegségben sinlődött, a' mellyben később meg is halt,

KISS KÁROLY.

15.

Észre-vételek Óseink számlálása körül.

Ha az ember a' familiák és társaság' természetéről gondolkodik, úgy fogja találni, hogy Nagyatyáink, Jóbatyáink, és átaljában Óseink felöll minden bizonyos ismertetünk egészen elvan zárva mielőltünk, és e' tárgyban sem ember-emlékezet sem nemzetség-laistrom világosra nem vezethet. Óseink' ismerése az ember-emlékezetten éppen tul fekszik; holott pedig az emberi társaságban minden egy nemzéssorra (generatióra) nézve az a' legnagyobb történeti-időszak, és az is marad. Ki volt Atyja? Tiszt. Ki Nagyatyja? Kalmár. Ki Jóbatyja? Már

ezt ritkán tudja élők közzül valaki. A' Nemzetségi-
laistromok sem segíthetnek-ki itten. Ezeken a' tá-
vol eső származásokat ma ki tudná bém bizonyítani
Matricák kivonásaikkal, mellyeknek kezdetét a' 16.
Század' elején találjuk csak. De egyébként is azok
körüli az a' rendes szokás, hogy csak az Atyák' so-
rán vezeti-fel magát a' Familia, és így a' levezetés
végetlenül csonka és hiányos. Minden embernek
vagyunk két Szülői, 4 Nagyszülői, 8 Jóbiszülői, 16
Ükei, 32 Ős-elei az ötödik nemzéssorban, 64 a' ha-
todikban, 128 a' hetedikben, 256 a' nyolczadikban,
512 a' kilenczedikben, 1024 a' tizedik nemzéssor-
ban. A' tizenhatodikban, már mindenegyikünknek
65,532 Ős-elei vagyunk. Tizenhat nemzék, har-
minczával számlálva, kerék ötszáz esztendő tészen.
Azon 65,532 Ős-eleink seregében, kiket e' sze-
rint a' most élők között kiki a' tizenharmadik Szá-
zadban számlál, találkoznak emberek minden rend-
ből és sorsból, u. m. Cselédek, Fő-nemesek, Parasz-
tok, Kézmivesek, Kalmárok, Koldusok, 's t. e'f. nem
különben, mintha most 65,532 embert, egymás
közt össze keverve, vennénk, úgy p. o. miként
a' nép estve a' játékszinről vagy vasárnapon a' tem-
plomból jó, midőn rendszerint minden sorsu és
koru embereket egy csapatban feltalálni. Hasonló-
képp' vagyunk azon 65,532 ember között minden
lehető arczuak, indulatuak, jók és rosszszak becsü-
letes és gaz-emberek, kicsinyek és nagyok, szökék
és barnák, ép növésűek és görbék; úgyhogy, ha
Ős-eleinkkel a' tizenharmadik századba valóan visz-
szamegyünk, alkalmasint mindenikünknek egyeránt
lesznek jó és rosszsz Ős-elei; és egygyikünknek sem
lehet méltó oka az ő 65,532 eleivel egyebek fö-
lött elbizakodni vagy nagyra lenni. Ha pedig Ős-e-
leinket vissza felé még odább, a' Krisztus' szüle-
téséig felszámolhatuók; már akkor éppen a' legfur-

csább familiai hírekhez jutnánk. Familiánk egy részét igen is szerencsés karban találjuk, míg a' másik része ugyan akkor koldusbottal él. Még fellyebb néhány nemzéssorral, eme' rész Ős-eleit gazdagoknak, amazéit szegényeknek látjuk. Majd egygyik Ős-atyánkat magas polgári rangban, majd a' másikat ki szintén olly közel rokonunk, — amazzal egy időben, a' hajót húzó rabok bilincseiben tapasztaljuk. — Alá felé számlálva a' dolog szintén így megy; és 16 nemzéssor után lesznek unoka-gyermekeink gazdagok és szegények, parancsolók és alattvalók, dusak és szükségét látók, nagytekintetűek és megvetettek, sőt a' koldulók között is.

Melly megszegényítő és lealázó észrevételek az Ősi-gögeseknek!

Edvi ILLÉS PÁL.

16.

Hálaadó Hymnus Istenhez.

(Ángolból, Addison után.)

Ha megnézem, óh Istenem!
 Minden kegyességedet:
 Megbódul a' lélek bennem
 'S bámulva áld tégedet.
 Ah! hogyan fejezze ki szó
 Ollyan forrón hálámat,
 Mint az szívemben lángoló, —

De te olvashatd lám ott.
 Oltalmad tartá meg éltém'
 Mikor méhben feküttem;
 Megadá minden szükségem
 Mikor emlőken 'csügtem.
 Idétlen sok kiáltásim'
 Irgalmad meghalgatta
 Előbb mintsem gyöngéd elmém
 Azt elimádkozhatta.
 Gondod után én lelkemnek
 Sok, sok örömi lettek
 Előbb, mint kisdéd szivem meg-
 fogta, honnét eredtek.
 Az ifjúkor sikos utján
 Futván én vigyázatlan:
 A' te karod vitt és nevelt
 Emberkorra látatlan.
 Utamon te világoltál,
 Ha titkos veszély talált;
 'S a' mi félendőbb volt annál, —
 A' bűn csalárd tőrín ált'.
 Beteg lévén, egészséggel
 Te ujittád testemet;
 Bűnben uszván, kegyelmeddel
 Te élesztéd lelkemet.
 Kegyes kezed megtöltötte
 Áldással poharamat,
 'S barátimban kettőztette
 Minden földi javamat.
 Ezernyi drága adomány
 Mindennapi keltemmel
 Hálákat kér 's vidám szivet,
 Mellyel őket éljem el.
 Jóságodat magasztalja
 Teljes egész életem;
 'S meghalván, más Világokban
 Ujjonnan azt hirdetem.
 Ha nap és éj nem leszsz többé
 'S nem osztják meg mivedet;
 Még akkor is az én szivem

Imád, Uram, tégedet.
 Mindörökkén irgalmadat
 Fogom zengni, dicsérni;
 Mert még örök idő is azt
 Rövid mind kibeszélni.

Edvi ILLÉS PÁL.

Boëthius' Elegiája.

Enekeimben elébb Kikelet' vigsága mosolyga,
 Most lantom, minden hurja panaszra fakad.
 Gyászt-viselő Alagyám' aggott ortzáin özönként
 Nem költött de való könnyek ömölnek alá.
 A' Muzsák legalább el nem rezzentek előlem,
 'S bátrak tömlöztöt-is szánva megosztai velem.
 A' mi ditsőített, tavaszom mig zöldüle, most az
 Gyászos öregségnek túrni segíti baját.
 Mert nyomoruságtól sarkalva reám kora vénség
 'S minden ütött mivel a' bú megemészteni szokott.
 Fóm' tetején őszség települt-meg időnek előtte
 És elaszott testem' bőre redőkbe vonult.
 Szép és könnyű halál melly édes örömmek óléból
 Nem ragadel, de nem is hágy nyomorogni soká.
 A' nyomorultnak ez is jaj! kérés ére sike 's vak,
 'S a' kegyetlen nem akar zárni síró szemeket.
 Míg tündér jókkal bájolt a' tsalfa szerentse,
 Egy gyász órán majd sirba merülve valék:
 Most mikor elkomorult hamis artza, kemény szívü Párka
 Fon számomra szünet nélkül unalmas időt.
 Miért bámultatok olly sokszor ditsekedve, Barátim?
 Az nem erős inu volt a' ki lerogyni tudott.

S. K. J.

PÁSZTORI DAL,

egy Szépnek Neveünnepén.

Ah nagy Egek! köszönöm, köszönöm ma tinéktek ezerszer
Énekelő Lelkem. Ez egész forrása — ha mások
Búba merülve lesik a' sírt — tisztább örömminek;
Ez ragad el mindég; ez változtatja menyekké
Durva kusornyómnak tájékait; ez rövidíti
Elszigetelt legelóm bizonyos únalmaid; ez tesz örökre
Bóldoggá mikoron megyek a' nyájammak utánna,
Vagy mikoron terepély bükfának alatta hevervén
Én lesem és keresem gödölyém mint tompol örömmel,
Vagy mint tegnap előtt, mikor a' szomszéd tavaszunknak
Ünnepet ül. Mivel én jó Énekes itt is az első
Hívatom el 's mindég roppant örömökbe veszek részt.

Úgy, mint tegnap előtt, — Títir hívatta személyem
Ünnepjére, holott nem is ösmér, — ezer legelő van
Mert köztünk, egyedül voltam homokosb mezeinkről
Itt jelen. Ah bóldog környék! százszorta kövérebb
Mindened! aklaiddat cseregő patakok veszik ölbe!
Barmaid a' legszebb bársonyba czikázva legelnek!
Pásztoraid soha sem szűkülnek semmiben is meg!
Ritka mező nyílik fel előttök! adánd ez örökre
Bő tejet, enni valót ez adánd mindenbe buján, ez!
Nyújtat ezenkívül bőrséggel ritka gyümölcsöt
Szüntelen! a' figefák, a' gesztenyelepte vidékek!
A' körtvélyesek, és a' világdícsérte gerézdek
Egyre keletkeznek! Forróság ellen az árnyék
Balsamot ad! Bóldog környék! hát játszi virágid
Mennyiek és micsodak! igazán kebeledbe Menyország
Élete mindennek! 's ide hívatom én meg ezennel
Títirtól, — örömnél majd véle hogy én is örüljek.

Mellynek azért rendelt, — üzené mint, — ünnepet ekkor:
Pánnak ajándékot nyújtson 's aldozzon az Égnek
Barna *Jolánkája* bóldogságára, ki épen

E' napon érte becses kétszerte kilenczedik évét
 Kellemes élteinek. Liliom vólt homloka, rósák
 Pírjei arczáján, szeméit koszorúzta szemérem,
 Ártatlanság ült ajakan, nem is emberi termet
 Vólt az egész testén, — nem — az Angyalok ékei vóltak
 Rahalmozva, — egész fényt, bájt és tiszteletet szórt
 Mindenünkbe jelen léttével, ezen gyönyör Angyal.

Csak, hamar el. — Títir vendégeit egyre fogadja
 Most ölelésével, hálalja hogy aldozatunkat
 Egybe kötendődjük az övével ez isteni völgyön. —

Ekkor az ünnepnek Papnéja közelgete, Títir
 Barna Leánya felénk, ki előbb eltávoza tőlünk.
 Szépen göndörödött hajfürtjei baj koszorúval
 Igézék szemeink fényét, gyöngy vállain épen
 Illy koszorú mosolyog gyengén dagadott kebelére. —

Hah pillantat! — egész magamon kívül ragadott el!
 Szóllani sem tudtam, — dobogott kebelembe szeszélyem,
 A' mikor egy koszorút nyújt — hah! ezen Angyal előmbé,
 Mely fejemet, fejemet-ékesítse az ünnepi pompán. —

Igy a' többiek is fejeket koszorúkba boríták.
 Mert amaz Angyalnak bársony keze mindenünknek, —
 Kik vendégi valánk, — tűzött virányfonadékot.

Mostan az aldozatot vezetik hat Pásztorok erre:
 Két juhót, egy gödölyét: — hat barna Leányok utánnok
 Zöld kosarakba viszik a' zsenge virágokat és a'
 Zsenge gyümölcset egész Istennéknek piperézve. —

Títir előre megyen, — követi szép barna Leánya
 Nemzójét, azután a' Pásztorok és a' Leányok,
 Kikre az aldozatot bíztak, lépgettek előbbre.
 Erre következünk mi, sorunkba Leányok az Ifjak
 Karjaikon csügtek, — Hölgyek pedig a' szeretett Férj
 Jobbjá körül vóltak. Igy értük el a' deli berket,
 Mely Pánnak hitetett, juhainkra ki gondviselését
 És mi magunkra pazér kegygyel halmozza szünetlen.

Itt meg is állapodunk, 's fenn hangon imádjuk az Istent:
 „Hála, ezer halánk! Neked, a' ki mezónkre ügyeltél!
 „A' ki mezónk barmát védetted! a' ki marokkal
 „Szórtad az áldásod fülepte gyümölcöseinkre!
 „Hála, ezer Halánk Neked! a' ki magunkra viseltél
 „Gondot egész eddig! de kivált — ki Jolánka az Angyal

„Ritka paissa valál! neveléd őt 's isteni fénnyel
 „Árnyékoztad egész éltébe. — Ezer köszönöttel
 „Énekelünk hálát! nyújt száz meg ezer köszönettel
 „Áldozatot ma Neked szívünk! kebeledbe fogadjad
 „Szép mezeinket, erős juhainkra tekints ezután is,
 „Mint eddig kegyesen; vegyed oltalmadlta gyümölcsünk
 „Mindenikét, mi magunk is az égi karodnak alatta
 „Bátorságba legyünk; — de kivált ezen isteni Szűzet,
 „Zárd be kegyedbe, kinek Nevenapja derült fel Egünkre.
 „Zárd be! kaczagd fonalat éltének, — az isteni végzés
 „Míg akarándja, — legyél magad Őrzőangyala mindég,
 „Angyala légy mindég és kedvkoszorúta Vezére. —
 „Egyre közöld minden javaid vele, ritka hatalmad
 „Bőven ömöljön alá, — valamerre Jolánka kacsintgat,
 „Vagy pedig énekeit méznél édesb zenegéssel
 „Szórja, vagy a' mikoron mosolyog szép hókeze bámúlt
 „Lantjának idegén, melyet a' bölcs Isten Apolló
 „Önmaga készített számára, — fedezd kezeiddel
 „Napjait, — únalmat 's minden fájdalmat előtte
 „Kedvre deríts, — nyugalom sokasodva körülte tanyázzon
 „Ritka kegyelmedből; — örüm üljön ezen kegyesünknek
 „Öldalain, — szívét bődögság és kegy uralja
 „Mind végig, — szeretett kedvencznek ölcébe vezessed
 „Végre magad! hol egén kedvtelve szerencse derüljön
 „Szüntelen és minden rébzése be is telyesedjen!
 „Vedd be nagy Isten ezen hálánkat! eresszed elődbe
 „Kérésünket! ezért könyözög seregünk ma Tenéked!!

Ekkor, a' mint kérnök segedelmét Pánnak, az erdő
 Isteni fénybe borúl, kebelünkbe nagyobbodik a' tűz; —
 Érezi mindenikünk, hogy az ihlet alólrá leszalt már
 Áldozatunkra. — Tüzet gyújtunk, — ez alatt csapatunknak
 Más fele a' juhokat 's gödölyét öli, — mások az oltárt,
 Melyre tüzet raktunk, fűzik be virágkoszorúdba. —
 Hangzik az Istennek szent lakhelye, hangzik az erdő
 Mostaa; — az elkészült darabok már tűzre kerülnek, —
 Loccsan ezekre Tokaj terméke, az úti patakba
 Húllanak a' koszorúk, mindenféle terjed enyésző
 És nemes áldozatunk illatja, kereng az Egekbe
 Füstje kevélyen, — odébb igazán kedvtelve szapálnak
 A' benyelő habokon tavasz adta virágfnadéink. —

Most a' felmaradt darabok nyársakra vonattak,
 'S még több gyapjasokat metszettek a' barna Leányka
 Tiszteletére. — Ledült azután szép Kedvese jobbján
 Mindenikünk bársony pásitra, — nekem — hah! Egeknek
 Hála ezer hálám! — hah — az Angyal, — az égi Jolánka
 Jut szomszédomnak. — Be kies mellette ebéden!
 Hah! be kies falatom! melyet osztogatának előnkbe
 Nyársakról, szeretett Gazdánk szolgálai; — be kedves
 Többinek is minden deli Pásztornéknak ölében. —

Menybe valánk! kaczagott az öröm koszorús poharak közt
 Kis seregünkbe reánk, — kaczagott és mennyei érzést
 Fúvált mibelénk; — egeket verdeste zenegve
 Viszhangozta danánk, — azután a' sípokat adta
 Títir elő. — Maga Pán, sőt a' nagy Apollo se hallott
 Még illy mestereket. — Magok a' fák tánczba szökáltak,
 És magok a' sziklák lejtőt kezdettek; az erdő
 Vadjai elhagyták halavány barlangjokat; édes
 Hangok után mentek; az előbb zuhogó patakoknak
 Habjai némultak, 's merevedve füleltek az eddig
 Még soha sem hallott sípokra; magunk is Olimpuz
 Ormain, a' dörögő Jupiter lakjába valánk most
 Gondolatinkkal. — Egész seregünk örömköbe merült el,
 Égbe minőket előbb soha senki se képzele köztünk. —

Most az ezüstlabú Tengernek ölébe azomba
 Gazdag arany szekeren befutott már a' Nap; eloszlik
 Víg seregünk. — Nyugalom, nyugalom lebeg a' deli környék
 Ronda kusornyóin. — Magam is nyugalomba merülve
 Értem el a' rósás hajnalt. — Soha sem vala illyen
 Éjjelem; — a' fürgencz almok lebegelve körültem
 Játszodtak; — ezek a' fáradt testembe fuvaltak
 Szent pihenést; — Lelkem pedig erre 's amarra ragadták
 Isteni fénybe magok; — amaz Angyal az égi Jolánka, —
 Kit legelől láttak szemeim ma, — szünetlen előttem
 Tébolyog és mosolyog; — szedi csókjaimat, szedem én is
 Csókjait; — én örökös hűségemet esküszöm, ő is
 Esküszti azt; — lekötöm neki én szívemet, köti nekem
 Ó is enyelgve szívét; — de — midőn képzelmeim illyen
 Mennyei szent helyeken szárnyallanak: — egy piczi sóhaj
 Megfutamatja kaczer seregét védangyalaimnak;
 'S felrezzent magamat. — Hah Egek! — Iugasomba Jolánka!!

A' kivel álmodozom, — nefelejts koszorúval üdözlí
 Lopva helyét mézes nyugodalmamnak, — piczi sóhajt
 Önt dobogó kebelén merevült kebelemre; — feléled
 Mindenem. — A' szeretett Angyalcsa írúlva pírúlva
 Szökni akar tőlem, — ha lehetne, — mivel hal az érzés
 Tagjaiban, magam is különöst érzek kebelembe, —
 'S illy érzésre selyem kezeit ragadom kezeimhez
 Üdvözölésem közt. — Ma gyuladt szívem legelőször
 Lángba, — meg-is vallott mindent ifíúi szemérmem
 Néki mit érez az én belsóm, — maga sem fedezé-el
 Szívének lobogó érzelmeit; — árjai húltak
 Könnyeinek, mihelyest zokogám búcsúmat, azomba
 Igérem gyakoribb megtértemet; — erre szerelmet
 Váltak örökre vele; — zálogba czikázva czupogtak
 A' tüzelő csókok; — emlékre jutott neki hajfürtt; —
 Nékem is; — és nefelejts koszorú; ezen édeni szent hely
 Ámornak hitetett tőlünk. — Viszonoljuk ezekre
 Tett fogadásinkat. — Kertjébe busan siet ekkor
 Kedvesem: én pedig olly zúdúltan utamnak eredtem
 Pásztoraimhoz; — előbb magamat Títirnek ajánlván
 Képmutatást útált szívébe. — Meg is leszen, úgymond —
 Holtra barátságunk; — Legyen! ah legyen! énekeinkbe
 Fűzződjék kebelünk öszszébb; — valamint, hogy az ének
 Fonta barátságunk; ez tartsa is azt fel örökre.

NÉMETHI PÁL,
Miskóltzon.

17.

Beszédje egy Anyának, Leányához a' szív' és lélek' kiformáltatásáról.

(*Madame la Marquise de Lambert' munkáiból.*)

Első Rész.

Közönségesen a' fiatal fejr-**népek'** nevelése hibás, szépségeiket használni 's másoknak tet-szeni tudni, ebből áll tanítás-módjok a' he-lyett; hogy virtussal 's erős karakterrel ko-rán felruháztatnának, az ön-szeretetet nevelik benne, a' puhaságnak, gyönyörködések után való kapásnak és bal-ítéleteknek rabjai lesznek.

Leányom! hogy becsüljenek, nem elég csak a' közönséges illendőség' reguláit megtar-tani. Principiumok formálják a' karaktert, azok adnak lelkünknek 's akaratunknak olly szabást, a' mellyen épül minden virtusoknak tartóssága.

A' Vallás, az illyen principiumoknak fun-damentoma, szívünkben kell annak mélyen bényomva lenni, 's a' mi erkölcsi érzésinkre általjános befolyásának lenni. Nem elég, hogy a' leány megtanúlja kötelességét véghez vinni, szükség, hogy kötelességeit *szeresse*, 's ön-ként és hajlandóságból vigye azokat véghez. A' virtust nem mint ellenségét, hanem úgy

nézze, mint az igaz becsületnek a' lélek nyugodalmának és boldogságunknak kútfejét.

Leányom! most lépsz-be a' világba, legyenek hát principiumaid, soha se lehetsz elég erős az ellen, a' mit a' világban érni fogsz. Vallással lépj-bé hát a' világba 's tápláld azt szívedben érzéseiddel, igyekezz gondolkodás és olvasás által, annak jóltévő erejét át-látni, 's belsőképpen róla mind inkább meggyőzöttetni. Semmi sem szükségesebb az embereknek, mint egy *olly* érzés, a' melly minket szeretni 's reményleni tanít, egy boldog jövődő időt ígér, melly minden időkorhoz való, 's a' köteleesség' köteleit erősebben özsze-köti, 's mind magunk, mind ember-társaink erkölcsi jóságoknak legjobb keze. Egy illy érzést csak a' vallás szülhet. Egy pogány Író azt mondja: *hogy ő az ő virtusának takarója alá vonja magát*; tenéked leányom a' te vallásod légyen a' takaród, a' melly tégedet az ifjúság' gyengeségei ellen hatalmasan védni fog, 's idősb korodban legjobb menedék-helyt nyújt. Az *olly* fejérmépek, a' kiknek lelkek csupán a' módikkal foglalatoskodott, idősebb korokban magoknak-is terhekre lesznek. A' világ elhagyja őket, és az okosság parancsolja, hogy *ők-is* hagyjanak-fel a' világgal; már ilyenkor mit csináljanak, mi tévők legyenek? az eltöltött idő nyughatatlansággal, a' jelenlét bánattal, a' jövődő pedig félelemmel tölti-bé őket. Ha azért míg itt a' földön a' boldogságnak nyugodalmát kívánjuk 's óhajtjuk érezni annak édességét, jókor kell vallásunkat megszeretni; így nyugodalmunk állandó marad, az Istennel egygyesít az bennünket, megbékéltet a' világgal 's önnön magunkkal.

A' fiatal leány mikor bélép a' világba , nagy szerencséről álmodozik , 's midőn álmát igyekezik valósággá tenni , az álhatatlanságban és hiúságban temeti-el gyakran magát. *A' világ' örömei csalfák , többet ígérnek mint adnak , midőn hajhászszuk , nyughatatlanítanak , midőn élünk velek , ki nem elégítnek , midőn elvesztjük , kétségben esünk.* Hogy kívánságaidnak határt szabhass , gondold-meg mindég , hogy az állandó boldogságot csak magadban találhatod-fel , és midőn betegség , kárvallás , hírbe , névbe kissebbség-is követ , akkor egész magad viseletébe egy igazi békességes-túrés uralkodjon , és egy olyan kiderült vidámság , a' millyent csak az ártatlanság adhat a' szenvedések között. Becsület , gazdagság nem sokáig gyönyörködtethetnek bennünket , az azokkal való bírás , új vágyakat támaszt bennünk , 's a' gyakori velek élés eltunyít bennünket.

Jókor nyomd-hé hát fejedbe , hogy az igaz boldogságot az okosság adja-meg , és az a' lélek nyugodalmából áll , melly kötelességünk teljesítéséből származik. Csak akkor leszel boldog leányom , mikor minden örömeid önnelkedből folynak-ki. Ha idősebb leszel , inkább fogod ezen igazság' fontosságát érezni , 's most még csak sejdítheted azt.

A' virtust , a' mellyet a' fejér néptől kívánnak , ne nézd módi szükségnek , 's ne gondold , hogy eleget tettél kötelességeidnek , ha a' világ nem tudja cselekedeteidet. A' lelki-esméret' ítélete elől nem vonhatod-el magadat , a' világ' ítéletét ugyan megcsalhatod , vagy megvesztegethetéd , de a' lelki-esméretedet nem ; legnagyobb szükséged van mindenkor lelki-esméreted' tanúbizonyságára , hogy igazi jóság-

gal bírsz. De azért nem kell megvetned a' világ' ítéletét, a' melly közönségesen a' virtus' megvetését-is maga után húzza.

A' magunktól való szégyen érzésnek, legtöbb hasznát vehetjük, ha ezen érzéssel jól bánunk; nem a' helytelen szemérmességet értem, a' melly csak nyugalalmunkban háborít a' nélkül, hogy erkölcsünk valamit nyerne általa, hanem az olly szemérmességet értem, melly a' hibák' elkövetésétől megőriz, midőn félünk, hogy magunkat meggyalázzuk. Az illy szemérmesség többnyire leghűségesebb követője a' fejér-nép ártatlanságának, igen kevesek virtuosok önnön virtusok' erejénél fogva. Ha érzékeny vagy jó híredre nézve, igyekezz virtusokkal bíró lenni; akkor bizonyos lehetsz benne, hogy becsülni fognak.

A' fejér-népnek nem jutottak sorsúl fénylő virtusok, egyszerűeknek és békességeseeknek kell lenni az ő virtusaiknak. A' hír nem fárasztja magát a' fejér nép érdemeivel, egy régi Író mondja: *hogy a' nagy virtusok a' férfiakhoz valók, s a' fejér-népneknek csak abban áll egyedül érdemek, ha esméretlenek maradnak.* Nem azok a' fejér-népek a' legditséretre méltóbbak, azt mondja a' régi Író: *a' kiket leginkább ditsérnek, hanem azok, a' kikről semmit se beszélnek.* Ez a' gondolat úgy látszik első tekintettel egy kevéssé mérész; de annyi igaz benne, hogy a' világot és fényt (a' melly a' szemérmességből mindég vész-el valamit) kerülni és magával megelégedni kell.

A' fejér-népnek annyival nehezebb virtuosnak lenni, minthogy a' hír, név, a' maga kitökéltetésében nem segíti elő. Magának elégnek és házinak lenni, senkit nem igazgat-

ni magán és cselédjein kívül, az egyszerűséget, igazságot és szemérmetességet követni. Ezekből állanak a' fejer-nép' virtusai, mellyek annyival nehezebbek, mivel láрма nélkül valók és csendességben munkálkodnak. Nagy érdeme van annak, a' ki magát a' külső fényen feljül emelni tudja, és elég erővel bír, hogy csak a' maga szemei előtt gyakorolja virtusait. A' mi jó hírünknek csak támaszszának kell lenni a' mi gyengeségeinknek, koránt sem pedig tselekedeteinknek egyedül való ösztönül szolgálni, a' melly kötelességünk' tiszta tudásában áll, a' midőn a' jó hírt mint virtusunknak történetes következését kell néznünk.

Győzd-meg magadat leányom, hogy a' tökéletesség és boldogság egy testvérek, hogy te csak virtus által lehetsz boldog. hogy legtöbb szenvedéseink a' mi erkölcsi hibáinknak következei. Ártatlanságunk' megsértése bánatot szül, ellenben ha a' virtust követjük, öröm kísér bennünket; ne hidd azomban, hogy egyedül szemérmetességben áll a' fejer-nép' virtusa. Sok fejer-népek azt hiszik, hogy más kötelességeik a' társaság eránt nincsenek, és hogy ők kevélyek és rágalmazók lehetnek, ha a' szemérmetesség' törvényeit megtartják.

Anna, egy kevély uralkodni vágyó Fejedelem-aszszony XII. Lajos Királynak sok fájdalokat okozott, gyakran mondotta ez a' Király, midőn néki engedni kellett: a' *fejer-népek' szüzességét drágán kell megfizetni.* Te leányom! a' te szüzességedet soha se fizettesd-meg; gondold-meg, hogy az egy olyan virtus, a' mellyel magad magadnak tartozol, és a' melly elveszti becsét 's fényét, ha több más virtusok' társaságában nem találta fel. A'

te szemérmességednek a' legnagyobb fáinságot igyekezd megadni; azt mondják, hogy mikor Jupiter az emberi indulatokat formálta, 's nékiek lakhelyet mutatott, a' szemérmességről elfelejtkezett, 's midőn az előállott, megengedett néki, hogy a' többiek közzé elegyedjen. Ezen időtől fogva a' virtusoktól nem lehet azt elválasztani, az igazságnak barátnéja a' szeretettel egybe van kötve, 's nála nélkül a' szeretetnek nincs becse. Fő kincséd légyen a' szemérmes magaviselet, melly a' Szépségnek pótlása, 's még a' rossz formának is gyenge fátyolul szolgál.

Szomorú dolog, hogy a' rút forma a' fejez-népnek becsét többnyire béárnyékozza; mert ki kívánja a' léleknek és szívnek szép tulajdonságait, egy rút formában keresni; 's mennyibe kerül egy illy fejez-népnek érdemével képe' rútságát meggyőzni. — Te leányom kellemetes formájú vagy, de nem vagy Szépség, néked semmit sem fognak elnézni; azért igyekezz igaz becsét magadnak szerezni. A' Szépség egy fejez-népnek sokat ad, azt mondja egy régi Író: *a' Szépség a' természetnek rövid tyrannussága és első privilegiuma; a' szép személyek homlokokon hordják ajánló-leveleket.* A' Szépség kedves érzést gerjeszt mindenkor bennünk, a' melly eleve elfog a' szép személyeránt; minthogy neked nincs különös Szépséged, annál keményebben fogsz megítéltetni; magad viselete olyan legyen, hogy ne gondolhassák, mintha sokat bíznál képedhez.

Egy közönséges formájú kép, melly magának sokat tulajdonít, csak boszszankodást szerez; se beszédedben, se ruházatodban mesterséges ne légy, vagy ha az vagy-is, ne ve-

gyék észre; a' legfinomabb mesterség abban áll, a' mellyet nem vesznek észre. Talentumainkra és kellemetességünkre gondunknak kell lenni; mert a' fejr-épeknek tetszetni kell magokat, de legfőkép kell arról gondolkodnunk, hogy igaz becsünk légyen. Nemünknek kellemetessége kevés ideig tart, nincs szomorúbb sors, mint az olly fejr-épeknek állapota később idejekben, a' kik csupán csak szépek voltak. Ha egy férjfit kellemetességed által magadhoz csatoltál, igyekezz a' barátság lábán állani vele, és igazi becseddel lelánczolni. Nehéz itt regulákat szabni, mimódon kelljen magát tetszetni; kellemetességek érdem nélkül nem sokáig tartanak; az érdem kellemetesség nélkül, csak tiszteletet gerjeszt, de nem indít-meg.

A' fejr-épeknek tehát szeretetre méltó kellemetességekkel kell bírni, a' Grátiákat a' Virtusokkal egybe kötni. Nem csak szeméremetességből áll a' fejr-nép' érdeme, minden virtusok, a' mellyet egy férjfiútól megkívánnak, *egyenes szívűség, jó lelki-esméret, barátság*, fő ékességei egy szeretetre méltó asszonyoknak. Semmi se nehezebb mint coquetterie nélkül tetszeni tudni: a' közönséges világ fiainak a' fejr-épek inkább hibáikért tetszenek, mint jó tulajdonságjokért, csak gyengeségeikből kívánnak magoknak hasznot hajtani, a' fejr-nép virtusaival pedig az illy férjfiaknak semmi bajok nincs, általán fogva becsülni nem akarják a' fejr-népet, és inkább alávaló személyekkel mulatják magokat, mintsem hogy virtuos fejr-épek becseinek hódolnának, a' mellyek nekik terhül vagynak.

Az emberi szívet esmérni kell a' fejr-nép-

nek, ha tetszeni akar; a' férjfiakat nem annyira a' derékség, vagy igaz becse valamelly Szépnek, mint az újj (még nem használt 's látott) ingerli közönségesen, de az újj nem soká virágzik, a' mi most mint újj bennünket gyönyörködtet, azzal nem sok idő múlva mint közönséggel felhagyunk. Hogy a' férjfiaknak ezen újjabb újjabb dolgokban való ízléseket munkásságban tartsuk, külömb külömbféle tulajdonságokkal kell birnunk, nem kell mindent a' test' kellemetességeire bízni, hanem lelkünknek többféle érdemet és kedvességet szerezní, mellyek által a' férjfiú szíve mindég érzésben tartatik, 's így egy tárgyban álhatatlanságának minden örömeit újra kedve szerént feltalálja.

A' leányok természet szerént hajlandók arra, hogy másoknak tessenek, minthogy nekik az út el van zárva dicsőosségre és tekintet-re jutni; az ő becsület-kívánásoknak tehát kellemetességeik által igyekeznek eleget tenni. A' Szépség megcsalja azt, a' ki azzal bír, 's a' lelket megrészegetí. Gondold-meg azért kedves leányom, hogy a' szép aszszony, és a' közt, a' ki már nem szép, kevés esztendők vagynak.

Második Rész.

Győzd-meg magadban a' tetszeni vágyó nagy hajlandóságot, legalább erőssen ne mutasd azt-ki; öltözetedben határt szabj, és azt éppen fő-dolognak ne nézd. A' módinak ugyan eleget kell tenni, de úgy a' mint a' terhes szol-

gaság kötelességeinek, csak azt kell megadni néki, a' mit meg nem lehet tagadni tőle. A' tisztaság magában kellemetesség, 's neveli a' fejer-nép' díszét; de ebben se kell elárúlni, hogy azt vadászszuk. A' fiatal fejer-népek könnyen megúnják magokat, 's nem esmervén a' világot, minden érzékeny tárgyaktól elragadtatnak. Az únalom magában még kevés szenvedés, a' mitől félhetnek; a' kicsapongó gyönyörúségek azok, mellyek az ő virtusaikkal nem férnek együvé, azok mindég veszedelmek. Az illendőséghez akár mint szabja-is magát a' fejer-nép, 's akár milyen szemérmetes is, mihelyt az elevenebb gyönyörúségeket hajhászsa, hidegülni kezd a' virtus eránt, 's kötelességének teljesítésében restebb. Ezen méregnek előre nem látni foganatját, hanem következése az, hogy életünk' nyugodalmát felháborítja, izlésünket elrontja, 's az egyszerű gyönyörúségek' érzésére alkalmatlanná tesz. Ne mutasd magadat mindég a' Theátrumokban, a' fejer-nép inéltóságával nem egygyez az meg.

Elhallgatván, hogy az illy szüntelenül való multság, a' fejer-nép virtusával nehezen fér össze, kevéssé tudja az olly fejer-nép a' maga hasznát, a' ki a' közönség előtt gyakran mutatja magát, melly által mindennapi 's útalatos lesz. — A' *mértékletesség*, azt mondja egy régi Író: *legtisztább forrása a' gyönyörúségeknek*; a' ki ezt megtartja, mind lelkében, mind testében egészséges egyenlő örömei vannak. Theatrum 's nagy költségek nélkül ellehet. Jó olvasás, munka, szép multság igazabb örömet adnak, mint a' lármás virágzó tombolások. Jó szerencse, a' kinek van tehetsége, 's nem kell gondolkodni, hogy miből él-

jen; de minthogy neked kevés a' tehetséged, szoktasd magadat a' takarékosághoz, különben rendetlenségben jönnek házi környül-állásaid, a' melly a' fejr-nép jó erkölcsének rend szerént árt.

Ne légy híjjában valóságon kapkodó, 's ne igyekezz kellemetességeiddel más társaidat felyül múlni; kevély légy a' becsület-kívánással, 's törekedj, hogy a' becsület-érzésben, egyenességben és kinyílt szívűségben, senki más felyül ne haladjon. A' *szívnek szegénysége* sokkal rosszabb mint az *erszény' szegénysége*. — A' míg még fiatal vagy, ved-meg fundamentomát jó hírednek, 's hozd rendbe dolgaidat, későbbben azt nehezen tudod tenni. V-dik Károly Császár azt mondta: a' szerencse a' fiatalokat szereti; ifjúságodban minden kedvez néked, önként jó minden, a' fiatal fejr-népek uralkodnak a' nélkül, hogy arról gondolkodnának; ha öregebb leszel, semmihez se támaszkodhatsz 's elrepült az a' bájoló kellemetesség, a' melly mindenre kiterjedett, csak az igazság és okosság maradnak melletted, a' mellyekkel, fájdalom! nem uralkodunk a' világon.

Montagne az ifjú emberekhez így szóllott: *ti a' jó hírnek 's tekintetnek eleibe mentek, én onnét jövök vissza.* Ezen mély szavakat fontold-meg, 's míg ifjú vagy, fő-foglalatosságod a' virtus' megszerzése légyen. A' világon két-féle bolondok közt kell különbséget tenni, az egygyikneműek csak a' jövendőben élnek, 's reményekkel éltetik magokat, 's minthogy nem tudnak a' jelenvaló és jövendő közt igaz lineát húzni, életüket hamis számlálásokban vesztesítik-el. Az okos személyek csak azt kívánják, a' mi állapotjokkal megegyezik, több-

nyire nem-is csalattatnak-meg, 's ha megcsalatkoznak-is, tudják magokat vigasztalni; jól tudják ők, hogy a' világi jónak szeretete megszűnik, mihelyt eléri azt az ember, vagy pedig lehetetlen azt elérni, 's így-is megnyúgosznak. A' másik neme a' bolondoknak csak a' jelenléthez ragaszkodik, 's elfelejti a' jövődőt, az ilyenek szerencséjeket rontják-el, becsületjüket 's jó ízléseket áldozzák-fel, midőn nem kímélik magokat. Az okosok, mind a' két időt egyeránt használják, élnek a' jelenvalóval 's egyszer'smind a' jövődőt szemek előtt tartják.

Hasznos a' fejér-népnek az olvasás-is, kivált a' História, Hazája története' tudása; a' nyelvekre nézve, megelégedhetik önn hazája nyelvével, de ha kedve van a' deák nyelvre, kívánnám, hogy azt tanulná-meg, a' melly minden tudományoknak kapuját felnyitja, és a' régi idők' nagy lelkű embereivel megesmerkedtet. A' fejér-népek az olasz nyelvet szeretik leginkább, a' melly veszedelmes; mert az a' szeretetnek nyelve: az Olasz Írók nem írnak tisztán, 's fántáziájok rendetlen játékot űz, a' mély gondolatokat zavarba hozza, és a' valódi gondolkodás' tisztaságának árt. Poétákat csak ritkán olvass, sokkal veszedelmesebb a' Románok' olvasása, mellyet ha valaki gyakran olvas, lelke hamis arányt vesz. A' Román soha se tartja-meg hűségesen a' természetet és az igazságot, a' fántáziát feltüzeli, a' szemérmesség' finom érzését gyengíti, szívünket rossz útra vezet, ideje korán kifejti bennünk az indulatokat, 's vad tüzvel tölt bennünket egészen. Általán fogva szólva, nekünk azon szép ábrándozásokat, a' mellyeket a' szeretet

természetesen a' nélkül-is felgerjeszt bennünk , nem kell nevelnünk , mentül finomabb a' szeretet , annyival veszedelmesebb-is. Azomban a' Románok' olvasását nem akarom egészen megtiltani ; mert az a' szabadságot sérti-meg , mellynél fogva még inkább kívánjuk azokat olvasni , csak ne tsinálj ennek olvasásából fő dolgot , hanem inkább olly könyveket olvass , mellyek a' szívhez és lélekhez szóllanak 's azokat táplálják .

Ne annyira emlékező , mint gondolkodni tudó tehetségedet gyakorold leányom ! a' magától gondolkodni tudó tehetség olly talentom , a' melly rendesen alszik bennünk , pedig lelkünk csak az által kaphat erőre . Ha lehetséges , képzelő tehetségedet hajtsd alá eszednek , így tökéletes boldog lehetsz ; a' fejr-nepek rendesen képzelődő tehetségektől függenek , ha ifjúságokban valóságos munkássághoz nem szoktattak , a' gyönyörúségeknek adják magokat. Játékok , Románok , czifra-öltözetek , mind a' fántázia' hatalma alatt vagynak ; igaz , hogy ha fántáziád határok közzé szorítod , sok gyönyörúségektől el kell lenned , de mennyi szenvedelmektől-is megszabadúlsz. A' fántázia mindig közidbe , és az igazság közzé helyhezteti magát , az okosság hallgat , ha a' fántázia uralkodik , a' midőn osztán 'mindennek annak tettszése szerént kell menni . Legjobb volna , ha úgy alkudhatnánk-meg fántáziánkkal , hogy örömeit hagyjuk neki , csak hogy ő-is kíméljen-meg bennünket a' szenvedésektől ; akár mint , akár hogy , annyi igaz : hogy a' boldogságnak legnagyobb akadály a' eleven finom tüzes képzelődés . A' világ csak arról beszél *szerecsét tett* , az-az , más szóval : *kövésd a' magad út-*

ját, mennél elébb czélt érsz, annál jobb; az okosság ellenben azt mondja: légy egyszerű, válasz csendes, nyugodalmas életet, vond-el magadat a' világ' lármája előtt, kerüld a' nagy sokaságot.

A' virtus' jutalma, nem a' hir' névben áll, hanem lelki-esméretünk' tanúbizonyságában. Győzd-meg magadat arról, hogy a' legnagyobb tudomány abban áll, ha magunknál mindég otthon vagyunk. Egy régi Író mondja: *meg-tanúltam magammal barátságot kötni, soha se vagyok egyedül.* Magadban keress hát édes leányom az élet' minden viszontagságai ellen menedék-helyet, magadhoz mindég vissza tér-hetsz, 's megtalálod magadat. A' magánosságot használd, vond-el magadat néha néha a' világtól, olvass egynehány óráig, gondolkodj azon, a' mit olvastál. A' csendes magánosságban, ad tanító órákat a' bölcsesség, akkor elenyésznek a' bal-ítéletek és a' hamis képzelődés.

Hogy nyugodalmoson élj, ezen regulákat tartsd-meg: az öröm' tárgyaival élj, de ne add át azoknak egészen magadat, az emberektől ne várj sokat. ne hogy megcsalatkozz számvetésedben. Utoljára, hogy magad magadnak legjobb barátodnak kell lenni; kerüld a' nagy világot, annak közepében felébrednek újra az érzések, a' mellyeket csak nehezen tudtál elgyengíteni magadban. A' nagy világban az emberek a' rendetlenségnek baráti, mentől inkább a' világban vagyunk avatkozva, annyival több erőt vesznek rajtunk az indulatok. Nehéz ellent állani a' véteknek, ha az a' nagy világ' társaságában jó elő, legkevesebbet mondvá: a' nagy társaságokból mindég gyengébben 's kevesebb szemérmecsséggel térünk vissza;

kiváltképpen pedig a' finomúl érző lelkek legkönnyebben elkapják ott a' mérget, és ezek adnak lassan emésztő eledelt, hogy sokan nyomorúltak legyeuek. A' fiatal fejr-épek gyakran foglalatoskodnak a' reményekkel; igaz, hogy a' remény vígasztalással teljes érzés, de veszedelmes lehet; mert megcsalja az embert gyakran. A' legkissebb ros-is, a' melly eből származhatik, abban áll, hogy mi gyakran bizonytalan reménységekért, azt-is a' mivel már valósággal bírunk, feláldozzuk.

Ha a' szeretet meglep, 's egész lelkedet elakarja borítani, gondold-meg, hogy annak örömei könnyen elrepülők, 's kezeidből elenyésznek. Eleinte virágit mutatja néked 's eltakarja a' veszedelmet; megcsal, mindég idegen hamis formában mutatja magát, 's ha szíved részt vesz benne, csak akkor veszed észre magadat, mikor már rabja vagy. Kerüld tehát a' szeretetet, mihelyt magadban észre veszed, hadd fájjon a' szíved, mert gyenge fegyverrel nem lehet azt a' lélekből kitépni, ha egyszer elfoglalt, minden a' szeretet mellett és ellened van, semmi se segít rajtad. A' szeretetnek nagy uralkodása sok kínokba ejt bennünket, az okosság hallgat alatta, az ártatlan nyugodalmat kínok váltják-fel, az ártatlanság virágja leszakasztatik, virtusunk tántorog, a' becsület helyett gyalázat követ bennünket. Kerüld azért a' Színhelyeket 's elragadó Játékaikat, se a' Poésisnak, se a' Muzsikának erősen ne add magadat, a' mellyel a' testi gyönyörűséggel vagynak egyben kötve.

Okosságodat erősítsd szorgalmas munkák 's derék könyvek' olvasása által. A' mi a' társaságos kötelességeket illeti, azokra nézve

tartsd-meg, hogy nem csak magunkra, hanem másokra-is kell nézni a' társaságban. Ítéletedben ne légy hebe-hurgya, rágalmazásnak ne nyisd-meg füleidet, az első tekintetnek ne hidj, 's ne kárhoztass senkit ideje előtt. Gondold-meg, hogy hihető dolgok vagynak, a' mellyek nem igazak, és igazak a' mellyek nem hihetők. Másokat megelőző, nyájas és szelíd viselet, egy a' legszebb társasági virtusok közül, a' melly nemes tulajdonságot néked megszerezni szükséges.

Természeti hajlandóságunk van az uralkodásra, a' melly pedig a' hamisság és igazságtalansággal szorossan egybe van kötve. Erre nézve csak s' virtusnak kell uralkodni, ez az egyedül természetes és törvényes uralkodás. Az alázatosság nem csak keresztyéni, hanem társaságos virtus-is; légy azért alázatos, minden magad megalacsonyítása nélkül, melly nem egyéb titkos nagyra vágyásnál. A' haragot, gyűlölséget győzd-meg magadban, a' ki téged megsért, elég megútálni és megvetni azt, 's boszszuállásod abból álljon, hogy mérsékelve viseld magadat eránta. Csak a' nagy lelkeknek tulajdona érezni a' szépséget abban, hogy így megtudnak ellenségeknek engedni.

Ha egyszer szavadat adtad valakinek, azt megtartsd, még a' legkissebb dolgokban-is, becsüld az igazságot, mert nincs semmi útálatosabb, mint azt megsérteni és parolátlannak lenni. A' hallgatás a' fiatal fejr-néphez mindig illendő, csak hogy kevélységből ne eredjen az, keveset beszélj vagy szólj a' társaságban, 's a' mit beszélsz, szépen és finom módon legyen kiejtve. Cselédeidhez légy jó és emberséges. Egy régi Író azt mondja: *hogy az*

ember úgy nézze cselédjeit, mint szerencsétlenné lett barátjait; 's gondold-meg, hogy a' külömség a' történet' munkája, 's új terhekkal te ne terheld szenvedéseiket, durva szókkal ne illesd őket; sokan vagynak közzülök fáján érzéssel bírók, ezért egy jól gondolkodó igyekszik inkább könnyíteni terheket. De azomban az ő hízelkedéseknek se nyisd-meg füleidet, meggondolván, hogy ezeket az embereket csak gyengeségeidért és kevélységedért tartod fizetésben.

Ha leányom ezen tanácsokat szerencsétlenségből nem követed, akkor magad magadat vádold, én réám nézve édes leányom azok fogamat nélkül nem maradtak, 's én eleget tettem kötelességeimnek, hogy tégedet mindenre figyelmetessé tettelek.

MEGYASZSZAY.

18.

Polykletus' útazása, vagy Római Levelek.

(Folytatás.)

Huszonharmadik Levél. Polykét Crantorhoz.

Férjfiú köntös. — Vendégség. — Rabszolga' felszabadítása.

Mikép írjam-le azon eleven 's mély érzéseket, melyek ma szivemet általjárták? tanuja lévén egy

régtől fogva szerentsétlen embertársam' boldogságának tsak nem elfelejtettem a' magam szerentsétlenségét. De azon érzéseim nem voltak olly haszonkeresés nélkül valók, hogy a' tiszta jóság' érdemét reájok ruházhatnám. A' váratlan jónak akárki részesüljön-is benne, titkon magáért-is örül a' szenvedő, szereti látni, ha a' boldogság körülötte terjed, hogy neki-is lehessen jussa reményleni. E' szerint akarátja nélkül-is mindennel magára tekintvén, a' rabszolga midőn rablántzoktól szabadulást lát, a' maga megszabadulhatását forgatja elméjében. De minekelőtte ezen dolog eránt magamat bővebben kimagyaráznám, megkell mondanom, mi adott reá alkalmat.

Cnejus Octavius' fia elérte tizenhetedik esztendejét. Ezen időkor ugy nézettetik a' Romaiaknál, mint az életnek másodszeri kezdete. Ekkor az ifju a' gyermeki-korból kilépvén az Ország' tagjai és védelmezői közé kezd számláltatni. Még eddig az atyai hatalmon kívül semmit nem esmervén, tsak az engedelmességet tartozott egygyetlen-egy tisztje gyanánt tekinteni; most már fontosabb kötelességek kezdődnek reája nézve, a' Haza szóll hozzá, 's a' szófogadó fiat hűséges polgárrá akarja tenni. A' Romaiaknál szokás, hogy a' senátorok' és a' fő-nemesek' fiai tizenharmadik esztendejekben bársony prémű köntösbe öltöznek; jóllehet ezen viselet tsak a' polgári fő-tisztviselőknek jussai közé tartozik, még is szabad azt azoknak fiainak-is viselni, hogy illendőképben jelenhessenek - meg a' Senátusban, hová bizonyos esetekben attyjaikat követni engedelmek van. Azonkívül a' nyakokról egy aranytokotska-is függ-le (Bulla). Ezen szokást az idősebbik Tarquinius kezdette, kitől a' fia még igen fiatal korában ezen tisztelet' jelét nyerte azért; hogy kettős viadalban egy ellenséget megölt, utóbb

ezen megkülömböztetés minden jeles származású ifjakra-is elterjedett. A' tokotska könnyen felnyilik, 's rendszerént a' bűvös bájosok ártalma ellen intézett szerekkel van megtöltve; néha szívformájával bír, melly a' bátorságnak példázatja. Tulajdonképpen ezen ékesség a' Triumphi pompának egyik részét teszi; mindazáltal az ifjuságnak-is megengedtetik, hogy az ilyen kora kedvezés által a' törvényes jutalmak' érdemlésére serkentessék. Végre eljött az a' nap, mellyen az efféle hiu jeleknek el-kell tünni. A' pompa' helyébe egyszerűség lép; valamint a' hajdon leány mikor a' gyermekségből kilép, bábját Venusnak szenteli, úgy a' fiatal polgár-is Bulláját a' háznak egy rejtek helyén felfüggeszti, a' Lároknak szentelvén azt. A' bársonypremü köntöst-is leveli, 's férjfiui köntöst vévén magára örül viselete változásán. Mint a' fiatal Sas, midőn új tollakkal ékeskedik, legelsőben repül-fel a' levegőben, 's szárnyaival a' felhőket hasogatván, bátor szemeit a' napnak szegezi,

Már hajnaltól fogva mindenek azzal foglalatostkodtak a' Consul' házában, hogy ez a' régeu óhajtott nap méltóképpen innepeltethetnék-meg. Rokonok, Barátok, Cliensek, még Rabszolgák-is nagy számmal özsze-gyűltek a' tornáztban, hol az ősök' képei tartatnak. Mindenek várták azon szempillantatot, mellyben az ifju Octaviust megköszönhetnék; némellyek, hogy neki barátságokat ajánlanák, mások, hogy kegyességet és jóakaraját magok számára kikérnék. Syrus által tudósítván Luciusshoz mentem, éppen akkor, midőn atyának a' reggeli fiui köteleességet szándékozott megtenni. Mihelyt észrevett, sietve hozzám futott, 's forrón megölelvén, így szóllott: „édes Polykletem ez az egygyetlen egy nap, sok környülményeimet megváltoztatja, de nem erántad való barátságomat;

eddig gyermeki elevenéggel szerettelek, ezután az érettebbkor' állhatatosságával foglak betsülni; " 's a' nélkül, hogy a' felelésre időt engedett volna elragadott magával a' Consulhoz. Midőn ez fiát egyszerű köntösben, 's kezében vitt Bullájával látta, így kiáltott-fel kezeit az ég felé emelve: „halhatatlan Istenek, megengedtétek ezen napot érnem; akármí fog is ezután reám következni, nem mást, csak hálát fogok erántatok érezni. — Óh édes fiam így szólla tovább, ezt szívére szorítván, légy hazádhhoz méltó, melly téged fiává fogad; élj dicsőségére, 's halj boldogságára.“ Ezen szók után kezénél fogván 's a' reá várakozókhoz vezetvén: „ímhohol van, monda, Lucius Octavius Nepos a' Romai polgár. Fogadjátok-el őt ezen új méltóságában és segéljétek neki azt megérdemelni.“ Ekkor az egész társaság hangos örvendezésre fakadott, 's kiki rangja szerint az ifjuhoz ment, neki szerentsét kívánni. Míg ő a' szíves részvétel' ezen jeleire felele, én szememet Syrusra vettem, ki soha sem hagyott-el bennünket, 's alig bírt szívét részegítő örömeivel. Most kevélyen megtekéntvén tanítványát, kedvetelve mosolygott: „Óh Lucius, mostantól fogva már uramat kell benned szemlélnem, a' nyájas barátkozás' idejének vége van; de minekelőtte arról végképpen lemondanék, engedd-meg, hogy éltes szolgád még egyszer megöleljen. Kedves fiam most utolszor mérészellek nevezni ezen szóval.“ A' mélyen megillettetett ifju, által akarta magát engedni szíve' érzéseinek, midőn az atya egy tekéntettel, 's ezen szókkal visszatartóztatá: „elég már, siessünk Jupiter' templomába menni.“ Elmentünk oda minden jelenlévőktől késértetve, 's ott az Istenek fejedelmének segítségül hívása után, a' Camillusok különös Czeremoniával reá-adták a' leendő polgárra a' Római togát. Onnét késérőinknek szüntelen neve-

kedő seregével a' piatz felé vettük utunkat, hol minden rendü polgárok' számtalan sokasága már előre megjelent, első tisztviselőjök fiának tiszteletet tenni. Alig lépett ez a' Forumra, midőn közös öröm-kiáltással köszöntetett. Könnyüden 's minden feszesség nélkül mutatta-magát azon nép között, mellynek ettől fogva tagjává lett, 's az ifjuság kellemét az érettkor tartózkodásával egygyesítvén, tökéletes javallást nyert ezen emberektől, kiket a' hosszas tapasztalás az érdemnek olly ügyes bíráivá tesz. Ez a' Czeremonia minden polgár béiktatásakor szükséges. Még addig tsak rokonaitól esmeretvén, tsak azoknak pártfogások alatt mutatta magát a' közönség előtt, még hazája' fiainál idegen volt; de mihelyt illy innepi módon jelent-meg a' forumon, rangja azonnal megesmertetik, 's jussa van a' nép' minden gyűléseiben megjelenni; de voksot még nem adhat, mig még egy utolsó Czeremoniát véghez nem visz, mellyet most fogok említeni.

A' piatzról az ifjuság Istennéjének (Juventa) templomába mentünk, 's minekutánna annak egy fejr bika áldoztatott, Lucius a' bévett szokás szerint egy pénz nemet (Nummus) tett-le oltárjára. A' Consul' házához lett visszaérkezés utáu egész társaságnak pompás vendégség adatott. Az alsóbb rendüek külön vendégeltettek; a' többiek pedig kikhez nekem is számláltatui szerentsém volt, egy tágas Szálába vezettettek, melly tsak nagy innepi alkalmakkal szokott felnyittatni. Még akkor a' Rómaiakat tsak háznépek körében láttam, most volt legelsőben módóm pompájok' egész ditsősségét megemerni.

Elsőben minden vendégnek egy rövid és tágas asztali-köntöst (Synthesis) adtak, mellyben a' test szabadabban mozoghat, 's könnyebben le-

het a' párna székeken helyet foglalni mint a' szokott togában. Rabszolgák, mosdó vizet hordoztak körül nagy ezüst medentzékben, 's kiki tsendesen várta, mellyik hely fog az asztalnál számára kimutatatni. Az asztal négy szegletű, 's tsak egy elefánt tsontból készült lábon áll, a' honnét Monopodiumnak hivattatik; rendszerint Czedrus vagy Czitromfából készül 's a' mint hallottam vagynak olyanok is, mellyeknek betse fel-ér egy egész uradalomnak árával. Az egygyik oldala mindenkor üresen marad, hogy a' szolgálat könnyebben történhesék; a' másik három oldalai körül bársonytakaróval, 's bársonyvánkosokkal ékesített ágyszékek vagynak, mellyek közzül egygyen egygyen rendszerént három vendégek, 's négynél többen soha sem foglalnak helyet. A' melly asztal három ilyen ágyszékkel van körül véve, az Tricliniumnak nevezetik, 's ezen nevet viseli a' vendéglő-szoba is.

A' legtisztességesebb hely az ágyszék' közepén van, 's utánna valónak a' felsőbbik hely tartatik; a' lábaiknál a' gyermekek 's a' tsapodárok foglalnak helyet, mert a' nagyok valamint mindenütt, ugy itt is egy sereg éhesektől vagynak körülvéve, kik ezen közös név alatt foglaltatnak-összse, de kiknek szokásaik természetéhez képest különböző vezeték nevek adattatnak. Az olyanok, kiket valamely vendég magával visz, minthogy ezt ugy kísérik mint a' test az árnyéket, árnyékoknak, kik magok szerint hivatlanul jönnek, mint az étel' szagára öszsze gyűlő legyek, azok legyeknek, 's kik legalább valóbbak lévén, a' szolgák' és inasok' korbátságának-is kiteszik magokat, Flágrüknak neveztetnek.

A' vendégeskedés azzal kezdődött, hogy sors huzatott, ki legyen a' vendégség Királya? az ilyen előlülőséget visel 's ő rendel-el, mikor kinek egészségéért kelljen inni. A' sors vagy inkább a' szolgák'

ügyessége ezen titulust Luciusnak adta. Tüstént élt ez jussaival, a' legtisztességesebb helyet foglalván-el, 's nekem a' felette lévőt adván. A' többi vendégek, idejek és rangjok szerént helyeztettek-el.

Az első fogás Osztrigából, tengeri borzból, olajgyümölcsből, tojásból és egyéb efféle az inyt ingerlő étkekből állott. Ezen fogás Antecoenának-vagy Promulsisnak nevezetik, minthogy addig tsak mézes bort (mulsum) szokás inni. De nem sokára felszedték ezen előételt, 's keményebb eledetek következtek. A' felszedés közben a' rabszolgák nedves spongiával letörölték az asztalt. Mihelyt a' tálok felhordattak a' Fő-ételmester (architriclinius) szép rendel elrakta azokat, tökéletes erányosságot tartván azoknak mind egymás mellé mind egymásnak ellenébe-tevésében, De képzeld tsudálkozásomat midőn láttam, mint hozott vagy inkább tzevelt négy ember egygy egész vaddisznót az Erymanthusi vadkan' tsuda nagyságával bírót, mellynek kiálló fogairól pálmadióval tellyes kosárcák függöttek; háh kiálta vig kedvel egygyik vendég, lám Trojai vaddisznó ez! Ezen szóknál nem tartóztathatám-meg magamat a' mosolygástól. „Talám, mondék Luciushoz Æneástól, országtok' hires fundálójától kaptátok ezen derék petsenyét?“ — „Nem találta-el, felele Lucius, Priamus' asztala egyszürüebben volt megrakva mint a' miénk. Ezen vaddisznó a' Trójai lóhoz hasonlításból veszi nevét; mindjárt meg fogod látni miben áll a' hasonlóság.“ Ekkor a' metélő tsudálkozásra méltó ügyességgel, 's erányossággal elszeldelte. A' vendégek, ügyességétől megbájolva nagy figyelemmel nézték munkáját. A' disznónak tágas belsejéből először egy him-özet huzott-ki; ebben egy nyul volt, melly viszont egy tengeri-nyulat foglalt magában, és így tovább, egy filemiléig; melly egygy ezüst tányérra

tétetett, 's mint betsület-falat Luciusnak adatott. Ezen látománynál megkettőztetett a' nézők' öröme; a' poharak tüstént teli töltettek, 's minekutánna az új polgárnak mindenféle szerentse kívántatott, kiürítették. De az ivás előtt kiki egy kis bort öntött az asztalra, Bachust és a' Lárokat segítségül híván. Az efféle Libátiók, vagy itali-áldozatok, mindég a' második fogás' kezdetekor történnek, míg mi Görögországban azt a' napnak akarmelley órájában, az evésnek mind kezdetekor mind végzetkor ismételni szoktuk. Mihelyt egy petsenye elvult szeldelve, egy osztogató szolga (distributor) a' tálat mindenik vendéghez elhordozta; kiki tesszése szerint vett belőle, 's többen azt a' mi nekik adatott egy velek hozott finom gyapju asztal-keszkenőbe (mantilia) takarták, feleségeiknek 's gyermekeiknek akarván küldeni.

Nem számlálok-elő egygyenként mindent a' mi a' táblát ékesítette. Leginkább szemembe tűntek az ezüst rostélyokon behozott murmulthérek, mellyek egészen olyan fekvésben voltak öszszegömbölyödve, a' milyenben az erdőn e' végre ásatott gödrökben álva, találtatnak. Közepén egy páva volt a' fő petsenye. Az asztal két végén látszattak egyfelől rendkívül való nagyságu orsó-halak, másfelől egy pupokkal tellyes igen nagy tok-hal (acipenser). Egy a' vendégek közzül megtudván, hogy Görög vagyok, kérdezte tőlem: ha a' Romaiak' vendégségei fel-érnek-é az én hazámbéliekkel. "Igen is, felelek; mi is úgy eltávoztunk eleinktől mint ti a' titeitktől. Hajdan Attica' termései tették az Atheneiek' eledelét; miolta a' Persákat meggyőztük, polgáraink úgy élnek mint a' Satrapák." — A' mieink pedig, mint maga a' Persák' Királya, felele egygyik tsapodár. Az okos népnek nem kell hátrajau túl keresni élelmét. Mi az egész föld ke-

rekségének parantsolunk, azért ez tartozik Urainak szükségeit kielégíteni. A' Phasis' madara és az Indusok' pávája szintén olyan jussal tétethetik asztalainkra, mint az Óseink' asztalaira a' magok kertekben termesztett répa tétetett.

Ekkor a' Consul kezdvén szóllani: „ugy vagyou, monda méltóságos és mérséklett hangon, kétség kívül kiki szabadon élhet azon jókkal, mellyekkel bír, 's ha részt vehet illendőképpen a' maga Századjának hasznaiban. Roma' ditsőssége első polgáraitól fényes életet kíván, de ezen fénynek tisztának és nemesnek kell lenni, millyen az a' forrás, mellyből származik. Szeretem én azt látni Templomainkban, közös helyeinkben, vagy jeles Innepeink' alkalmával, millyen az, melly ma bennünket öszszegyűjtött; de ki nem tudja közzülünk hogy az Ország' jövedelneinek árendálói minden alkalom nélkül-is sokkal pompásabb vendégségeket adnak, mint én egy illy örvendetes történetnek ditsőítésére adok. Nem láttuk é nálók, hogy egymásután kétszer is megrakják az asztalt a' leg válogatottabb étkekkel? kifogyasztják az erdőket és a' tengereket, hogy mértékletlen fény-üzéseknek eleget tehessenek, 's nem sokára Róma a' birodalma alá hajtott tartományokban több öszszevasárlókat fog számlálni mint katonákat.“

„Azt hiszed-é tehát, monda az előbbeni közbeszólló, hogy a' híres Cincinnatus, ha e' mi időnkben élne, nem ugy tenne mint mi teszünk?“ — „szokásait megváltoztatná felele Octávius, de erkölcsét megtartaná.“ Tehetségeink és fogyatkozásaink, sokszor századunkban gyökereztetnek, de virtussaink és vétkeink magunkban vagynak. Az a' hős kit említesz, még a' bőség' kebelében-is mértékletes lett volna, mig Penelope kérői, kik tsak rostélyos

petsenyét ettek, még a' szegénységnek közepette-is tékozlók voltak. "

Egy Néptribunus, ki a' vendégek' számában volt, sietve megragadta ezen alkalmat, mellyel nép-kény vadászó gondolkozását mutogathatta. „Hogy-hogy! így szólla hathatós hangon, vallyon sajátunknak tarthatjuk é gazdagságunkat, midőn olly sok szegény polgárokat látunk körülöttünk nyomorogni? vallyon nem ezeké-e igazság szerént a' mi bőségünk; 's hogy az emberiségről ne szóljak, nem kellene-é már tsupán okos vigyázásból-is, bőkez-zel osztogatnunk nekik azt, a' mit szükölködések tőlünk igaz jussal kívánhat? De a' helyett, hogy ezt tselekednénk, inkább esztelen kérkedékenysé-günkkel kikatzagjuk a' szerentsétlent. Mai napon Romában ötszáz házak számláltatnak, mellyekben egy mázsa nehézségű ezüst talok találtatnak! * Tá-vol van tőlünk az az idő, mellyben egy Consul tsak két hitvány ezüst poharat hagyott maga után ** 's még azokat-is az ipától kapta ajándékban egy ditsős-éges táborozásból lett visszatérésekor. Ki hin-né-el, midőn az illy pompásan megrakott asztalt látja, hogy egy még nem egészen száz esztendő törvény tilt, a' vendégségben más szárnyas állatot az asztalra adni egyéb egy tyuknál, *** még pedig azt sem hizlaltat? " A' Consul tsendesen mosolygott 's minden egyéb felelet helyett, egy épen akkor el-metélt Fátzánból a' legjobb falatot küldötte neki; a' régi egyszerűség ezen buzgó védelmezője azt az örömeuk legelevenebb érzésével 's kimutatásával

* Éppen Marius és Sylla' idejekben Plin. Hist. nat. XXIII, II.

** Plinius XXIII. II.

*** Lex Fannia sumptnaria, a' mellyet Fannius Consul hozott 588 eszt. Ez 100 asra határozta-meg egy vendég-ség' költségét. Mint más törvények, mellyek a' költséget tárgyalták, úgy ez is alig jött gyakorlásba, mindjárt hamar feledékenységbe ment. Plin. X, I.

vette, 's egyedül azzal foglalatoskodván a' mi előtte vala, a' beszélést másoknak engedte.

Nem sokára minden hús, mellyel az asztal megvolt rakva, eltakarított, 's a' harmadik fogás vitegett-fel, ez mindenféle részént még forró süteményekből és szebbnél szebb gyümölből állott. A' vendégek poharai eltseréltettek, nagyobbak adatván nekik, és számos rabszolgák jöttek-bé a' Szálába agyagból égetett és Sámos szigetében készült nagy korsókkal. Ezek nagy gonddal bevoltak szurkolva, 's oldalaikon egy felyül-írás a' benne lévő bornak honját, 's mellyik Consul alatt lett szüreteltetését jelentette. Némellyikeken ez olvastathatott: *igyatok*; a' másikon: *szomjus vagyok*. Ennek látására a' vendégek' öröme rendkívül felelevenedett. „Oh melly boldog a' mi századunk! kiálta egygyik közülök. Romulus az Isteneknek tejből adott itali áldozatokat. Numa tiltotta a' halottak hamvait borral öntözni; 's egy Római hadivezér, hogy egy fontos alkalommal győzedelmet nyerhetne, azt fogadta az Istenek' fejedelmének; hogy egynéhány tsepp bort fog Oltáira áldozni; mi körülöttünk a' bor özön módra foly, • tiszteljük az elmúlt időt, 's örülünk a' jelenvalóknak.“ Mindenek forrón tapsoltak ezen szók' hallására, 's maga a' Tribunus-is poharát tartván azt vallotta, hogy az Istenek' jótéteményeivel élni annyit tesz, mint őket tisztelni.

Lucius egy darabot tett előmbe egy lamposból, melly zöld páséton hozatott az asztra. Kóstold-meg ezen Hybla hegyéről való mézet, monda, 's mond-meg ha fel-ér-é a' Hymettusival.“ Nagyon édes felelék én, de a' mienknek füszerességét nem egészen éri utól. Ne irigyeld ezen tsekély elsőséget hazámnak, mellynek hálaadatlan földje némelly terméseit különös jóssággal felruházza. Így Figéink

* Plin. X. 12.

jobbak a' Tuskulumiaknál. De más felől ti többekben fellyül-haladtok bennünket. Semmit sem hasonlithatik a' kalabriai szőlő gerezdékhez, a' sziciliai gesztenyéhez, 's az avelanumi dióhoz. Nints olly szép körtvélyünk mint nektek, 's az alma ollyan gyümölts, mellyet alig esmerünk.

„Igy osztották-el jótéteményeiket az Istenek, monda a' Consul; egy nép sints elfelejtve, de egy sem is ditsekedhetik minden kedvezéseikkel. Mindeniknek szüksége van a' másakra; 's a' kéntelenség még inkább öszszakptsolja őket mint a' jó akarat. Carthagó a' magáról nevezett, 's olly jeles gránát almát adja, a' sárga baratzk Arméniából vette eredetét. Crétának Cyclonia nevü városa amaz arany színü körtvélyeket (birseket) ajándékozza, mellyek mind nagyságokért mind fűszeres illatjokért olly nevezetesek. De miben lehet nagyobb külömbféleség, mint Bacchus' ajándékaiban? Italia, Görög-ország és Persia mindenik azzal ditsekszik: hogy ő ad e' részben Rómának legbetsebb adót; mind a' hárman vetélkednek az elsősen, mellyet mi egyszer egygyiknek másszor a' másíknak tulajdonítunk. Van itt, így szólla tovább Falernumi, Arvicziai, Cæcubumi, Leszbosi, Naxossi 's a' t. bor; mindenik régi és jó; de mindazáltal ollyan Myrhától és Nardustól illatozó borokat, millyeneket az elpuhúlt emberek leginkább szeretnek, nem fogsz itt találni. Szeretek barátim' társaságában a' természet' ajándékinak örülni, de tisztaságokat soha el nem változtatom.“ Kiki szabadon abból a' borból töltetett magának, mellyet fellyebb betsült; Lucius egy nagy pohár Leszboszit adatott magának, 's nekem nyujtván: kóstold meg, monda ezen bort, melly egy szempillantatig hazádra emlékeztet, hogy azután azt ismét veled elfelejtessc. A' poharat félig kiürítettem, 's vissz-

szadván így szólék: Édes Luciusom; óhajtásod' első része bétellyesedett segéld a' második' részének bétellyesedését eltávoztatnom,! oszd-meg barátoddal azon örömet, mellyben őt részeltetni kívánod. “

Az asztal fölött soha sem szüntem-meg Syrusra figyelmeznem. Ez Ura' háta megett álván nagy szorgalommal és gonddal szolgált annak 's egyedül tsak annak. Legkissebb mozdulásaira-is vigyázzván előre eltalálta úgy látszott minden kívánságait, 's nem is hagyott időt hogy néki valami parantsoltatnék. Azt lehetett gondolni, hogy egyszerre elfelejtvén mind idős voltát mind addig tett szolgálatjait, elevenebb volt a' körülötte lévő fiatal rab-szolgáknál. Azon szembe-tünő öröm, mellyet ezen fáradságos szolgálatból érzett, akaratom ellen szomorúságot okozott bennem 's örömmel láttam, hogy Lucius is egyformán érzett velem.

A' vendégség vége felé a' Consul felkelt helyéről; „édes fiam, így kezdé szólni, ma kezdéd futni az élet pályáját, azt akarom, hogy rajta első lépésed szembetünőképpen megkülömböztesse magát. Ezen vendégtartó asztalnál, mellyre kezemet teszem, esküszöm, hogy első kérésedet fogom teljesíteni. A' választás mellyet tész, fogja meghatározni, millyen vélekedéssel kelljen erántod lennünk. Szólj, ha minden gazdagságomat kívánod is, szavam szent lesz.“ Ekkor az ifju kellemesen elpirulván így szólla: „Édes Atyám tartózkodás nélkül élek jósággoddal; vajha választásom megnyerhetné javallásodat! Syrust szabaddá teszem.“ Minden vendégek forrón tapsoltak neki. A' Consul elérzékenyedve, mosolygott: „jól van, Lucius, így szólla, nem tsaltad-meg reményemet; illő hogy a' ki beléd minden jónak magvát hintette, az szedje első gyümölsét. Ditsérem háladatosságodat; tsak azért tar-

tóztattam vissza ma reggel annak kifakadását, hogy annál nagyobb erőt adnék. Ezzel Syrus felé fordulván így szólla: „add ide kezedet, hogy szabadsággodnak ezen első bizonyosága téged vendégeink közé számláljon. Ül mellém 's igyál az én poharamból.“ — De miképp fessek-le Syrus' örömeinek részegségét. Elkábultnak, zavarodottnak látszott lenni; lelkének heves indulatai ábrázatja' minden vonásaiban kimutatták magokat; melyje el volt szorulva, alig tudott lélegzetet venni, míg végre hirtelen könny-zápor omlott ki szemeiből; 's melly ékeszóllással birtak ezen könnyek! Octaviushoz ment, de a' helyett hogy annak kinyujtott kezét megfogta volna, lábaihoz esett: „úgy vagyon, így szólla, megváltoztattad sorsomat, végső napjaimra felderítted a' boldogság' hajnalát; de te mindenkor az én méltó az én nemes szívü Uram fogsz maradni. Magam általadom neked azon jussokat, mellyekkel a' sors tégedet reám nézve felruházott; engedd-meg, hogy éltes szolgálád tüzhelyed mellett halhasson meg; nem kíván tőled más kegyelmet, tsak azt, hogy hazáját még egyszer megláthassa.“ — „Hibásan gondolkozol Syrus, ettől fogva senkitől sem szükség szabadságot kérned; menny szabadon a' hová tetszik; senki sem tartóztathat vissza; én téged Romai polgárnak nevezlek-ki, 's ezen szent név az egész világ előtt tiszteletben van.“ Azután a' vendégek felé fordulván „Barátim, tudjátok, monda, hogy tsak a' Censornak kell megmondanom, rabszolgámnak felszabadíttatását, ha azt megakarom erősíttetni; sőt hogy ezen előttetek tett kinyilatkoztatásom már maga is elégséges volna; de azt kellene hinnem, hogy nem tellyesíttettem ezen hűséges szolgálám eránt kötelességemet, ha tsak azt tenném vele, a' mit egyebek sokan, sokkal csekélyebb szolgálatokért is az övéikkel tenni szoktak. Magától tanultad édes fijam, hogy

a' Római szabad köztársaság kezdetében egy Vindicius nevű rabszolga, Hazánkat egy nemes szivű bejelentés által megszabadította, 's hogy ennek emlékezetére 's tiszteletére a' felszabadításnak azon neme rendeltetett, melyet Vindictának hivunk, 's melly a' felszabadítottat minden jussainkkal megajándékozza. Illyen módon kell néked is tanítod' hűségét meghálálnod. Az, a' ki belöled jó polgárt formált, megérdemlette hogy polgárrá legyen. Vidd tökéletességre azt, a' mit olly szerentsésen elkezdettél; én tselekedetenednek tsak tanuja leszek."

Ekkor Lucius felkelvén így szólla: „Édes Atyám és mindenek kik vendégei vagytok méltóztatatok engem követni.“ Kiki sietett késérője lenni; maga előlment, Syrus mindjárt utánna, 's a' Consul a' többi nézők között. Elérkeztünk a' Prætor' törvényszékéhez, kit egy rabszolga a' dolog felől előre tudósított vala. Az Curulis székében ült; széke mellett mind a' két felől Lictorok, széke előtt pedig Jegyzők lévén. Lucius hozzá ment, 's Syrusra mutatván ezt mondá fennszóval: „azt akarom hogy ez az ember szabad legyen. A' Prætor a' rabszolgát függésének utolsó jeléül egy a' kezében lévő vesszővel gyengén megtsapta, azután így szólla: „ki nyilatkoztatom hogy szabad vagy a' Romaiak' módjára.“ Ezen szempillantásban egy Lictor a' felszabadulthoz menvén, kezét megfogta, 's vele magát megkerültette annak jeléül, hogy ettől fogva szabad lesz mennie a' hová néki tettszik.

Minekutánna a' társaság a' Prætorától búcsút vett, vissza ment a' Consul' házához. Syrus kevélyen járdalt a' Forumon, mint ollyan ember, kinek ettől fogva ott helyet foglalni jussa volt. Ekkor eszembe jutott az, a' mit elébb maga beszélt vala a' megaláztatásnak azon neméről, melly a' felszabadult rabszolgák' állapotjával Rómában elmulthatla-

nul össze van köttetve. De akár azért, hogy az embereknek a' dolgokról való képzetek állapotjuk' változásával megváltoznak, akár azért hogy a' felszabadulásának igen betsületére való környülményei, az övét szemel előtt egészen más fényben mutatták, ő most nem látott egyebet, hanem csak új állapotjával való nyertességét.

Viszszatérése után a' házban Cnejus Octávius Syrus névvel köszöntetett. Bévelt szokás az, hogy a' felszabadultak, a' magok tulajdon nevekhöz régi Uroknak nevét és előnevét hozzáadják. Ők bizonyos tekintetben ennek familiájához toldattatnak, 's valószínű Clienseivé lesznek. Mindazáltal semmi esetben sem szabad nékik Uroknak feleségét leányát, vagy testvér-nénnjét vagy hugát feleségül venni. A' legfőbb hivatal, mellyet elérhetnek a' polgári *Ædilisek*' hivatala. De gyermekeik egyéb polgárok gyermekeivel egygyenlők, kivévén azt, hogy az Ország' fő tisztségeire nem léphetnek, mellyekből mind addig kivóltak rekesztve. Ők magok tellyes mértékben bírnak minden egyéb jussokkal, p. o. hogy a' Gyűlések által ítéltetnek-meg, meg-nem veszzőztethetnek, 's kinzással nem vallattathatnak. Voltak a' mint hallottam olyan Rómaiak, kik főben járó vétkekkel vádoltatván rabszolgáikat felszabadították, hogy azokat kinzással ne lehessen vlatni, 's az által tőlök az Urok vétkét meg ne lehessen tudni.

Holnap az új polgár a' Censor előtt jelenik-meg, ki őt Laistromába beírja, értékét feljegyzi, 's a' helyet mellyet a' Romai nép között foglalnia kell tudtára adja. A' felszabadultak mindenkor a' városi Tribusokba irattatnak, 's különösen az Esquilinusiba. Fontos szolgálatok, tisztességes magok viselése és értékek' szaporodása által fellyebb való osztályokba léphetnek. Még egy vallásbéli Czere-

monia van, mellyet a' felszabadultnak véghez kell vinni, 's mellynek véghez vitelére már ma nintsen idő. Holnap korán reggel Lucius és én Syrust Ferroniának a' felszabadultak véd Istennéjének Templomába fogjuk késérni, kinek ezek a' hajokat szentelik, 's annak Oltaráról a' szabadság süvegét nyerik.

Szerentsés Syrus! a' te nyomoruságodnak már vége van; az enyim talám még tsak most kezdődik.

19.

A' Moldvaiak és az Oláhok.

(Egygy angol Útazó leírása után.)

Nem könnyen találhatni Moldva-országhoz hasonló nagyságú tartományban, annyi különféle Nemzetet, mint itt. Moldvaiakon kívül laknak ezen tartományban Görögök, Serbusok, Bolgárok, Lengyelek, Kozákok, Magyarok, Németek, Örmények, Zsidók és Czi-gányok.

Az eredeti honosok Moldvaiak, kiktől *Cantemir* Moldvai születésű Író így szól: „Úgy látszik, a' vakmerőség és kevélység Moldva' lakosával veleszületik. Ha jó lova és jó fegyvere van, első embernek tartja magát e' világon, 's hiúsága' fellobbanásában a' legrettenetesb uralkodónak is hadat izen.“ — A' Moldvai — közönségesen véve — bátor, sőt vakmerő és visszálkodó is; de valamint

könnyen felindúl, szintolly könnyen lecsillapítható is ő. Hazapolgárok sőt katonák is nem ritkán vagdalkoznak egymás közt, korbáccsal és bottal. Ha valaki az ő karddal kezdett vagdalkozását félbeszakasztani próbálná, legkeményebb büntetésnek fogná magát kitenni. A' Moldvaiak igen tréfásak, vig kedvűek, és nagy magok' megerőltetésébe kerül eltitkolni derült véralkatjokat (*temperamentum*), kivált mikor ennek ingerlésére alkalom adatik. A' barátkozást olly könnyen el tudják feledni mint a' gyűlölséget. Természetöknél fogva igen hajlandók az ivásra, 's néha egész napokon által is elisznak, kivált innepeken, vagy mikor kellemetlen idő van. Egyedül a' katonák isznak nálók égett bort, vagy ha valamely Moldvai bizonyos alkalommal innék is, csak ebéd előtt iszik abból egy pohárral. Kik első Moldvában és az Oláh-széleken laknak, szenvedélyes kedvellőji a' bornak. Verseny támadt egykor az eránt, ha valljon a' Moldvaiak e vagy az Oláhok jelesebb ivók? Fel fogadván egymással a' vetélkedők, úgy hátaozák magok közt, hogy a' *Fokschan* hidján jőnének-össze, melly viz Moldvát Oláh-ország-tól választja. Itt addig ittanak, míg az Oláh a' sok bortól elázva, holtan a' földre rogyott. A' Moldvai, mint ivó hős, győzedelme' jutalmául nemesi rangot nyere Fejedelmétől. — Moldvában a' férjfiak jól értik a' nyilazást, és a' láncsavetésben is nagy ügyességét mutatnak. Csak nem mindég ódalokon függ kardjok; egyedül a' vadászok járnak puskával. Ellen-séget puskával megtámadni pulyaságnak tartják. — Lenemírható bátorsággal kezdik-el a'

csatát; de ez csak addig tart, míg a' második megtámadásra vitetnek, a' mikor t. i. egészen enyészve van bennök a' hős szellem; és ha másodsor is visszaveri őket az ellenfél, akkor többé már semmi sem bírhatja őket arra, hogy az ütközetet viszont újra kezdenék. Néha a' Tatárok' fortélyát követvén, tettetik magokat, mintha vissza futamodnának, hogy így az ellencsapatot magok után csalhassák, és hirtelen vissza fordulva szállhassanak vele szembe. Ezen ravaszság miatt az ellenség gyakran veszte-el olly győzödelmet, mellyet már egészen bizonyosnak tartott. Ha győznek, majd igen kegyetlenek, majd viszont engedékenyek; hanem mikor Török vagy Tatar az ellenségök, ditséretre méltó tettek tartják azt mingyárt megölni, mihelyt elfoghatják, és ha kíméletből ezt cselekedni valamellyik elmulasztaná, árulónak és hitetlennek fognák azt nevezni.

A' mértékletesség olly jeles tulajdon, mellyet a' Moldvaiak nem ismernek. Ha szerencsések, kevélyek; ha szerentsétlenek, akkor gyávák és csúsznak az ember előtt. *) Első gondolattal semmit sem tartanak nehéznek; de ha legkissebb nehézségre, vagy legcsekélyebb akadályra lelnek, azonnal elvesztik erejüket 's bizodalmokat, és nem tudnak magokon segíteni. A' Moldvaiak nem csak nem szeretik a' tudományokat, hanem gyűlölik mind azt is, valami azokkal legkissebb öszszeköttetésben van; a' szép műveknek még

*) Következésképpen nem bölcsök a' Moldvaiak; mert *Seneca* szerint: *Sapientem nec secunda evehunt, nec adversa demittunt.*

csak nevét sem ismerik. Azt hiszik ők, hogy a' tudományok elrontják az ésszt, 's ha valamely Tudósról van szó, azt mondják: az igen sok tudomány miatt megbolondúlt. A' tanulás — mondják ők — egyedül Papokhoz illik; és Laicusnak nem kell mást semmit is tudni, mint olvasni, írni, hogy nevét leírhasssa, és ökreiről, lovairól, juhairól lajstromot vezethessen, öneki minden más ismeretek feleslegvalók.

Mind a' Moldvaiak mind az Oláhok erősek és természetesek; azok is ezek is olly tulajdonsággal bírnak, melly őket különösen katonáknak jeleli-ki; mindennemű katonai gyakorlásokat bámulásra méltó könnyűséggel megtanulnak. — Az alsó Moldva' lakosai minden egyéb honosainál gyakorlottabbak a' fegyverben, mivel már régóta bizonyos háborús karban állanak a' Tatárokkal. Ugyan azért nyugtalanabbak is, és ha nincs ellentársok, kivel hartzolhatnának, akkor könnyen fellázadnak a' Felsőség sőt még a' Hospodár ellen is.

Valami a' vallást illeti, mind abban igen tudatlanok. Prædestinatiót hisznek, és azt állítják, hogy a' minden dolgok' fő oka minden embernek előre elhatározta élete' végtzélját, és így az életet semmi sem tudja meghosszabbítani vagy megrövidíteni. Ezt ők olly erős meggyőződéssel hiszik, hogy a' legdühösebb csatába is belérohannak, legkissebbé sem gondolván a' következesekkel. Felső Moldva' lakosai, kik nincsenek annyira fegyverhez szokva, szelídebb characterűek; valóságosak egész a' fanatismusig; azért ott igen sok templom, Klastrom és remetelakás van, mellyekkel a' hegyek szinte elborítatnak. Ezen

Moldvaiak mindég hű jobbágyai voltak a' Hospodárnak, 's ha valamikor zürzavar és zenebona volt köztök, azt a' Boyárok indíták. — Törököt, Örményt vagy Zsidót megölni nem tartják véteknek a' Moldvaiak; közönségesen tolvajoknak nem mondhatni őket, jóllehet a' kik Tatár-ország' szomszédságában laknak, minden gondolkozás nélkül rabolnak, különösen oroznak a' Tatárok körül, mivel azt hiszik, hogy ezektől csak a' magokét veszik-viszsza.

A' falusi nép' öltözete egy hosszú durva posztó köntösből áll, melly szorosan a' testhez van alkalmaztatva, 's bő újjai vannak. A' Polgárok, Kereskedők, és a' Boyárok mentét viselnek. Ez az öltözet könnyű, bő, 's a' tagok' mozgását nem akadályozza. — A' lovaglás egygyetlen egy kedvencz-gyakorlások. Az év' szebb szakában lehet sők olly fiatalokat is látni, kik török szokásként Djerit-hajigálásban szeretik magokat gyakorolni. A' nemes ifjak, kik vagy a' Provinciákban, vagy a' Hospodár' udvarában készítik magokat hivatalokra, latin- franczia- és olasz-nyelveket is tanúlnak, de csak igen kevesen mennek a' nyelvtanulásban elő. A' Papok' Morálja 's Aristoteles' Philosophiája azon kútfők, mellyekből ismereteiket merítik.

Az Oláhok közönségesen véve, elevenebb characterrel bírnak mint a' Moldvaiak; több ész is látszik bennök. Nagyon vendégszeretők, 's noha szegénységben élnek, még sem tagadják-meg soha a' befogadást, ha valamelly idegen náluk szállást kér. Három napig magának és lovának igen pontosan gondját viselik, a' nélkül, hogy azért legkisebb hért is

várnának és elvennének. Tsupán Vaslui' lakosait kell e' tekintetben kivenni, kik nem csak bészárják ajtajikat az idegenek elől, hanem mihelyt valamely utazót sejdítének-meg, azzonnal betakarják magokat holmi rongyokkal, hogy attól alamizsnát kérjenek.

A' Moldva- és Oláh-fejérszemélyek alkalmas szépek; szép ábrázat ékesíti őket, de az többnyire halovány. Kevésnek van szőke haja, leginkább barna hajúak; szemeik feketék, 's csupa vidámság és tűz ragyog bennök. Ambár ezen tartományokban nincsenek a' fejérszemélyek olly szoros őrizet alatt, mint a' Törököknél, még is csak igen ritkán látni őket publicus helyeken, mivel ők ezt csak az alsó rendűekhez tartják illendőbbnek. Ezen két országban a' Szép-nem a' szelidség maga. Annyira bírja szívöket a' szelidség' indulatja, hogy sklávjaik szüléjüknék; férjeiknek, sőt kedveseiknek is; a' Moldva- és Oláh-Szép-nem semmi más törvényt, semmi más akaratot nem ismer, mint a' férjfiakét. Ha a' férjfi beszél, az aszszony remegve közelít ahoz, kezét csókol neki, 's bocsánatot kér tőle. A' Szép-nem' nagyobb része sem olvasni sem írni nem tud. Moldva- és Oláh-országban, néhány szót kivéve, ugyan azon egy nyelven beszélnek, melly leginkább a' latin nyelvből származik *).

N. A. KISS ÁMUEL.

*) Igen sajnálom, hogy a' melly nyomtatványból ezen interessáns leírást fordítottam, sem azon angol utazó' neve, sem utazásának ideje nem vala megjegyezve.

A' Közlő.

20.

Állati érzések' befolyása a' lélekre.

(Schiller után.)

Midőn már a' lélek egy nemesebb ösztön' titkaiba beavattatott, megvetéssel nézne alá társának (a' testnek) mozdulatira, 's nem könnyen fogna a' physical élet' alacson vágyainak áldozni, ha őt arra az állati érzés (thierisches Gefühl) nem erőltetné. A' Mathematicust, ki a' végetlenség' tartományaiban kalandoz (schweift), és az abstractio' világában a' valódi világot elálmodja, felriasztja intellectualis szendergéseiből az éhezés. A' Physicust, ki a' Nap' systemájának műszerét részekre osztja, 's a' bolyongó csillagzatot a' megmérhetetlenségen ált kíséri, egy kis tőszúrás visszarántja őt saját anya földéhez. A' Philosophust, ki az Istenség' természetét akarja kifejtteni, 's azt véli, hogy ő a' halandóság' korlátain álttöre, egy kis hideg éjszaki-szél, melly az ő roskadó kunyhóján keresztül suhan, visszavezeti őt önmagához, és megtanítja arra, hogy ő csak egy boldogtalan középvalóság a' barom és az angyal között.

Éhség és mezítlenség tették az embert elsőben vadászszá, halászszá, pásztorrá, földművessé 's építőmesterré. A' kény, háznépeket alkota, 's az egygyes ember' bátortalansága

gyarmatokat állíta-összsze. Itt lettek a' társasági kötelességek' első gyökerei. Nem sokára szegénnyé lön a' szántóföld a' nevededő embercsoportnak, az éhség elszéleszté meszsze climákba 's tartományokba, mellyek a' tapogató szükségnek kinyilatkoztatják a' magok' termékeiket, megtanítván az embereket egyszerűsmind a' földművelés' újjabb és tökéletesebb módjára, 's az a' körül magát előadható ártalmas következesek' elhárítására. Illy egyes tapasztalások traditiók által eljutának a' nagyatyáktól a' késő unokákhoz, és még kiterjedőbbekké lettenek. Megtanulták, miként lehet a' természet' sokféle erejét önmaga ellen haszonra fordítani, viszont új környülményekre alkalmaztaták azokat, és így találták fel az egyszerű 's igen hasznos mesterségeket.

Az illy mesterség és találmány mindég csak az embernek, mint állatnak, javára történt ugyan, de mégis az erőnek gyakorlása, mégis az ismeretekben való nyereség volt annak következesé. Azon tűznél, mellynél a' még durva természeti ember a' halait megsütötte, nyomozgatá későbbben Boerhave a' testek' keverékét. Azon késből, mellyel a' vadember vadhust metéle, találta-ki utóbb Lisnet azt a' kést, mellyel a' férgek' nervusait is megmutatta. A' melly czirkalommal elsőben csak holdföldröket méregettek, azzal Newton az eget és a' földet mérte-meg. Így kényszeríté a' test a' lelket azon történetek' vizsgálására, mellyek magokat ő körülötte előadják; így tevé az emennek a' világot, érdeklővé, fontossá 's szükségessé. A' belső 's munkás természet' ösztöne, az anyavidék' szükségeivel párosúlva, megtanítá törzsökatyáinkat a' me-

részebb gondolkozásra, 's számokra olly házat talált-fel, mellyben ők, csillagok' vezérlése alatt, folyóvizeken és tengereken bátran útanak és új zónákba evezének.

Itt viszont új veszélyek, új szükségek, új termékek, 's a' lélekerőnek új munkálódásai. Az állati-ösztönök' zavarodása fellátja egyik gyarmatot a' másokra, a' durva érczből kardot készít, hőseket és despotákat teremt. Városok erősítetnek, országok állítanak-fel; országokkal együtt polgári kötelességek és törvények, művészségek, számok, törvénykönyvek, Papok és Istenek.

Már most a' szükség fényüzésre fajúlván-el, minő megmérhetlen mező nyílik-meg szemünknek! Most a' föld' erei szorgalommal kikeresgéltetnek, megjárják a' tenger' fenekét is, virágzik a' kereskedés és az utazás. Keletet nyugaton, nyugatot keleten bámulják; a' külföld' szüleményei mesterséges egek alá szoknak, és a' kerti mesterség, a' világ' többi részeinek productumait *egy* kertben viszi össze. Művészek eltanulják a' természet' mester-ségeit, a' hangok meglágyítják a' vadakat, szépség 's egyetértés az erkölcsöket és ízlést megnemesítik, 's a' művészség tudományra 's erényre vezet által. „Az ember, (úgymond Schlözer), ez a' hatalmas Al-isten, kősziklát alkot a' rónából, tengereket lecsatornáz, és hol előbb hajókántak, ott most szánt, vet, arat. Csatornák által világrészeket és tartományokat elválaszt egymástól, őszszeviszen folyókat, és homokpusztákra vezeti azokat, hol a' sivatag vidék mosolygó mezővé válik; elrabolja más világrészek' termékeit, 's önn climájába teszi azokat által. Még az éghajlat,

levegő 's időjárás is engednek az ő hatalmának. Minthogy erdőket kiírt és mocsárokat kiszárít, vidám ég mosolyg felette, nedvesség és köd elenyésznek, a' tél gyengébb 's rövidebb lesz, a' folyók már nem fagynak-be. Finomabb leszen a' lélek is a' finomabb éghajlat alatt. — A' haza foglalatoskodtatja polgárait azzal, mi az életre szükséges. Munkásság ad az országnak bátorságot, belső 's külső nyugalmat, melly a' gondolkozónak és művésznak gyümölcsöző alkalmat ad kezébe, 's így lön Augustus' időkorára arany-időkorra. Most a' művészek bátrabban és akadéktalanul emelkednek fellyebb, a' tudományok tiszta világosságban jelennek-meg; a' természettörténet és természettudomány feldöntik a' babonás halvélekedéseket; a' történet az elővilág' tükörét nyújtja, 's ekkor a' Philosophia mosolyog az emberek' bolondságain. De midőn már most a' fényüzés puhaságra 's tobzódásra változott, dühösködni kezd az emberek' csontaiban, és ragadó-nyavalyákat szül, mellyek az atmosphærat is megmérgezik, akkor siet a' szorongattatott ember, a' természet' egygyik országától a' másikhoz, az enyhet-adó szerek' kinyomozása végett; feltalálja most a' Chinának isteni kérgét, kiassa a' hegyek' gyomraiból a' hatalmas erejű mercuriust, 's a' napkeleti mákból kipréseli a' becses nedvet. A' természet' legitkosabb szugolyai kikerestetnek; a' Chemia eldarabolja legutolsó elemeikre a' productumokat, és saját világokat teremt magának; a' természet-történet gazdagítatik; Swammerdam' mikroskopicus nézése megfogta a' természet' járását. Még meszebb haladott az ember. Szükség és újság-

kivánás a' balvélekedés' korlátain áltszöké- nek; bátran veszi kezébe a' kést, 's a' természet' legnagyobb remekének, az embernek test- alkati mivoltát tanulta-ki. Így kell annak, a' mi legroszszabb, segédül munkálkodni arra, hogy a' legnagyobb cél elérettessék; így kelle minket a' nyavalyáknak és halálnak arra kényszeríteni, hogy Orvoshoz és életforráshoz folyamodjunk. A' döghalál képezé számunkra a' nagy híró Hippocrateseket és Sydenhamo- kat, valamint háború szülte a' Fővezéreket is; 's a' szerelem' uralkodó nyavalyájának kö- szönhetni az orvosi ízlésnek egész reforma- tióját. *)

Nemes-Apáthi KISS SÁMUEL.

21.

Fáj a' Szívem.

(Egy Román Plánium nélkül.)

Megigazítá tollát, tentát tölte kalamárisába, székét közelébb 's jobban helyheté Író-asztalkájá- hoz, még egyszer simára dörgölé a' mély gondol- kozás' ránczait homlokán 's írui fogott. Ekkor ko- pogtak az ajtón, 's Czapai Úr, legvigabb embere falujának jó reggel kívánás közben lépe-bé.

*) Schiller ezt az értekezést húsz évvel írá előbb, mint a' Parnaszszon ragyogva megjelent volna.

„Engedelméből,“ így szoll itt tobák szippantás közben valamelyik tudos Olvasóm, „de itt néhány nagyon 's érdeklő kérdések maradtak fejtetlenül: ki készült az iráshoz. Kihez lépe-bé Cz. Úr? Az értetlenségeket nem kellene szaporítani. Ugy is kemenczét lehetne már fűteni azon könyvekkel, mellyeket minden becsületes Olvasó' illy panaszszal kéntelen félre-vetni: Nem értem, és nem értem!“

Igen is igazságos az Úr' kérdése; töstént felelni is fogok. De méltóztatott talám a' czimlapon olvasni, hogy Románom plánum nélkül készült; innen sok kérdései lehetnek még a' munka folytatásban hozzám Uraságodnak, mellyekre ha miud feleletet adni kényszeritetem, úgy Románom csupa kettőnk közt tartandó dialogból fog állani — quod Deus avertat! — Nézze csak milly türhetetlen ama Kisaszszony: mi lesz vége Románomnak? 's itt e' gyönyörű Aszszonyka már is haragos szemeket vet Uraságodra, miért zagyvala belé mondokájával dolgomba. Én senkinek, kivált a' szép Aszszonyoknak kedvét szegui soha sem szoktam; azért ez úttal semmit jobbat Kegyednek nem ajánlhatok a' tisztos halgatásnál.

Az az Író, kitől munkám elején szó van, sem több sem kevesebb, hanem egy szerelmes ifjú Vidori vala. Néki vig elmét, vonzó nyájasságot ada a' természet. Kedvelték, őt a' társaságokban, hol kivált midőn Czapai Úrral egygyütt lehetne, maga a' megtestesült bánat is kaczajra fakadt volna. De két héttől fogva mintha más lélek szálta volna meg, komor, szótalan, méléző lett, nem hangza-le egy lány tréfa is ajkairól, 's csak magára szerete bolygani. Az egész falu vette észre e' változást, okát mindenik tudni kívánta, de hiába, mert ő, mint a' sokszor üzőbe vétetett erdei

vad a' szaglászó ebek' hajtását, olly okosan kikerült minden kérdezősködést. Vidori búsul, ez volt a' napi újság, miért? „Megfogom én tudni,“ mondá Czapai, 's egy reggel éppen ezért nyitá bé Vidori ajtaját.

Isten hozta, Bátya, soha jobb órában nem kereshetett volna meg — e' szókkal sieté Vidori ölelésére a' bélépőnek.

Czapai. Talám éppen valamelly fontos dolgozásában vagyok akadály?

Vidori. Tellyességgel nem; még az esik jól, hogy akadályoztatom.

Cz. Különös. Az emberek mindnyájan az akadályokat elhárítani, a' gátokat kikerülni szorgalmatosok, 's Kegyed éppen a' célra nem vivő akadálnak örvend.

V. Cél most nincs szabva előmbe.

Cz. Hát a' toll, a' papiros, e' ránczba szedett homlok, e' tudós komolyság képen, nem azt mutatják-é, hogy valamit írni akar?

V. Igen is.

Cz. Hát irót lehet-é képzelni, ki munkájának egész menetelét, kezdetét, végét előre mint egy miniatürben lelkében le ne rajzolja? hogy előre ki ne tegye a' célát, a' miért 's a' mire tollat foga kezében?

V. És éppen olly irót lát maga előtt, ki mind ezeket előre elgondolni restelte, hanem csak leült és irt.

Cz. Ha, ha, ha! Szeretném az illy könnyeden készült munkát látni. Különös ifjú, hogy gondolatjai' árjától hagyja magát minden pláu nélkül ragadtatni, mint egy habok közzé dült törsök.

V. Ímhol van! — 's kezébe nyújtá e' töredéket:

„Meddig fügsz a' pókhálózott fogas' vas horgán öblös kürtöm? Rég elhalt a' bivaly, fekete, mint az üst' korma, de emléke fenn csillog bened. Olly gyönyörűn recsegett belőled a' hang, mint a' medvék' harmóniája a' fenyvesek' éjjén. Miért fügsz hát most illy feledve? Zengd inkább tetteit a' hatalmas Vaskarúnak meszsi világra, hogy a' hazatérő téhenek' böge. némuljon-el tördelt rekedésidre.“

„Mi lárma zajong a' sárlepte útszán hasonlatos a' cseresnyét szemelő seregély raj 'sibajjához. Pista a' vaskarú tör ott elő, mint a' hegyoldal' meredekén legördülő szitróm; szemei, mint két tűzkerék, ontják a' szikrát, szájából bór lángot okádik, 's a' terengették' özönje dorombol.

„Sokak ellenjei néki, körül fogják, mint méhek a' dühödött medvét. De dorongja süvölt-fenn, sok vérpatak csordul utánna a' betörött főkből. Utat az erősnek!“

„Kicsoda mer hozzá közelíteni? Darabos Palkó jön a' veres arczal. Izmos markában görcsös somfabot. Nem rettegi őt sem a' Vaskarú. Mint két bika a' homokos téren úgy zúdúlnak egymásra. Minden szem meredten nézi a' küsdöket, 's haja borzad a' közeláltnak.

„Harsogj kürtöm, mint szélmorgás a' kísértetes éjsélkor. Gyöz Pista. Vas karja' dobását ki nem áthatja Palko. Kettétörök a' görcsös somfabot, 's Palkó, mint rothadt fűz a' földre gönnyed — “

Czapai. 'S csak ennyiből áll? tám ennek folytatásán törődés tevé olly melázóvá, olly fejthetetlen mesévé minden barátjai 's barátnéji előtt?

Vidori. Barátnét a' szó' legelvontabb értelmében csupán egygyet óhajtok, kinek érzései édes ősz-

hangzásban légyenek az enyimekkel, kit olly rokon tűz hevítsen irántam, millyennel én lángolok érte!

Cz. Vagy úgy! — talám valami szerelmi historia?

V. Nem éppen, csak a' szívem fáj!

Czapai, kinek meg lehet adni, hogy igen jól érté a' vallatás' mesterségét, most minden ékeszöllásával felsült. Vidori, mint egy megátalkodott gonosztévő, olly makacsúl halgata. Visszaült asztalkájához, 's tollával néhány betűt firkált egy levél' tiszta felére. Czapai sétált, 's egész Demosthényi tüzzelel mutogatá a' halgatás' káros voltát, kivált a' szivet illető dolgokban. Ígéré, hogy mindent elfog követni, kész lesz eget poklot öszszeveszteni 's ismét kibékéltetni, csak hogy barátja' baján segíthessen. Mind hijába, Vidori úgy ült, mint Hárpokrátés. — Néhány óra múlva szájról szájra szált egész faluban e' hir: Vidorinak szive fáj; de miért? azt sem Komám Aszszony édes Ötsém aszszonynak, sem a' Majorosné a' Tekintetes Ifjúaszszonynak nem tudá megmondani. Czapai százszor is megesküdt egygy órában, hogy néki, török, szakad, meg kell tudni: mi bántja barátja' szivét? —

Szívfájdalom, legkínosabb betegség a' nap alatt! Kiszárad a' ró'sa, ha féreg dül keblében, le roskad a' czimeres tölgy, ha rothadás odvasítja törökét, 's az ember ne érezze, ha benne az a' parányi portéka, mellynek jól-léte annyira alapja földiboldogságának, hogy csupán a' belőlle származott édes érzések lehetnek annak alkotó részei, szenved, 's az epedés' kinjai közt dobog? Hídje-el, édes Aszszonykám; hogy minden kényszerített öröm, melly nem szivből ered, csak ollyan, mint a' dohány virágból szivott méz, arany színűnek 's nektár

ízünek tetszik, pedig keserősége mián nem lehet elnyelni. Ha volt néha olly bús órája, mellyben szép szivét egy futó nyilallás hatá-keresztül, úgy bizonyára győző erősségeimre nem szorúlt azon igazságra nézve, hogy milly keserű annak élete, ki szünetlen mejje' bal oldalából nyögi-ki jajjait. Nem fogja, reméllem ellenzeni, ha ezen nevezetes betegség körül, mellyben csaknem minden ember 15-ik évi korától 30 's néha 60-ig is sinlődik, tett orvosi észrevételeimet előadándom. Nékem ugyan, mint Hókezeséged előtt is tudva van, egygy orvosi Kartól sincs Diplomám. Azomban, minthogy a' szívfájdalom nem is a' testi epidemicus, chronicus 's több más legio nevű rendetlen nyavalyák' száma közzül való, hanem olly csudálatos betegség, mellynek kinjait nagyobbára a' lélek szenvedti, orvosoltatása pedig csupán a' test által esik-meg; én is elmondom róla, a' mit tudok. 'S ha Kegyed is édes mézes ajakú Aszszonykám, saját tapasztalásait gyenge észrevételeimhez hozzáragasztani, 's midőn pseudo orvosi pályám' göröngyein tántorgani kezdek, segéd-kezet nyújtani méltoztatik; bizonyosan jó véget ér igyekezetem. Az egygyesült erő többet győz, akarmilly bajost könnyebben kivihetővé tesz, mint a' rideg magányos erőlködés. Egygyesítsük hát erőnket ez új orvosi pályára, mellyen legalább rhabarbarás borostyánok nem teremnek. Én minden ditsősséget örömet átengedek Szépségednek; 's nem irigylem, sőt ezerszeres lesz örömöm, ha a' világ úgy érez, mint én, 's Kegyedet leggyönyörűbb, legügyesebb, legbájolóbb 's legelmésebb Aszszonynak fogja mondani. Részemről elegendő jutalom lejénd az a' csók, mellyért ró'sa ajkainak esedezem.

Nevei e' betegségnek: Szív fájdalom, édes kín, czipria' igája, lelki bodúltság, mélézó kórság, ab-

rándozó álmadozás alva és ébrent, sóhajtati forróság, száraz szomj, könnyes égedelem.

Jelei: Kezdetén e' nyavalyának a' beteg inkább víg, mint bús; szerelmes dalokat dudolgat, táncz-nótákat füttyöl; karjait gyakran terjengeti a' levegőben, mintha valakit ölelni akarna, 's ezen érzékeny nyújtodzás közben egész lelkéből felsohajt; sétálásait mindég valamelly bizonyos ház felé, 's mindég ugyan egy útszán teszi, jele, hogy a' nyavalya erőt vett 's terhesedik: — Már most minden reggel verseket ír, azokat nagy Páthoszszal declámálja; esténként szereti a' hold világon járkálni; sóhajtásai sűrűbbek 's csaknem egymást érik; szemeit vagy égre vagy földre mereszti; kerüli a' társaságokat; az elvont magányos berkek, homályos setét lugosok, a' kertuek legfélrebb sűrű szilvafás szegletei, viz omlások legkedvesb mulató helyei; étvágyja rendkívül kezdi gyötretni, orczája néha igen pirosra gyúl, néha igen zöld színt vált; a' hideg vizet örömet iszsza, ha bort kezd inni, jele a' gyógyíthatatlanságnak: midőn órákig szótlan ül a' legvígabb társalkodási körökben, fejét térdére könyökölt kezében nyújtatván; gyakran törli homlokát, mellyen egy csepp veríték sem izzad-ki, 's már ekkor kezdi sutogni legmeghittebb barátjainak, hogy néki szíve fáj! —

Jelentései: Ha galambokkal álmodik a' beteg, van egy mákszemnyi remény gyógyulásához; de ha éjjel szünet nélkül forog ágyában, 's álmait titkolni kezdi, már keményebb 's izgatóbb szerekre van szükség. Paroxismus csupán akkor szokta bolygatni a' beteget, midőn szép leányt vagy aszszonyt lát, 's ez annál terhesebb, mennél kedvesebb a' látotttárgy. Előjelei a' Paroxismusnak: a' beteg előbb szelíden epedve simúl, majd érezhetőleg lapúlva súrlódik a' megpillantott Széphhez, most lágyan majd

erősebben szorongatja karjait, hevesen kap kacsójához 's egy forró csókot nyom reá, 's ekkor következik a' paroxismus' leglángolóbb momentuma, az Imádottnak hévvel való átölelése.

Okai: Külömbözők lehetnek; egy pár szép szem 's annak szerelmet lángzó bájságára, egy teli mejj 's annak két paradicsomi hóhalma, egy meztelen fejr nyak, vagy irigy fátyol fedezte vállak, egy kövér szemet 's szívet ígésző termet vagy egy karcsú derék, egy gazdagon csipkézett hószin főkötő koronázta Diánna-fő, vagy egy hosszú fürtökben leloggó haj fedezte Didói-homlok; egy kétes mosoly, egy olvasztó tekintet, egy lány készszorítás 's több illy, ez vagy amaz érzéket csiklandoztató mozdulatok. 'S minthogy minden érzékek a' szívvvel olly szoros öszszeköttetésben állanak, hogy ennek hira nélkül semmi is őket nem érdekelheti: innen, ha a' szem egy felséges alakot lát, kinek bájos tekintete a' köszírtet is olvadásba hozná, tüstént érezni kell azt a' szívnnek is, mellyben egygyik vágy a' más nem könnyen teljesedhetőt költvén-fel, következik az epedés, nyugtalan gondolkozás, kétes remény, tünődés, ábrándozás, sóhajtozás, 's végre szívfájdalom.

Orvosságai: Az Orvosoktól közönségesen gyakoroltatni szokott Praxis szerint, minden nyavalya' orvoslásában legelőbb az azt szülő ókokat kell megsze háritani, 's aztán gyógyszert venni elő. De itt egész megfordítva kell bánni. Itt az okok mentől közelebb hozattatnak a' beteghez, annál sikeresebben eszközölhető a' gyógyítás; sőt legjobb foganattal csak úgy eshetik-meg, ha maga a' betegség' okait magával hordó személy veszi curája alá az epedő beteget. A' Köznép az ígészést eleven szénnel edzett víz által való dörgöléssel szokta gyógyítani; e' nyavalyában is, ha korán kezdi cu-

rálni a' szép Aszszony vagy leány saját kezei által elkínzott betegét, a' mágnetikai készszorítások, súrlások, ölelések szemlátomást mutatják gyógyító erejüket. De ha makacsúlni kezd a' nyavalya, 's a' szív legbelsőbb rejtegeibe ver fészket, akkor dupla dósisokban kell beadni reggel mint este, dél-előtt mint délután a' következő áromásabb szerekből készült pilulákat:

Rp. Forró csókot tiz párt.

Édesgető szerelmi tekintetett egy kacsintással.

Hizelkedő biztató szókat lágy hangon.

Orcza czirogatást két kézzel.

Fülbe súgást mindegyre. — Ezeket egy szíves ölelésbe öszszetöltve, minden órában huszonnégyszer kell rázogatni, 's az édes báj' tűzénél gyönyörűség' lombikjába destillált öröm könnyekkel feleresztvén, adj hozzá:

Örök hűség' eskü spiritust húsz cseppet, NB. ez minthogy könnyen repülő kényes szer, hogy annál jobban öszszetimporálódjék a' többi speciesekkel, — minden cs ppet egy vará's csókkal kell lefojtani.

Édes reményt nem sokára.

Szem nyilat szívreható százat.

Szerelem czukros harmatot egy pár ró'sa ajakkal.

M. D. Pilula formában Nro. 1000.

S. „ minden pillantatban húsz szemet végyenbé a' patiens olly formán, hogy fejét apolgatónéjának hó keble' halmaira hajtsa, 's onnan égő tekintettel nézzen-fel szép szemébe. “

Szükséges szorgalmatosan takargatni zsebkenődökkel, smizlikkel vagy lilla-szín főkötő-pántlikákkal a' beteg' szíve és szeme tájját, ne hogy meghűlvén recidivázzék. Dietájára nézve tartsa-meg a' patiens: ehetik, ihatik akarmit, csakhogy az asztalánál vagy szemközt, vagy jobbján üljön szíve imádott Orvosnéja.

*Vidori Szerényinek!**Julius' 8-kán.*

Ollyan különösön vagyok, hogy ha magam képét kellene festenem, a' sok visszás vonásokból bajosan ismernél reám, édes Barátom! Emlekszel-é még ama délutánra a' Kolo'svári Népkertben, midőn az új tavasz' első Májuszi innepét ülte az örvendező népség, midőn egymás karján mi is ott ögyelgénk a' leggyönyörűbb álló és mozgó ember grúppokkal pe'sgő allékon? Tudod, milly csintalanul kacsingánk szemébe ennek és annak, milly gondatlanul 's ügybe se véve suhogánk-el a' legvigyorgóbb Szépség mellett, milly bátran közelítünk a' legigézőbb kellemekekhez, 's szívünk még sem akada lépen? Ah! az egy volt öröm napjaim közzül, 's fájdalom, hogy csak volt! — Tudod, mint kaczagták a' szegény Szilvásit az ő sok szerelmi galibájiért, mint gúnyolók örökös érzelgéseit? Pedig szegénynek csakugyan igaza volt, midőn a' veres Sál miatt nem alhata. — Mosolygod, miért emlékeztetek a' múltra? Néked, elhiszem, könnyen áll a' nevetés; mert bohó szeszedet minden Isten adta kielégíteni képes! De én éppen talám most töltöm-bé azon titkos hetedik esztendőt, mellyben a' természet-vi'sgálók' állitmánya szerint minden ember újjá lesz; mert más vért, más érzést 's egy beteg szívet érzek magamban. Oh, ha itt lennél, ha kebledbe önthetném azon terhet, melly szívem' tájját annyira szorongatja! De irigy távol szakít tőled. — — — Lány csend altassa porait, ki az írást feltalálta, az ő mestersége nélkül ollyan lennék néked, mint Iskola-mesterünknek az ő punktátlan 'Sidó Bibliája, némán veszteglenék magányom porai között. Így legalább leveleim ha nem mondhatnak is meg néked mindent, csak-

ugyan nem kívánják a' halgatás' leplebe göngyöltetni szövevényes sorsomat. *Olellek!*

Vidori Szerényinek!

Julius' 20-kán.

Elébbi levelemből is gyaníthatád szívem bibéjét. Szeretek, Barátom a' bodulásig szeretek egygy Aszszonyt! „*Hm*“ mondod órrfintorítva, 's miért nem Leányt? „*Azért*, mert a' Schiller Aszszonyédmről irt verséhez csupán szerelmem tárgya ilhetik ideálul. Oh midőn őt látom az egész világ előllem minden Leányaival, minden tarka cziczomás Szépségeivel szétenyész, csak ő marad egyedül előtttem önn fényjében mint a' nap, hév sugárt lövelve belém. Mindég, még akkor is, midőn én gyermek, 's ő csak akkor felvirúlt hajnali kórban valánk, jól esett, ha pillantataimat rajta nyugtathátam; 's most, mikor ő, mint' egy dús keblű rósa, a' szépség' egész csúkos teljében virít, maradjak érzéketlen iránta? — Hasztalan hordod-elő újra meg újra minden filozófi okaidat: hogy ő másé 's a' más sajátját szeretni nem szabad; hijában magasztalod a' *Resignatio*' dicső voltát, én kinevetem minden erősségeidet, 's dönthetetleneknek vélt győző okaid' megczáfolására szerelmem hathatóságát állítom.

Láttad volna csak őt, ama felejtethetlen Vasárnap' délyestén, milly szívrabló helyzetben ült két barátuéja közt a' Zófán. Tömve volt a' ház több férjfiakból és ifjakkból, több aszszonyokból 's leányokból álló társasággal, 's ezek közt nem utolsó Szépségek lövöldözték szemnyilaikat a' complementező legényekre. De az ő önn-természeti színjé-

ben mosolygó alakja hódító tekintete, gömbölyű kövér Vénuszi termete annyira elhomályosítá a' kendőzés által magosított kecseket, a' büszke magahitt kellemeket, mint hold a' többi csillagokat. 'S ő ezen királynéji elsőségét számba se véve, olly nyugodtan, olly szelid lebocsátkozással, olly vonzó nyájassággal bánt mindennel, szóllott mindenhez, mint egy halandók' vigasztalására égből szált angyal.

Távúl, de szemben ültem velle; szemeim csaknem elnyelték mind' azon imádaudó tőkéllyeit, mellyek megannyi tündéri erővel ragadák magokhoz szívemet. 'S valahányszor az ő édesen néző sötét szép szemeiből, egygy olvasztó sűgár ütközék szünetlen rajta nyugvó pillantásaimba; mindannyiszor láb újjaim hegyéből a' vér forrón lövődött-fel főm' tetejére. Érzém milly boldog, kire ő hint szerelmi fényt, kire ő szerelme' égő tekintetével olly forrón, olly epedve néz, mint én reája!

Zálogosdihoz kezdék. Már élte' Szeptemberébe lépett, de most is bohókás erű Miki Ur, volt a' játék elintézője. Hibázott ez 's amaz, gyűltek a' zálogok, 's végre megjelent az óhajtott kiváltás' ideje. Egygyik égett, 's egy pár csók óltá tüzét; más kútba esett 's egy szives ölelés kisegité, 's most az imádott Aszszony szóllítaték segedelemre. Ha lássad azon nemes mozdulatot, azon méltósággal tellyes még sem büszke hajlongást, azon könnyű felséges lépteket, mellyekkel egy vizbehálónak segítségére sietett, bizonyoson te is így kiáltottál volna fel: „nincs ez aszszonynak párja!“ Már nyilni kezdének rósa ajakai, sokan 's kivált én szívszakadva lestük az onnan kihangzandó boldog nevet, midőn a' Játék' gabogyás vén Obestere előugrott, 's Aszszonykám' másnak szánt csókját erővel lecsókolá. Életemben legelébb ekkor érzém az irigy-

ség' nyögését mejjemben. A' lerablott csókot, nem szántam volna körmeimmel lekarcolni szájáról a' gonosz Tobiásnak, 's haragom csak akkor múlt el, midőn a' zálogkiváltás' második sorában, magam levék szerencsés (oh Barátom; itt ki kell mondanom kedves nevét!) Széphegyi Luizát lángjai közzül forró pár csókkal kiragadni. Illy édes, illy idvezítő tűzben az ő karjai között, méz csókjaitól részegülten, örökre vágytam volna egygyütt égni véle. De a' komor Nemezisz, ki az emberek' legvigabb időtöltéseiben is szereti, hogy minden az ő durczás etiquettéje szerint folyjon, intett, 's nékem kelletlen kénytelen egy leányt kelle szollitanom égésem' óltására. —

Tölt és múlt !!!... Látom minden öröm itt csak egy perczig tartó, 's az emberek még is olly gondatlanok annak éldellésében. Mohon lesik a' holnap nap' feltünését 's a' márt használatlan hagyják lezuhogni. Ah nékem kevés 's talám éppen semmi módom a' jelen' használásában, nem izlelhetek egy cseppecske édest is, bár egy futó pillantatig általa, 's a' jövődre nincs 's tám nem is lehet soha egy vidám kilátásom?! Ezek valának gondolatim, midőn a' társaság osztáival őt a' nevezhetetlent házáig vezetém, vagy is jobban szólva, karján csügve úgy vitetém általa, mint az a' boldog méh, melly egy hó kéz szoritotta bokkrétára száll. —

Vidori Széphegyi Luizához.

„Szép vagy!“ csak ezt tudám sohajtani,
Midőn a' Zófán szembe hű raboddal
Nyúgvál 's mosolygó tűz pillantatoddal
Nem szánál illy nagy lángra gyújtani.

„Szerelmedet búzgón óhajtani
 Valyon szabad lesz, 's birni hó karoddal?
 Szívembe nyugtot óntsz-é szózatoddal?
 'S fogsz-é közel hozzád bocsajtani?“
 Kérdém magamba; — 's gerjedő hevemnek
 Mélyebben érzém csapkodásait,
 'S hogy öröim nélküled nem teremnek.
 Elkínzott keblem' hánykodásait
 Oh szánd! — ne tolj-el, ne hagyj elmerülnöm,
 Ölelj magadhoz 's engedj istenülnöm! —

Ugyan ahoz!

Ha szeretni vétek, úgy nincs nállamnál a föld' hátán kárhuzatosabb gonosztévő, mert téged szép Luiza, kimondhatatlanul szeretlek! Akarmit beszéljenek az emberek, hogy szerelmemre ákot kiált a' szokás' szava, hogy az illyes szerelmen a' nemkedvezés' gyanúja szokott lebegni, nékem mindegy; mert az emberek mindenről a' túlon túl szeretik csevegni, 's nem született még olly szep-lőtlen Virtus, mellyre rágalmok' mérgét reá ne fecskendenék. Szívem önn lelkiismérem előtt 's még előtted is, imádott Aszszony, kimentí magát. Mit tehet ő arról, hogy benned annyi lángragyúl-lasztó túlajdonok egyesültenek? Ne lobbanj hát haragra szeretetemért; mert a' szeretet' ama nagy parancsolatjának: hogy úgy szeressük embertársainkat, mint önn magunkat, leghívebb készséggel csak akkor tudok engedelmeskedni, mikor téged látlak, vagy reád gondolok. Luiza, Luiza! ha bár század részét tudnád viszontagolni néked szentelt érzéseimnek, bennem egygy aagyallal többitenéd a' boldogok' számát!

Ugyan annak!

Próbáltam erőt venni indúlatomon, elfojtani gerjedelmemet, 's bocsásd-meg vétkeimet téged is próbáltalak elfelejteni; de minden iparkodásom gyáva erőlködés vala. Nem törekszem hát azon szent tűz ellenére, mellyet te gyujtál belém; küsdhetik-é a' bogárka az őt ragadó hullámmal? Néked, szép Luiza! húsz szivet is ha lenne örömet od'adnék; mert ez egyet még akkor is egyedül te bírtad, midőn nem tudám, tiéd volt 's lesz ez örökre osztozatlanúl. Nincs egy pillantatom is olyan, mellyben nem te lennél tárgya gondjaimnak. Szent az ösvény nékem, mellyen járdalsz, kedves a' hely, hol múlatsz, paradicsom a' ház, mellyben lakozol. Oh miért nem bírok a' mesebeli tündérek' erejével, be örömetest válnék egy porszemmé, hogy papucsodra ragadva csókolgathatnám lábadat?! Reggeltől estig, alkonyodattól hajnal támadásig' hozzád repeső szívem csak téged lát, téged imád alva és ébrent, 's szerelm' kinjait kebleden vágyik kisírni, 's ha ilyenkor elgondolom, milly nagy közfal, milly aczél kapuk választuak tőled, még akkor is, ha lélekzedet csak nem magamba szívom, milly sok akadály áll ellent, hogy enyim nem lehetsz, 's közzüllök egyet sem látok oszlani, legottan csüggedt lelkem kész özszerogyni. Oh Luiza! csak tőled szólhat egy csepp harmat hervadt kedvem' virágaira, csak te adhatsz egygy istenórában enyhülést elgyötrött szerető rabodnak! — Ki is ne szeretne téged' midőn benned a' természet remekjét látja minden józan szem. Az a' bájos teli kebel, mellynek lilom halmain a' szerelem' tündérkéi szendergenek, az a' kövér minden hozzá illő tökéletes tagokkal díszes termet, azok a' deli téjhab vállak, azok a'

gömbölyű lágy karok, azok a' vida újjú gyöngé kacsók, azok a' kerek hajnali színben égő szép orcák, mellyeknek patyolat bőrét magok a' Grácziaák csókolák olly gyönyörűvé, az a' kettészelt legdicőbb rósához hasonló édes száj, mellynek bibor ajkain maga a' megtestesült Szépség rejti csókjait, 's végre azok a' szerelmet mosolygó sötét napok, a' te két szép fekete szemeid, mellyek a' legnyiltabb homlokot büszkítő selyem szemöldökök alól olly édesen kacsinganak, hogy a' holt érzésbe is életet öntenének, milly könnyen hozzád hódíták ez olvadó szívet, melly csupán egygyik ingerednek is tehetetlen lett volna ellent állani! Képedet akarám festeni, de bocsásd-meg tollam' erőtlenségének, hogy vonásaidat csak félig meddig tudá az imádott originálról lemásolni. Téged csak egy Ráfáel' mesteri ecsetje rajzolhatna, 's még az sem úgy, mint szivemben vagy lefestve. Itt, itt érzésim' szentek szentében van bényomva a' te hiv képed, 's nincs olly erőszak, melly azt onnan kitörülhetné! —

Vidori Szerényinek!

Julius' 30-kán.

Ma látogatására valék imádott Aszszonykám-nak egy barátom' társaságában. Magára lertük, karszékén ülve 's Agláját olvasva. Beszélgetésünk' tárgya természetesen a' szép könyvek' olvasása 's Aglája lett. „Nékem,“ így szólla Luiza szemembe nevetve, „úgy tetszik, hogy a' mostani fiatal Írók igen is szerelmesek.“ Mi természetibb, felelek, az ifjúság' lángoló korában, 's mi boldogítóbb a' szerelemnél? — „Az ifjak kimentik egymást“ mondá mosolyogva. „Egész Agláját szeretem,“ folytatá

nyúgodtan „de kivált két kis darab benne kedvelttem: a' régi szeretőhöz irt versecske 's a' Herepei' Búcsu-dala, ezek' olvasása mindég jól esik szívemnek!“ Bizonyosan a' múltnak valamely édes emléke teszi e' darabocskákat olly kedvessé szépséged előtt? — „Igen is visszonzá, volt egykor egy Barátom, kinek képét itt hordom“ 's szívére mutatá. „Ki tudja láthatom é valaha?“ — Oh Barátom! e' jelenést, e' csendes busongást, melly mint az esthajnal' halványúlni kezdett pirúlatja, ömlék-el arczatján, ha lássad, ha tanúja lehess e' szép lélek' innepének, mellyet Barátja' emlékezetének szentelle!?!... — Igazán illett volna szájában a' Virág' „tőlem Barátom meszsze vagy“-ja. Boldog, ki e' nemes érzésű Aszszony' barátságára érdemesítetik, boldogabb, ki szép szívét bírhatja, 's ah e' boldog nem lézsek én tám — soha!?! —

Vidori Szerényinek!

Aug. 2-kán.

Vadászi Úr névi innepét ülte; mondám-é, hogy ő Luiza' férje? „A' több vendégek' sorába én is hivatalos valék. Örömet mentem, ki is ne vágya ott lenni, hol Luiza a' házi Királyné? Hosszszason ne kívánd e' nap' történeteit tőlem, arra egy minden gondtól üres játszi elme lehetne alkalmas, az enyim pedig, tudod mindég Luizával van teli. És itt, hol őt minden lépten nyomon látám előttem lebegni, tchetém é, hogy kívülre egyébire ügyeljek? Oh a' vigság' legzajgóbb lármájában, a' műsika lehangosb concertjében, az özszeütött poharak' pengései 's siketítő tússal kísért üritései közben sem láték hallék semmit, és senkit rajta kívül. Mégis a'

kéntelen udvariság más Szépek körül parancsolá édelegnem, kik az innep' fényjét más ifjak' szemében bizonyosan nevelték, de nem az enyimben; mert valahányszor Luizára tekinték, mindannyiszor szívem' jaidúltáig érzém annak igazságát, mit valahol olvastam: „a' szekfü szép virág, de ki vágya leszakítására, midőn ró'sát talál?“ Néha magam feledve hévvel ölelém-át a' jobbomon ülő leányt, mert Luizára tapadt nézetem olly csábulásba hozott, hogy őt hívém lenni mellettem. 'S illyenkori elpirulásomban be szívesen buktam volna lábaihoz, hogy személye' felségét másra ruházott vétkemért bocsánatot esdekeljek. De a' szín' hátuljában mindég olly hatalmas Acteurök figuráltak, kik miatt nem leheté hozzá közelíteni. Az innep' délútánja és éjje táncz 's öröm zajban tölt-el, mindent magával ragadott a' vigság' árja, 's a' több tombolók közt én csak ollyan valék, mint egy letört szárnyú liba, a' több vigan gágogók között. Hajnal felé az álmatlanság' bádjatt tekintete kandikált-ki minden szemekből, 's én sem bádjatt sem álmos nem valék. Luiza' homlokán az egész innep' folytatban kényszerített derűtség ült, 's az erőltetett vidámság alól gyakran kitörtek a' kedvetlenség' beteg vonásai változó képén. Nem álhatám-meg, hogy midőn egykor mellettem elsúhanna, ókát ne kérdjem sokszori elszintelenedésének. „Oh olly rosszúl vagyok, ságá hittelen, hogy alig mozgok, de kedves vendégeimet nem akarom megzavarni!“ — Barátom, mit szolsz e' példátlan önnemtagadásra? Nézd ez angyali érzésű Aszszony nem gondol egészsége' változásával, nyúgta' feláldozásával, csak hogy kedves embereinek egygy öröm órát szerezzen. Oh hát nem méltó ő, hogy szívem örökös rabja légyen?! —

Vidori Szerényinek!

Aug. 24-kén.

Napról napra kinosabb lesz sorsom, édes Szerényim! Érzem nem soká vihetem, hogy alatta öszsze ne rogyjak. Látni, milly boldog, ki egy szíve szerint való Nő' karjain szenderülhet, nékem lelket zúzó látás; mert nincs remény, nincs kilátás, hogy valaha azt, kit olly forrón óhajtok enyimek, birhassam. Oh Barátom! miért vannak annyi különös bonyolodások, szövevények, viszonyok, annyi czeremoniás köteleztetések és kötelességek, annyi vas korlátokkal elzárt enyimek és tiédek az emberek' világában? Miért súgja a' más jussáért búzgoldkodó illendőség legártatlanabb mozdulatainknak is ezt: „Nem szabad“? Így kell elfojtani a' legszentebb lángokat, széttépni a' legkecsegtetőbb remény' bájvirágát csak azért, hogy másra nem magunkra kényszeritetünk ügyelni. Oh be szívet: vérző áldozatba kerül az önmegtagadás, csak azért, mivel még angyalruhába sem engedik bélopodznunk a' más' Paradicsomába! Bizony, Barátom, a' resignatio ha Schillert tollal fested is csak resignatio marad, 's azért, hogy Arkádiában született, nem fog soha egy szívet is elcsábitani tudni.... Szerelem! Téged az emberek' boldogítására küldö az ég, 's hát csak nékem kell poklot termened? Mi haszna hogy szívem olly forrón, olly hévvel, olly tiszta tüzszel szeret, mint a' millyen hajdan a' Veszta' óltarán lángolt, ha viszont szerelmet annyira bálványozott Luizámtól nem remélhetek? —

Változásom itt minden szemet reám vont, egésségem' gyengélkedését adám okául. Levegő cserélést, utazást javasolnak; de miként követhessem e' tanácsot, midőn ha csak láthatom is a' Gyönyö-

rút, egy cseppnyi csillapodását érzem szívem' tűz hullámjainak? Nem, Barátom! itt maradok, itt lábainál égek-öszsze önnlángjaimban, mint Féniksz; 's akkor talám nem fog sajnálni hamvaimtól egy könnyet, melytől újra éledjek!?. . . .

Luizához, Hajnalkor.

Most még te alszol, 's lelked' álmai
Múlt édes órák' kényjein lebegnek
'S a' ró'sa kórból egy tündér seregnek
Lengnek beléd szelíd sűgalmi!

A' tiszta érzet' szent nyűgalmi
Bájkellemiddel szendén édelegnek,
'S boldog lepelbe búva szenderegnek
Érosz csókolta kebled' halmi.

Oh bár felém is szálna álmadásod,
Szívedbe néha képem tűnne-fel;
Mint volt barátod bírnám olvadásod
'S helyette szép Szád' csókkal öntne-el!
Nem nyomna úgy, mint most, kín 's fájdalom
Éretted engem, édes Angyalom!

Vidori Szerényinek!

Deczember 9-kén.

Mellettem űlt, 's csak az irigy fonal
Szalán biberkél, melly kötőtojére
Szorúlva néha rásímúlt kezére,
'S játszék szemének pillanásival. —
„El innen ezt! rég lüngolásival
„Gondolj szívemnek!“ mondék, hó keblére
Remegve dűltem, szám szajához ére,
Hagyá — 's eláztam áldomásival!

Méh a' most fejlődő ró'sa' biborából
 Nem szív-fel annyi édest, mennyit én
 Kostoltam ajka' czúkos harmatából;
 Lelkem lihegve szált-ki kényzetén,
 'S reá tapadva csókja csattantará
 Eljajdúlt; ah! — mert meszsze vágyhatára!

Vadászinénak szül. Széphegyi Luizának!

Deczember' 23-kán.

Régolta lesem, mi baja az én szívem szerinti Barátom Vidorinak? Kár lenne ez ifjú embernek illy korán, minden igaz ok nélkül, elveszni; mert hiszem benne sokat reméllénk, 's ez a' remény idő nap előtt, mint egy gondatlan fütty oszoljon füstbe? Nó, ezt lehetetlen tovább szenvednem! Illy gondolatokkal, édes szép Aszszonykám, nyitám-bé ma Vidori' ajtaját. Öt felöltözve ágyában hanyatt szúnyadvá lelélem asztalán egy pecsételetlen levélke hevert. Velem született kíváncsiságomnál fogva láb-új hegyen oda ásonték, 's észrevétetlen végig olvasám. Képzelve örömet, egész bibéjét kitanulám belőlle Barátomnak. Ez egy lamentatiós levél vala egy iskolai Barátjához, mellyben szerelmi boldogtalanságát szívreható szókkal írta-le. Tehát az én Barátom Vidori, édes Aszszonykám, tetétől talpig szerelmes Kegyedbe; mert hiszem itt falunkba más Aszszony Luiza néven nincsen; 's az is igaz, hogy Kegyed legszebb minden Fejérnépeink között. Charmant! niucs rossz gusztusza Barátomnak. De hát már ezen finom izléséért szerelme' áldozatjává legyen? Azt bizony, köztünk szó maradt legyen, Szépséged sem kívánhatja, ha csak vas szíve nincs, 's még úgy sem, mert a' tűznek még az aczél is enged. Földig hajtom hát magam', Angyali tekín-

tete 's csúkos főkötője előtt, szép Luiza, 's esedezem, nézzen irgalmas szemekkel szegény Barátom szívsebére, végye őt apoló szerencsés curája alá és gyógyítsa-meg! Ezen szíves indulatját a' Haza' és minden jók' nevében míg él minden nap ezerszer is megköszönni el nem múlatja

Szépségednek

alázatos szolgálja

CZAPAY, ENDRE m. k.

Tollamnak nagy nyilallásával esik történetem' itteni félbeszakasztása. Pirúlok, szép Olvasóném, hogy bé nem végzett Románnal kéntetem néked udvarlani. Minden Románnak, hogy az szemet és szívet vagy vesét egyformán gyönyörködtethessen, mulhatatlan postulatuma a' lakadalmon végződés; az enyimtől pedig olly távul jár a' lakadalom, mint a' bánkrotozott Kupecztől a' Credit (Hitel) 's még is meg kell szünnöm további elbeszéléstől. Olly hiszembe vagyok azonban, hogy ha okáimat előadándom, nem fogsz reám többé neheztelni. — Czapai Úr Vidori' minden leveleit per fas et nefas kezére kerítvén, tegnapelőtt éjféltájban, midőn éppen Morphéusról gondolkodnám, hozzám hozta, 's kért minden Kritikákra és Antikritikákra, minden megczáfolásokra és igazításokra, hogy egy kis elő- és utó-beszéddel légyek jó, Világ eleibe bocsátani. Illy hathatós kérésének lehetetlen lett volna ellent mondani. Fogadék 's megigérék mindent, csupán az előbeszédet nem, mivel annak írására nem érzék elegendő vénát időmbe. 'S imé teljesítve van fogadásom: — a' történet úgy, a' mint volt a' maga egyszerűségében, minden jobbítás

igazítás és függelékek, minden typhothetai botlások és ficzomodások nélkül elhagyá a' sajtót ebben az esztendőben, 's Authori parolámra, czímjének tökéletesen megfelel. Folytatását előre nem íéppen bátorodom ígérni, mivel könnyen megeshetik, hogy a' szép Luiza, hírem nélkül, incognito fog a' Czapai Ur' levelére válaszolni. —

FOGARASY JÁNOS.
Erdélyben.

21.

HOROGSZEGI SZILÁGYI MIHÁLY.

Ragyogó század nyílik előttünk. De megelőzék ezt ama' fondor 's törpe czélok 's tettek, mellyek a' Honra valamint vénapokat tüntettek-fel egy felől; úgy arra a' világosodás' felhőtelen egét deríték más felől. E' korban tündöklék a' nagy Hunyady János' bajnok-lelké, ekkor dült egy Idegen, a' Nemzet' kedvelt fiján Hunyady Lászlón, 's nem érdemlett sirba zárá a' virágkorút. Corvín Mátyás' aranyvilága most álla-elé, felkapá szárnyaira a' hír a' Magyart, 's ez boldog boldogtalan volt nagy Királya' hatalma alatt; a' mint ezt erényei 's botlásai kalózzolák az élet' ösvényén.

Horogszegi Szilágyi Mihálynak életkora-is a' Mátyás' századjára esik. Nevét e' régi Nemes-nemzetség a' Szilágyságtól vevé, a' hol lakott. Mihálynak atyja László, Garázda Mik-

lóssal, Zrebernik- vagy Zvornik-várát Bosnyákországban a Törökök ellen vitézül oltalmazván, azt 'Sigmond Királynak a maga épségében átadák, 's akkor érdemdíjúl két falut nyertek attól Erdélyben, ú. m. Balásfalvát Doboka Vármegyében, és Sz. Imrét Gyula-Fejérvár Vármegyében. Utóbb Szilágyi László egy Horogszeg nevű várost nyert 'Sigmond Királytól Temes Vármegyében, 1408-ban Deczemb. 29-én, 's innen az előnév. Lászlónak, Belleni Katalin hölgyétől 6. gyermeke születék. Mihály, — kiról szó van, — László, Oszvald, Er'sebet, 'Sófia 's Orsolya.

Szerencsés neveltetésben részesült Mihály. Virágkorában nem csak a szükséges tudományokban képzé lelkét, hanem széles nyelvösmeretet-is szerze. Korán feltűnt benne a heves vérmérséklet, 's a ritka rettenthetetlenség; melly előre gyaníttatni hagyá felőle a jövendőket. Férjfi korában álla a hadzászló alá, 's V-dik László királykodása alatt, dísz dicsőség követé vérpályáját. A hős lélek ragyogásba hozá nevét a Nemzet előtt; díja, páros közszeretet lett, mellyre nemesi származása-is nyujthata okot, de a hőspályaérem feldúlhatatlan alapot vete annak.

Szilágyi honlángú szíve 's rendíthetetlen lelke, kivált a Belgrádi-vár alatt nyilvánodott; de elébb egygy árnyéktartó vonást nem lehet eltitkolnom. Már 1455. körül, a Belgrádi-vár gondviselője volt ő, a távollévő Hunyadi János helyett. György Rácz-Despotával viszszás életet folytata e tájban, 's azt elfogatván jobb kezét újjaitól megcsonkittatá, 's váltságdíj mellett mellett ereszté csak szabadon. Mihálynak e tette bár milly kútfőből erede-is, a nagy

Hunyadi Jánosnak sok bajra nyújta alkalmat; az irígyek őt okozák ezért, 's csak nehezen engesztelhető-meg az e' miatt haragra lobbant V-dik Lászlót.

Ezt Mahomed' kirohanása követé; másfél-százezer Török kíséré a' felfuvalkodottat 1456-ban Belgrád' bástyáji alá, 's csak hamar elnyelhetni gondolá azt. Szilágyi, az akkor Budán tanácskozó Honrendekkel tudatá a' dolgot, 's Hunyady János sieté védeni a' vég-várat. A' Belgrádi csekély számú, de válogatott vár-őrsereg esküvéssel kötelezé magát holtig oltalmazni az erősséget, 's a' büntetés halál volt, ki a' feladást csak említené-is. Szárazról vízről rohant Mahomed Szilágyi felé, temérdek serege éjjel nappal szorongatá őket; de Mihálynak a' bástyáknál erősebb lelke, tíz napig oltalmazá azt, bár a' Szultán által Mysiában Chrysonicumban öntetett török-ágyúk' robaja, szinte a' Szegedi telkekre hangzott-is el. Hunyadi megérkezett, 's vele egygyütt a' török veszély' vérnapja-is. Iszonyú harc, lángviadal között csakugyan eltolák Mahomedet vitézeink Belgrád' falai alól, minden hadi készületeit elfogák, 's 24. ezer Törököt áldozafel a' csatavész; száznál több szekér hordá a' sebeseket vissza a' durva Hon felé, elmondani Barbarus-feleiknek a' gyásznapot 's bizonyítani azt, hogy nem a' csoportok' temérdek volta, hanem az egygyetértő hős lélek a' diadal' kedveltjei.

Szilágyi, mint a' Corvinus-háznak rokona, minden alkalommal valosítá szoros ragaszkodását ahoz. Példa erre a' Nándor-Fejérvári történet; melly annyi vérnyomokat hagyott maga után. Halálos ellenségével, Cziléji Gróf Ulrikkal, itt keveredék bajba Hunyadi Lász-

ló, akkori Belgrádi 's Temesvári Kormányozó; 's midőn az álnok, László' fejét ketté hasítani szándékozik, Szilágyi 's többen öszzevagdalák a' czudart, 's bár Lászlónak esküvéssel ígére kegyet a' Király, még-is hóhérpalos alatt rogyott-öszsze később a' szerencsétlen Ifjú. Szilágyi Belgrádból Temesvárra követé a' Királyt, 's Hunyady László és Mátyás, érdemdíjúl némelly falukat ajándékoznak itt neki, 's az ajándékot a' Király helybenhagyá.

Hunyady László a' nagy reményű, áldozat lett. Mátyást Bécsbe vivé, utóbb Cseh-országba küldé mint fogolyt a' Fejedelem. Bánat emészté e' hírre Szilágyi' kebelét. A' törvénytelen tett bosszúra lobbantá őt; gondatlan elkeseredés nem volt ez minden tekintetben, a' mint a' környülmények mutaták; szép vonás festi itt Mihály' characterét azon állhatatossága 's a' méltatlanságon történt felindulása által, melyet rokoni, jóltévői iránt valósított. Hadi-sereget szede tehát a' megbántatott Anya' részére; elfoglalá Erdélyt 's ott a' Királynak minden jövedelmeit. Keresve kerese magának 's a' Hunyady-háznak jó barátokat, megbékélt halálos ellenségeivel-is, csak hogy célját érje. Így fogott kezét Sz. Miklósi Pongrátz Lip-tai Fő-Ispánnal, olly lekötelezéssel: hogy egymást minden ellenségeik ellen védeni fogják. Szilágyi ellen Giskra küldeték; azomban néhány ütközet után-is nem sokat árthatának egymásnak; a' békét a' Hongyülésen akará eszközölni a' Király, de mivel Mátyás mint fogoly Prágában hagyaték, Szilágyi Er'sebet-is megtartá a' visszaadatni kívánt Besztercze, Déva 's más várait. Ezen 1457-ben hűnyt-el László Király, sírjába vivén a' Nemzet' jobb

érzésű részének örökös neheztelését, mellyet Hunyady László' vétkes megölettetése gerjeszte benne.

Erősen feltette magában Szilágyi; hogy Hunyady Mátyásnak kivívja a' magyar koronát. Vitéz János Váradí Püspököt küldé tehát Prágába, Podiebrád Cseh Királyhoz, ki Mátyás' váltsága' fejében negyvenezer aranyat kívánt, mellynek kifizetése' megajánlása után a' Követ visszatért. Az 1458-ik év' 1-ső napján Pesten gyűltek-össze a' Hon-nagyok a' Királyválasztás iránt tanácskozni. A' Hunyady ház' barátival Székely Tamás Aurandai Perjel, Rozgonyi Sebestyénnel, Kanisay Lászlóval, Sz. Miklósi Pongráczal 's másokkal, húszezerből állott sereggel jelent-meg Szilágyi; de Gara László Nádor-Ispán, Újlaky Miklós, Bánfy Pál és a' Hunyady-ház' más ellenségei láták a' készüléteket, 's nem mérészlének átmenni Pestre. Budára kívánák átjönni ezek a' Rendeket; megdöbbsent Szilágyi e' hírre, attól tartván: hogy a' Budán lévő Hon-rendek Királyt találnak magok között választani, 's így czélja füstbe megy; szerencsére épen átfagyott a' Duna, 's Szilágyi személyesen átment a' fővárosba 's Pestre kérte a' Rendeket. Félttek ezek Szilágyi' boszszújától, 's a' Pápa' Követe által tőle esküvéssel 's írásban kinyerék: hogy sem Hunyady László' haláláért, sem Mátyás' fogságáért senki boszszút nem álland. Pestre jöttek tehát által a' Budaiak, a' szent ügyet nyomos ékesszóllással pártolá Mihály; előadá a' Hon' kárait, mellyek az idegen Fejedelmek alatt történtek, 's szívökre köté: milly felette szükséges lenne, magyar vérből származottat választani Királyjá, kinek fő

gondja lesz majd a' Hazának a' jelenkor' viharos csapásai által meghomályosodott fényét újra visszaadni. Még nem végzé szavait Szilágyi, 's egy hangon ő kiáltaték Magyar Királynak; szelíden eltávoztatá ő az ajánlást, 's e' helyett az elhúnyt Hunyady Jánosnak halhatatlan érdemeit, az ifjú Mátyás' jeles tulajdonit említé. A' Rendek' véleményi megszólának; nagyobb része Szilágyihoz hajlott, majd a' tisztelet, majd a' boszszútól való félelem miatt. Seregéinek negyvenezerre szaporodott száma a' Duna' jegén 's a' Pesti útszákön Mátyás' nevét zengé, 's a' Palota-is végre, a' 15. évü Mátyás' választásában megnyugovék. Szilágyi' tettének koszorúja az volt: hogy a' választott új Király mellé, 5. évre Kormányozónak nevezteték-ki.

Még az nap megesketteté Szilágyi a' Rendeket Mátyás' hűségére, 's azon bölcs-törvényeket, mellyek valódi hazaszeretetet nyilvánítanak, 's a' mellyek a' Rendek által hozattak, megerősíté. Mátyás' választatását az örömmámorú kormányozó még azon nap tudatá a' Vármegyékkel 's nagyobb Városokkal. Fényes követséget küldé Prágába Mátyáshoz, 's azután Budára menvén, a' Várat Gara László' gondviselése alól, Mátyás' számára kezéhez vevé. Elért czélja örömezzései között pillanta végig a' hü alattvaló, a' roppant munka' épületén végig, mellynek talpkövét ő vetémeg; elég díjt találván önszívében. A' Hunyady-háznak embertelenül megszeplősített hírét kiakará emelni az árnyékból, rettenetes 's méltatlan gyászhalmból, felásatá a' boldogtalan Hunyady László' tetemeit, bú-könný' árja borítá-el a' lelkes rokont, midőn a' holt-

tak' honja ismét eleállítá a' széttagolt Ifjút, 's Gyula-Fejérvárra küldé nyugodni azon kincset, mellynek elrablásakor a' Magyar-hon' némelly jégszívű fiai, ördögi kaczajra fakadtak. Ezt tette Szilágyi; ellöké a' lábai eleibe szórt Nemzet' czimereit, nemes önntagadással húnnyá-be szemét a' korona 's bíborfény előtt, mellyet az ezer királyi székre érdemes férjfi, hálás szívvel nyújta jóltévője fíjának által; szerényen áldozván a' nagy Hunyady János' emlékének 's érdemeinek.

Mátyás átvette a' királyi-széket, 's Szilágyi hű lélekkel igazgatá a' kormányt. Az ifjú Király őt most Beszterczével ajándékozá, 's az egész Vármegye Fő-Ispáni hivatalával tisztelémeg, melly dísz az előtt a' Hunyady nemzetségé volt. Még a' múlt évben kiakarák ugyan a' Beszterczeiek magokat a' Hunyadyház alól vonni, 's midőn ezt Szilágyi Mátyás' számára elfoglalni akará, ellentálltak azok, 's ekkor a' megboszszontott férjfi nagy erővel ütven rajtok, a' várost meghódítá, az akaratosoknak részint szemeiket tolatá-ki, részint kezeiket vágatá-el.

Alig hihető, hogy ama' gondos fáradozást, mellyet Szilágyi a' Mátyás' fényes ösvénye előtt tett, olly hirtelen elfeledje a' nevendék. Mátyás önmaga kezde uralkodni, feltett céljait makacs megátalkodással követte, 's nem mindenkor fontos 's helyes parancsait a' legpontosabban akará tellyesülve látni. A' Kormányozó némellykor feltará az uralkodásvágyú előtt az akadályokat, mellyek eleibe állának azon rendeléseknek, mellyek a' kormánynak akkori állapotjához nem lévén mérsékelve, tellyesíthetők sem voltak.

De Mátyás felette rosz néven vette az intést, 's Szilágyi' egyenes magaviseletét, midőn az Ifjú' kicsapongásait korlátolni iparkodék, fellelve a' vérséget 's jótéteményt, ferde útra tért. Augusztus' végén a' Hon' alsó részei megtekintése végett elútaazék Mátyás. Itt laktak Szilágyi' ármányos lelkű irigyei; gyanúba hozák ezek az emberséges férjfit a' tapasztalatlan Király előtt, 's tőle elidegeníték. Mátyás a' Tiszához szállítá magához Szilágyit, a' vele tartandó tanácskozás' színe alatt. Nem sejte gonoszt a' nemes-lelkű; elfogató ott őt, 's Octóber' elején a' Világosvári várba zárátá-le.

Sínlék már a' hű szolga, szívemésztő bánatit azon gondolat: hogy kínzója az, kit bíborfénybe avatott csordúltig nevelé. Közönségesen azt hitték: hogy Mátyás jóltévőjét életétől-is szándékozik megfosztani; azét, ki nem sokkal ez előtt megoldá az ő Prágai rablánczait. Csakugyan az undok szándék teljesítése iránt meg-is érkezék a' Király' nevében költ levél, de a' melly vétkes czél, némmeltyek által Mátyásról elhárítottatik, 's Mihály' vetélkedőjinek tulajdonítottatik. Bár mint legyen-is: Szilágyinak szabadságát 's a' várat szakácsa adá-viszsa. Fájlalták a' jók Szilágyi' esetét, 's nagy érzést támaszta a' Honban a' nem törvényes tett. Mátyás Belgrádból írt levelében a' Szászoknak ígéri: hogy Szilágyi' fogságának okát nyilvánítani fogja, 's hihető másfelé-is küldettek hasonló, 's a' közbotránkozást megnyugtató levelek. Lábatlan Gergely a' Világosi Várkapitány, kérkedék Szilágyinak a' hozzá érkezett levélben parancsolt meggyilkoltatása iránt. Önmaga akará megérteni a' Királytól a' valót, 's Budára sieté.

Az alatt a' Szilágyi' szakácsa három szolgatár-saival öszszebeszél 's lármát üt, hogy t. i. a' Török a' várhoz közelget. Az épen nem képtelenséget elhívék az örök, kitódúlnak a' költött ellenség eleibe a' várkapun, mellyet a' hú szakács gondosan becsuka utánnok, 's a' benn maradt ellentállókat levagdaldván, a' fogházba ront, 's megoldja Szilágyi' lánczait, fegyvert nyújt kezébe, ki a' várat hú póraival 's eleséggel megtöltvén, a' visszatérni akart erőszakoskodókat elúzé bástyáji alól.

A' méltó kifakadás, elolta Szilágyiban minden tekintetet. Ezt kell vala tennie, 's ezért a' józan nem kárhoztathatja. Megírá Mátyásnak egyenesen: hogy szakácsának többet köszön 's többel tartozik, mint neki. Mátyás azomban örömjelet viselve arczain a' bánkódás helyett, azt válaszolá: hogy szabadulásának maga-is örül, 's fogságát némelly czudarok okozák. Hány Hatalmas szolgáltatt ma is illy hideg elégtételt!

Mátyást önkényt ragadozá a' Nemzet' ügyei' kormányán. Allhatatos, majd átalkodott lelkét, alig hajthatá-meg valami; és azért nehéz megítélni, mint esheték-le szemeiről a' Szilágyi iránt viseltetett idegenség' hályoga, mint foga vele kezét könnyenhívősége mellett-is, 1459-ben a' Tisza mellett. Mátyás Várkonyhoz, Szilágyi Varsányhoz szálla; a' részökről választott közbírák itt ítélek-el az ügyet, 's a' megbánás érzélmései között kötteték itt örök béke 's barátság. Szilágyi innen a' Fejedelmet Egerbe követé, ki reá itt mint Igazgatóra, alsó Magyar-ország' őltalmazását bízá. Nem sokára Fő-Hadivezeri czímmel tisztelémeg őt, 's majd Tót- Horvat- és Dalmata-országokba Kormányozónak nevezé-ki.

Szilágyi' lelke most új lángot kapott; őszinte élete napfényre jött, 's eltűnt a' gyanú' minden szikrája a' Király' szívéből.

Szilágyi felede mindent, a' mi történt; kettőztetett hévvel iparkodék most előmozdítani a' közjót. Szendrőhöz nem meszsze megerősíté Kevi várát, t. i. e' tájról tartta a' török becsapástól; de ezek a' Száván áthatván, Mitrovicz 's más városokat rablák-ki, 's tűzzel vassal pusztítva, Futakig jutának. Ali-Beg volt vezére a' Kontyosoknak; Szilágyi megérté ezt, 's őket Futakhoz közel, Szokolyi Péterrel megtámadja, dicsó diadalt vesz lettek, 's a' ragadományt visszavévén, 17. ezer keresztyén fogolynak megoldá lánczait. Így küzde Szilágyi a' Hon 's Királya mellett bámulandó hűséggel, 's innen lehet megmagyarázni azt: hogy ő 1460-ban Mátyással Csánádon özszezejővén, a' békét egymás között, erősebb lábura állíták, 's Mátyás meggyőződve a' lelkes férjfi' szeplőtelen erkölcséről, udvarából 12. embert kergete-el, kik Szilágyi' szerencséjének 's erkölcsének vermet ásni nem borzadtak.

Eddig Szilágyit nem hagyá-el őrangyala. Most hirtelen megváltozék szerencséje, 's bezará előtte a' diadal' fénykapujit. Még azon évben Possasin mellett ütközetre kélt a' Törökkel a' dolog; Szilágyi győzni látszatek eleintén, de utóbb a' magyar-tábor' kevés voltát megtudá Ali-Beg, 's a' vele volt testvére Scander-Beg vérszemet kapott, 's temérdek népével körülkeríté azt. A' végveszély' pillantatját szemei előtt látá Szilágyi; kétségbeesve harczolt kis számú seregével, a' hadláng' közepete sodrá harczható karja a' pogány rendeket, 's keresi a' dicsó a' hős halált, melly azom-

ban most idétlen irgalomra lágylt iránta. Szilágyit 's Lábatlan Gergelyt elfogák az Oszmánok, emez egy fogolytörökön váltságot nyert, Szilágyit majdnem kipótolhatatlan kárára a' Honnak, Constantzinápolyba hurczolák a' Barbarusok, 's a' Török Császár' parancsára feje vétetett.

Szilágyi' élete nyomos befolyással volt a' Magyar-nemzet' késő sorsára nézve-is. Neki, egyenesen neki kell köszönnünk az arany időt, melly Mátyás' királyi székéből szétsugárzék a' Honban, mellynek emléke még ma-is olly édes önnelbizottságba bájolja a' Magyarat. Hős lelke, önnemtagadása, engesztelékeny valója 's a' páratlan hazafi-láng, az utó-kornak-is követésre méltó példajaként fognak világolni. Pártfogója lévén a' tudósoknak 's tanulóknak, neki köszönhetni az 1458-dik esztendőbeli 10-dik törvényczikkelyt, melly azt mondja: „*Ne a Sacerdotibus Scholaribus et Nobilibus telonia atque decimae exigantur.*” Hamvait ugyan a' vadföld tartja, talán szétszórva ölétben, de egykori létét gondosabban megőrzi a' maradék, 's minden nemes kebel emlékkövíül szolgál annak. Hölgye Batory Margit volt, de a' ki nem ada örököst fényjének. Aldott legyen emléke! *).

Nem bizonyos, ki írta emlékére e' sorokat:

„*Supplicio indigno periit Szilágyius Heros,
Fata ita dulcia, vel tristia quemque manent.*”

Debreczeni BÁRÁNY ÁGOSTON.

*) Kútfők: Buday Ferencz M. Or. Hist. Lex. 3-ik Dar. lap 345. — Timon Chron. p. 67. et sequ. — Spangár Krón. 209. l. — Petó Krón. lap. 76. 's köv. — Ungarischer Plutarch v. Kölesy. — Buday Esaiás M. Or. Hist. — Topogr. M. Reg. Hung. pag. 567. — Joannes Hunyady p. 65. — De ortu et progressu Liter. in Hung. p. 90. 's mások.

23.

Felső - Büki NAGY PÁL' tiszteletére.*

*Pulchrum eminere est inter illustres viros,
 Consulere patriae, — — — — Sen. in Octav.
 Nunquam stygias fertur ad umbras
 Incluta Virtus, vivite fortes,
 Nec lethaeos saeva per amnes
 Vos fata trahent. Sed cum summas
 Exiget auras consumpta dies,
 Iter ad Superos gloria pandet. — Sen. in Herc. Oct.*

Arpád' birtokában ott' hol Po'sony-Vára
 Szirtes alapjáról a' Dunát szemléli;
 A' Magyar ha felhág a' halom' fokára,
 Magát honunk' védlő őrelkekénél véli. —
 Itt' voltam én nem rég' képzelődésemmel,
 'S itt' láttam a' myrtusz' zöld árnyai között
 Azon Férfiakat, örömezzésemmel
 Kikre már az érdem borostyánt kötözött.
 Égig nyúlt Cziprusok alatt, — a' hegy' ormán,
 Egy bájolva fénylő aranyoltár állott;
 Mellyről a' tömjénfüst egyenes nyilformán
 A' Magyarok' erős Istenéhez szállott.
 Várna, Mohács, Nándor, Szigethnél — vérökkel
 Áldozatot e' Hon mellett kik tevének

* Czimnevezet nélkül-is, nem tsak Hazánk, de a' Külföld-is esmérí Öt.

Biborszín' szárnyokra-kelt nemes szívökkel
 E' szent oltár felett mind ott' lebegének. —
 Óh felséges látás! — Hazánk' hív Nagyjai
 E' jelenkorból-is öszvesereglettek
 'S mint dicső Ósöknek széplelkű Fijai
 Nemzetünk' javára mind munkások lettek.
 Itt' — itt' — mint Főpapok, ők magok gyújtották
 A' mindégszikkasztó tüzet az oltáron,
 És erre — csak az olly' sziveket nyújtották
 Mellyek tündöklenek majd az égi váron. —
 Nagy Hunyady' 's a' hős Zrínyi' árnyékaik
 Megjelenve örömtapsal mosolyogtak,
 Hogy később-századi unokafijaik
 Ujabban szittyai erényre bűzögtak. —
 Egy érczoszlop nyúlt-fel itt' a' közeleten,
 Duna', Tisza', Dráva és a' Száva' népe
 Körítvén Asztrea ült a' tetőzetten,
 'S a' mellékre, — Flóra virágokat tépe.
 Két szép görög ifjak, Sperthiász és Bulis
 Szummán' palástjában előtünedeztek:
 Lehetett még látni Cháron' vizén túl-is,
 Curtziusz, Décziusz mikép' örvendeztek.
 Nemesis megjelent ekkor, — 's Phidiással, —
 „Nagy Pál hív Magyarinak“ — midőn ezt iratta
 Az oszlópra, — kiki éljenkiáltással,
 Ezen tisztelt Nevet sokszor harsogtatta! —

PERLAKY DÁVID, *Ev. Predikátor,*
 Győr 's Mosony Vármegyei Táblabíró.

A' páros élet' kellemei.

Testvéremhez.

Felices ter et amplius,
 Quos irrupta tenet copula, nec malis
 Divulsus querimoniis,
 Suprema citius solvet amor die.

Horat. L. 1. Od. 15.

Szép e' földi élet, míg az Ifjuságnak
 Biborszin' szárnyain tarka képzetekkel,
 Önvágy szerint festett édes bóldogságnak
 Rajzó kebelében töltjük örömmel.
 De elveszti létünk minden kellemeit,
 Ha meg nem oszthatja szívünk érzelmeit
 Óhajtott Párjával. —
 Bár Bal'samillatu virány lapályokon
 Lépdelvén zöld babér és ró'sa Koszoru
 Fügjön-is a' barna hajfürtös homlokon,
 Még- is a' Pimplai tér nagyon szomorú,
 Ha, — mint Ithakai Vándor' bús nótája
 Mellett, — ném zeng Penelópe' cziterája,
 A' hívség' hurjával. —
 Midőn a' dagályzó veszély' ingerei
 Csapdoznak soktorku örvény 's hullám között,
 Kebelünk' rémulve küzdő gyötrelmei
 Enyhülnek, bár szívünk nagyon megütkezött,

Hogyha — “Päte, nem fáj!” — Árria ezt mondja
 'S ön' sebjét felejtve csak arra van gondja,

Zajt mint csendesítii. —

Kedvrontó agságok töprenkedésekkel

Reánk sulyosodván oszlanak bajjaink,

Ha hiven szerető Hölgyünk, báj kecskekkel

Fogadja szép vállán pihenő karjaink'; —

'S bóldog! — kinek titkát rejti Leänája,

'S kinek szerény, gondos és gyors Szabinája

Éltét édesítii! —

Óh Dani! — átlátván ez' igazságokat,

Társ után sóhajtál magános pályádban,

'S im' a' jámboroknak szánt bóldogságokat

Kiosztó Kegyes Ég — jó Emiliádban

Megadta szívednek örömét tetézve,

Mellyért én-is lantom' hurjait intézve

Hymen' virágos oltára

Előtt, mennyegző nótára

Azokat mostan pengetem

'S kívánásom' így zengetem:

“Párosodott Szívek! — soha

Bé ne boruljon egetek

Mig sirhalmotokat moha

Nem fedi; — legyen Veletek

A' szerencse — 's bokkrétával

És béke' öröm-ágával

Mindég ékeskedjeteK,

Soká' — soká' éljeteK!!!,,

Perlaki Dávid.

A' jádzó Gyermekek.

(Schiller után.)

Kedves Gyermekek jádsz anyád ölébe
 Te új polgárja az életnek,
 Ne érjen a' bú, és gond-körébe;
 A' bútól 's gondtól mentt szigetnek.
 Féltve tart a' meglábolhatatlan
 Viz felett, az anya tégedet:
 És te — a' mély örvényre ártatlan!
 Mosolyogva veted' szemedet.
 Jádsz ártatlanság szerelmes Fia
 Ki a' szabad ösztönt követed,
 Mint egy bóldogító Arcadia
 Olyan a' föld még te melletted.
 Még a' teremtő erő maga mér
 Magának képzelt határokat,
 A' tenni kész indulat nem esmér
 Kötelességet és tzelokat.
 Jadsz! nem soká eljő a' szárasztó
 Az igaz dolog, 's kötelesség;
 És majd akkor nem lesz az izzasztó
 Nagy munkára sem kedv sem készség.

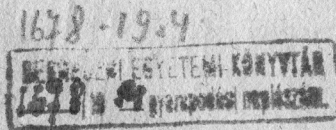
B. ***

Az esztendő' utolsó estvés éji. 1830.

Eltemből

Éltemből egygy év ismét elenyészik ezennel
 'S a' mindent benyelő tengerözönbe merül.
 Kit keres áldozatom, kinek ég éjféli töményem,
 Most mikor olly nagy időm tölem örökre tünik?
 Légy, kegyes Istenné, Emlékezet, áldva legelsőbb
 Légy te, ki multak közt élsz mulatozva velek.
 Mint telehold' szeme néz a' sirhalmokra, te szint ugy
 Vetsz voltakra szelíd fényletü gyenge sugárt.
 Szebbek az esthajnal' fényénél képeid, ajkad
 Zengete bár mi ditsó hárfai-dalt is előz.
 Nyájasan ifju koróm' tavaszát mutatod te gyakorta
 Életem' Edene hol mennyet ígérve virult;
 'S a' mi kevés violát szerelem számomra szedett volt
 Azt hervadhatatlan szép koszorúba fűzöd.
 Sokszor könnyek közt mosolyogva jelensz meg előttem
 'S jobb karomat fogván a' temetőbe vezetsz,
 'S meg holt kedveseim' gyepesült sirhalmain, édes
 Gerjedezeit gyujtó bús tsevegésre hevülsz.
 Oh légy idvez akár gyászt véve magadra jövendesz
 Oltáromhoz akár vig lészen öltözeted.
 Tsak hamar elrepülő bájjal, tud ígézni jelenkor:
 Az nyomosabb 's maradóbb a' mi gyönyört te szerepsz.

S. K. J.

Hatodik évi Folyamat.

KASSÁN,

Ellinger István' Cs. kir. priv. Könyvnyomtató-Intézetéből.